

VERSLAG OVER HET JAAR 1937

Aantal afdelingen

In het jaar 1937 steeg het aantal afdelingen met 6. Hieruit blijkt, dat het aantal afdelingen zich in een nog steeds stijgende lijn blijft bewegen. Het gehele jaar door is het boven de 800 geweest.

Over de verschillende kwartalen was het als volgt:

31 December 1936	799
31 Maart 1937	803
30 Juni 1937	809
30 September 1937	804
31 December 1937	805

Opgeheven werden 13 afdelingen, te weten:

Aartswoud, Abbenbroek, Echteld, Exlo, Garderen, Koudekerke, Lemelerveld, Lienden, Lunteren, Notter (samengevoegd met Nijverdal), Sluis, Waspik, Wemeldinge.

Opgericht werden 20 afdelingen, n.l.:

Achterberg, Berkenwoude, Bruinisse, Elim, Finsterwolde, Hellevoetsluis, Hengelo (Geld.), Lemelerveld, Nieuwpoort, Langerak, Oldebroek, Ommen, Steenwijkerwold II, Tjuchem, Vinkeveen, Vreeland, Vriezenveen II, Weert, De Wijk, Wijk bij Duurstede.

De naam van de afdeling Langendijk I werd veranderd in Zuid-Scharwoude die van Venio in Venlo--Blerik.

Het hieronder volgende staatje geeft aan het aantal opgerichte en opgeheven afdelingen, verdeeld over de vijftien federaties:

Federaties	Opgericht	Opgeheven
Friesland	—	—
Groningen	2	—
Drente	2	1
Overijsel	4	2
Gelderland	2	4
Utrecht	4	—
Noord-Holland Noord	—	1
Noord-Holland Zuid	—	—
Zuid-Holland	3	1
Zeeland	1	3
Noord-Brabant	—	1
Limburg	1	—
Amsterdam	—	—
Rotterdam	—	—
Den Haag	—	—
	<hr/>	<hr/>
	19	13

In Bijlage A. vindt men een overzicht van het aantal afdelingen van 1910 af tot en met 1937, verdeeld over de vijftien federaties.

Aantal leden

Het aantal leden bedroeg op:

31 December 1936	87312
31 Maart 1937	90236
30 Juni 1937	94483
30 September 1937	91798
31 December 1937	88897

Een vooruitgang dus van 1585 sedert 31 December 1936. Ofschoon de winst voor de Partij zich aanvankelijk in het afgelopen jaar gunstiger liet aanzien, mag er zeker, nu in de twee laatste kwartalen enige achteruitgang moest worden geconstateerd, geen reden tot ontevredenheid zijn. Er is nog steeds een winst van ruim anderhalf duizend leden, welke niet onbelangrijk is. Vooral als men daarbij in het oog houdt, dat wij in het eerste kwartaal van 1938 een nieuwe actie hebben ingezet, tot opvoering van het ledental, waarover ons zeer goede berichten bereiken.

Onze ervaring is, dat in elke verkiezingsperiode de toetreding van leden groot is. Dat het alle geen „blijvertjes” zullen zijn, staat reeds bij voorbaat vast.

Waarschijnlijk zijn er in de verkiezingscampagne geweest, die verwacht hebben, dat na de verkiezingen onze Partij mede regeringsverantwoordelijkheid zou dragen. Hierover teleurgesteld verlaten zij onze Partij weer.

Nog steeds teistert de crisis ons land met ongekende felheid. Wij blijven er van overtuigd, dat zodra de conjunctuur zich keert, duizenden tot de Partij zullen komen, die nu door financiële bezwaren daarvan weerhouden worden.

In Bijlage B. hebben wij samengevat het beloop van het ledental in 1937 over de vijftien federaties verdeeld. Zoals hieruit blijkt, geven de federaties Friesland, Overijsel, Gelderland, Noord-Holland Noord en Zeeland een achteruitgang te zien. De overige federaties gingen vooruit, de stedelijke in het bijzonder.

Ook nu weer moeten wij de aandacht vestigen op het grote aantal leden, dat door verhuizing verloren gaat. Uit Bijlage B. blijkt, dat er in totaal verhuisd zijn 6285, waartegenover staat een aanmelding in andere afdelingen van 4438. Hieruit volgt, dat door onnauwkeurigheid weer 1847 leden verloren gingen.

Ook op deze plaats dringen wij er bij de secretarissen op aan de grootste accuratesse hierbij te betrachten, terwijl wij de leden verzoeken hierbij wel hun medewerking te verlenen.

Het beloop van het aantal mannelijke leden was als volgt:

31 December 1936	58941
31 Maart 1937	61058
30 Juni 1937	64076
30 September 1937	62244
31 December 1937	60105

Een stijging derhalve van 1164 of 1,97 pct. van het aantal mannelijke leden en 1,33 pct. van het totaal aantal leden per 31 December 1936.

Het aantal vrouwelijke leden bedroeg over de vier kwartalen:

31 December 1936	28471
31 Maart 1937	29178
30 Juni 1937	30407
30 September 1937	29554
31 December 1937	28792

Een groei derhalve van 321 of 1,12 pct. van het aantal vrouwelijke leden en van 0,36 pct. van het totaal leden per 31 December 1936.

Wij laten hieronder volgen een staatje, waarin de aantallen der mannelijke en der vrouwelijke leden in verschillende jaren met die van 1922 zijn vergeleken.

	Totaal aantal mannen:	Totaal aantal vrouwen:
31/3 1922	32668 100,—	9148 100,—
31/3 1923	32314 98,92	10242 111,95
31/3 1924	30565 93,56	9923 108,47
31/3 1925	29009 88,80	9330 101,99
31/3 1926	30877 94,52	10553 115,36
31/3 1927	32354 98,45	12905 139,64
31/3 1928	37540 114,80	15364 168,83
31/3 1929	39375 120,53	16696 182,41
31/3 1930	46116 141,17	20012 218,75
31/3 1931	51262 156,92	23199 253,60
31/3 1932	53646 164,22	24209 264,64
31/3 1933	62785 192,19	28332 309,71
31/3 1934	61879 189,42	28855 315,42
31/3 1935	56950 174,32	27057 295,76
31/3 1936	60531 185,29	29210 319,31
31/3 1937	61058 186,90	29178 318,95
30/6 1937	64076 196,14	30407 332,38
30/9 1937	62244 190,53	29554 323,06
31/12 1937	60105 183,98	28792 314,73

Wij voegen hierbij tevens een overzicht van het ledental der Partij van de oprichting af (Bijlage C.); van de verdeling van het aantal leden over de verschillende stedelijke en gewestelijke federaties (Bijlage D.) en van het ledental in de 28 grote steden in verhouding tot het overige deel van het land. (Bijlage E.)

Het Partijbestuur

Voor de verkiezing van het Partijbestuur stelden de afdelingen voor het congres 1937 een groot aantal kandidaten, waarvan de volgende bereid bleken een candidatuur te aanvaarden:

Voor voorzitter: K. Vorrink; voor secretaris: C. Woudenberg; voor penningmeester: C. Woudenberg; voor secretaresse: Mr. E. Ribbius Peletier. Voor het overige deel van het Dagelijks Bestuur: Dr. W. Banning, E. Boekman en S. R. de Miranda.

De voorzitter, secretaris-penningmeester en secretaresse, benevens de overige leden van het Dagelijks Bestuur werden bij enkele candidaatsstelling herkozen.

Voor het overige deel van het Partijbestuur stelden zich beschikbaar:

Ir. J. W. Albarda, A. H. G. van Arkel, H. de Boer, W. Drees, Mr. M. v. d. Goes van Naters, J. v. d. Kleef, J. E. Stokvis, Mr. J. in 't Veld, A. E. J. de Vries—Bruins, W. H. Vliegen.

Daar op het congres de partijgenoten A. H. G. van Arkel en H. de Boer hun candidatuur introkken, werden bij enkele candidaatstelling herkozen: Ir. J. W. Albarda, W. Drees, Mr. M. v. d. Goes Naters, J. v. d. Kleef, J. E. Stokvis, Mr. J. in 't Veld, W. H. Vliegen, A. E. J. de Vries—Bruins.

Het Secretariaat

Het Secretariaat is het gehele jaar door zwaar belast geweest. Aanvankelijk liep de actie van de Centrale Plan-Commissie nog samen met het begin der verkiezingsactie om later over te gaan in de volledige verkiezingscampagne, die op 26 Mei eindigde.

Reeds spoedig na 26 Mei begonnen de voorbereidingen voor de propaganda in het seizoen 1937—1938. Voorbereidingen, die te moeilijker waren omdat het propagandaplan moest worden gericht op grote activiteit en weinig uitgaven.

Na de inkrimping der werkzaamheden voor de Plan-actie, werd overgegaan tot ontslag van een deel van het tijdelijk aangestelde personeel.

Voorlopig in tijdelijke dienst kwam p.g. Tj. v. d. Zee, in verband met de nieuwe uitgave van „Vrijheid, Arbeid, Brood” en de propaganda op het platteland met onze films.

Het Partijbestuur wees voor p.g. W. J. van Deelen, die reeds in 1936 ontheven was van zijn functie van gewestelijk secretaris van Noord-Brabant, doch voorlopig in Eindhoven gedomicilieerd bleef, Amsterdam als standplaats aan.

De ordening van het oude Partijarchief vindt regelmatig voortgang.

Vergaderingen Partijbestuur

Het Partijbestuur kwam in het afgelopen jaar 17 keer bijeen; het Dagelijks Bestuur 12 maal.

Gewestelijke en Stedelijke Federaties

In ons vorig verslag publiceerden wij de namen van de secretarissen van onze gewestelijke en stedelijke federaties.

Hierin kwam, behoudens voor de federaties Amsterdam en Groningen, geen verandering.

H. Hartog trad als federatiesecretaris van Amsterdam af. In zijn plaats werd gekozen: A. W. Rengelink, Amstel 173, Amsterdam, terwijl in de plaats van pg. W. Remminga, die wegens gevorderde leeftijd zich niet meer beschikbaar stelde, als secretaris van het gewest Groningen optreedt p.g. T. Nabring, Gorechkade 4 te Groningen.

Wij hechten er aan de afgetreden functionarissen op deze plaats hartelijk dank te zeggen voor de vele diensten, die zij de Partij in hun functie respectievelijk van stedelijke en gewestelijke federatiesecretaris hebben bewezen.

Overigens was de samenwerking met de gewestelijke en stedelijke federatiesecretarissen zeer goed. Wij hebben tijdens de verkiezingsactie en ook nu wederom in het nieuwe winterseizoen op een prettige wijze samengewerkt.

Congres 1937

Het congres vond plaats op 27, 28 Februari en 1 Maart 1937 in „De Dierentuin” te Den Haag.

Onderstaand overzichtje geeft een beeld van het aantal afdelingen en leden, dat op dit congres was vertegenwoordigd:

FEDERATIE:	Aantal afdelingen:	Aantal afdelingen dat vertegen- woordigd was:	Aantal leden:	Aantal leden dat vertegen- woordigd was:
Friesland	126	49	8097	5643
Groningen	82	36	6562	5014
Drente	62	18	2299	1396
Overijsel	51	18	5303	4403
Gelderland	90	36	6258	4904
Utrecht	32	20	4427	4017
Noord-Holland N.	77	46	6184	5185
Noord-Holland Z.	33	24	5618	5373
Zuid-Holland	127	68	8964	7590
Zeeland	40	7	1461	763
Noord-Brabant	24	14	1094	951
Limburg	18	10	958	799
Amsterdam	15	15	13395	13395
Rotterdam	11	11	8287	8287
Den Haag	11	11	8405	8405
	<hr/> 799	<hr/> 383	<hr/> 87312	<hr/> 76125

De congrescommissie, bedoeld in artikel 29 der Statuten, kwam Zaterdagmorgen 27 Februari 1937 in Den Haag bijeen. Daar ter vergadering moest worden geconstateerd, dat zij, gezien de congres-agenda, geen taak had, ging zij terstond uiteen.

Het congres keurde het door het Partijbestuur, de Kamerfracties en de hoofdredactie onzer bladen gevoerde beleid goed.

Het door het Partijbestuur voorgestelde nieuwe beginselprogramma werd ingeleid door p.g. Dr. H. B. Wiardi Beckman, waarna het congres het, behoudens enkele kleine wijzigingen, met algemene stemmen aannam.

Het congres hechtte goedkeuring aan een voorstel van het Partijbestuur tot wijziging van artikel 39 der Statuten, waarin bepaald werd, dat voor geval de Partijraad wordt bijeengeroepen om te beslissen over de vraag of de Partij aan kabinetsvorming kan deelnemen, het aantal afgevaardigden, aangewezen door de Gewestelijke en Stedelijke federaties, wordt verdubbeld.

Ook enkele kleine wijzigingen, welke naar aanleiding daarvan in het Huishoudelijk Reglement moesten worden aangebracht, werden door het congres aanvaard.

Over het defensieprobleem vond op dit congres een zeer uitvoerige discussie plaats. Een daarvoor in het jaar 1936 ingestelde commissie bestudeerde het militaire vraagstuk en stelde het Partijbestuur voor de eerste twee paragrafen van het Strijdprogramma 1925 te vervangen door één nieuwe, waarin omschreven was onze houding ten aanzien van de buitenlandse politiek en defensie.

Door p.g. Ir. J. W. Albarda werd het standpunt van de meerderheid

van het Partijbestuur en de Militaire Commissie verdedigd, terwijl pg. Dr. W. Banning voor de minderheid van het Partijbestuur en de Commissie het woord voerde.

Het congres nam het voorstel van het Partijbestuur in zake buitenlandse politiek en defensie aan met 1509 tegen 328 stemmen en 49 blanco.

Het congres aanvaardde een voorstel van het Partijbestuur tot het instellen van een nieuwe commissie ter herziening van het Strijd-program 1925.

Het verkiezingsprogram werd ingeleid door pg. Ir. J. W. Albarda en met algemene stemmen aangenomen.

Het congres verkoos bij enkele candidaatstelling tot politiek hoofdredacteur van de Arbeiderspers in de plaats van pg. J. F. Ankersmit, die wegens het bereiken van de 65-jarige leeftijd voor deze functie bedankt had, pg. Dr. H. B. Wiardi Beckman. Omdat pg. IJ. G. v. d. Veen, die tot dusver hoofdredacteur van het dagblad „Voorwaarts” was de wens te kennen had gegeven als zodanig af te treden, was het mogelijk de hoofdredactie van alle dagbladen in één hand te verenigen.

De voorstellen 16, 17, 18, 19 en 25 werden naar de Kamerfractie verwezen.

De afdelingen, welke deze voorstellen hadden ingediend, ontvingen van de Kamerfractie alle schriftelijk mededeling van wat er ten aanzien dezer voorstellen door de Kamerfractie was besloten.

Overigens verwijzen wij voor de besluiten en de officiële tekst van de aangenomen voorstellen en het verkiezingsprogram, naar het congres-verslag van 1937.

De Partijraad

De Partijraad kwam in de periode, waarover dit verslag loopt, drie maal bijeen, n.l. op 24 April 1937, 18 en 19 September 1937 en 19 Februari 1938.

De vergaderingen vonden plaats in het IJ-paviljoen te Amsterdam.

In de vergadering van 24 April 1937 werd besloten de hieronder volgende lijsten voor de verkiezing der Eerste Kamer in te dienen:

Groep I (Utrecht, Zeeland, Noord-Brabant, Limburg):

1. Chr. van de Bilt
2. C. Lammers
3. B. J. J. Wijkamp
4. L. N. Palar
5. A. Rorijs.

Groep II (Groningen, Drente, Overijsel, Gelderland):

1. P. Hiemstra
2. Mr. E. Ribbius Peletier
3. P. Sikkes
4. D. Bartels
5. C. A. Weersma—Van Duin
6. P. J. Duinkerken
7. G. Klein.

Groep III (Noord-Holland, Friesland):

1. Koos Vorrink
2. S. de la Bella
3. N. Vijlbrief
4. M. A. Reinalda
5. E. Boekman
6. S. R. de Miranda
7. J. W. Matthijsen
8. T. Saunders—Blaaiboer.

Groep IV (Zuid-Holland):

1. A. B. de Zeeuw
2. P. Moltmaker
3. Dr. H. B. Wiardi Beckman
4. Mr. J. in 't Veld
5. J. v. d. Kleef
6. J. B. J. Ratté
7. N. C. Bouma—Van Strieland
8. W. Brouwer Jr.

Het Partijbestuur werd gemachtigd voor het verbinden der lijsten naar bevind van omstandigheden te handelen.

In de bijeenkomst van de Partijraad van 18 en 19 September 1937 werd kennis genomen van de verklaring van den accountant en de contrôle-commissie, dat de boekhouding van de Partij over het tweede kwartaal 1937 in orde bevonden was.

In een huishoudelijke zitting kwam de kwestie-Kiès aan de orde. De Partijraad besloot tot het instellen van een commissie. Zij kreeg tot taak de kwestie-Kiès in de ruimst mogelijke zin te onderzoeken.

Tijdens de pauze van de Partijraad kwamen de voorzitters der gewestelijke en stedelijke federaties bijeen, die de Partijraad voorstelden de commissie te doen bestaan uit de partijgenoten Prof. Mr. Dr. G. v. d. Bergh, Mr. M. J. A. Moltzer en B. J. J. Wijkamp. Mocht een dezer partijgenoten niet bereid zijn het lidmaatschap der commissie te aanvaarden, dan zouden worden uitgenodigd hierin zitting te nemen de partijgenoten Prof. J. van Gelderen en (of) Mr. L. A. Donker.

Pg. Ir. J. W. Albarda hield daarna een nabeschoouwing over de uitslag van de Tweede-Kamerverkiezingen, waarna levendig van gedachten werd gewisseld.

De Partijsecretaris C. Woudenberg besprak het winterpropagandaplan voor de komende winter, waaraan de Partijraad zijn goedkeuring hechtte. In zijn inleiding vestigde hij er de aandacht op, dat het, in verband met de uitslag van de verkiezingen noodzakelijk was grote aandacht te besteden aan het platteland. Hij deelde mede, dat het in het voornemen van het Partijbestuur lag een tournee met geluidsmalfilms te organiseren. Bovendien deed hij uitkomen, dat met het oog op de beschikbare middelen, de actie zoveel mogelijk zonder nadelig saldo zou moeten worden gevoerd.

Hij gaf voorts een uiteenzetting van de wijze, waarop het colportage-organ „Vrijheid, Arbeid, Brood” door het Partijbestuur zou worden uitgegeven, waarbij hij kon mededelen, dat hierover met het N.V.V. volledig overeenstemming was verkregen.

De colportage met „V.A.B.” zou een belangrijk en integrerend deel zijn van de te voeren propaganda, omdat hiermede de Partij een grote activiteit zou kunnen ontwikkelen, waarvoor de financiële middelen door het orgaan zelf zouden kunnen worden opgebracht. De inmiddels opgedane ervaringen hebben deze verwachting geheel bevestigd.

Voorts was in het propagandaplan opgenomen een uitgebreide campagne tot versterking van het ledental in de eerste maanden van 1938. Deze campagne is thans in volle gang.

In de Partijraadsvergadering van 19 Februari 1938, bracht de door de Partijraadsvergadering van 18 en 19 September 1937 ingestelde commissie inzake de kwestie-Kiès rapport uit. Dit rapport hebben wij in dit verslag opgenomen onder het hoofdstuk „Kwesties”, waarin het verloop dezer hele zaak is vermeld.

Na voorlezing hiervan werd een voorstel gedaan om over de inhoud niet te discussiëren, waarmee de Partijraad, met inbegrip van het P.B. zich met algemene stemmen verenigde. Te voren had Albarda namens het P.B. verklaard, dat alle bestuursleden zich collectief verantwoordelijk stelden voor het inzake-Kiès gevoerde beleid.

De commissie, welke dit uitvoerige rapport samenstelde, zeggen wij hier voor haar belangrijke arbeid, dank.

Verder kwamen in deze vergadering aan de orde de volgende, door de gewestelijke en stedelijke federaties ingediende voorstellen.

Utrecht:

„De jaarvergadering van het gewest Utrecht nodigt het Partijbestuur en de Partijraad uit, maatregelen te nemen, die leiden tot herziening van de bepalingen van Statuten en Reglement betreffende de candidaatsstelling voor de vertegenwoordigende lichamen, zulks in verband met de in de laatste jaren gebleken gebreken voor de thans geldende regeling”.

Groningen:

„De gewestelijke jaarvergaderingen spreekt de wenselijkheid uit, dat telken jare in de maand September — zo mogelijk in samenwerking met de gewesten Friesland en Drente en met de moderne Vakbeweging in de drie provincies — een centrale demonstratie wordt georganiseerd;

draagt het gewestelijk bestuur op om voor het jaar 1938 de mogelijkheid daarvan te onderzoeken en dan, zo dit onderzoek een bevredigend resultaat oplevert, de organisatie van de betoging ter hand te nemen en een intensieve propaganda er voor tijdig in te zetten.”

Noord-Holland Noord:

„De gewestelijke jaarvergadering verzoekt het Partijbestuur wel te willen overwegen over te gaan tot het uitgeven van een „Jaarboekje”, waarin de adressen van de onderscheidene organisaties onzer beweging, de Partijafdelingen, de Bestuurdersbonden, de Volksgebouwen, etc. zijn opgenomen en waarin tevens voorkomt een sprekerslijst. Het spreekt v.a.zelf, dat de prijs zo laag mogelijk moet worden gehouden”.

Gelderland:

„De jaarvergadering dringt er op aan dat de financiële commissie der Partij binnen afzienbare tijd rapport uitbrengt.”

Den Haag:

„De Partijraad spreke de wenselijkheid uit van een stelselmatige propaganda voor de socialistische beginselen onder de middengroepen van de bevolking.”

Amsterdam:

„De Partijraad nodigt het Partijbestuur uit, nogmaals aandrang uit te oefenen tot het onderzoeken van de mogelijkheid om tot een verlaging van de abonnementsprijs op „Het Volk” in Amsterdam te komen.”

Doordat in het gewest Friesland, in verband met de kwestie Kiës geen gewestelijke jaarvergadering had plaats gevonden, stelde het Partijbestuur de afdelingen in Friesland in de gelegenheid over de schijf van het gewestelijk bestuur rechtstreeks voorstellen van organisatorische, propagandistische, financiële of administratieve aard in te dienen bij de Partijraad, ten einde de afdelingen in dit recht niet te beknotten. De volgende voorstellen van Friese afdelingen werden op deze wijze op de agenda voor de Partijraad gebracht:

Huizum:

„De Partijraad, overwegende, dat wil een verkiezingsstrijd goed gevoerd worden, een stevige financiële basis daarvoor noodzakelijk is, besluit:

1. in te stellen een verkiezingsfonds;
2. de contributie voor dit doel per lid en per week met één cent te verhogen, met uitzondering van de leden, welke een week-inkomen hebben van minder dan f 15.— en en de gehuwde vrouwen;
3. vrijwillige bijdragen voor dit doel te storten in het verkiezingsfonds.”

Wirdum:

„De Partijraad besluite tot wijziging in de contributieregeling en de contributie voor de inkomens van

- f 10.— tot f 20.— te bepalen op 6 cent en van
- f 20.— tot f 30.— te bepalen op 8 cent per week

Jelsum:

„De Partijraad besluite de kieskring Friesland bij de e.v. verkiezingen voor leden van de Tweede Kamer niet te combineren met die van Groningen en Drente en, evenals voorheen, een zelfstandige kieskring te laten zijn.”

Omtrent het voorstel van de gewestelijke federatie Utrecht zegde het Partijbestuur toe deze zaak nader te zullen bezien en te zullen nagaan of nog vóór het congres van 1938 voorstellen kunnen en moeten worden uitgewerkt in verband met de candidaatsstelling voor de gemeenteraden, om in eventuele gebreken, welke er naar het oordeel der gewestelijke federatie Utrecht bestaan, tegemoet te komen.

Het voorstel van de gewestelijke federatie Groningen werd na bespreking ingetrokken.

Naar aanleiding van het voorstel van de federatie Noord-Holland Noord werd meegedeeld, dat een nieuw adressenboekje zal worden uitgegeven.

Omtrent het voorstel van de gewestelijke federatie Gelderland ging de vergadering over tot de orde van de dag, daar het rapport van de financiële commissie inmiddels was uitgebracht.

Over het voorstel van de stedelijke federatie Amsterdam werd ter vergadering meegedeeld, dat de mogelijkheid van verlaging van de abonnementsprijs van „Het Volk” de voortdurende aandacht der Directie heeft.

Op het voorstel van de stedelijke federatie Den Haag werd van bestuurszijde toegezegd, de nodige aandacht aan dit probleem te zullen schenken.

Het voorstel van de afdeling Huizum werd in verband met de voorstellen van de financiële commissie afgewezen, eveneens het voorstel van de afdeling Wirdum.

Het voorstel van de afdeling Jelsum zal gelijktijdig met het voorstel van Utrecht door het Partijbestuur nader worden bezien.

Voorts kwam in behandeling het rapport van de Financiële Commissie. Het voorstel dezer commissie, dat door het Partijbestuur was overgenomen, luidde als volgt:

„Met ingang van 1 Januari 1939 wordt het deel der contributie, dat aan de afdelingen, aan de Gewestelijke- en aan de stedelijke federaties komt, vastgesteld op:

45% voor de afdelingen;

9% voor de Gewestelijke Federaties;

54% voor de Stedelijke federaties;

Na een inleiding en verdediging door den Partijsecretaris C. Woudenberg werd het voorstel met 60 stemmen voor en 21 tegen door de Partijraad aangenomen.

Internationale betrekkingen

In het afgelopen jaar vertegenwoordigden de partijgenoten Ir. J. W. Albarda en K. Vorrink de Partij in de Executieve van de S.A.I. terwijl p.g. Ir. J. W. Albarda tevens weer deel uit maakte van het Bureau der S.A.I.

Voor de werkzaamheden, welke onze vertegenwoordigers in deze functie verrichten, verwijzen wij naar het hierbijgaande verslag.

Pg. E. Boekman had zitting in de Commissie voor de politieke gevangenen, terwijl Mr. E. Ribbius Peletier in het Internationale Vrouwen-Comité zitting had.

Het Partijbestuur deed zich verder in het afgelopen jaar op de congressen van enkele buitenlandse zusterpartijen vertegenwoordigen.

P.g. C. Woudenberg was namens het Partijbestuur aanwezig op het congres van de Hongaarse Partij, dat op 4 en 5 April 1937 in Budapest plaats vond.

Voorts vaardigde het Partijbestuur naar het congres van de Tsjechische Partij, dat op 15, 16 en 17 Mei 1937 te Praag plaats vond, p.g. S. R. de Miranda af.

P.g. Ir. H. Vos nam namens het Partijbestuur deel aan de Internationale Plan-conferentie, welke op 23 en 24 October 1937 in Pontigny werd gehouden.

Het Partijbestuur ontving voorts een uitnodiging, welke was ondertekend door Jean Longuet en Pietro Nenni, tot bijwoning van een conferentie op 11 en 12 December 1937 te Parijs, ter bespreking van het Spaans—Italiaanse probleem, in verband met de interventiemoeilijkheden in Spanje.

Hierop werd geantwoord, dat naar de mening van het Partijbestuur bedoelde aangelegenheid kan worden behandeld in de Executieve van de S.A.I. en dat, indien het de bedoeling mocht zijn een conferentie te organiseren met andere dan sociaal-democratische organisaties. b.v. met de communisten, wij tot het deelnemen aan deze bijeenkomst niet bereid zijn.

Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs in Nederland

Voor het overzicht van de werkzaamheden van de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs verwijzen wij naar het hierbijgevoegde afzonderlijke verslag.

De Algemene Raad

In 1937 was K. Vorrink met het voorzitterschap en C. v. d. Lende met het secretariaat belast. In de samenstelling van de Algemene Raad kwam in zoverre een wijziging, dat door de Eerste Kamerfractie als haar vertegenwoordigers werden aangewezen: A. B. de Zeeuw en P. Sikkes, door de Tweede Kamerfractie: W. v. d. Sluis, Dr. J. v. d. Tempel en Prof. J. van Gelderen.

Het Dagelijks Bestuur van de Algemene Raad kwam in 1937 8 keer bijeen.

Het Dagelijks Bestuur van de Algemene Raad richtte in 1937 tot partij en vakbeweging in België, Zwitserland en de Scandinavische landen (de z.g. Oslo-staten) de vraag, of deze organisaties bereid waren deel te nemen aan een bijeenkomst, waarin zou worden nagegaan wat van de zijde van onze arbeidersbeweging zou kunnen worden gedaan, om te bevorderen, dat bestaande handelsbelemmeringen tussen genoemde landen en Nederland worden weggenomen en het onderlinge handelsverkeer wordt vergroot. In het algemeen werd op deze vraag een bevestigend antwoord ontvangen.

Een voor-conferentie vond plaats op 9 Oct. 1937 in Amsterdam. Overleg over de verdere gang van zaken wordt nog gevoerd.

Door het N.V.V. werden hiervoor aangewezen S. de la Bella en C. v. d. Lende, door de Partij W. Drees en Prof. J. van Gelderen.

In de plaats van p.g. A. Harms, die in 1937 overleed, werd tot lid van het Curatorium van de Arbeiders-Kaderschool de heer Neh. de Lieme, directeur van „De Centrale” benoemd.

In de vacature, ontstaan door het aftreden van Dr. J. van Dillen was op het einde van deze verslagperiode nog niet voorzien.

Over de leerstof van de Kaderschool op het Troelstra-Oord werden besprekingen gevoerd tussen het Dagelijks Bestuur van de Algemene Raad en het Curatorium van de Arbeiders Kaderschool.

Naar de mening van de besturen van N.V.V. en S.D.A.P. was wijziging van de leerstof, zoals die tot dan toe gegeven was, voorshands niet nodig.

Een commissie uit de Culturele Raad stelde een rapport op over „Feestcultuur”, waarin aanwijzingen worden gegeven omtrent het organiseren van feestavonden van afdelingen der moderne arbeidersbeweging. Het Dagelijks Bestuur van de Algemene Raad heeft zich met de richtlijnen, door deze commissie getrokken, verenigd. De nadere uitwerking werd aan de Culturele Raad overgelaten.

Een der gevolgen van dit rapport was de instelling van een commissie, welke een oordeel zal uitspreken ten aanzien van de politieke inhoud en de strekking van de in de beweging te gebruiken repertoires. Deze commissie bestaat uit drie leden. Voor het N.V.V. nam C. Lammers in de commissie zitting, voor de Partij J. A. Berger, voor de V.A.R.A. A. de Vries, terwijl voor de Culturele Raad aan deze commissie als secretaris werd toegevoegd C. A. 't Hart.

Dr. M. v. d. Goes van Naters bedankte, wegens zijn verkiezing tot lid van de Tweede Kamer, als adviseur van het Provinciaal Bureau voor

Arbeidsrecht en functionaris voor de politieke en culturele belangen der moderne arbeidersbeweging in het Zuiden.

De Algemene Raad besloot, dat de bestaande combinatie van functies ook voor den nieuwen adviseur zou gelden.

Tot opvolger van Mr. Dr. M. v. d. Goes van Naters werd benoemd Mr. L. Vooyts te Amsterdam, die op 1 October 1937 zijn functie te Heerlen aanvaardde.

De Algemene Raad besloot tot het uitgeven van een adressenboekje, dat zo spoedig mogelijk zal verschijnen.

Namens de besturen van Partij en Vakverbond besloot de Algemene Raad tot publicatie van de volgende resolutie inzake het conflict in het Oosten:

„De Algemene Raad uit S.D.A.P. en N.V.V., met instemming kennis genomen hebbende van de protesten, in verschillende landen tegen de gebeurtenissen in het Verre Oosten aangeheven, spreekt zijn afschuw uit over de onrechtmatige inval van Japan in China en de barbaarse gewelddaden, door Japan tegenover de Chinese burgerbevolking gepleegd. Hij sluit zich onvoorwaardelijk aan bij het afkeurend oordeel, dat daarover namens 52 staten in de Volkenbondsvergadering is uitgesproken. Hij beschouwt het als de plicht van de Volkenbond, alles te doen wat mogelijk is, om aan het bloedige onrecht in het Verre Oosten ten spoedigste een eind te maken en de vrede te herstellen op de grondslag van het internationale recht. Hij verwacht van de Nederlandse Regering, dat deze bereid zal zijn aan alle rechtvaardige en doelmatige maatregelen, door de Volkenbond te beramen, haar volledige medewerking te verlenen, voor zover dit in Nederland's vermogen ligt.”

Zoals vanzelf spreekt, kwamen in de Algemene Raad — het college van overleg tussen Partij en Vakverbond — vele onderwerpen ter sprake, waarvan wij te anderer plaatse in dit verslag reeds melding maakten.

Steun politieke vluchtelingen

De Partij ging, tezamen met het Vakverbond, dit jaar voort met het verlenen van hulp aan politieke Duitse emigranten.

In totaal werd in 1937 een bedrag van f 9237.77 aan ondersteuning uitbetaald.

Veel verandering kwam er in de positie dezer door het Hitler-regime getroffen niet. De grote moeilijkheid is, dat het, tengevolge van de crisis en door het besluit van de regering inzake het aannemen van werk door buitenlanders, praktisch niet mogelijk is deze partijgenoten in het arbeidsproces te doen opnemen.

Hulp aan Spanje

Reeds in het jaar 1936 stelde het Partijbestuur de partijgenoten, welke voor de in nood verkerende Spaanse bevolking wilden offeren, in de gelegenheid hun bijdrage te storten op het gironummer van de Partij. Ook de Arbeiderspers had daarvoor de gelegenheid geopend. Ten einde aan de behoefte, welke blijkbaar in de Partij bestond om voor dit doel op ruimere schaal te kunnen offeren, tegemoet te komen, verzocht het Partijbestuur tijdens de verkiezingscampagne toen alle aandacht onzer Partij geconcentreerd moest blijven op de Kamer-verkiezingen, de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs een inzameling te organiseren, waarvan de opbrengst zou kunnen worden besteed voor

de Spaanse kinderen. Bedoelde inzameling vormde, tezamen met de gelden, welke op de giro van de Partij en van de Arbeiderspers waren gestort, een bedrag van bruto f 19.757.60.

Toen daarna in de loop van het jaar de besturen van S.A.I. en I.V.V. de bij haar aangesloten partijen en vakcentralen opriepen tot steun op groter schaal, besloten de besturen van Partij en Vakverbond tot het organiseren van een inzameling, waarvan de opbrengst eveneens zou worden bestemd ten behoeve van het Spaanse kind. De opbrengst van deze inzameling, die in Augustus en September werd gehouden, bedroeg f 68.628.22.

Een commissie, gevormd door Partij en Vakverbond, bestaande uit de partijgenoten Mr. E. Ribbius Peletier, S. R. de Miranda, J. A. Berger, H. van Dugteren, T. v. d. Heeg en C. F. Lammers onderzocht de mogelijkheid, op welke wijze het beschikbare fonds voor het Spaanse kind kon worden aangewend.

Deze commissie benoemde S. R. de Miranda tot haar voorzitter en H. van Dugteren tot secretaris-penningmeester.

Herhaaldelijk overleg met de regering gepleegd over het toelaten van Spaanse kinderen in Nederland ter verpleging in gezinnen had ten slotte tot resultaat, dat over de voorwaarden van toelating en van opname in de gezinnen overeenstemming werd verkregen.

Onderhandelingen met een veelzijdig samengestelde commissie in Frankrijk onder leiding van pg. Buisson hadden eveneens hetzelfde resultaat.

Intussen verscheen een besluit van de Spaanse regering, waarin nadrukkelijk werd voorgeschreven, dat verpleging van Spaanse kinderen slechts in kolonie-verband kon worden aanvaard en dat wel onder leiding van Spaans onderwijzend- en verplegend personeel, waarvoor de regering zorg zou dragen.

Onder deze omstandigheden besloot de commissie van de regeringsvolmacht geen gebruik te maken en in Frankrijk enkele kinderkolonies te vestigen.

In overleg met de Spaanse regeringsdelegatie voor dat doel te Parijs werd allereerst een kolonie gevestigd te Petite Synthe, daarna te Berck-Plage en vervolgens een derde groep te Merlimont. In totaal worden thans 230 Spaanse kinderen verpleegd, waarvoor de kosten worden bestreden uit de door Partij en Vakverbond bijeen gebrachte gelden. Deze middelen stelde de commissie in staat de verpleging gedurende een jaar te garanderen, welke termijn vóór het einde van 1938 is afgelopen.

Zowel de Spaanse regering als de Spaanse kameraden hebben herhaaldelijk blijken gegeven van hunne grote waardering voor dit bewijs van grote solidariteit van de Hollandse arbeidersbeweging.

Vertegenwoordigingen

Het Partijbestuur liet zich, zoals dat gebruikelijk is, ook in het afgelopen jaar weer bij vele gelegenheden vertegenwoordigen.

Alvorens hiervan verder melding te maken, menen wij goed te doen hier mee te delen, dat het Partijbestuur gaarne aan veel meer uitnodigingen tot bijwoning van herdenkingsbijeenkomsten tengevolge van 10-, 15-, 20- of 25-jarig bestaan van afdelingen, tegemoet zou komen, indien dit practisch mogelijk ware.

Nu onze Partij nog regelmatig groeit en elk jaar in ouderdom toe-

neemt, stijgt ook het aantal jubilea regelmatig. De tijd onzer bezoldigde bestuurders en mede die van de overige leden van het Partijbestuur is zodanig met andere werkzaamheden bezet, ja zelfs overladen, dat het praktisch niet mogelijk is aan alle uitnodigingen tot bijwoning van jubileum-bijeenkomsten te voldoen. Het Partijbestuur heeft dan ook moeten besluiten alleen zo veel mogelijk een afgevaardigde te zenden naar herdenkingsbijeenkomsten van Partijafdelingen, die 40 jaar bestaan.

De jaarvergadering van de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs, op 20 en 21 Februari 1937 in Hilversum gehouden, woonde pg. Koos Vorrink bij.

De partijgenoten Ir. J. W. Albarda en K. Vorrink bezochten het Congres van de Bond voor Staatspensioen, dat op 7 April 1937 in Den Haag plaats vond.

Bij de onthulling van de gedenksteen voor wijlen pg. J. v. d. Mel te Vlissingen, vertegenwoordigde J. J. Spronkers het Partijbestuur, terwijl pg. L. A. Ankum dit deed op de receptie van de Bond van Arbeiders-Toneelverenigingen, op 19 Juni 1937 te Amsterdam, ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan dezer organisatie.

Pg. S. R. de Miranda was aanwezig op de gewestelijke vergadering van Noord-Holland op 26 Juni 1937, waar de verkiezingsuitslag werd besproken.

Bij de heropening van „De Paasheuvel” op 24 Juli 1937 was pg. J. A. Berger tegenwoordig voor het Partijbestuur.

Op de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering van de N.V. „De Arbeiderspers” op 11 September 1937 te Amsterdam gehouden, vertegenwoordigde pg. S. R. de Miranda het Partijbestuur.

Het N.V.V.-congres, dat 18 en 19 October 1937 in Den Haag plaats vond, werd bijgewoond door de partijgenoten Mr. E. Ribbius Peletier, J. E. Stokvis, W. H. Vliegen, K. Vorrink en C. Woudenberg.

De receptie van „De Stem des Volks” in Den Haag, ter gelegenheid van haar 35-jarig bestaan, op 6 November 1937, werd bezocht door pg. J. E. Stokvis.

Ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan der „Stem des Volk” te Amsterdam, namen de partijgenoten L. A. Ankum, E. Boekman en C. Woudenberg zitting in het huldigingscomité en voerde pg. K. Vorrink het woord op de jubileum-demonstratie „Het Socialistische lied” op 30 Januari 1938.

De jaarvergaderingen van de gewestelijke en stedelijke federaties werden bijgewoond door:

Groningen	28 November	K. Vorrink
Drente	24 October	J. A. Berger
Overijssel	11 en 12 December	K. Vorrink
Gelderland	28 November	A. E. J. de Vries—Bruins
Utrecht	14 November	S. R. de Miranda
Noord-Holland Noord	27 en 28 November	Mr. J. in 't Veld
Noord-Holland Zuid	21 November	J. v. d. Kieft
Amsterdam	6 December	C. Woudenberg
Den Haag	2 December	Mr. E. Ribbius Peletier
Zuid-Holland	21 November	K. Vorrink
Noord-Brabant	28 November	Mr. M. v. d. Goes van Naters
Zeeland	28 November	C. Woudenberg
Limburg	20 en 21 November	C. Woudenberg

„De Sociaal-Democraat"

P.g. E. Boekman voerde in het afgelopen jaar weer de hoofdredactie van „De Sociaal-Democraat".

Leden der Redactie-commissie waren Prof. Mr. Dr. G. v. d. Bergh, W. Romijn, K. Vorrink en J. v. d. Wijk.

Tengevolge van het sterk teruglopen van het abonnementental was het tekort op de exploitatie van het blad zo groot geworden, dat het Partijbestuur zich niet langer verantwoord achtte, gezien de financiële toestand van de Partijkas, met deze uitgave voort te gaan. Het Partijbestuur besloot daarom het blad met ingang van het nieuwe jaar niet meer uit te geven. Het laatste nummer verscheen 18 December 1937.

Voor de grote toewijding, waarmee de hoofdredacteur p.g. E. Boekman de moeilijke redactie voor dit orgaan voerde, komt hem alle lof toe en zeggen wij hem gaarne op deze plaats hartelijk dank.

„De Socialistische Gids"

In de samenstelling van de redactie van ons wetenschappelijk maandschrift kwam geen verandering.

Het aantal abonné's vertoonde enige teruggang.

Met de redactie vond een bespreking plaats over de samenstelling van dit college en over de inhoud van het tijdschrift ten einde dit zo belangrijk en aantrekkelijk mogelijk te maken, in verband met de problemen, waarvoor onze tijd geplaatst wordt. Een groter belangstelling van het kader van de Partij en de Vakbeweging zou „De Socialistische Gids" stellig ten goede komen.

Scholing

Aan de scholing en de voorlichting van onze sprekers en het kader is in het afgelopen jaar de nodige zorg besteed.

Met de verstrekking van het documentatiemateriaal van het N.V.V. aan degenen, die als inleiders op Plan-bijeenkomsten en -vergaderingen optreden, werd voortgegaan. Bovendien werd het materiaal van het N.V.V. door de C.P.C. aangevuld met documentatiemateriaal op agrarisch gebied.

Ten behoeve van de huisbezoekers werd tijdens de verkiezingscampagne uitgegeven het documentatie-materiaal „Knoop in je oor", waartoe aanvankelijk het initiatief was genomen door de Fed. Amsterdam. Het bleek, dat hiervoor in het land grote belangstelling bestond, zodat met het uitgeven van dit documentatie-materiaal wordt voortgegaan. Wij hebben op dit ogenblik 760 abonné's

Ten einde ook de scholing der leden te bevorderen, werden de afdelingen aangespoord om op de afdelingsvergaderingen korte inleidingen te doen houden. Het Partijbestuur verzamelde met medewerking van de afdelingsbesturen een groot aantal namen en adressen van partijgenoten, die bereid bleken in huishoudelijke vergaderingen als inleiders op te treden.

Over de volgende onderwerpen werden syllabi samengesteld:

1. Het Beginselprogram.
2. Het nationale vraagstuk.
3. Democratie en Staat.
4. Democratie en maatschappij.
5. Geschiedenis der sociaal-democratie (strijd tegen het anarchisme).
6. Geschiedenis der sociaal-democratie (ontstaan der S.D.A.P.).
7. Sociale wetgeving.
8. Volkenbond, eventueel verbonden met het militaire vraagstuk.
9. Waarom wij het eenheidsfront afwijzen.
10. De inrichting van onze Staat.
11. Weerstanden tegen het socialisme.
12. Het recht van de vrouw om te arbeiden.

De sprekers ontvingen over de onderwerpen, waarvoor zij zich bereid verklaard hadden het woord te voeren, een syllabus.

Ter bevordering van het contact tussen de dagelijkse leiding en de afdelingen werd opnieuw overgegaan tot het maandelijks uitgeven van „Het Correspondentieblad”.

Te oordelen naar de berichten, welke ons omtrent deze uitgave hebben bereikt, bestaat hiervoor waardering.

Actie en Propaganda

Ledenwinst-actie

Het jaar 1937 zette de Partij in met een actie tot opvoering van het ledental. Deze actie had een zeer gunstig verloop, hetgeen bleek uit de stijging van het ledental, in het eerste kwartaal van 1937.

Ten behoeve van deze actie stelde het Partijbestuur een brochure beschikbaar, getiteld „Pak aan, ook gij”, van de hand van den Partijvoorzitter Koos Vorrink, waarin hij op populaire wijze de vernieuwing van ons beginselprogram aangaf.

Meifeest

Tezamen met het Vakverbond vierden wij het Meifeest. Vanzelfsprekend werd dit van de zijde der Partij dienstbaar gemaakt aan de actie voor de Kamerverkiezingen.

Voor zover ons berichten bereikten, slaagden de Meifeesten uitstekend. De leuze voor deze dag was „Plan en Democratie”.

Brochures

In de eerste helft van het jaar viel de schriftelijke propaganda samen met de Plan-actie en de verkiezings-actie.

In de maand September gaven wij ter gelegenheid van de verschijning van de Millioennnota een brochure uit onder de titel „Millioenen....., wat doen wij er mee?”, waarvan 16.432 ex. werden verkocht.

Daarop volgde in de maand November een brochure getiteld, „De schouders er onder”, waarin er nog eens op gewezen werd, dat de Plan-gedachte leeft in ons volk en waarin duidelijk werd aangetoond, dat een welbewuste welvaartspolitiek noodzakelijk is om de crisis, die ons land ongetemperd teistert, **te kunnen bestrijden**. Hiervan werden 10.977 ex. verkocht.

Hierop volgde een derde brochure, welke wij in de Kerstweek lieten verschijnen, onder de titel „Sterk staan in Stormgetij”, welke een korte samenvatting inhield van de begrotingsdebatten en een overzicht gaf van de politieke situatie van het ogenblik. Hiervan werden 15761 ex. verkocht.

De verkoopprijs van al deze brochures was 3 cent per exemplaar. Wij stelden ze de afdelingen ter beschikking voor de prijs van 2 cent, zodat de afdelingen bij de verkoop een kleine winst konden maken van 1 cent per exemplaar.

Uitgave „Vrijheid, Arbeid, Brood” door het Partijbestuur

Nadat de Centrale Plan-Commissie besloten had de uitgave van „Vrijheid, Arbeid, Brood” per 26 Juni 1937 te staken, heeft het Partijbestuur onderzocht, op welke wijze de Partij dit uitstekend werkende colportage-
orgaan voor eigen rekening verder zou kunnen uitgeven.

Het Partijbestuur was van oordeel, dat dit prachtige en nuttige propa-
ganda-middel niet verloren mocht gaan.

Na gepleegd overleg en verkregen overeenstemming met het N.V.V. besloot het P. B. tot het zelfstandig uitgeven van V. A. B. en verscheen onder de redactie van de partijgenoten W. Rengelink, Ir. H. Vos en K. Vorrink per 2 October het eerste nummer.

Ondanks dat de oplage een teruggang vertoont in vergelijking met de uitgave door de Centrale Plan-Commissie, kan zij toch bevredigend genoemd worden, hetgeen geenszins wil zeggen, dat wij tevreden en voldaan zijn.

De vier jaren onafgebroken actie, eerst onder leiding van het Burac-
prop, daarna onder die van de Centrale Plan-Commissie, uitlopende in de strijd voor de Kamerverkiezingen, hadden tot gevolg, dat vele onzer trouwe werkers tekenen van ernstige vermoeidheid vertoonden en zelfs in begin October nog niet volledig „fit” waren om weer op volle kracht de colportage aan te pakken.

Daarbij kwam nog, dat bij velen — na de nederlaag van de fascistten en communisten bij de verkiezingen — de gedachte post gevat had, dat een felle onafgebroken propaganda-campagne en een regelmatige col-
portage niet meer noodzakelijk was. Uiteraard ten onrechte.

De verkoopprijs van het blad bleef gehandhaafd op 3 cent per nummer, ondanks de geweldige stijging van de papierprijs in het afgelopen jaar. De afdelingen krijgen de bladen geleverd tegen 2½ cent per exemplaar.

Het verloop van de oplaag van 2 October 1937 af was als volgt:

Datum:	Nummer:	Gedrukt:	Verkocht:
2 October	1	53.500	47.913
9 „	2	60.500	57.484
16 „	3	63.000	61.629
23 „	4	65.250	63.781
30 „	5	66.750	65.090
6 November	6	68.500	66.129
13 „	7	69.000	67.238
20 „	8	70.000	68.096
27 „	9	70.000	68.118
4 December	10	70.250	68.210

11	December	.....	11	70.000	68.551
18	„	.....	12	70.500	69.344
25	„	.....	13/14	75.700	73.382
8	Januari	.....	15	72.500	70.679
15	„	.....	16	71.250	70.268
22	„	.....	17	72.500	70.674
29	„	.....	18	73.000	70.791
5	Februari	.....	19	73.000	70.763
12	„	.....	20	73.000	70.827
19	„	.....	21	73.000	70.708
26	„	.....	22	75.000	72.903

Indien wij deze oplaag kunnen handhaven, zal de uitgave geen geld kosten. Wij zullen er echter alles op moeten zetten om de wekelijkse afzet te vergroten, omdat wij daarmee onze invloed vergroten, doch bovendien de mogelijkheid scheppen tot het maken van winst, waarmee de kosten voor andere propagandamiddelen kunnen worden bestreden.

Kerstmeetings

Omstreeks Kerstmis hadden weer vele van onze tradioneel geworden Kerstvergaderingen plaats. De meeste sprekers vonden daarbij gelegenheid de aandacht te vestigen op de voor ons Nederlandse volk onbevredigende afloop der begrotingsdebatten in het parlement en op de ontzettende gespannen internationale toestand, tengevolge van de voortgaande burgeroorlog in Spanje en de oorlog tussen China en Japan.

Deze vergaderingen waren goed bezocht.

Filmtournée

Het Partijbestuur organiseerde, na daaromtrent de goedkeuring te hebben verkregen van de Partijraad, in de afgelopen winter twee film-tournees.

Aangekocht werden twee filmapparaten voor smalfilmvertoning terwijl een film over het Meifeest 1937 en een over de in het afgelopen jaar plaats gevonden verkiezingsstrijd werd samengesteld. Een filmpje van het Vara-Zomerfeest in Breda draaide mee. Aangevuld met enige amusementsfilms werd hiermee een programma verkregen, dat in onze kleine afdelingen in de provincie zeer in de smaak is gevallen.

In de maanden October, November, December, Januari en Februari werden in totaal 207 voorstellingen gegeven, verdeeld over de provincies als volgt:

Friesland	.....	21
Drente	.....	37
Overijssel	.....	35
Gelderland	.....	28
Utrecht	.....	4
Noord-Holland N.	.....	28
Noord-Holland Z.	.....	5
Zeeland	.....	21
Noord-Brabant	.....	18
Limburg	.....	10

In de maanden Maart en April wordt met het geven van deze voorstellingen voortgegaan.

De partijgenoten H. de Boer, W. J. van Deelen, J. J. Spronkers, E. Vermeer en Tj. v. d. Zee zijn met het geven dezer voorstellingen belast, terwijl zij tevens in dit programma een propaganda-speech houden.

Het Partijbestuur heeft de kosten dezer propaganda zo goed als geheel voor zijn rekening genomen.

Voor rekening van de afdelingen komt de zaalhuur, welke men moet trachten te dekken door het heffen van een entree-prijs maximum van 15 cent per persoon, terwijl de gewestelijke besturen een bedrag van f 2.50 aan het P.B. per voorstelling vergoeden.

In het algemeen slaagden de afdelingen er op uitstekende wijze in haar kosten te dekken, vooral als zij de kaartverkoop tijdig en goed georganiseerd hadden.

Overigens kon worden geconstateerd, dat deze vorm van propaganda in onze kleine afdelingen zeer wordt gewaardeerd.

Tweede Kamerverkiezingen

Uitslag referendum

Reeds in ons vorig verslag namen wij op de kandidatenlijsten, zoals deze door de vergadering van de Partijraad van 9 en 10 Januari 1937 waren opgesteld. Het referendum, dat over deze lijsten plaats had, bracht in de door de Partijraad opgestelde volgorde geen verandering.

Op verzoek van het gewest Overijsel maakte het Partijbestuur gebruik van zijn bevoegdheid, toegekend bij artikel 35 van het Huishoudelijk Reglement, na gepleegd overleg met het gewest Gelderland, om in de plaats van Ir. Th. v. d. Waerden voor de kieskring Zwolle—Arnhem W. van der Sluis als lijstaanvoerder te doen optreden. Daarmee bleef de combinatie Zwolle—Arnhem gehandhaafd en kwam de kieskring Utrecht uit met een kandidatenlijst, zoals deze door de Partijraad was vastgesteld.

Na de vaststelling door de Partijraad van de kandidatenlijsten deden zich moeilijkheden voor in Friesland, Noord-Holland, Limburg en Zeeland, waarop wij te anderer plaatse terugkomen.

Verkiezingsprogram

Het congres, dat op 27 en 28 Februari en 1 Maart 1937 in Den Haag plaats vond, stelde het volgende verkiezingsprogram vast:

1. Krachtige handhaving der democratie tegen fascisme en communisme.
2. Economisch herstel, ordening en arbeidstijdverkorting volgens het Plan van de Arbeid.
3. Wederopbouw en verbetering van het onderwijs en van de sociale zorg, inzonderheid voor werklozen en voor ouden van dagen door aanvulling met staatspensionering.
4. Versterking van de Volkenbond in het belang van de vrede.
5. In de overzeese gewesten verruiming van volksrechten en krachtige bevordering van de volkswelvaart.

Vorbereidende maatregelen

Direct na het congres werden in overleg met de gewestelijke en stedelijke federatiebesturen buitengewone federatievergaderingen bijeen-

geroepen, waarin inleidingen werden gehouden over de politieke betekenis der verkiezingen en waarin een inleiding over de te voeren acte werd gehouden. Bedoelde bijeenkomsten slaagden goed en hebben uitstekend aan het gestelde doel beantwoord.

Verkiezingsactie

Reeds bij de besprekingen in de Partijraad van 1936 was van de zijde van het Partijbestuur voorgesteld de verkiezingsactie kort maar krachtig te voeren, mede, omdat de Plan-actie, welke door Partij en Vakverbond werd gevoerd, zo lang mogelijk zou worden voortgezet.

De directie verkiezingsactie heeft zich dan ook in het afgelopen jaar beperkt tot slechts enkele maanden.

Voorlichting sprekers en huisbezoekers

Ter voorlichting van de sprekers en de huisbezoekers werd uitgegeven een brochure, getiteld „Vier jaren aanpassing”, onder redactie van p.g. Mr. S. Mok, waaraan verschillende partijgenoten hun medewerking verleenden. Het werd voor de prijs van 40 cent via de afdelingen beschikbaar gesteld en voor 60 cent in de boekhandel verkocht. Het boekje bevatte veel en goed materiaal en werd zeer gewaardeerd.

Ten behoeve van het huisbezoek, waaraan bij deze verkiezingen veel meer aandacht is geschonken dan bij enkele der voorafgaande, zijn in zeer vele afdelingen huisbezoek-cursussen georganiseerd. Voor de huisbezoekers zelve werd uitgegeven een boekje met vragen en antwoorden, getiteld „Knoop in je oor”, dat algemeen materiaal bevatte en materiaal, speciaal de middenstand en de landbouw betreffende. Voor de aantallen, hiervan door de resp. gewestelijke en stedelijke federaties afgenomen, verwijzen wij naar tabel H.

Naast dit voorlichtende materiaal werd nog ter vergemakkelijking van het huisbezoek een vijftal gratis tractaatjes uitgegeven. Deze waren getiteld:

1. „Democratie en Gij”.
2. „Democratie en Socialisme”.
3. „Het Plan en Gij”.
4. „Socialisme en Gelijkheid”.
5. „Socialisme en Vaderland”.

Voor de afgenomen aantallen verwijzen wij naar tabel.....

Ter ondersteuning van het huisbezoek werd verder beschikbaar gesteld een restant van een aantal brochures, welke door de Centrale Plan-Commissie waren uitgegeven. Enkele dezer werden van een inlegblaadje voorzien. (Zie bijlagen F. en G.)

Kranten, manifesten, folders

De verkiezingsactie heeft zich, zoals wij dit boven reeds mededeelden, tot twee maanden beperkt. Voor de samenstelling van het verkiezingsmateriaal verschaftte het P.B. zich de hulp van een redactie-commissie, bestaande uit: Ed. Polak, G. van Overbeek, Koos Vorrink, terwijl als secretaris J. A. Berger optrad.

De 25ste Maart verscheen het eerste verkiezingsmanifest, dat een toelichting op het verkiezingsprogram bevatte.

De tijdstippen, waarop het materiaal moest worden verspreid, waren

vooruit vastgesteld. Naarmate de verkiezingsdatum naderde werd het tempo, waarin moest worden verspreid, opgevoerd.

Na het verkiezingsmanifest volgden vier folders, waarvan de inhoud gedifferentieerd was samengesteld, in deze zin, dat de inhoud dezer geschriften speciaal was toegespitst op de aard van de bevolking, waarvoor zij was bestemd. Zodoende verscheen enkele dezer folders in vier versies, n.l. voor de plattelandsbevolking, voor de middenstand voor de intellectuelen en één met algemene strekking.

Ten einde het nuttige effect van het te verspreiden materiaal zo hoog mogelijk op te voeren, werd aan de intellectuelen op het platteland en ten dele ook aan dezelfde bevolkingsgroep in de steden, het voor haar bestemde verkiezingsmateriaal per post toegezonden.

In Amsterdam verleende een grote groep A.J.C.-ers hiervoor naar medewerking.

Aan intellectuelen in Noord-Brabant en Limburg werd een brochure gezonden met speciale voorlichting over de gebeurtenissen met betrekking tot de Spaanse burgeroorlog. De oplaag hiervan bedroeg 1200 ex.

Naast het verkiezingsmanifest en de folders, welke de vijf punten van het verkiezingsprogram belichtten, gaven wij uit:

- een manifest, speciaal voor de vrouwen;
- een manifest, bestemd voor de jonge kiezers;
- een aantal manifesten, gericht tegen het communisme;
- een manifest ter verspreiding onder de tuinders;
- een manifest voor de bloembollenkwekers;
- een manifest, gericht tegen „Landbouw en Maatschappij”;
- een manifest, gewijd aan de propganda, welke van regeringszijde met de speciale film „Nederland aan de arbeid” werd gemaakt;
- tenslotte een manifest, getiteld „Het laatste Woord”.

Sedert begin April werden vier pagina's van „Vrijheid, Arbeid, Brood” onder verantwoording van het Partijbestuur uitgegeven, die gewijd waren aan de verkiezingscampagne. Van deze speciale pagina's werden twee nummers uitgegeven voor massaverspreiding, één nummer, gewijd aan de welvaartspolitiek, door de sociaal-democratie in Scandinavië gevoerd, in tegenstelling tot de politiek van de regering-Colijn, en één, gewijd aan de Spaanse burgeroorlog, dat in het bijzonder onder de katholieke bevolking werd verspreid. Bovendien kwam nog uit een krant, gericht tegen fascisme en communisme.

Voor de aantallen, die wij van deze manifesten, folders en kranten uitgaven, verwijzen wij naar bijlagen F. G. H. I.

Affiches

Met het uitgeven onzer affiches hebben wij ons beperkt en zijn wij voor alles planmatig te werk gegaan.

Wij gaven uit verschillende affiches in drie formaten, n.l. 78 × 54 c.M., 54 × 39 c.M. en 27 × 19 c.M. te weten:

Een letterbiljet, voorstellende een grote duidelijke „twee”. Verder een affiche met als slagzin „Vrije mensen in een vrij land”. Deze plaat kwam met de slagzin ook voor op de eerste door ons verspreide folder.

Voorts stelden wij beschikbaar een affiche met als slagzin „Minder zorg, meer blijheid”; deze plaat had betrekking op de derde folder welke daarmee ook uiterlijk was verlucht.

Bovendien lieten wij aanplakken met de hulp van het reclame-

bureau „Remaco” een affiche, gericht tegen het fascisme. De slagzin daarvan luidde: „Het uur heeft geslagen.”

Voor de aantallen verwijzen wij naar bijlage J.

In het algemeen moet ons de opmerking van het hart, dat in vele afdelingen groter aandacht aan het plakken en voor de ramen hangen onzer affiches had kunnen worden besteed.

Delen wij hier nog mede, dat wij verzorgden een geponste „twee” ten dele voorzien van een slagzin tegen fascisme en communisme, ten dele van de naam van de lijstaanvoerder van een bepaalde kieskring. De oplaag bedroeg 1.560.040 ex.

Advertenties

Voor het eerst hebben wij in de verkiezingscampagne centraal gebruik gemaakt van advertenties in burgerlijke bladen. Er werden vijf advertenties geplaatst. De eerste vier verschenen op de datum, waarop de folders moesten worden verspreid.

De slagzinnen, voorkomende op de folders, werden in de advertenties herhaald. Op deze wijze werd een sluitend geheel verkregen, doordat de slagzinnen voorkwamen op de folders, affiches en in de advertenties.

De advertenties publiceerden wij in totaal 128 bladen, welke een gezamenlijk abonentental hadden van 1.771.670, waardoor kon worden aangenomen, dat het gehele Nederlandse volk met dit reclamemiddel werd bereikt.

Vergaderingen

Uiteraard was het aantal vergaderingen, dat tijdens de verkiezingscampagne werd gehouden, buitengewoon groot. De organisatie daarvan berustte bij de gewestelijke besturen; desondanks is er toch een aantal afdelingen geweest, dat op eigen houtje is gaan vergaderen en sprekers heeft gevraagd.

Hoewel de voorbereiding goed was, is het vergaderbezoek bij vorige verkiezingen wel eens beter geweest.

In het algemeen kan nog worden opgemerkt, dat de Partij met grote opgewektheid, grote plichtsbetrachting en met grote overtuiging deze verkiezingscampagne vóór een positieve welvaartspolitiek en gericht tegen de politiek van de regering-Colijn, tegen het fascisme en het communise, heeft gevoerd.

Tenslotte vermelden wij, dat de Partij de vereniging „Eenheid door Democratie” hulp verleende bij de verspreiding van een drietal manifesten onder het Nederlandse volk.

Uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen

Over de verkiezingsuitslag bestond algemeen grote tevredenheid, al was dit een tevredenheid in negatieve zin. Wij bedoelen hiermee, dat de vreugde speciaal bestond over de grote nederlaag, zowel de communisten als de fascistten toegebracht.

Men kan met vrij grote zekerheid zeggen, dat de strijd, die de Partij gedurende een aantal jaren zo krachtig en stevig tegen fascisme en communisme gevoerd heeft, haar bekroning gevonden heeft in de nederlaag van deze politieke vijanden.

Hoewel onze stemmencijfers in het algemeen geen belangrijke verschuivingen te zien hebben gegeven, was er van teruggang van ons kiezerscorps geen sprake meer. Wij stegen van 21.46 % tot 21.95 %. Vooral de uitslagen der verkiezingen in de industriële gebieden waren voor de Partij in het algemeen gunstig. Daartegenover staat, dat op het platteland een zekere achteruitgang moest worden geconstateerd.

Tegenover enkele Kamerkieskringen als Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Dordrecht, Leiden en Arnhem, die zeer gunstig waren, staan de zuidelijke Kamerkieskringen, die ongunstig genoemd moeten worden. Wij laten hier volgen de uitslag der verkiezingen over de 18 Kamerkieskringen verdeeld, in vergelijking tot 1933:

Kamerkieskring:	1933			1937		
	totaal aantal stemmen	S.D.A.P.	%	totaal aantal stemmen	S.D.A.P.	%
Den Bosch	206.868	13.738	6.6	230.002	15.560	6.8
Tilburg	183.285	14.146	7.7	200.462	12.209	6.1
Arnhem	205.900	44.001	21.4	228.048	52.808	23.2
Nijmegen	183.606	26.747	14.6	195.748	28.840	14.7
Rotterdam	263.362	89.268	33.9	288.926	109.592	37.9
Den Haag	225.510	61.805	27.4	250.592	76.734	30.6
Leiden	190.475	29.067	15.3	212.449	35.793	16.9
Dordrecht	245.416	52.924	21.6	263.750	60.544	23.-
Amsterdam	381.041	119.531	31.4	402.110	132.719	33.-
Den Helder	176.583	45.297	25.7	188.705	45.210	24.-
Haarlem	202.428	44.733	22.1	232.473	53.604	23.1
Middelburg	117.258	18.049	15.4	123.176	18.699	15.2
Utrecht	197.946	41.883	21.2	224.285	48.212	21.5
Leeuwarden	197.700	48.646	24.6	206.707	47.555	23.-
Zwolle	245.547	49.121	20.-	266.532	53.989	20.3
Groningen	187.442	53.352	28.5	203.193	56.054	27.6
Assen	95.114	24.429	25.7	103.407	25.568	24.7
Maastricht	214.319	21.859	10.2	237.512	16.971	7.1
	3.721.800	798.632	21.46	4.058.077	890.661	21.95

Voor de S.D.A.P. werden de volgende Kamerleden gekozen:

Voor de combinatie *Leeuwarden—Groningen—Assen*: A. E. J. de Vries—Bruins, J. Hilgenga, C. J. van Lieden.

Voor de combinatie *Zwolle—Arnhem*: W. v. d. Sluis, H. J. van Braambeeck, ds. J. L. Faber.

Voor *Utrecht*: Dr. Ir. Th. v. d. Waerden.

Voor de combinatie *Amsterdam—Haarlem—Den Helder*: Ir. J. W. Albarda, Dr. J. v. d. Tempel, E. Kupers, Th. Thijssen, Ir. H. Vos, Alida de Jong.

Voor de combinatie *Den Haag—Leiden*: W. Drees, A. W. IJzerman, J. E. Stokvis.

Voor de combinatie *Rotterdam—Dordrecht—Middelburg*: J. ter Laan, Mr. L. A. Donker, Prof. J. van Gelderen, A. Kievit, H. van Sleen.

Voor de combinatie *Tilburg—Den Bosch—Maastricht—Nijmegen*: W. Drop, Mr. Dr. M. v. d. Goes van Naters.

Door de werking van de nieuwe bepaling van de Kieswet en tengevolge

van de stijging van ons percentage stemmen, wonnen wij één zetel, zodat wij thans drie en twintig Tweede Kamerleden hebben.

In de Tweede Kamer keerden niet terug de partijgenoten Ir. Ch. G. Cramer, Suze Groeneweg, Ds. A. v. d. Heide, P. Hiemstra, K. ter Laan, W. H. Vliegen en J. H. F. v. Zadelhoff.

Deze partijgenoten brengen wij gaarne voor de aan de Partij in het Parlement bewezen diensten een woord van dank.

De zetel, die J. E. W. Duijs ondanks zijn roeyement had bezet gehouden, kwam aan de Partij terug.

Uitslag Eerste Kamerverkiezingen

De uitslag van de Eerste Kamerverkiezingen — welke noodzakelijk waren tengevolge van de Grondwetsherziening — hadden tot resultaat, dat de volgende partijgenoten tot lid van de Eerste Kamer werden gekozen:

Groep I. (*Utrecht—Zeeland—Noord-Brabant—Limburg*): Ch. v. d. Bilt.

Groep II. (*Groningen—Drente—Overijssel—Gelderland*): P. Hiemstra, Mr. E. Ribbius Peletier, P. Sikkes.

Groep III. (*Noord-Holland—Friesland*): K. Vorrink, S. de la Bella, N. Vijlbrief, M. A. Reinala.

Groep IV (*Zuid-Holland*): A. B. de Zeeuw, P. Moltmaker, Dr. H. B. Wiardi Beckman, Mr. J. in 't Veld.

Hierbij dient te worden opgemerkt, dat in Groep III (Noord-Holland en Friesland) twee lijsten werden ingediend, welke als volgt luiden:

1. J. J. Vorrink	1. S. de la Bella Jr.
2. N. Vijlbrief	2. M. A. Reinalda
3. E. Boekman.	3. S. R. de Miranda
4. J. W. Matthijsen	4. T. Saunders—Blaauboer.

De Eerste Kamerverkiezingen brachten ons een winst van één zetel.

De partijgenoten P. Danz, L. M. Hermans, F. L. Ossendorp, Dr. H. Polak, Mr. M. Mendels, C. Pothuis—Smit en E. Rugge, die de Eerste Kamer verlieten zeggen wij dank voor de in hun kwaliteit van Eerste Kamerlid aan de Partij bewezen diensten.

Centrale Plan-Commissie

Na de verschijning van ons vorig jaarverslag heeft de Centrale Plan-Commissie haar werkzaamheden nog enkele maanden voortgezet. In de samenstelling der Centrale Plan-Commissie kwam geen wijziging; p.g. IJ G. v. d. Veen bedankte in het voorjaar als lid der commissie.

De commissie vergaderde vrij regelmatig elke week.

Wij laten hieronder volgen een overzicht van de werkzaamheden, die door de commissie werden verricht en de uitgaven, die onder haar leiding werden verzorgd.

Manifesten

Er kwamen nog enkele manifesten uit:

1. Een manifest, getiteld „Dertien schoten knalden”, gericht tegen de communistische terreur in Rusland, in verband met het Radek-proces, in een oplaag van 882.000 ex.

2. Een manifest, in verband met de wantoestand bij de Tram Maatschappij in Zeeuws-Vlaanderen in een oplaag van 55.000 ex., dat in Zeeland werd verspreid.

3. Een manifest, gericht tegen het door de regering uitgegeven boek „Het Werkende Land” waarin krachtig stelling genomen werd tegen de totaal onjuiste voorstelling van zaken, alsof de Nederlandse regering ter bestrijding van de werkloosheid doeltreffende maatregelen zou hebben genomen, in een oplaag van 1.800.000.

Brochures

De volgende brochures verschenen in 1937:

1. „Waar het op staat”, een boekje van 54 pagina's, geschreven door pg Ir. H. Vos, bevattende het antwoord aan de Nederlandse werkgevers, die in een uitvoerig rapport hun critiek op het Plan van de Arbeid hadden neergelegd. Hiervan werden verkocht 1630 ex.

2. „De financiering van de grote werken”, samengesteld door pg. ir. H. Vos en waarin een nadere uitwerking wordt gegeven, op welke wijze de grote werken, in „Het Plan van de Arbeid” genoemd, kunnen worden gefinancierd. Hiervan werden 826 ex. verkocht.

3. „Het Plan van de Arbeid en de Binnenscheepvaart”. Dit rapport werd aan alle bestuurders van organisaties, autoriteiten etc., betrokken bij de binnenscheepvaart, gratis toegezonden. Er werden 67 ex. van verkocht.

4. Een rapport van de Mijn-commissie „Het Plan van de Arbeid en de Mijn-industrie”. Hiervan werd eveneens aan vele bestuurders en autoriteiten een exemplaar gratis toegezonden, terwijl er 342 werden verkocht

5. Voorts werd uitgegeven een rapport, dat het resultaat was van een onderzoek naar kleding, dekking en schoeisel in de gezinnen van werklozen en werkenden, anno 1936, welk onderzoek was ingesteld door het Wetenschappelijk Bureau der S.D.A.P. in samenwerking met de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs. De prijs van bedoeld rapport, getiteld „Inventaris-onderzoek” bedroeg f 0.40. Verkocht werden 668 exemplaren.

Gerichte propaganda

Met de in 1936 aangevangen „gerichte reclame” werd voortgegaan:

a. Aan alle leraren bij het gymnasium en het middelbaar onderwijs in Nederland werd een brochure toegezonden. De oplaag hiervan bedroeg 10.000 exemplaren.

b. Een brochure, speciaal over „Het Plan van de Arbeid en de Binnenscheepvaart”, die aan de schippers gratis werd uitgereikt in een oplaag van 21.000 ex.

c. Een populair geschreven brochure over de belangen van de mijnwerkers in verband met het „Plan van de Arbeid” werd in een oplaag van 30.000 ex. aan de mijnbevolking gratis verstrekt.

d. Ten behoeve van de hypotheekboeren en tuinders verscheen nog een brochure, getiteld „Het Zilveren Dak” in een oplaag van 20.000 ex. De verkoopprijs was bepaald op 2 cent.

e. Een gratis brochure, getiteld „Het Plan en de Middenstand” in een oplaag van 10.000 ex. De verkoop van deze laatste twee brochures was niet schitterend.

f. De Centrale Plan-Commissie verleende bovendien haar medewerking aan het verspreiden van een geschrift, samengesteld door José Maria de Semprun Gurrea, getiteld „Een katholiek Spanjaard over Spanje”. Deze brochure werd toegezonden aan de intellectuelen in het Zuiden des lands.

Vrijheid, Arbeid, Brood

De uitgave van het colportage-orgaan „Vrijheid, Arbeid, Brood” vond regelmatig voortgang. Uit de hieronder volgende cijfers zal blijken, dat tot aan de verkiezingen voor de Tweede Kamer de oplaag zich steeds boven de 100.000 bewogen heeft. Na de verkiezingen bleken onze werkers vermoeid te zijn, hetgeen in de oplaag van ons colportage-orgaan direct merkbaar werd. In onderstaande cijfers geven wij het verloop van de oplaag en het wekelijks verkochte aantal exemplaren tot het ogenblik, dat de Centrale Plan-Commissie besloot de uitgave onder haar leiding verder te staken:

Datum:	nummer:	gedrukt:	verkocht
2 Januari	17/18	107.250	106.995
9 „	19	107.000	106.684
16 „	20	106.000	105.825
23 „	21	106.000	105.852
30 „	22	106.250	105.920
6 Februari	23	105.500	105.322
13 „	24	105.750	105.686
20 „	25	108.000	107.522
27 „	26	107.250	106.725
6 Maart	27	106.000	105.584
13 „	28	106.500	106.036
20 „	29	106.000	105.771
27 „	30	105.750	105.335
3 April	31	105.500	105.276
10 „	32	105.250	105.267
17 „	33	105.750	105.623
24 „	34	107.500	107.326
1 Mei	35	107.000	107.342
8 „	36	107.500	107.338
15 „	37	107.250	107.086
22 „	38	107.000	107.180
29 „	39	101.750	101.356
5 Juni	40	94.000	93.047
12 „	41	91.000	90.494
19 „	42	89.500	88.501
26 „	43	88.000	87.785

In de redactie van de krant kwam geen wijziging meer.

De inhoud van het blad bleef gewijd aan de propaganda voor het „Plan van de Arbeid” en de strijd tegen communisme en fascisme.

Wij brengen op deze plaats gaarne alle kameraden van Partij en Vakverbond dank voor de trouw en toewijding, waarmee zij een reeks van jaren hun plicht tegenover de beweging ten volle hebben vervuld.

Schipperscongres

De 23ste April 1937 organiseerde de Centrale Plan-Commissie in de zaal van „Krasnapolsky”, Warmoesstraat te Amsterdam een congres, waarin „Het Plan van de Arbeid en de Binnenscheepvaart” werd verdedigd.

Dit rapport werd samengesteld door een commissie, gevormd door het Curatorium van het Wetenschappelijk Bureau der S.D.A.P. In deze commissie hadden zitting: H. J. van Braambeek, W. Drop, P. Harkema, R. Laan, C. v. d. Lende, M. van Sleen, Ir. H. Vos, B. de Vries en J. W. Rengeling als adjunct-secretaris.

In bedoeld congres traden Ir. H. Vos en W. Drop als inleiders op, terwijl voorzitter van het congres was C. v. d. Lende.

Er waren zeer vele autoriteiten en vertegenwoordigers van vele organisaties uit de binnenscheepvaart aanwezig. De gevoerde discussies gaven blijk van grote belangstelling, ook onder onze tegenstanders, voor dit probleem.

Schippersvergaderingen

Ter verdere popularisering van „Het Plan van de Arbeid en de Binnenscheepvaart” stelde de Centrale-Plan-Commissie gratis ter beschikking een brochure ter verspreiding onder de schippers, waarvan wij reeds te anderer plaatse melding maakten en werden er onder haar leiding in Amsterdam, Rotterdam en Groningen een openbare vergadering belegd, speciaal voor de schippers, waar nog eens „Het Plan en de Binnenscheepvaart” werd behandeld.

In Rotterdam vond de vergadering plaats op 27 April in „Odeon”, waar R. Laan als spreker optrad.

In Groningen werd deze vergadering gehouden op 8 Mei in „De Eendracht”. Ir. H. Vos hield hier een inleiding.

In Amsterdam werd de eerste bijeenkomst, welke op 29 April werd gehouden, verstoord, doordat een aantal communistisch gezinde schippers kabaal kwamen maken, waardoor de vergadering moest worden gesloten.

Op 9 September vond echter een nieuwe vergadering in „De Pool” plaats, die een rustig verloop had en uitstekend bezocht was. Spreker op deze vergadering was Ir. H. Vos.

Mijncongres

De Centrale Plan-Commissie hield op 9 Mei 1937 een congres in „De Burcht” te Brunssum, waar „Het Plan van de Arbeid en de Mijn-industrie” werd behandeld. Deze nadere uitwerking van het Plan-rapport, werd voorbereid door een commissie, samengesteld door het Curatorium van het Wetenschappelijk Bureau der S.D.A.P., waarin zitting hadden Chr. J. W. v. d. Bilt, Mr. Dr. M. v. d. Goes van Naters, Ir. L. Leger, Dr. Ir. Th. v. d. Waerden, Drs. G. M. Nederhorst en Ir. H. Vos.

Op dit congres werd het rapport ingeleid door Ir. H. Vos en Ch. v. d. Bilt, terwijl de leiding berustte bij C. Woudenberg.

Ook dit Congres, dat goed bezocht was door vertegenwoordigers van organisaties van Partij en Vakverbond en bovendien door het college van B. en W. te Brunssum en de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Heerlen, kan als uitstekend geslaagd beschouwd worden.

De wandkrant

Gedurende de laatste maanden ging de Centrale Plan-Commissie voort met het regelmatig verstrekken van persberichten ten behoeve van de wandkranten. Hoewel dit middel in onze beweging nog veel beter had kunnen worden gebezigd in onze propaganda, kan men toch zeggen, dat het als onderdeel van de totale actie als geslaagd mag worden beschouwd. Op de honderd „wandkranten” werden regelmatig onze persberichten en de belangrijkste artikelen en platen uit „Vrijheid, Arbeid, Brood” opgehangen.

Premieplaat

Als bewijs van erkentelijkheid voor het werk der colporteurs met „Vrijheid, Arbeid, Brood”, stelde de Centrale Plan-Commissie gratis voor elke colporteur beschikbaar een mooie kleurendruk, voorstellende een Italiaans berglandschap, van de hand van Fré Cohen. Deze premieplaat werd zeer gewaardeerd.

Diversen

Vermelden wij tenslotte nog, dat enkele van onze plaatselijke Plan-commissies in overleg met de afdelingen van „Landbouw en Maatschappij” debat-avonden organiseerden over het „Plan en de Landbouw”, met gelijke spreektijdverdeling, een onpartijdig voorzitter enz., waar als inleiders voor de Centrale Plan-Commissie optraden J. A. Berger, J. Hilgenga en Ir. H. Vos.

Voorts verleende de Centrale Plan-Commissie nog subsidie aan de A.J.C., ten einde de propaganda voor het Plan onder de jeugd te kunnen voortzetten.

Opheffing Centrale Plan-Commissie

Na de verkiezingsactie kwamen de besturen van Partij en Vakverbond bijeen, ten einde zich rekenschap te geven van de vraag, op welke wijze de actie voor „Het Plan van de Arbeid” en de strijd tegen fascisme en communisme moest worden voortgezet.

Beide colleges waren van oordeel, dat het in het belang der beide organisaties zou zijn, indien zij elk zelfstandig hun eigen actie voor vergroting van de Vakbeweging en versterking der Partij zouden voeren. Dit behoeft echter de kracht van gezamenlijk optreden naar buiten op generlei wijze te verzwakken.

Het bestuur van het N.V.V. en het Partijbestuur besloten in de actie en propaganda hunner organisaties zowel de strijd voor de welvaartspolitiek, dat is dus voor „Het Plan van de Arbeid”, als de strijd tegen fascisme en communisme op de voorgrond te blijven stellen.

In een circulaire, gedateerd 28 Juli 1937, werd uitvoerig het standpunt van het Partijbestuur en het N.V.V.-bestuur gemotiveerd en werd medegedeeld, dat het apparaat, dat speciaal ten behoeve van de Plan-actie was geschapen, te weten de Centrale Plan-Commissie, de Gewestelijke Plan-Commissies en de Plaatselijke Plan-Commissies werden opgeheven en dat de te voeren propaganda van de Partij en het Vakverbond opnieuw werd gelegd in handen van het organisatie-apparaat van deze beide instellingen zelve.

Extra-Heffing

Het Partijbestuur was ook in het jaar 1937 genoodzaakt een beroep te doen op de beter gesitueerden in de Partij. Evenals in 1936 werd den partijgenoten met een jaar-inkomen van meer dan f 2000.— verzocht een bijdrage te willen afstaan ten behoeve van het fonds voor wetenschappelijke doeleinden.

Hoewel de deelneming hieraan een teruggang vertoonde in vergelijking tot 1936, kwam voor dit fonds toch nog een bruto-bedrag van f 10.250.89 binnen.

Wij brengen de partijgenoten, die hieraan vrijwillig hun medewerking verleenden, gaarne een woord van dank.

Inzameling Verkiezingsfonds

Reeds in ons vorig jaarverslag maakten wij melding van de wijze, waarop de commissie, die zich ten doel stelde het verkiezingsfonds 1937 bijeen te brengen, was samengesteld en op welke wijze zij de verkiezingsfinanciën bijeen trachtte te brengen.

Wij kunnen thans volstaan met mede te delen, dat de opbrengst van de inzameling bedroeg f 112.050.—.

Zij had stellig hoger kunnen zijn, indien alle Partijafdelingen, zowel grote als kleine, de organisatorische opzet, door de commissie gemaakt, correcter hadden uitgevoerd.

Bemoeiingen met raadsfracties en gemeentepolitiek

De bemoeiingen welke het Partijbestuur in het afgelopen jaar had met de Raadsfracties en de gemeentepolitiek waren gering.

Naar aanleiding van een brief, welke op 27 Augustus 1937 ontvangen werd, had op 9 September 1937 te Amsterdam een bespreking plaats tussen vertegenwoordigers van het Partijbestuur, van het Hoofdbestuur van de Vereniging van Raads- en Statenleden en voorzitter en secretaris van het A.C.O.P. over het bevorderen van de aansluiting van gemeenten met meer dan 40.000 inwoners bij het Centraal Orgaan.

Hierna werd op 18 September een bespreking gehouden tussen vertegenwoordigers van het Partijbestuur en het Hoofdbestuur van de Vereniging voor Raads- en Statenleden met wethouders van de gemeenten Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Haarlem, Utrecht, Groningen, Arnhem en Amersfoort en enige genodigden.

Van de 26 voor aansluiting in aanmerking komende gemeenten zijn slechts 14 aangesloten.

Namens de besturen van Partij en Vereniging voor Raads- en Statenleden werd op 15 October een brief aan onze raadsfracties in de niet-aangesloten gemeenten gezonden, met een aansporing om de aansluiting te bevorderen.

Kaderscholing Raadsleden

In overleg met het Hoofdbestuur van de Vereniging van Raads- en Statenleden organiseerden wij voor het Instituut voor Arbeiders-ontwikkeling drie internaten voor werkloze Raadsleden. Het Instituut ont-

ving daarvoor de nodige financiën van de Centrale Arbeiders Verzeke-
rings- en Depositobank.

Deze internaten werden gehouden:

Van 29 November tot 4 December met	41	deelnemers.
„ 6 December tot 11 December met	44	„
„ 10 Januari tot 15 Januari met	53	„

Zij vonden plaats in het „Meenthuis” van de A.J.C. te Blaricum.

Het eerste en derde internaat stonden onder leiding van p.g. J. A. Berger, het tweede onder leiding van J. G. Suurhoff.

Door J. A. Berger, J. Bommer, G. F. Lindeijer, Mr. S. Mok, Ed Polak, Mr. J. In 't Veld en Mr. H. Vrind werden inleidingen gehouden over: autonomie en zelfbestuur; de begroting; financiële verhouding tussen rijk en gemeenten; openbare werken en bedrijven; practijk van de gemeentepolitiek; verhouding tussen rijk, provincie en gemeenten; werklozenzorg; woningwet.

De deelnemers brachten een bezoek aan Amsterdam, waar de nieuwe woningblokken, het Bosplan, Schiphol, de Markthallen enz. werden bezocht.

Deze internaten zijn tot grote tevredenheid van de organisatoren en de deelnemers, uitstekend geslaagd.

Adviezen en beslissingen van het Partijbestuur

In de loop van het jaar bereikten het Partijbestuur van een aantal afdelingen en partijgenoten verzoeken te willen meedelen, hoe zij zich ten aanzien van het comité „Hulp aan Spanje” hadden te verhouden.

Op deze brieven werd meegedeeld, dat de partijgenoten, die zich tot het Partijbestuur om advies gewend hadden inzake het toetreden tot het comité „Hulp aan Spanje”, dit ontraden was. De kwestie was n.l. deze, dat voor het Partijbestuur niet vaststond of dit comité geen communistische mantel-organisatie was. Vast stond, dat „Hulp aan Spanje” aangesloten was bij het Internationale Hulpcomité voor Spanje, dat ook relaties met communistische hulporganisaties onderhield. Het Partijbestuur achtte het beter, dat de partijgenoten het werk, dat door Partij en Vakverbond ten behoeve van Spanje was georganiseerd, steunden.

Aan het einde van het jaar vond evenwel een conferentie plaats met enkele partijgenoten-leden van het centraal bestuur van het comité „Hulp aan Spanje”.

Na een nadere bespreking hierover in het Partijbestuur concludeerde het Partijbestuur, dat er geen aanleiding is het lidmaatschap van het comité „Hulp aan Spanje” in Nederland voor partijgenoten te verbieden of ongewenst te verklaren.

Evenmin was er reden voor het Partijbestuur het zitting nemen in dit comité aan te bevelen.

Dit werd aan een aantal afdelingen, die zich hieromtrent opnieuw tot het Partijbestuur hadden gewend, bericht, dat hierover een publicatie in de pers verscheen.

De berichten in de dagbladen aangaande de onderhandelingen tussen het I.V.V. en het Russische Vakverbond waren voor het Partijbestuur aanleiding om in het communiqué van zijn vergadering van 4 December 1937 te constateren, dat van enig besluit betreffende samenwerking tussen I.V.V. en het Russische Vakverbond geen sprake was. Het Partij-

bestuur zal in geen geval bereid zijn op internationaal of nationaal gebied enige verbinding met de communistische Internationale of met haar secties te bevorderen of te aanvaarden.

Bij het Partijbestuur waren ingekomen vragen om advies in zake het zitting nemen in commissies van de Vereniging voor Nationale Veiligheid. Het Partijbestuur stelde zich op het volgende standpunt:

„Een eenzijdige propaganda voor de versterking van de weermacht, gelijk de Vereniging voor Nationale Veiligheid dat beoogt, kan door ons niet worden gesteund.

Het probleem van de versterking van de weermacht is voor ons onverbrekelijk verbonden met twee andere problemen. Het eerste probleem is dat van de versterking van de internationale rechtsgedachte, gelijk die in de Volkenbond — hoe onvolkomen en gebrekkig ook — is belichaamd.

Ook het Partijbestuur staan de moeilijkheden duidelijk voor ogen, maar deze zullen niet overwonnen worden door een eenzijdige, simplistische versterking van de nationale weermacht. De bereidheid tot versterking van de nationale weermacht behoeft het onmisbare complement van een onvermoeid streven naar de verwezenlijking van een systeem van collectieve veiligheid op de basis van het internationale recht.

Het andere probleem, waarmee dat van de versterking van de weermacht onverbrekelijk verbonden is, is dat van de instandhouding van de Nederlandse volkskracht, zoals die behoort te geschieden door de voorziening in de sociale en culturele noden.

Een eenzijdig gerichte propaganda voor versterking van de weermacht heeft gewild of ongewild de strekking tot verzwakking van de belangstelling voor de sociale en culturele noden.

Niet alleen regering en volksvertegenwoordiging, maar het gehele Nederlandse volk moet er zich van bewust zijn, dat er een redelijke en rechtvaardige verhouding behoort te zijn tussen de verschillende bedragen, die voor de voorziening in de behoeften der volksgemeenschap beschikbaar kunnen worden gesteld.

Een verarmd en onontwikkeld volk vormt een slechte basis voor de verdediging der nationale onafhankelijkheid.

Ook zij, die hieromtrent vroeger anders hebben geoordeeld, erkennen, dat in de huidige wereldsituatie een versterking der weermacht onvermijdelijk moet worden geacht. Zij weigeren evenwel dat probleem los te maken van de vraag naar de juiste verhouding tussen de bedragen, uit te geven voor bewapening en die uit te geven voor het lenigen der sociale en culturele noden.

Het ligt dus niet op de weg van sociaal-democraten om steun en medewerking te verlenen aan organisaties, die de tendens hebben het vraagstuk der landsverdediging dermate te versimpelen, dat er alleen nog een drang tot onbepaalde opdrijving der militaire lasten overblijft.

* * *

Op een aantal verzoeken van afdelingsbesturen, die waren uitgenodigd zitting te nemen in comité's voor luchtbescherming, bepaalde het Partijbestuur, dat er geen bezwaar tegen bestaat, dat partijgenoten, die zich daarvoor interesseren, deelnemen aan de burgerlijke luchtbescherming. Het Partijbestuur meende evenwel, dat het niet op de weg ligt van afdelingen van een politieke partij in comité's, de luchtbescherming beoogende, zitting te nemen.

Het Partijbestuur zond de 16de November een circulaire naar de Partijafdelingen in zake het zitting nemen in comité's ten aanzien van gebeurtenissen in het Koninklijk Huis, welke als volgt luidde:

„In verband met de te verwachten blijde gebeurtenis in het Koninklijk Huis worden overal in het land comité's gevormd, waarin ook vele onzer partijgenoten worden uitgenodigd zitting te nemen.

Naar aanleiding hiervan wendden verschillende partijgenoten zich tot het Partijbestuur om een advies hoe zij in deze dienen te handelen.

Het Partijbestuur wijdde in zijn vergadering van 6 November l.l. aan deze zaak een bespreking en besloot te adviseren in deze dezelfde gedragslijn te volgen als is neergelegd in de circulaire d.d. 28 September 1936 aan de afdelingen gezonden en nog eens afgedrukt in het Jaarverslag van het Partijbestuur, dat in de beschrijvingsbrief 1937 is opgenomen.

Het Partijbestuur besloot echter aan de circulaire van 28 September 1936 toe te voegen, dat de partijgenoten, die in comité's zitting nemen, goed doen aandacht te besteden, aan de vorm, waarin de feestelijkheden plaats zullen hebben.

Aangezien ten aanzien van dit laatste reeds thans het een en ander bekend is geworden, zou het Partijbestuur het niet misplaatst vinden, dat, indien dit nodig mocht zijn, onze partijgenoten een zekere gereserveerdheid in acht nemen, vooral, indien pogingen, onzerzijds aangewend om invloed uit te oefenen op de vorm van het huldebetoon, zonder resultaat bleven".

Kwesties en Royementen

Bij de candidaatsstelling voor de Tweede Kamer bestond in Limburg enige ontstemming over het feit, dat Ch. v. d. Bilt door de Partijraad niet op de verkiesbare plaats was gekomen.

Na een uiteenzetting door C. Woudenberg over de gang van zaken, in een buitengewone gewestelijke vergadering, die op 24 Januari 1937 plaats vond, bleek veel opheldering te zijn verkregen.

In Zeeland was enig misnoegen, omdat de candidaat, welke door de delegatie van Zeeland in de Partijraad was verdedigd, n.l. pg. De Pauw, niet op een hogere plaats op de groslijst voor de combinatie Rotterdam—Dordrecht—Middelburg was geplaatst.

In Noord-Holland Noord kwamen enige moeilijkheden voor bij de candidatuur-Van Dok, doordat men in enkele afdelingen trachtte een actie voor voorkeurstemmen voor deze partijgenoot te ontwikkelen, ten einde zijn verkiezing tot lid van de Tweede Kamer te bevorderen. Na gepleegd overleg bleek, dat pg. Van Dok zelf maatregelen genomen had, om deze actie, welke ook door hem als ontoelaatbaar werd beschouwd, ongedaan te maken.

In Friesland ontstond ernstige ontstemming over het feit, dat de Partijraad P. Kiès stelde op nummer 10 van de groslijst. Dit had tengevolge de vorming van een comité, dat trachtte P. Kiès bij het referendum op een hogere plaats te brengen. Toen deze pogingen mislukten, werd een actie gevoerd om hem met voorkeurstemmen te doen verkiezen, welke actie eveneens tot geen resultaat leidde.

Tezamen met het gewestelijk bestuur, is het Partijbestuur tijdens de verkiezingscampagne tegen alle onorganisatorische maatregelen of nalatigheden, begaan door Kiès en vele partijgenoten-medestanders van hem, opgetreden.

In zijn vergadering van 3 April royeerde het Partijbestuur op deze grond W. Mol te Kortezwaag en S. G. v. d. Velde te Boornbergum, in zijn vergadering van 8 Mei H. Eisenga te Appelscha en M. Hoogeveen te Heerenveen, omdat deze partijgenoten voortgingen met het voeren van een actie om P. Kiès met voorkeurstemmen verkozen te krijgen. In zijn vergadering van 4 September besloot het Partijbestuur echter tot intrekking dezer royementen, omdat handhaving hiervan niet in overeenstemming was met de toenmalige stand van het conflict-Kiès.

Na de verkiezingen leidde deze zaak evenwel tot een zeer ernstig conflict tussen Kiès c.s. en het Partijbestuur. Het nam een dusdanige omvang aan, dat het Partijbestuur de Partijraad, welke Kiès op de tiende plaats op de groslijst gebracht had en daarvoor dus mede-verantwoordelijk was, in September 1937 over de stand van zaken rapporteerde.

De Partijraad besloot tot het instellen van een commissie van onderzoek, welke commissie rapport uitbracht op 19 Februari 1938.

Bedoeld rapport laten wij hier volgen.

Inleidende beschouwingen

De Partijraad besloot op 18 September 1937 tot instelling van een Commissie met opdracht de „gehele kwestie-Kiès” te onderzoeken. Nadat de vergadering op 26 September d.a.v. van het Gewest Friesland der Partij jaarmede instemming had betuigd en de aangezochten hun benoeming hadden aanvaard, deed het P.B. bij schrijven van 1 October 1937 de opdracht toekomen aan prof. mr. dr. G. van den Bergh, mr. M. J. A. Moltzer en B. J. J. Wijkamp. De commissie koos den eerstgenoemde tot haar voorzitter, terwijl in overleg met het P.B. werd besloten om mr. B. van der Waerden als secretaris aan de Commissie toe te voegen.

Aan de Commissie werd een zeer uitvoerig dossier ter beschikking gesteld, omvattende 94 verschillende stukken, alle betrekking hebbende op het conflict in Friesland en waarvan vele op zichzelf een omvangrijke lectuur vormen. Uiteraard vorderde de bestudering van dit materiaal enige tijd. Toen de Commissie de voorbereidende werkzaamheden voltooid had en zich allereerst wilde wenden tot partijgenoot Paul Kiès als de hoofdpersoon in het conflict, bereikte haar het bericht, dat het P.B. het royement overwoog van den partijgenoot en enkele zijner aanhangers wegens uitingen en handelingen, gedaan ná de instelling der Commissie.

Dit dwong de Commissie tot het aannemen van een afwachthende houding en, na het royement, tot nader beraad wat haar te doen stond. Zij besloot niet van de eens gekozen gedragslijn af te wijken en Kiès in de gelegenheid te stellen zijnerzijds alle gewenste stukken aan de Commissie over te leggen, het gehele dossier der Commissie in te zien en hem gelegenheid te geven tot een mondelinge uiteenzetting van zijn standpunt.

Op de oproep daartoe antwoordde Kiès op 15 December 1937 schriftelijk, dat hij daaraan slechts gevolg zou kunnen geven, wanneer de Commissie haar onderzoek zou beperken op een door hem aangegeven wijze, terwijl hij mededeelde zich het recht voor te behouden, om „iederem schrijver van een stuk of brief, naar zijn oordeel laster of verdachtmaking inhoudende, voor den rechter te dagen” en ook de leden der Commissie zelf, „als zij hun werk doen op een wijze, die naar zijn (Kiès’) oordeel niet door de beugel kan”.

De Commissie antwoordde Kiès, dat zij aan hem geen rekenschap wenste af te leggen omtrent de door haar te volgen gedragslijn. Tevens sprak zij haar bevreemding uit over het feit, dat „een beschuldigde bij de aanvang van het geding zijn rechters met vervolging bedreigt, voorgeval zij zich naar zijn oordeel niet behoorlijk van hun taak hebben gekweten”.

Daarop volgde op 20 December 1937 bericht van het Comité-Anema, dat dit van ieder contact afzag met deze Commissie, waarvan de leden zich als „rechters” beschouwden en welke blijkbaar „niet een objectieve Commissie van onderzoek was”. De Commissie heeft dit niet als een ernstig motief kunnen opvatten, daar Kiès zelf het woord „rechter” het eerst gebruikt heeft en deze uitdrukking in de gehele correspondentie kennelijk vergelijkenderwijs gebezigd is. In latere besprekingen met het verzoeningscomité-Van der Horst en met J. D. van der Mei — het lid van het comité-Anema, dat zich wel bereid verklaarde, te worden gehoord — heeft de commissie dit nog ten overvloede verklaard en drong zij er nadrukkelijk op aan, dat men zou trachten, de leden van het comité-Anema en ook Kiès zelf alsnog tot contact met de Commissie te bewegen. Hoewel zowel het verzoeningscomité als Van der Mei zich hiertoe uitdrukkelijk bereid verklaarden, heeft de Commissie tot heden nimmer van enig resultaat dezer pogingen iets vernomen of bemerkt.

De Commissie vergaderde in het geheel negen maal en hoorde de volgende getuigen: de partijgenoten J. W. Albarda, W. Banning, H. de Boer, J. A. Geerts, S. Goudekot, S. A. Hoogveen, H. Masereeuw, J. D. van der Mei, J. Roza, K. Toornstra, K. Vorrink, H. H. de Vos en C. Woudenbergh, alsook prof. dr. D. van Embden en dr. J. H. Patijn. Voorts had de Commissie een bespreking met het comité-Van der Horst.

Behalve over deze mondelinge verklaringen beschikt de Commissie in haar dossier nog over tal van schriftelijke inlichtingen, het conflict betreffende.

De Commissie meent, alvorens over te gaan tot het vermelden van de conclusie waartoe zij is gekomen, eerst een korte schets te moeten geven van het ontstaan en de ontwikkeling van het conflict.

I. Ontstaan en ontwikkeling van het conflict

Het gewest Friesland der S.D.A.P. neemt in de beweging een enigszins afzonderlijke plaats in, in verband met het sterke zelfstandigheidsgevoel der Friezen in het algemeen. Meer dan in een ander gewest heeft men daar dan ook behoefte aan een eigen

candidaat en men kon zich slechts node verenigen met de combinatie van kieskringen voor de Kamerverkiezingen van 1937. Daarbij kwam nog, dat juist het gewest Friesland sinds de dood van Sannes niet geslaagd was in het vinden van een kandidaat, die onvoorwaardelijk de gehele Friese beweging achter zich had.

In deze situatie was het begrijpelijk, dat een man met grote propagandistische talenten als Paul Kiès, die gedurende 4 à 5 jaren zijn krachten voor een belangrijk deel aan de Friese beweging had gegeven en die zich speciaal in de Zuid-Oosthoek in hoge mate populariteit had verworven, door een groot aantal partijgenoten aangezien werd als de toekomstige afgevaardigde van Friesland. Evenzeer was het begrijpelijk, dat zijn aanhangers zich verongelikt gevoelden en zich met verdubbelde kracht voor hem in het strijdperk wierpen, toen het P.B. zich op schijnbaar weinig sterke motieven verzette tegen de candidatuur van Paul Kiès op een kansrijke plaats.

Hoe kon deze tegenstelling ontstaan? Wat bracht de partijleiding tot de door haar aangenomen houding? Het is de Commissie gebleken, dat verschillende leden van het P.B. het naar voren komen van Kiès met een zekere tegenzin hebben gadegeslagen. Allerlei feiten hadden bij hen wantrouwen gewekt ten aanzien van de eerlijkheid der motieven, waarmede Kiès tot de Partij was toegetreden en ten aanzien van de behoorlijkheid van zijn strijdmiddelen. Deze leden hebben gehoord, dat hij in legerkringen de naam van een onbetrouwbaar persoon had achtergelaten; zij keurden de wijze, waarop hij in de Partij nu eens oppositie had gevoerd, dan weer bij de leiding in het geveel had trachten te komen, ten sterkste af en zij hadden moeilijk controleerbare, maar zeer bezwarende geruchten vernomen aangaande zijn gestie, eerst als secretaris van de Amsterdamse Sportbond, later als directeur van de Stichting „Amstelrust“; tenslotte wisten ook enkele leden dat hij in zekere kringen in financieel opzicht een slechte reputatie genoot.

Zonder concrete feiten met stelligheid te weten, koesterden dus verschillende leden van het P.B. een zeker wantrouwen tegen den persoon van Paul Kiès. Het P.B. was dientengevolge van oordeel, dat hij niet geschikt voor het lidmaatschap van de Staten-Generaal was.

Men deinsde er echter voor terug dit motief openlijk mede te delen, omdat de in omloop zijnde geruchten niet door een onderzoek waren bevestigd; tevens schrok men ervoor terug, zaken, welke, althans voor een belangrijk deel, persoonlijke aangelegenheden betroffen, aan een commissoriaal onderzoek te onderwerpen. Onder de indruk van de candidaatstelling van Kiès door een betrekkelijk groot aantal Friese afdelingen, besloot het P.B., mede omdat men vreesde aan de vooravond van de zo belangrijke verkiezingen door een botte weigering een scherp conflict uit te lokken, hem bij wijze van tegemoetkoming wel op de voorlopige groslijst, doch op een practisch kansloze plaats te zetten. Het P.B. gaf, teneinde een conflict te vermijden, aan deze motieven geen ruchtbaarheid. Het volstond ermede, als motief voor het weren van Kiès van een hogere plaats aan te voeren, dat hij weliswaar over oratorische bekwaamheden beschikte, maar aan de verdere eisen voor het Kamerlidmaatschap niet voldeed.

Terwijl dus het P.B. deze gedragslijn volgde, ten einde moeilijkheden te ontgaan, blijkt achteraf juist in deze houding de kiem van het conflict te hebben gelegen. Immers de Friese aanhangers van Kiès meenden in hem een geschikten kandidaat te hebben gevonden en wensten van deze opvatting geen afstand te doen, tenzij er bezwaren tegen zijn persoon zouden zijn, welke hun niet bekend waren. Toen dan ook op vragen naar eventuele zodanige bezwaren het P.B., in overeenstemming met de eenmaal aanvaarde gedragslijn, ontkende en zelfs met de grootste stelligheid ontkende, dat er andere dan de genoemde bezwaren tegen een eventuele afvaardiging van Kiès bestonden, waren de bedoelde Friese partijgenoten van oordeel, dat het P.B. hun op democratische wijze tot uiting gebrachte wensen geen recht deed wedervaren. Zij kregen het onbehagelijke gevoel, door het P.B. op dictatoriale wijze overheerst en tot zwiigen gebracht te worden.

Hierop is de ontwikkeling van het conflict tot aan de eerste gewestelijke vergadering met noodlottige onafwendbaarheid gevolgd. Paul Kiès zelf heeft in zijn brieven aan de Friese afdelingen het gevoel aangewakkerd dat de Friese beweging als zodanig onrecht werd aangedaan. Dit verklaart mede de omvang welke de oppositie heeft aangenomen en de heftigheid, welke zij heeft geloond. De opgezweepte gemoederen brachten haar tot daden, welke anders in de organisatorisch zo goed geschoolde en volkomen betrouwbare Friese beweging ondenkbaar zouden zijn geweest.

De crisis ontstond in de eerste buitengewone gewestelijke vergadering, gehouden te Leeuwarden op 18 Juli 1937. Daar zijn partijgenoten Banning en Albarda, door bepaalde omstandigheden daartoe gedrongen, voor het eerst afgeweken van de door het P.B. gevolgde gedragslijn en hebben zij de redenen ontvouwd, waarom zij steeds met wantrouwen tegen Kiès vervuld waren geweest en waarom hij naar hun mening als volksvertegenwoordiger ongeschikt was. Zij deden dit door weergave van de vele en

ernstige geruchten, welke er rond den persoon van Paul Kiès liepen en welke oorzaak waren, dat het P.B. gerechte twijfel koesterde aan de zuiverheid van zijn karakter, een twijfel die, ook al is deze niet op bepaald bewezen feiten gegrond, het P.B. moest weerhouden van een kansrijke plaatsing op de groslijst.

De Commissie acht het nodig uit te weiden over het verloop van deze en van de volgende gewestelijke vergaderingen. Toen Kiès pertinent beweerde, dat de geruchten ongegrond waren, een bewering, waarvan het P.B. wist dat zij niet juist kon zijn, en toen Kiès zijnerzijds het P.B. in staat van beschuldiging stelde, voelde dit zich gedwongen tot een nader onderzoek. Over de wijze waarop het P.B. dit gevoerd heeft en de methode, waarop het zijn bevindingen in de vergadering van 8 Augustus 1937 heeft medegedeeld, zal de Commissie hieronder nog het hare zeggen. Toen de zaak eenmaal in dit stadium was gekomen, was het onvermijdelijk, dat zij in handen werd gesteld van een Commissie van onderzoek, gelijk dat in September tenslotte is geschied.

II. Oordeelvelling

A. Paul Kiès

De hierboven in grote lijnen geschetste ontwikkeling van het conflict heeft ertoe geleid, dat de persoon van Paul Kiès in het middelpunt is komen te staan. De Commissie heeft zich daardoor genoodzaakt gezien, allereerst een onderzoek in te stellen naar de vraag of het wantrouwen van het P.B. ten aanzien van zijn persoon al of niet gerechtvaardigd was. De Commissie heeft uiteraard haar onderzoek beperkt tot het optreden van Kiès naar buiten, tot zijn daden en gedragingen als propagandist, als organisator en als partijgenoot.

De resultaten van dit onderzoek zijn van dien aard, dat de Commissie eenstemmig van oordeel is, dat Paul Kiès niet slechts ongeschikt is als volksvertegenwoordiger, maar ook onwaardig is lid te zijn van de Partij.

I. Kiès als propagandist en als organisator

Daartoe in staat gesteld door enkele relaties, heeft Paul Kiès in 1931 opgericht het weekblad „Oorlog of Vrede” waarop alle rechten bij hem persoonlijk berustten. Later verkreeg hij de medewerking van prof. dr. D. van Embden en prof. dr. C. G. van Riel, met wie hij het dagelijks bestuur vormde van de „Nationale Vredes Centrale”. Met deze heren sloot Kiès op 13 Juli 1931 een overeenkomst, welke de strekking had „de verzekering van de ongewijzigde redactie van het blad volgens de richtsnoeren van het program”. Tot dat doel werd bepaald: „indien Kiès de uitgave van het weekblad, anders dan voor zover betreft het zuiver commercieel gedeelte daarvan, geheel of gedeeltelijk zou willen doen geschieden door een derde, zal zulks slechts mogen plaats vinden na goedkeuring van het door hem met dezen derde te sluiten contract door de medewerkers.” Uitdrukkelijk en met zoveel woorden werd voorts bepaald: „in geval Kiès de redactie definitief mocht neerleggen, zullen de medewerkers de bevoegdheid hebben binnen een maand aan Kiès te verklaren, dat zij op de grondslag van het program de uitgave van het weekblad zullen voortzetten”. Zin en betekenis van deze overeenkomst was dus in de eerste plaats er zorg voor te dragen, dat het recht op de uitgave van het weekblad met deze naam en van deze strekking in handen van Kiès en zijn medewerkers, eventueel zelfs van deze medewerkers zonder Kiès, zou blijven.

Ternauwernood een half jaar later op 22 December 1931 heeft Kiès, geheel buiten zijn medewerkers om, voor een koopsom van f 300 aan de N.V. Publiciteitsbureau „Delko” verkocht „de rechten van uitgave en exploitatie van het blad „Oorlog of Vrede”. In deze overeenkomst van koop en verkoop staat: „Delko heeft daarmede het uitsluitend recht op deze naam verworven”. Tevens werd een arbeidsovereenkomst gesloten, waarbij hij in dienst van Delko trad tegen een voorlopig salaris van f 100 per week en daarvoor werd „belast met het samenstellen en leveren van alle copieën, die nodig zijn voor iedere wekelijkse uitgave van het periodiek „Oorlog en Vrede” van tenminste twaalf pagina's”. Zonder dat deze er iets van wist, werd prof. Van Embden aangewezen als één der leden van een commissie van drie, die toestemming zou moeten verlenen tot het ontslag van Kiès als Delko ontevreden zou zijn over de inhoud van het blad. Wat ook de betekenis van deze laatste clausule zij, vast staat, dat Kiès tegen een behoorlijk honorarium het uitsluitend recht op de naam en de uitgave van het weekblad „Oorlog of Vrede” heeft verkocht, terwijl hij zich tegenover zijn medewerkers contractueel en natuurlijk nog in sterkere mate moreel had verbonden in volkomen tegengestelde zin. Ware hij om enigerlei reden nu weggevallen als redacteur, dan zouden zijn medewerkers, in strijd met de overeenkomst, eensklaps tegenover nieuwe „rechthebbenden” op het blad hebben gestaan.

De commissie ziet hierin een ergerlijk staa! van contractbreuk en vooral van miskenning van zedelijke gebondenheid ter wille van geldelijk voordeel.

Tegenover dezelfde heren Van Embden en Van Riel heeft Kiès zich voorts onbehoorlijk gedragen door het doen van grote oestellingen van drukwerk zonder voorafgaand overleg, terwijl behoorlijke dekking voor deze bestellingen vooralsnog ontbrak. Aangezien zijn medebestuurders zich zedelijk daartoe verplicht achtten, hebben zij later ieder enige honderden guldens moeten aanzuiveren. In de gewestelijke vergaderingen van 18 Juli en 8 Augustus j.l. heeft Kiès het willen doen voorkomen alsof prof. Van Embden zich borg had gesteld. Het is de Commissie gebleken, dat deze bewering onjuist is, gelijk meer van zijn ontkenningen in die vergaderingen lijnrecht in strijd met de feiten zijn geweest. Zijn verklaring, dat in het Gooi nimmer iemand een cent aan hem tekort is gekomen, is eveneens welbewust in strijd met de waarheid uitgesproken.

Dit zijn feiten, welke de Commissie met haar beperkte onderzoeksmogelijkheden volledig heeft kunnen achterhalen. Minder volledig heeft zij kunnen reconstrueren, wat zich om „Amstelrust” heeft afgespeeld. Maar wel is voor haar komen vast te staan, dat Kiès bij zijn leiding dezer onderneming een grote financiële lichtvaardigheid heeft getoond. Leveringsopdrachten en opdrachten tot uitvoering van omvangrijke werken zijn door hem verstrekt, terwijl hij wist althans had behoren te weten dat de geldmiddelen tot betaling niet verzekerd waren. Velen zijn hier door hem gedupeerd, al kan hij zich rechtens, maar niet moreel beroepen op het feit, dat voor deze bedragen niet hij persoonlijk, maar de rechtspersoon „Amstelrust” aansprakelijk is. Ook het weekblad „De Publieke Opinie”, waarvan de uitgave door Kiès was op touw gezet en waarvan hij de leiding had, is voor velen, ook uit de kennissenkring van Kiès, een bron van geldelijk verlies geworden. Ook hier offerde Kiès lichtvaardig de belangen van anderen op aan het bereiken van zijn doel.

2. Kiès als partijgenoot

Op 15 April 1937 hadden de voorzitter van de Partij en een delegatie van het Gewestelijke Bestuur te Gorredijk een bespreking met Kiès, teneinde de actie voor voorkeurstemmen te doen staken. Bij die bespreking heeft Kiès zich in het bijzonder van twee getuigen veroorlooft Vorrink toe te voegen: „Jou breek ik de poten, ik heb niets te verliezen en jij alles”. Een dergelijke uiting, onder welke omstandigheden ook gedaan, acht de Commissie een bewijs van een niet nader te qualificeren mentaliteit.

Uit organisatorisch oogpunt is het zeer ernstig, dat Kiès geweigerd heeft, openlijk de actie voor voorkeurstemmen af te keuren. Zelfs verklaarde hij op 21 Maart, toen het P.B. en het Gewestelijk Bestuur met het Comité-Roza (opgericht met het doel, de candidatuur van Kiès te bevorderen) tot overeenstemming waren gekomen, dat „elke actie, om op de een of andere wijze de verkiezing in het bijzonder van Kiès te bevorderen, nutteloos moet worden genoemd en achterwege dient te blijven”, uitdrukkelijk „niet in te stemmen met de verklaring door het comité afgelegd”. Hierop ging de disciplinair onduidelbare actie door en op 14 April elste het P.B. opnieuw een openlijke afkeuring door Kiès. Wederom weigerde hij dit, doch inziende, dat hij toch iets moest doen, zond hij aan den voorzitter van het gewest op 15 April een voor publicatie bestemde verklaring, die zeer dubbelzinnig gesteld was. Toen niettemin vele van zijn aanhangers daarin aanleiding vonden, de actie stop te zetten, haastte Kiès zich op 20 April aan alle afdelingen een circulaire te zenden, waarin zij werden aangespoord, toch vooral in de verklaring „niets meer te lezen dan er in staat” (cursivering van Kiès). Alsof dit nog niet genoeg was, volgde op 10 Mei (16 dagen na de verkiezingen) een volgende circulaire van Kiès, waarin hij ronduit zegt, in tegenstelling met 1933 nu *niet* te willen verklaren dat hij geen voorkeurszetel zal aanvandaan, doch „ik zie met belangstelling toe” en „26 Mei zal een mijlpaal, misschien de mijlpaal van mijn leven zijn”. Hiermede heeft Kiès openlijk de actie, hem met voorkeurstemmen te doen verkiezen gesteund. Reeds deze houding verdient zodanige afkeuring, dat zij royement rechtvaardigt, geheel afgezien van de vraag of de houding van het P.B., waarop wij terugkomen, tegenover hem loyaal is geweest.

Voorts wil de Commissie, ter illustratie van de mentaliteit en van de afkeurenswaardige strijdmethoden van Kiès tegenover tegenstanders, nog wijzen op het incident-Banning, dat zich in de gewestelijke vergadering van 18 Juli 1937 voordeed. Pg. Banning heeft bij die gelegenheid een betreurenswaardige fout gemaakt. Hij heeft n.l. van een uitlating ten opzichte van Kiès, in een persoonlijke brief van prof. Heering, gezegd, dat deze in het orgaan „Kerk en Vrede” had gestaan. Oorzaak van dit misverstand was, dat in diezelfde brief prof. Heering verwezen had naar zijn „Afrekening” met Kiès in „Kerk en Vrede”. Toen Banning gesommeerd werd, om uit dit blad de bedoelde passage te citeren, was hem dit niet mogelijk en moest hij derhalve zijn

woorden intrekken. De Commissie meent, dat Banning, alvorens zijn mededeling in het openbaar te doen, zich nog eens nauwkeurig van de inhoud had moeten vergewissen en zij moet hem dus in dit opzicht van een zekere lichtvaardigheid betichten.

Dit incident is evenwel door Kiès opgeblazen tot monsterachtige proporties en hij schroomt niet bij woord en geschrifte Banning te noemen „een bewuste(n) leugenaar en bedrieger”. Deze uitdrukking werd door Kiès reeds gebezigd, vóórdat hij geroyeerd werd. De Commissie acht een dergelijke qualificatie van een algemeen geacht partijgenoot ten enenmale in strijd met de begrippen van eer en fatsoen. Immers Kiès kende de voosheid van de feiten, waarop hij de beschuldiging grondde en hij wist, dat de woorden door Banning gebruikt, al stonden zij niet in het blad, niettemin het oordeel van prof. Heering juist weergaven.

De indruk, welke de Commissie zich in en door haar onderzoek van Paul Kiès gevormd heeft, is die van een man, die ongetwijfeld grote idealen van vrede en broederschap heeft doorvoeld en deze mede door zijn buitengewone welsprekendheid voor anderen kan doen leven. Vandaar dat hij telkens weer gelovige aanhang weet te vinden. Zijn werkkraft en energie zijn groot, al miste hij meermalen de kracht om door te zetten en vol te houden. Het is tragisch, dat zijn slechte eigenschappen hem tot een onsociaal mens hebben gemaakt.

De houding van Kiès na de breuk met de Partij kan dit laatste oordeel slechts bevestigen. De Commissie beschikt over een bijna woordelijk verslag van de vergadering van 20 November 1937 te Amsterdam, waar Kiès over het conflict gesproken heeft; de vergadering werd bovendien door haar secretaris bijgewoond. Op grond van een en ander kan en moet de Commissie verklaren, dat zij zich ternauwernood een valser voorstelling van zaken kan denken dan in deze vergadering door Kiès is gegeven. Hij heeft zijn toehoorders op een aaneenschakeling van onwaarheden, verdraaiingen en lasterlijke aantijgingen tegen vooraanstaande personen in de Partij onthaald.

In dit geheel past ook volkomen de wijziging in tactiek, welke Kiès in de laatste tijd in zijn organisatie „Het Vrije Woord” vertoont. Deze organisatie, uit een persoonlijk en organisatorisch conflict geboren, kan slechts dan een ietwat meer blijvend karakter verkrijgen, wanneer de geschillen met de Partij tot zakelijke worden omgemed. Daarmede is Kiès thans doende, terwijl tevoren niet van dergelijke tegenstellingen was gebleken. Nu hij een nieuw centrum heeft voor de ontplooiing van zijn activiteit, ontdekt hij eensklaps tal van zakelijke verschillen en ontziet hij zich niet, de naam van Troelstra te misbruiken om de Partij waarvan de opbouw Troelstra's levenswerk is geweest, te benadelen. Ook hiertoe is alleen een karakter, als hierboven geschetst, in staat.

B. Beoordeling van de handelwijze der partij-instanties

Het is niet gemakkelijk, een objectief oordeel te vellen over het optreden van het P.B. in deze zaak. De Commissie immers oordeelt achteraf, kent alle gevolgen die de verschillende handelingen hebben gehad en kan dus licht geneigd zijn bepaalde daden vanwege hun gevolgen te veroordelen.

Zonder evenwel in „achterafse” wijsheid te vervallen, meent de Commissie toch wel tot een pertinent oordeel te kunnen komen.

Dit oordeel over de gestie van het Partijbestuur kan niet gunstig luiden.

De Commissie begrijpt, dat het P.B. voor grote moeilijkheden stond. Enerzijds meende het niet gerechtigd te zijn te bevorderen, dat Paul Kiès in de Kamer zou worden gebracht. Anderzijds zag het tot zijn leedwezen en verbazing, maar onmiskenbaar, dat een belangrijk deel van de Friese beweging Kiès als zijn vertegenwoordiger en in ieder geval als zijn candidaat bij uitnemendheid wenste. Tegen dit laatste verlangen meende het P.B. zich niet vierkant te mogen verzetten, omdat het van zodanig verzet grote moeilijkheden vreesde. Deze moeilijkheden meende het aan de vooravond der verkiezingen in het belang van de Partij te moeten vermijden. Het koos daarom de weg van schijnbaar de geringste weerstand. Het aanvaardde een menselijkerwijs begrijpelijk, maar moreel niet te verdedigen compromis en deze morele fout heeft zich met fatale onverbidelijkheid ook tactisch gewroken.

Immers toen eenmaal de Partijleiding Kiès als een door haar aanbevolen candidaat, zij het ook op de tiende plaats, had aanvaard, was hij daarmede ten volle haar candidaat geworden en moest hij naar buiten, wat zijn integriteit betreft, met de andere candidaten op één lijn worden gesteld. Het P.B. kan onmogelijk het standpunt verdedigen, dat een candidaat op grond van zijn minder gewenste karaktereigenschappen op nummer 10 wordt geplaatst. De Partijvoorzitter heeft in een besturenvergadering te Leeuwarden op 24 Januari 1937 zelfs verklaard, dat hij persoonlijk borg stond voor de integriteit van het karakter van ieder der candidaten. En daarmee was het onoplos-

bare conflict geboren: indien de candidaat Kiès een integere figuur was, had zijn aanzienlijke Friese aanhang, die hem zo hoog stelde, ook het recht op grond van democratische overwegingen, te verlangen, dat hij een hogere plaats op de lijst zou verkrijgen. Tegen dit verlangen zou het P.B. zich slechts hebben kunnen verweren met argumenten, die zijn plaatsing op de lijst in het algemeen zouden veroordelen. Zo moest wel het ogenblik komen, dat de door het P.B. aanvaarde houding niet langer kon worden gehandhaafd en dat de Partijleiding haar ware motieven moest kenbaar maken.

De Partijleiding had op dat ogenblik haar schuld moeten erkennen, want haar handelwijze was niet te verdedigen. Van tweeën één:

of het P.B. stelt zich op het standpunt „wat er over het optreden van partijgenoten binnenskamers wordt gefluisterd en als meer of minder pertinente geruchten naar buiten doordringt, gaat ons niet aan; wij kunnen in dit opzicht alleen met bewezen feiten rekening houden”;

of wel men acht hetgeen omtrent het gedrag van een partijgenoot vernomen wordt en telkens weer uit andere kringen vernomen wordt zó ernstig, dat men hem als Kamerlid ongeschikt acht zolang althans niet een opzettelijk onderzoek de onjuistheid der in omloop zijnde verhalen heeft aangetoond.

Neemt men het eerste standpunt in, dan staat de betrokkene in beginsel met iederen anderen candidaat gelijk; in het laatste geval komt hij, zolang tenminste het bovenbedoelde onderzoek niet heeft plaats gehad, voor een candidatuur niet in aanmerking. Een derde verdedigbare oplossing is er niet; indien iemand uit zedelijk oogpunt ongeschikt is voor het lidmaatschap van de Tweede Kamer, dan is hij tevens ongeschikt als candidaat op welke plaats van de lijst ook.

Wat had het P.B. naar het oordeel der Commissie inzake het geval-Kiès behoren te doen? Het had veel eerder behoren in te grijpen. Zodra bleek, dat deze partijgenoot, die door de leiding als niet integer werd beschouwd, althans met een wantrouwend oog werd gezien, in de Friese beweging sterke en steeds groeiende aanhang begon te vinden, had het P.B. naar het oordeel der Commissie de plicht om maatregelen te nemen en het had daarbij de keuze uit tweeërlei houding:

ofwel de Partijleiding had reeds toen de zaken zo moeten leiden, dat een onpartijdige Commissie werd ingesteld, die alles wat rondom den persoon van Paul Kiès was voorgevallen, aan een nauwgezet onderzoek zou onderwerpen;

ofwel, indien zij, om welke reden ook, meende deze weg niet te moeten bewandelen, had zij zowel Kiès als de leiders en vertrouwenslieden der Friese beweging bij zich kunnen roepen en op confidentiële wijze mededeling kunnen doen van de bezorgdheid, die haar vervulde; en indien zij bij dit laatste op allerhande bezwaren en moeilijkheden, die de Commissie zich wel kan denken, zou zijn gestuit, zou dit te meer reden hebben moeten zijn om de beduchtheid voor de eerste weg, het onderzoek door een Commissie, te overwinnen.

Het P.B. deed noch het een noch het ander, het liet de zaak op haar beloop. Het deed dit in de verwachting, dat de Friezen de schellen wel van de ogen zouden vallen, gelijk dit ten aanzien van degenen, die met Paul Kiès in aanraking komen, na enige tijd het geval pleegt te zijn. Het was in deze verwachting, dat Woudenberg in 1933, min of meer namens het P.B., aan de Friese aanhangers van Kiès de raad gaf, hem eerst eens een jaar of vier in Friesland te laten werken en hem daardoor beter te leren kennen, voordat men hem naar de Kamer afvaardigde. De Commissie acht deze uiting, welke een geheel andere indruk kon wekken en bij velen, naar de Commissie gebleken is, ook gewekt heeft dan de bedoeling ervan was, niet te verdedigen.

In deze halfslachtige houding heeft het P.B. gedurende meer dan vier jaar volhard en het maakte het zichzelf daardoor voortdurend moeilijker, de zo ongewenst geachte opkomst van Kiès tegen te houden. Zelfs heeft het P.B. er in 1933 toe medegewerkt, zij het ook op uitdrukkelijk verzoek van de Federatie-Lonneker en nadat men tevergeefs anderen had aangezocht, door de benoeming in Twente de betekenis van Kiès als propagandist nog te verhogen; het feit dat de beslissing hiertoe door het P.B. met de kleinst mogelijke meerderheid is genomen, maakt deze daad in de ogen van de Commissie niet minder laakbaar. Immers het P.B. gebruikte dankbaar de diensten en propagandistische talenten van een man, ten aanzien van wiens karakter-eigenschappen het op zijn minst genomen meende gerechte twijfel te moeten koesteren. Daarbij wekte het naar buiten de waan, dat het hem vertrouwde, terwijl ook bij Kiès zelf de gedachte kon post vatten, dat het P.B. zijn naar voren komen in de Partij bevorderde, althans niet belemmerde.

In geringer mate te veroordelen, maar toch evenmin juist, acht de Commissie de passieve houding, welke het P.B. heeft aangenomen, toen in 1936 de afdeling Heerenveen aan Paul Kiès belangrijk propagandistisch werk opdroeg. Want mede door subsidie vanwege het P.B. werd deze opdracht mogelijk gemaakt. Daarentegen is de

opdracht van de Federatie Amsterdam in 1935 geheel buiten het P.B. omgegaan.

Bij de samenstelling van de Militaire Commissie in 1936 heeft zich wederom hetzelfde voorgedaan: met tegenzin benoemde het P.B. hierin ook Kiès en het haastte zich, te voorkomen, dat deze als secretaris dier Commissie zou fungeren, maar het deinsde ervoor terug, hem geheel te weren, uit beduchtheid voor de indruk, welke dit in sommige partijkringen en ook buiten de Partij zou wekken.

De wijziging, welke partijgenoten Banning en Albarda op 18 Juli 1937 in de gewestelijke vergadering te Leeuwarden op eigen verantwoordelijkheid hebben gebracht in de gedragslijn van het P.B., acht de Commissie begrijpelijk. Bij de bestaande en steeds groeiende spanning kon het niet uitblijven, dat het stilzwijgen vroeg of laat werd verbroken.

De Commissie beseft eveneens, dat de loochening door Kiès in die vergadering van alle door Albarda opgesomde geruchten, het P.B. noopte om bewijsmateriaal te verzamelen, al kan de Commissie de wijze, waarop de opdracht daartoe is uitgevoerd, niet onverdeeld goedkeuren.

De manier, waarop het bewijsmateriaal ter kennis moest worden gebracht van de gewestelijke vergadering, is een vraag van tactiek. Waar deze vergadering op 18 Juli besloten had, in de vervolgbijeenkomst over te gaan van de persoonlijke op de organisatorische kwesties, had het gewestelijk bestuur en speciaal de voorzitter echter niet mogen toelaten, dat Vorrink op 8 Augustus terstond na de opening het woord nam tot het voorlezen van de verzamelde „verklaringen”. In ieder geval had daartoe vooraf een voorstel moeten worden gedaan. Ook overigens acht de Commissie de gang van zaken in deze vergadering minder gelukkig, doch zij geeft toe, dat de sterk verhitte gemoederen de leiding voor een haast bovenmenselijke taak stelden.

Vele kleinere geschilpunten buiten beschouwing latende, wil de Commissie hier nog slechts mededelen, dat het haar gebleken is, dat de secretaris van het Gewest Friesland, pg. K. Toornstra, tijdens de verkiezingsactie Paul Kiès niet als spreker heeft geweerd, ook niet van de grote plaatsen. Voorts heeft de Commissie geen enkele aanwijzing tot staving van de bewering gevonden, dat het referendum niet op regelmatige wijze zou zijn tot stand gekomen, al heeft het stembureau aanvankelijk een betreurenswaardige fout gemaakt door een verkeerde toepassing van het reglement. De Commissie kan niet goedkeuren, dat het Partij-secretariaat op 25 Januari 1937 aan de gewestelijke besturen van Groningen en Drente de wenk heeft gegeven, te bevorderen, dat in de afdelingen de stembiljetten voor het referendum huis aan huis zouden worden opgehaald, zonder hetzelfde te doen ten aanzien van Friesland. Terecht stelde het Partijbestuur zich op het standpunt, dat de mening, welke in één der bij de combinatie aangesloten gewesten omtrent de meest gewenste volgorde der kandidaten heerste, niet die van de andere gewesten mocht verdringen; terecht ook vreesde het P.B. dit gevolg van de actie van het comité-Roza, ongeacht de vraag, of deze actie na 24 Januari was stilgezet. De handelwijze van het P.B. kon echter niet de zoezer gewenste evenredige invloed der drie gewesten waarborgen, omdat allicht een wenk van het Partij-secretariaat meer over de gehele linie, dus in alle afdelingen, doorwerkt dan dit het geval is met de actie van een comité. De wenk had derhalve aan de drie gewesten moeten worden gegeven. Tenslotte acht de Commissie het van de Hoofdredactie van „Het Volk” onjuist, dat deze weigerde enig verweer tegen het artikel van Albarda van 2 October 1937 op te nemen. Afgezien van de vraag of dit artikel overal even gelukkig geformuleerd was, meent de Commissie, dat in ieder geval één enkel antwoord van de andere zijde had behoren te worden opgenomen.

Beoordeling van de daden der aanhangers van Paul Kiès

De Commissie meent dit gedeelte van haar oordeelstelling zeer bondig te kunnen uitspreken. Reeds tijdens de verkiezingsactie zijn daden gepleegd, met name de campagne, tot het verwerven van voorkeurstemmen voor Kiès, die organisatorisch en disciplinair de toets der critiek niet kunnen doorstaan. Nog veel ernstiger moet het optreden van het comité-Anema worden afgekeurd, sinds dit begonnen is met het beleggen van openbare vergaderingen, die niet anders tengevolge kunnen hebben dan het zaaien van verdeeldheid in de rijen der S.D.A.P. Het toppunt bereikten de aanhangers van Paul Kiès evenwel, toen zij overgingen tot de oprichting van een Vereniging naast de Partij, welke elkeen in de S.D.A.P. en daarbuiten slechts kon zien als gericht tegen de Partij. De Commissie betreurt in hoge mate, dat deze vereniging, die mede een aantal van de beste leden der prachtige Friese beweging omvat, daarbij de naam van Troelstra misbruikt in een strijd, waarvan wellicht alleen deze leden zelve niet beseffen, dat hij de partij van Troelstra in één harer edelste delen aantast.

De Commissie begrijpt, dat het P.B. maatregelen heeft moeten nemen en dat het zelfs voor de scherpste niet kon terugdeinzen. Zij verheugt zich, dat de royementen, gevolgd na de actie voor voorkeurstemmen, weer zijn ingetrokken. Zeer duidelijk zijn immers de verzachtende omstandigheden, welke voor de schulden hebben gegolden.

De Commissie acht het haar plicht, de bevoegde instanties in overweging te geven, ook de thans geroyeerde leden (natuurlijk — gelijk uit het bovenstaande volgt — met uitzondering van Kiès) en de geschorste afdelingen wederom in de S.D.A.P. op te nemen. Zij acht het vanzelfsprekend, dat de bevoegde partij-instanties daaraan de door haar noodzakelijk geoordeelde voorwaarden tot handhaving van de partij-discipline verbinden. Met name zal het lidmaatschap of het op enigerlei andere wijze steunen van de vereniging „Het vrije woord” met het partij-lidmaatschap onverenigbaar moeten blijven. Onder deze voorwaarden acht de commissie echter de grootst mogelijke clementie gewenst. Enerzijds zijn toch door de ontwikkeling van het conflict de spanningen en tegenstellingen zozeer vergroot, dat allerhande daden zijn gepleegd, welke deze leden en afdelingen niet ten volle kunnen worden aangerekend. Anderzijds is de invloed van Paul Kiès, die een schier onbegrijpelijke suggestieve kracht blijkt te bezitten, op zijn naaste aanhangers zo groot, dat deze als het ware door een blinde woede tegen de Partijleiding bewogen worden. Niet bij deze misleiden ligt de hoofdschuld.

De Commissie heeft het stellige vertrouwen, dat deze Friezen, als zij eenmaal beseffen hoe de Partijleiding tot haar houding is kunnen komen, eigen dwalingen zullen inzien. Zij zullen begrijpen, dat de Partijleiding, zij het op weinig gelukkige wijze, een doel heeft nagestreefd, dat ook zij als juist en goed zullen moeten erkennen, te weten, dat slechts achtenswaardige figuren de Volksvertegenwoordiging zullen binnentreden. Deze Friezen zullen — de Commissie twijfelt er niet aan — de Partij opnieuw hun volle vertrouwen en nu sterke kracht schenken.

Vastgesteld de 18e Februari 1938.

(w.g.) G. VAN DEN BERGH.
M. J. A. MOLTZER.
B. J. J. WIJKAMP.

Nadat de Partijraad de Commissie van Onderzoek in zake het conflict had benoemd, ging P. Kiès, tezamen met hen, die georganiseerd waren in het Anema-comité, over tot het uitgeven van het blad „Het Vrije Woord” en het stichten van een organisatie van dezelfde naam.

Daardoor zag het Partijbestuur zich in zijn vergadering van 6 November genoodzaakt de volgende feiten te bespreken:

1. Door Kiès werd in Friesland opgetreden in een aantal openbare vergaderingen, waarin hij, zoals uit de verslagen, die in de pers over deze bijeenkomsten verschenen, bleek, de interne Partijmoeilijkheden rondom zijn candidatuur voor de Tweede Kamer uitvoerig behandelde. Bovendien bleek, dat deze vergaderingen werden gebruikt om de bezoekers op te wekken toe te treden tot de nieuwe organisatie met een eigen orgaan „Het Vrije Woord”, waarvan de bedoeling heette te zijn, zoals dat woordelijk werd uitgedrukt: „Om P. Kiès in staat te stellen zijn mooie werk voor de propaganda, de politieke voorlichting en de algemene ontwikkeling voort te zetten”;

2. dat door Kiès was voorbereid het houden van een vergadering in de zaal van „Bellevue” te Amsterdam op Vrijdag 19 November 1937, welke vergadering hij door een aantal Friese partijgenoten per autobus wilde doen bezoeken en die als een poging moest worden beschouwd zijn actie ook buiten Friesland te gaan voeren;

3. dat Kiès blijkens aankondigingen in bladen en strooibiljetten en blijkens een ingezonden stuk van zijn hand in „Het Volksdagblad” (De Tribune) van 29 October 1937 bereid is geweest het woord te voeren op bijeenkomsten van het comité tot viering van het twintigjarig bestaan der Sowjet-Unie en dat hij als spreker van deze vergaderingen zich slechts heeft teruggetrokken, omdat hij, hangende het conflict in de

Partij, vreesde, dat dit optreden in de omstandigheden van het oogenblik tot verkeerde gevolgtrekkingen en tot verwarring onder de leden der sociaal-democratische arbeidersbeweging zou kunnen leiden;

4. dat de partijgenoten J. H. Anema te Akkrum, S. de Groot te Oldeboorn, J. D. v. d. Mei te Sexbierum, K. Westra te Heerenveen, A. van Wallinga—Veldman te Akkrum, H. Eisenga te Appelscha en A. H. Loots te Oldeboorn de ondertekenaars waren van een circulaire, waarin opgewekt werd lid te worden van de organisatie „Het Vrije Woord”;

dat voor het toetreden tot deze organisatie propaganda werd gemaakt op de openbare vergaderingen, waar door Kiès de bekende kwestie werd behandeld;

dat bedoelde circulaire zich volgens de aanhef richtte tot allen, die het S.D.A.P.-conflict althans in zoverre beëindigd wilden zien, dat weer begonnen kon worden met opbouwend en positief werk en die wensten, dat opgehouden zou worden met afbrekende strijd;

dat uit deze aanhef reeds duidelijk bleek, dat het hier ging om leden der S.D.A.P. te bewegen tot het stichten van een organisatie in de organisatie onzer Partij.

Het Partijbestuur was van oordeel, dat een optreden, zoals het uit de bovenstaande feiten bleek, niet kon worden geduld, aangezien het als schadelijk voor de belangen der Partij moest worden beschouwd.

Het Partijbestuur stelde vast, dat de beide eerste en de laatste groep van feiten werden gepleegd zonder de uitspraak af te wachten van de op 18 September j.l. door de Partijraad ingestelde commissie, die de zaak-Kiès in onderzoek had en waardoor alle betrokkenen in de gelegenheid waren hun mening over deze kwestie zonder terughouding, met volledige documentatie aan deze Partijraadscommissie voor te leggen.

Het Partijbestuur overwoog ernstig het bezwaar van ingrijpen zijnerzijds, nu de kwestie-Kiès aan commissoriaal onderzoek was onderworpen. Het Partijbestuur meende evenwel, dat een optreden, als waaraan de genoemde partijgenoten zich na het instellen der commissie schuldig hadden gemaakt, als volstrekt ontoelaatbaar moest worden beschouwd en besloot de partijgenoten P. Kiès, J. H. Anema, S. de Groot, J. D. v. d. Mei, K. Westra, A. van Wallinga—Veldman, H. Eisenga en A. H. Loots op grond van artikel 12, 4de alinea der Partijstatuten in de gelegenheid te stellen zich voor de hen ten laste gelegde feiten te verantwoorden.

Het Partijbestuur besprak daarna in zijn vergadering van 13 November j.l. een van 12 November gedateerd schrijven, dat klaarblijkelijk als collectieve verantwoording was bedoeld. Onder het stuk, dat ongetekend was, stonden de namen getypt van een aantal partijgenoten. Daaronder waren alle tot roeyement voorgedragen partijgenoten, met uitzondering van K. Westra te Heerenveen, die in een afzonderlijk schrijven zich verantwoordde.

Het schrijven van p.g. Westra gaf het Partijbestuur aanleiding om hem over de zienswijze van het Partijbestuur nader in te lichten.

Het Partijbestuur nam aan, dat zij, wier namen onder de collectieve verantwoording waren verschenen, dit stuk ook als een persoonlijke verantwoording beschouwd wensten te zien.

Het Partijbestuur stelde vast, dat ten aanzien van het organiseren van openbare vergaderingen in en buiten Friesland over de kwestie-Kiès en over het oprichten van de vereniging „Het Vrije Woord” de collec-

tieve verantwoording generlei wijziging vermocht te brengen in zijn oordeel omtrent de betekenis van bedoelde feiten.

Het Partijbestuur stelde bovendien vast, dat alle ondertekenaars van de circulaire van „Het Vrije Woord” met uitzondering van p.g. K. Westra, die zich daarvan nadrukkelijk losmaakte, zich mede verantwoordelijk stelden voor de organisatie van de openbare vergaderingen, zowel in als buiten Friesland, over de kwestie-Kiès.

Het Partijbestuur stelde ten slotte vast, dat in de collectieve verantwoording met geen woord werd ingegaan op het feit, dat Kiès in verbinding stond met het comité tot herdenking van het twintigjarig bestaan der Sovjet-Unie.

Inmiddels nam het Partijbestuur ook nog kennis van de tekst van een brief van Kiès, gericht aan genoemd comité, welke brief in het openbaar in de vergadering in de Apollohal te Amsterdam werd voorgelezen en die gepubliceerd werd in „Het Volksdagblad” van 9 November j.l., uit welke brief de bewondering voor het „rode leger” en Stalin nog duidelijker spraken.

Het Partijbestuur besloot op grond van een en ander krachtens artikel 12 der Statuten tot het royement van P. Kiès, J. H. Anema, S. de Groot, J. D. v. d. Mei, A. van Wallinga-Veldman, H. Eisenga en A. H. Loots.

Vervolgens nam het Partijbestuur in zijn vergadering van 4 December j.l. ten aanzien van de kwestie-Kiès kennis van een schrijven van de afdeling Akkrum, gedateerd 19 November, waarin werd meegedeeld, dat zij geen uitvoering wenste te geven aan het besluit van het Partijbestuur tot royement van haar leden A. van Wallinga-Veldman, J. H. Anema en P. Kiès. Het Partijbestuur besloot naar aanleiding hiervan, gebruikmakende van zijn bevoegdheid, omschreven in artikel 13 der Statuten, de afdeling Akkrum te schorsen en aan het eerstvolgende congres voor royement voor te dragen.

Het Partijbestuur liet onmiddellijk in het communiqué van zijn vergadering van 4 December uitkomen, dat overeenkomstig alinea 2 van artikel 13 leden van geschorste of geroyeerde afdelingen, die schriftelijk verklaren het niet eens te zijn met de handelingen of besluiten, die tot schorsing of tot royement hebben geleid, door het Partijbestuur in hun recht worden gehandhaafd.

Naar aanleiding van een ingekomen schrijven van p.g. K. Westra te Heerenveen, besloot het Partijbestuur van zijn aanvankelijk voornemen ook hem te royeren, af te zien.

Kennis werd genomen van een schrijven van 24 November aan voorzitter en leden van de Partijraad gericht, ondertekend door J. H. Anema en S. de Groot, namens de zeven in Friesland geroyeerde leden van de Partij, waarin zij mededelen, geen behoefte te voelen om het formele beroep te doen op de Partijraad. Zij verklaarden zich bereid, mits collectief, om inlichtingen te geven, indien de Partijraad mocht inzien, dat hij zelf heeft in te grijpen.

Besloten werd ieder van de geroyeerden mede te delen, dat de Partijraad reglementair bijeen geroepen wordt zes weken voor het jaarlijks congres. Voorts zodra de commissie-Van den Bergh c.s. met haar conclusies gereed zou zijn. Tevens werd besloten er op te wijzen, dat het al of niet bijeenroepen van de Partijraad in eerste instantie wordt beslist door de vraag of de door het Partijbestuur geroyeerden van hun recht tot beroep alsnog gebruik zouden maken. Dat beroep stond tot 15 December a.s. voor hen open.

Naar aanleiding van een schrijven van een door Friese partijgenoten opgericht verzoeningscomité, welks streven het Partijbestuur om de klaarblijkelijk goede bedoeling kon waarderen, waarin gevraagd werd de royementen in schorsing te veranderen, werd besloten dit comité mede te delen, dat de geroeyerden door in beroep te gaan bij de Partijraad hun royement automatisch in schorsing konden doen veranderen. Op het verzoek geen verdere royementen uit te spreken, werd geantwoord, dat dit ook niet in de bedoeling van het Partijbestuur lag, voor zover nieuwe gebeurtenissen het Partijbestuur daartoe niet zouden noodzaken.

Op 27 December hield het Partijbestuur een bespreking met genoemd bemiddelingscomité.

In zijn vergadering van 8 Januari besprak het Partijbestuur een aan de Partijraad gericht schrijven van dit bemiddelingscomité, waarin verwezen werd naar een te Leeuwarden op 2 Januari 1938 aangenomen motie. In deze motie werd met klem bij de geroeyerden in het conflict-Kiës er op aangedrongen de Partijraad te verzoeken alsnog de mogelijkheid te openen tot het instellen van beroep, terwijl de Partijraad werd uitgenodigd aan dit verzoek te voldoen.

Het Partijbestuur besloot aan het bemiddelingscomité mede te delen, dat het bereid was, indien een of meer van de geroeyerden alsnog beroep bij de Partijraad aanvroegen, de Partijraad te verzoeken een en ander in welwillende overweging te nemen. Als uiterste termijn, waarbinnen eventueel beroep van geroeyerden alsnog het Secretariaat van de Partij moesten hebben bereikt, werd vastgesteld 20 Januari 1938.

Beroep tegen de uitgesproken royementen kwam echter niet in.

Het Partijbestuur publiceerde toen op 27 Januari over deze zaak nog het volgende communiqué:

„Zoals in het communiqué van de Partijbestuursvergadering van 8 Januari werd medegedeeld, wenste het Partijbestuur tegemoet te komen aan de wens van het bemiddelingscomité-Van der Horst om het mogelijk te helpen maken, dat de in de kwestie-Kiës geroeyerden alsnog bij de Partijraad tegen hun royement in beroep zouden kunnen komen.

Het Partijbestuur stelde daartoe als uiterste datum 20 Januari. Er is tot die datum geen enkel verzoek om alsnog in beroep te komen op het Partijsecretariaat ontvangen.

Het Partijbestuur heeft in zijn laatste vergadering kennis genomen van de resolutie, die aangenomen werd op de gewestelijke vergadering van het comité-Anema, op Zondag 12 December in Leeuwarden gehouden, waar besloten werd tot het constitueren van een vereniging „Het Vrije Woord”.

De bedoelde resolutie verklaart o.a.: „dat sociaal-democraten, die de ziel der Partij willen redden, zich zullen moeten aaneensluiten naast (niet tegen, maar naast) de Partij in een vereniging, die Troelstra's denken tot grondslag heeft”.

Het Partijbestuur stelde zich op het standpunt, dat de boven-omschreven activiteit niet naast, maar slechts tegen de Partij mogelijk is en besloot het lidmaatschap van de vereniging „Het Vrije Woord” onverenigbaar te verklaren met het lidmaatschap van de S.D.A.P.

Het Partijbestuur kreeg bericht van de afdeling Oldeboorn der Partij, dat zij weigerde de door het P. B. geroeyerde leden af te voeren. Op grond van deze weigering besloot het P. B. gebruik makende van zijn statutaire bevoegdheid, omschreven in artikel 13 van de Statuten, de afdeling Oldeboorn te schorsen en aan het eerstvolgende congres voor te dragen voor royement

Overeenkomstig alinea 2 van artikel 13 kunnen leden van geschorste of geroeyerde afdelingen, die schriftelijk verklaren het niet eens te zijn met de handelingen of besluiten, die tot schorsing of tot royement hebben geleid, door het Partijbestuur in hun rechten worden gehandhaafd”.

* *
*

In beroep tegen hun royement, uitgesproken door hun resp. afdelingen, kwamen bij het Partijbestuur D. Bergman uit Bergen N.-H., J. Borgman te Den Haag II, J. Huisman te Winschoten en A. van Santen te Den Haag II.

Na een ingesteld onderzoek besloot het Partijbestuur tot afwijzing dezer beroepen, omdat het de gronden waarop royement was uitgesproken gewettigd achtte.

Voorts waren ingekomen beroepen van G. Baars te Rhenen en J. G. Wally te Den Haag III tegen hun deballotage.

Na een ingesteld onderzoek besloot het Partijbestuur deze beroepen af te wijzen.

Het Partijbestuur zag zich voorts genoodzaakt zich bezig te houden met enkele moeilijkheden te Oostvoorne en Hellevoetsluis, welke inmiddels nog niet volledig tot oplossing zijn gebracht.

Commissie aanvulling Sociale Verzekering

Deze commissie zette in het jaar 1937 haar werkzaamheden voort. Het rapport der commissie was aan het einde van deze verslagperiode in concept gereed.

Bestuur Neutrale Volksscholen in Limburg

De scholen der Stichting „De Neutrale Volksschool” in Heerlen en Hoensbroek hebben haar ontstaan te danken aan de behoefte aan neutraal onderwijs in die gemeenten, waar niet voldoende openbaar onderwijs werd gegeven, of waar het openbaar onderwijs de kenmerken van neutraal onderwijs had verloren. De Stichting werd op 26 September 1929 opgericht.

De oprichting der scholen nam enige jaren in beslag. Toen de eerste school in Heerlen dreigde zonder gymnastieklokaal te komen maakte de „Centrale Arbeiders Verzekerings- en Depositobank”, die ook reeds de waarborgsommen had geleend, de bouw van dit lokaal mogelijk.

In September 1931 opende de school te Heerlen haar deuren onder grote belangstelling van de gehele moderne arbeidersbeweging.

Een jaar later werd de school te Hoensbroek geopend. Het frisse gebouw met zijn prachtige gymnastieklokaal heeft later rijkelijk zijn aandeel gehad aan de in Zuid-Limburg beruchte mijnschade, omdat de ondergrond door tal van oude mijngangen ondergraven was.

Toen de scholen in haar eerste groei waren, werden zij getroffen door de steeds sterker voelbare gevolgen van de economische crisis, die de mijnstreek met volle kracht teisterden. Dulzenden mijnwerkers werden ontslagen; lonen ondergingen een aanzienlijke vermindering. De exploitatie-vergoedingen daalden elk jaar meer. Het aantal leerlingen ondervond van deze crisisgevolgen de terugslag. Zonder hulp van de Algemene Raad bleek het niet mogelijk, ondanks een zuinig beheer, tot een sluitende exploitatie te komen.

Het leerlingenverloop van de scholen was als volgt:

	Heerlen	Hoensbroek
31 December 1931	275	—
31 December 1932	302	223
31 December 1933	301	212
31 December 1934	272	203
31 December 1935	292	196
31 December 1936	276	183

In de loop van 1937 zijn de leerlinggetallen gedaald tot resp. 250 en 160. Het aantal leerkrachten moest op beide scholen tengevolge van de daling van het aantal leerlingen worden ingekrompen. Alweer door financiële bijstand van „De Centrale” kon aan de school te Hoensbroek een boventallige leerkracht te werk gesteld worden. Toen het aantal leerlingen bleef dalen, hebben N.V.V. en S.D.A.P. voorlopig de kosten van bezoldigde kwekelingen voor hun rekening genomen, omdat tot elke prijs moest worden voorkomen, dat het onderwijs door te grote klassen of door monstreuze klassencombinaties zou worden gedesorganiseerd.

De positie onzer scholen is verre van gemakkelijk door de felle bestrijding, waaraan de moderne arbeidersbeweging in Limburg bloot staat. Ouders onzer leerlingen, die niet al te sterk in hun schoenen staan of van bepaalde machten afhankelijk zijn, worden maar al te vaak onder zware druk gebracht.

Grote waardering moet uitgesproken worden voor de krachtige toewijding, waarmede het personeel zijn taak vervult.

De verwachting bestaat, dat meer en meer zal blijken, dat de oprichting der neutrale volksscholen in deze streek van ons land voor de gehele beweging een van goed inzicht getuigende daad van de Partij en het Vakverbond is geweest, ook al moet erkend worden, dat teleurstellingen niet zijn uitgebleven en dat de instandhouding voorshands financiële offers eist.

In het bestuur der Stichting zijn in de loop der jaren verscheidene veranderingen gekomen. In het afgelopen jaar trad o.a. Mr. Dr. M. v. d. Goes van Naters als voorzitter van het in Heerlen gevestigde dagelijks bestuur van het schoolbestuur af, welke functie hij zeven jaren had vervuld. Voor zijn arbeid in deze de beweging bewezen een woord van dank. De samenstelling van het bestuur is thans als volgt:

Algemeen Bestuur: voorzitter C. Woudenberg, Amsterdam; eerste secretaris Mr. A. de Roos te Amsterdam; penningmeester G. F. Lindeijer te Amsterdam; tweede secretaris N. Kramer te Heerlen; overige leden: C. v. d. Lende, Amsterdam; Th. J. Thijssen te Amsterdam; P. Hoogland, Amsterdam; Mr. L. Vooys, Heerlen; J. Stangelaar, Heerlen; D. Bodenstaff, Heerlen; een vacature.

Dagelijks Bestuur: voorzitter Mr. L. Vooys, Heerlen; secretaris N. Kramer, Heerlen; penningmeester D. Bodenstaff, Heerlen.

Hoofd der school in Heerlen is C. Baan, in Hoensbroek H. van Hulst.

Commissie Zuid-Limburg

De Commissie Zuid-Limburg benoemde in het afgelopen jaar een sub-commissie, bestaande uit Mr. M. v. d. Goes van Naters, G. F. Lindeijer en C. J. van Lienden, die een onderzoek instelde naar de mogelijkheid om te komen tot een ontsluiting van het Peelgebied. Na het inwinnen van velerlei inlichtingen en het onderzoeken van de mogelijkheden, die in de Peel liggen, werd door de sub-commissie een rapport met conclusies uitgebracht. Dit rapport werd in een vergadering van de voltallige Commissie definitief vastgesteld en aan de Algemene Raad aangeboden.

Voorts werden de pogingen, om in Venlo te komen tot de bouw van een aantal arbeiderswoningen, voortgezet. Het mocht de Commissie niet gelukken om de bezwaren, die van overheidswege werden geopperd, weg te nemen.

Gedurende deze verslagperiode kwam de Commissie verschillende malen in vergadering bijeen, ten einde gewone zaken, het werk van deze Commissie rakende, af te doen. Het belangrijkste daarvan zijn wel de gevoerde besprekingen met vertegenwoordigers van de arbeidersbeweging in Maastricht over de toestand van het openbaar onderwijs in deze gemeente. De Commissie heeft naar aanleiding van de verkregen gegevens overleg gepleegd met de Bond van Nederlandse Onderwijzers. Plaatselijk is een commissie ingesteld om nadere feiten inzake de positie van het openbaar onderwijs te verzamelen.

Financiële Commissie in verband met reorganisatievoorstellen

Deze commissie kwam Zaterdag 29 Januari met haar rapport gereed, dat zij volgens haar opdracht aan het Partijbestuur uitbracht. De leden der commissie brengen wij gaarne een woord van dank.

Het Partijbestuur verenigde zich met de conclusies van het rapport en stelde het aan de orde in de vergadering van de Partijraad van 19 Februari 1938.

Economische Contact-Commissie

Ten einde het contact tussen de vertegenwoordigers onzer beweging in de Economische Raad, de Kamerfractie en de Redactie van „Het Volk” te bevorderen, besloot het Partijbestuur in samenwerking met het N.V.V., tot het instellen van een commissie, welke tot taak heeft contact te bevorderen tussen de hierboven genoemde instanties.

In deze commissie hebben zitting de partijgenoten S. de la Bella Jr., Prof. Mr. W. A. Bongers, J. W. Matthijssen, Dr. J. v. d. Tempel en Dr. Ir. Th. v. d. Waerden.

Commissie tot herziening van de Armenwet

De besturen van Partij en Vakverbond hebben een commissie ingesteld ter bestudering van de vraag, welke wijzigingen in de Armenwet zouden moeten worden aangebracht in verband met de moderne opvattingen in zake armenzorg.

Tot leden der commissie werden door het N.V.V. benoemd: A. Beek, H. Lindeman, Mr. S. Mok en F. S. Noordhoff; door de S.D.A.P.: J. A. Berger, W. Drees, S. R. de Miranda en C. v. d. Vegte.

De commissie werd op 19 April 1937 geïnstalleerd. Tot voorzitter werd W. Drees benoemd, tot secretarissen J. A. Berger en Mr. S. Mok.

Het rapport der commissie was aan het einde van deze verslagperiode nog niet gereed.

Commissie Strijdprogram

Gelijk in het congres van 1937 was toegezegd, ging het Partijbestuur in zijn vergadering van 2 October 1937 over tot het instellen van een Commissie, die tot taak heeft het Strijdprogram te herzien, ten einde op een volgend congres deze zaak aan de orde te stellen.

In deze commissie werden de volgende partijgenoten benoemd: Ir. J. W. Albarda, W. Drees, Prof. J. van Gelderen, E. Kupers en K. Vorrink.

Permanente Koloniale Commissie en Persindo

Het jaarverslag over de permanente Koloniale Commissie en Persindo kan met uitzondering van een wijziging in de samenstelling van de Commissie. in dezelfde bewoordingen gesteld worden als het vorige.

De Koloniale Commissie, sedert October 1933 door Partij en N.V.V. ingesteld en in de aanvang bestaande uit vijf leden, telt thans negen leden, n.l. de partijgenoten H. de Dreu, H. van Dugteren, Prof. J. van Gelderen, E. Kupers, G. van Overbeek, L. N. Palar, J. E. Stokvis, N. Vijlbrief en C. Woudenberg.

Door zijn vertrek naar Indonesië is pg. Ir. Ch. G. Cramer uit de Koloniale Commissie getreden.

Pg. H. de Dreu is in het verslagjaar in de Commissie gekomen als deskundige, die pas uit Indië teruggekeerd is.

Pg. H. van Dugteren, sedert kort lid, vertegenwoordigt naast pg. E. Kupers het N.V.V. in de Commissie.

Pg. prof. J. van Gelderen is als Tweede Kamerlid en pg. N. Vijlbrief als Eerste Kamerlid in het verslagjaar in de Commissie opgenomen.

Voorzitter is pg. E. Kupers, secretaris pg. L. N. Palar. De dagelijkse werkzaamheden verzorgt pg. N. L. Palar, indien nodig, in overleg met pg. J. E. Stokvis.

De Commissie kwam in 1937 regelmatig bijeen ter bespreking van Indonesische vraagstukken, die doorvaar in aanmerking kwamen. Ook Nederlandse aangelegenheden, die verband hielden met Indonesië, waren onderwerp van bespreking.

De Commissie heeft contact met de Indonesische beweging, ook met Indonesische organisaties in Nederland.

Nauw aan de Koloniale Commissie verbonden staat het Persbureau Indonesia, bij verkorting Persindo, dat tot taak heeft de Indonesische pers en Indonesische organisaties, zowel op politiek, sociaal als cultureel gebied, voor te lichten omtrent de sociaal-democratie en de moderne arbeidersbeweging en over de politieke verhoudingen in Nederland. Het verzendt wekelijks artikelen naar de Indonesische pers, meestal in het Maleis gesteld, welke in de regel ook worden geplaatst. Men kan dus gewoonlijk onze politieke inzichten wekelijks in de Maleise bladen lezen.

De resultaten van dit systematische voorlichtingswerk zijn zeer goed te noemen. „Het Indische Volk”, orgaan van onze zusterpartij in Indonesië, schreef daarover in het nummer van 20 December 1937:

„Van buitengewone betekenis is verder het Persbureau Indonesia (Persindo), dat de Indonesische pers geregeld voorziet van voorlichting op politiek en vakbewegingsgebied. Dit werk kan niet hoog genoeg aangeslagen worden”.

Regelmatig komen verzoeken binnen uit Indonesië van periodieken, organisaties, personen en Indonesische bibliotheken om toezending van Persindo-artikelen en „De Vakbeweging”, waaraan uiteraard voldaan wordt.

Persindo staat onder leiding van de partijgenoten L. N. Palar en J. E. Stokvis.

N.V. De Arbeiderspers

Dagbladen

In het verkiezingsjaar 1937 kon de Arbeiderspers ten volle het op 1 Januari van dat jaar bereikte aantal abonné's op haar dagbladen ten belope van 203.614 handhaven en zelfs vergroten. Het jaar eindigde met een abbonnementental van 206.935. Wij noemden 1937 hier met opzet een verkiezingsjaar, om er de aandacht op te vestigen, van welk een betekenis het is, dat de arbeidersbeweging over eigen dagbladen beschikt, die in meer dan 200.000 gezinnen het woord van onze beweging brengen in perioden van strijd, waarin zij van allerlei kant wordt aangevallen.

Op verdere uitbreiding van ons aantal lezers blijft de Directie bij voortdoring bedacht.

Hoofredactie

In 1937 bereikte pg. J. F. Ankersmit, die vanaf de oprichting aan het dagblad „Het Volk” als redacteur en gedurende een lange reeks van jaren als hoofredacteur verbonden was, de pensioengerechtigde leeftijd.

Bij zijn afscheid werden ook van de zijde van de Partij woorden van grote waardering voor zijn werk uitgesproken.

Als zijn opvolger trad op Dr. H. B. Wiardi Beckman. Deze is sindsdien hoofredacteur van alle dagbladen van de Vennootschap, daar pg. Y. G. van der Veen, die tot dusver hoofredacteur was van het dagblad „Voorwaarts”, de wens te kennen gaf als zodanig af te treden, ten einde het mogelijk te maken, dat de hoofredactie van alle dagbladen in één hand zou worden verenigd.

De Periodieken

Omtrent het Periodiekenbedrijf kan worden gemeld, dat het aantal abonné's op de „Radiogids” zich in stijgende lijn beweegt.

Daarnaast bleven het weekblad „WIJ” en de „Proletarische Vrouw” onverminderd tot de zeer belangrijke uitgaven van de Vennootschap behoren.

Het weekblad „Tijd en Taak” kon zich behoorlijk handhaven.

De oplage van de „Socialistische Gids” brokkelde onder de druk van de nog steeds heersende economische crisis enigszins af.

De Drukkerijen

konden ondanks felle concurrentie-aanvallen haar cliënten door het leveren van goed werk tegen redelijke prijs behouden en zelfs naar sommige zijden nieuwe winnen.

De Clichéfabriek

ontwikkelde zich verder en geniet een uitstekende reputatie.

Boekenbedrijf

Bij het boekenbedrijf verschenen in 1937 53 verschillende uitgaven, met een totale oplage van ruim 200.000 exemplaren.

Het aantal intekenaars op de A.R.B.O. steeg tot boven de 10.000.

In het eind van 1937 verscheen de eerste aflevering van een nieuw boek van W. H. Vliegen, „Die onze kracht ontwakten deed; de jaren 1914 tot 1919”.

De oplage van de Naar-het-Lichtkalender steeg tot boven de 20.000, een tot nu toe niet bereikt getal.

Gewezen moet worden op een aantal uitgaven over het Plan van de Arbeid, waarvoor uiteraard de belangstelling groot was.

In het begin van het jaar werd ter gelegenheid van de inschrijving van den 200.000en abonné op de dagbladen der Arbeiderspers bovendien overgegaan tot het uitgeven van een serie premieboeken onder de titel „200.000-serie”. Deze boeken vonden grote waardering.

Een groot succes was in het eind van het jaar de uitgave van het Boek voor de Jeugd, dat tegen zeer lage prijs in bijzondere verzorging en omvang binnen het bereik werd gebracht ook van de minder met aardse goederen bedeelde arbeidersgezinnen. De oplage steeg vër boven de 60.000 exemplaren.

De omzet van de *boekwinkels* steeg in 1937, evenals die van de *Kantoor-boekhandel*.

Pensioenfonds

Op 1 Januari 1936 trad de Stichting „Pensioenfonds De Arbeiderspers” in werking ter verzekering van ouderdomspensioen voor het personeel der Vennootschap, alsmede van pensioenen voor hun wezen.

Raad van Commissarissen

In de Raad van Commissarissen werd door aandeelhouders gekozen pg. Th. Smeding als opvolger van pg. H. van Dugteren, die zijn lidmaatschap neerlegde in verband met zijn benoeming tot hoofdbestuurder van het N.V.V. Hem zij in dit verslag dank gebracht voor de diensten, die hij aan de Vennootschap als lid van het College heeft bewezen.

Overigens kwam in de samenstelling van de Raad van Commissarissen geen wijziging.

In Memoriam

Met leedwezen gedenkt de Vennootschap het overlijden van een drietal toegewijde en bekwame personeelsleden, de pgg. J. Verreyck, H. de Reus en C. J. Bartsch.

Bedrijfsresultaten

De in het jaar 1937 gehouden vergadering van aandeelhouders besloot, over het afgelopen jaar 1936 geen dividend uit te keren. Behoorlijke afschrijvingen werden verricht.

Hieraan kan thans reeds worden toegevoegd, dat het jaar 1937, na het doormaken van enkele verliesgevende jaren, weer een sluitende bedrijfsrekening vertoont, zodat het bedrijf zonder al te grote beduchtigheid de stijging van de papierprijs en de daaruit voortvloeiende lasten kan onder het oog zien. Het bedrijf heeft in de crisisstormen bewezen, een grote veerkracht te bezitten, die het in staat stelt, zelfs in de moeilijkste omstandigheden het oog te richten op vermeerdering van zijn reeds omvangrijk lezerstal in het belang van de beweging.

Vereniging van Soc.-Dem. leden van Gemeenteraden en Provinciale Staten

Het bestuur der Vereniging bestond uit Ed. Polak, Amsterdam, voorzitter; C. Woudenberg, Amsterdam, secretaris-penningmeester; D. Bar-

tels, Hoogezaand; H. de Boer, Leeuwarden; W. Drees, Den Haag; J. H. Paris, Maastricht; J. ter Laan, Rotterdam; M. A. Reinalda, Haarlem; W. v. d. Vall, Alkmaar.

In het begin van het jaar overleed plotseling pg. D. Bartels, waardoor de Vereniging een trouw en actief bestuurslid verloor.

De redactie van het orgaan „De Gemeente” bleef in handen der partijgenoten Ed. Polak en Mr. S. Mok.

De voortdurende actie om het aantal abonnees op het orgaan belangrijk te vergroten, had helaas niet het gewenste resultaat.

Het Informatiebureau der Vereniging werd sedert het begin van dit jaar ondergebracht bij het Bureau van het Partij-secretariaat. Van het Bureau werd door de raadsleden een toenemend gebruik gemaakt.

De jaarvergadering der Vereniging werd gehouden op 23 en 24 October te Amsterdam. De aftredende bestuursleden werden herkozen, in de vacature-Bartels werd gekozen J. Tuin te Hoogezaand.

Besloten werd tot wijziging der Statuten. Een Huishoudelijk Reglement werd vastgesteld.

Op voorstel van het Hoofdbestuur besloot de jaarvergadering, dat, met ingang van het verenigingsjaar 1938—1939, van de contributie 30 pct. aan de afdelingen en 70 pct. aan het H.B. zal komen.

In verband met de sterk gestegen papierprijzen werd besloten, „De Gemeente” voortaan in kleiner omvang uit te geven.

Voorts zal in overleg met de besturen der provinciale afdelingen en die der Partijgewesten, de ontwikkeling en voorlichting der leden beter dan tot nu toe geschied is, ter hand worden genomen.

Op de tweede dag der jaarvergadering, die door een groot aantal raadsleden was bezocht, werd door W. v. d. Sluis een inleiding gehouden over de zorgen van de kleine gemeenten in crisistijd; door Mr. J. in 't Veld werd een inleiding gehouden over de financiële verhouding tussen rijk en gemeenten.

Het aantal leden der Vereniging bedroeg op 1 September 1937 1540, waarvan 1483 raadsleden in 532 gemeenten, 160 wethouders en 126 Statenleden. 69 Statenleden waren tevens Raadslid.

Wij menen overigens hier nog eens de aandacht te moeten vestigen op het feit, dat partijgenoten tot lid van een gemeenteraad of Provinciale Staten gekozen, volgens het huishoudelijk reglement der Partij, daardoor lid van de Vereniging van Sociaal-democratische leden van Gemeenteraden en Provinciale Staten zijn en derhalve ook verplicht de contributie voor deze organisatie te betalen.

Het P.B. heeft reeds eerder overwogen, welke maatregelen het kan toepassen om onwillige leden tot betaling te nopen.

De Arbeiders-Jeugd-Centrale

Gedurende het jaar 1937 heeft de A.J.C. opnieuw de moeilijkheden van de tijdsomstandigheden, de jeugdwerkloosheid en de lage lonen in vele beroepen, ondervonden. Ondanks enige daling van het ledental kan men terugzien op een omvangrijk en goed stuk werk.

Het aantal afdelingen bedroeg aan het begin van het jaar 91, aan het einde van het jaar 89. Bovendien werden in enkele kleinere plaatsen, met steun van de betreffende partijafdeling, z.g. Jongerenkernen opgericht. Het aantal bedraagt thans 10, het ledental 89.

Het ledenoverzicht over de laatste 7 jaar is als volgt:

Jaar	Rode Valken	Rode Wachten	boven 21-jarigen	Totaal
1932	6152	3745	849	10746
1933	6178	3688	913	10779
1934	5515	3741	1059	10315
1935	5050	3285	1128	9463
1936	4848	2942	1096	8886
1937	4199	2795	1008	8002
1938	3605	2435	854	6893

Het oprichten van Trekvogelgroepen vindt voortgang. Trekvogels zijn leden van 8—12 jaar. Er nemen op het ogenblik omtrent 500 Trekvogels aan ons werk deel.

In de dagelijkse leiding kwam in 1937 geen wijziging. Het Hoofdbestuur onderging op het Congres van 6 en 7 November een verandering door de verkiezing van een vijftal nieuwe leden. De samenstelling is thans als volgt:

Jan Peters, voorzitter; Wim Thomassen, secretaris en redacteur „De Kern”; Nico Bloemendaal, penningmeester; Henk van Dijk, redacteur „Het Jonge Volk”; Wim van Halm, Centraal Rode Valkenleider en redacteur „De Wiekslag”; H. van Dugteren, vertegenwoordiger van het N.V.V.; Koos Vorrink, vertegenwoordiger van de S.D.A.P.; Dr. H. Brugmans, vertegenwoordiger van het Instituut; voorts: Dries van der Vlerk; Jacob Berkhout; Jo Boetje; Ber Drukker; Lena Lopes Dias; Reint Laan; Herman Rubingh; Luit Smid en Piet Spronkers.

Het werk in het jaar 1937 bewees, dat de reorganisatie van het jaar 1936, die inkrimping en verjonging van het bestuursapparaat beoogde, wel moeilijkheden heeft veroorzaakt, doch deze konden overwonnen worden.

Ondanks de moeilijke tijd bleef het internationale contact met de S.J.I. en een aantal bij haar aangesloten organisaties bestaan.

De secretaris van de A.J.C. maakte deel uit van een delegatie van de S.J.I. naar Spanje en de voorzitter, secretaris en penningmeester bezochten het jubileumcongres van onze Zweedse zusterorganisatie, waarvan een uitvoerig rapport aan het Hoofdbestuur werd uitgebracht.

De leden plakten in de maand October een zegel van 10 cent voor extra ondersteuning van het werk van de S.J.I. De opbrengst was dit jaar f 586.10.

De A.J.C. behield de financiële steun van de Arbeidersbeweging. De populariteit van ons werk blijkt jaarlijks uit de opbrengst van de inzameling van de Stichting „Voor Zon en Vrijheid”. Dit jaar bleef de opbrengst (f 12.800) echter beneden verwachting.

In alle gewesten werden conferenties georganiseerd over het onderwerp „Gezag en Democratie” en districtsdagen over „Problemen der Vakbeweging”. Het afdelingswerk werd door het Hoofdbestuur ondersteund, o.a. door beschikbaarstelling van een reizende bibliotheek, schriftelijke voorlichting, sprekers, lichtbeeldenstroken, enz.

Tijdens de verkiezingsactie heeft het Hoofdbestuur alle leden van 18 jaar en ouder opgewekt aan het werk van de Partij zo krachtig mogelijk deel te nemen.

Een bijzondere en volledig geslaagde gebeurtenis beleefde de Rode Valkenbeweging met Pasen door de organisatie van het eerste centrale

Paasfeest, waaraan omstreeks 95 pct. van de Rode Valken en een groot aantal bestuurders hebben deelgenomen.

Het Pinksterfeest bood een uitstekend programma en trok dit jaar 1000 bezoekers. De zomerkampen waren eveneens een succes; ook was dit het geval met de Rode Nederzetting.

Jeugdfeesten werden in September georganiseerd in de volgende plaatsen: Sneek, Assen, Enschede, Haarlem, Utrecht, Den Haag, Breda en Brunssum en waren door ongeveer 5000 jongeren bezocht.

Op 6 en 7 November kwam het negende congres van de A.J.C. bijeen. In een huishoudelijke zitting besprak het de jaarverslagen over de jaren 1934, 1935, 1936. Des Zaterdagavond was het congres bij een voorstelling van Vondels „Adam in Ballingschap” aanwezig. De zitting van Zondag 7 November werd besteed aan twee grote inleidingen en wel één van den A. J. C.-voorzitter Jan Peters, over de sociale positie van de jeugd en één van Koos Vorrink over de grondslagen der sociaal-democratie. De rede van Jan Peters werd als brochure uitgegeven.

De Stichting „Voor Zon en Vrijheid” verzorgde het buitenwerk. Onder leiding van deze instelling werd het werk voor de werkloze jeugd voortgezet. Behalve de A.J.C. maken ook andere organisaties uit de moderne arbeidersbeweging van het werk van de Stichting gebruik. Wij verwachten een stijging van het bezoek van verwante organisaties in 1938.

In de laatste maanden van 1937 werden in de kring van het Hoofdbestuur ernstige besprekingen gevoerd over de mogelijkheid van verruiming van het arbeidsveld en uitbreiding van werkmethoden van onze jeugdorganisatie. Een uitvoerige nota met een aantal voorstellen tot het bereiken van dit doel is kort na het einde van de verslagperiode bij partij en vakbeweging ingediend.

Instituut voor Arbeidersontwikkeling

In de laatste jaren had het Instituut te kampen met crisismoeilijkheden — een langzame doch regelmatige daling van het ledental en verminderde deelname aan het werk.

Gelukkig toont 1937 weer een ander beeld. Eendeels is er sprake van een groei doordat er enige kentering was in 't economisch getij, anderzijds was de invloed merkbaar van een sterkere centralisatie en uitbouw van verschillende diensten.

Het ledental steeg met 432 van 32.092 op 32.524.

Het in 1936 uitgegeven „Ontwikkelingsplan” — „Het Instituut wat het is, wat het wil” waarin naast een theoretische grondslag van het werk, een overzicht van en aanwijzingen voor de Instituutsarbeid gegeven werd, kreeg in 1937 een „Supplement”. De resultaten van deze aanwijzingen waren in 1937 in het afdelingswerk te vinden.

Na het aandeel, dat het Instituut, door de uitgave van een tweetal handboeken, kon hebben in de actie voor het Plan van de Arbeid verscheen in het najaar van 1937 een handboek voor studieclubs over „De Nieuwe Staat”, samengesteld door Mr. Dr. v. d. Goes van Naters, Dr J. Valkhoff, Ir. H. Vos en Mr. Dr. J. in 't Veld.

In 't voorjaar van 1937 werden in een 18-tal plaatsen kadercursussen gehouden met als onderwerp: „Problemen der Democratie”. 2310 functionarissen van partij en vakbeweging namen hieraan deel. Met de onderwerpen voor de cursussen in 1936 („Worsteling der Vrijheid”) en die voor 1938 („Gezag en Vrijheid”) vormt dit een cyclus, die kan

worden gezien als een verdediging van en opvoeding tot Democratie.

De lichtbeeldendienst kreeg een uitbreiding en omvat thans in totaal een 19-tal series verdeeld over 4 groepen onderwerpen n.l.:

1. *Sociaal-politieke en Economische Onderwerpen.*
  - a. Algemeen.
  - b. Actueel.
2. *Techniek.*
3. *Natuurhistorische onderwerpen.*
4. *Kunstzinnige onderwerpen.*

Behalve voor de afdelingen van het Instituut zijn deze lichtbeelden met de daarbij behorende syllabi ook beschikbaar voor de afdelingen van partij en vakbeweging, die er een steeds groter gebruik van maken.

Internaten

Bij de aanvang van het seizoen 1936/37 mocht het Instituut van de N.V. „De Centrale Arbeiders Verzekerings- en Depositobank” de vererende en belangrijke opdracht ontvangen tot het organiseren van een aantal Internaten, die op een enkele uitzondering na, gehouden werden in het Natuurvriendenhuis „Over Holland” te Nieuwersluis a/d Vecht. Tot deze internaten werden uitsluitend toegelaten werkloze functionarissen uit Amsterdam en Rotterdam.

De volgende internaten werden gehouden:

Onderwerp:	Leider:	Aantal deelnemers
„Wij en de Natuur”	C. A. 't Hart	43
„De Arbeiders in het boek”	Dr. H. Brugmans	46
„Verleden en toekomst van het Socialisme”	L. de Jong	49
„Mens en Machine”	J. A. Berger	48
„Perspectieven van de Vakbeweging”	C. Lammers	47
„Worsteling der Vrijheid”	A. Treurniet	50
„De Democratie en haar problemen”	K. Vorrink	52
„Spanje, gisteren, heden, morgen”	Z. Gulden Jr.	51
„Volksonderwijs, Volksontwikkeling, Volksopvoeding”	Prof. C. A. Mennicke	43

De internaten waren een groot succes. Ook voor het seizoen 1937/38 heeft het Instituut weer deze opdracht ontvangen, echter met dit verschil dat de deelnemers uit alle plaatsen konden komen Vóór 1 Januari 1938 werden georganiseerd:

Voor:	Leider:	in Gebouw:	Aantal deelnemers
Raadsleden	J. A. Berger	„Meenthuis”	39
idem	J. G. Suurhof	„Meenthuis”	44
Functionarissen werklozenorganisaties	J. Engels	„Over-Holland”	50

Voorzien werd in de behoefte aan materiaal voor literatuur-clubs. Vervaardigd werden syllabi voor leiders en deelnemers over een zestal boeken, waarvan er drie een actueel sociaal en politiek probleem behandelen, 1 een geschiedkundig onderwerp, 1 streekroman en een klassiek literair werk.

Ingesteld werd een Centraal Spaarfonds, met filialen in verschillende afdelingen. Gespaard wordt met waarde-penningen voor Instituutsdoelinden en aankopen in de winkels van de N.V. De Arbeiderspers.

Met de N.V. De Arbeiderspers werd een overeenkomst aangegaan waardoor onze leden boeken uit het fonds van de A.P. een jaar na verschijnen tegen ledenprijs kunnen kopen.

Een zeer actief aandeel had het Instituut in de eind 1937 plaatsvindende Vondelherdenking. Een zeer groot aantal afdelingen organiseerden Vondel-lezingen, -herdenkingen en -toneelvoorstellingen. Medewerkers hierbij waren Dr G. Stuiveling, en de gezelschappen Nel Oosthout en „De Jonge Spelers”.

Eveneens in 1937 werd een aanvang gemaakt met de uitgifte van een serie geschriftjes „Grote problemen in klein bestek”, veelal aansluitende bij actuele lezingen en geschikt als syllabus voor bezoekers en voor colportage.

Vermelding dient de uitgifte van een orgaan voor de leiders van studieclubs, dat uitgroeide tot een algemeen sociaal-economisch kaderblad en dat onder de naam „Contact” van 1 Januari af wordt uitgegeven door Instituut en Wetenschappelijk Bureau van de Partij.

Scholendienst

Onze Scholendienst blijft één der belangrijkste diensten van ons Instituut. De arbeiders-avondscholen werden bezocht door 1600 leerlingen in 70 plaatsen. Les wordt gegeven in 3 vakken: Nederlandse Taal, Rekenen en Sociale Kennis. Hiervoor worden eigen speciaal voor volwassen arbeiders geschreven boeken gebruikt.

De plaatselijke kaderscholen werden bezocht door 290 leerlingen in 9 plaatsen. Het onderwijs omvat de vakken: Ned. Taal, Boekhouden en Handelsrekenen, Staatsinrichting, Economie en Geschiedenis. Ook op deze plaats mag een woord van erkentelijkheid aan de vele docenten van beide scholen niet ontbreken. Voor hun veelal belangloze medewerking is onze beweging hun grote dank verschuldigd.

Ook voor de onderafdeling „De Natuurvrienden” was 1937 een belangrijk jaar. Het ledental steeg van 10104 tot 11688. Uitgegeven werd het maandblad „De Natuurvriend”, dat kosteloos aan ieder wordt toegezonden. Het blad heeft zich in het eerste verschijningsjaar een voorname plaats onder de Instituutsuitgaven weten te verschaffen en veel belangstelling ondervonden.

In het voorjaar werd het „Natuurvrienden-werkplan” uitgegeven, waarin de plaats en de bedoeling van het Natuurvriendenwerk in het kader van de beweging uitvoerig werd behandeld. Het groeps- en cursuswerk, de organisatie van kampen, vacantieweek, excursies en tochten werd voortgezet en, waar mogelijk, uitgebreid. Een propaganda-actie onder de leus „Voor levensvreugd en Zonneschijn” had succes. Een lezing met lichtbeelden onder dezelfde naam werd samengesteld.

Op 28 en 29 Augustus werd op de terreinen van de A.J.C. te Vierhouten het Sterkamp gehouden, dat een opmerkelijke gebeurtenis voor het Instituut werd, waarvoor onder alle groepen van de beweging belangstelling werd getoond. Bijna 2000 personen namen, uit alle oorden van het land, er aan deel.

Het aantal Natuurvriendenhuizen bleef stationnair. Het aantal dagbezoeken en logiesnachten bedroeg rond 58.000.

Reisbureau

De groei van het Reisbureau komt duidelijk naar voren in onderstaand overzicht. Hierbij rekening te houden met het feit dat in 1935 een tentoonstelling in Brussel en in 1937 de tentoonstelling in Parijs werd gehouden.

I. Gezelschapsreizen	1935	1936	1937
aantal doorgedane reizen	68	65	90
„ deelnemers	2503	1439	2960
„ reisdagen	11195	10666	19855
<hr/>			
totaal reissommen	f 65828.—	f 58314.—	f 121805.—
II. Individuele reizen			
aantal behandelde aanvragen	296	581	1137
<hr/>			
totaal verreisid bedrag	f 5215.—	f 20180.—	f 60570.—

Centraal Bestuur

Het Centraal Bestuur was op 31 December 1937 als volgt samengesteld:
Bezoldigden: Dr. H. Brugmans, C. A. 't Hart.

Vertegenwoordigers N.V.V.: H. van Dugteren, F. S. Noordhoff, Th. J. Thijssen. Vertegenwoordigers S.D.A.P.: M. A. Reinalda, Mr. E. Ribbius Peletier, K. Vorrink. Vertegenwoordiger A.J.C.: H. van Dijk. Vertegenwoordigers Instituut: C. de Boer, Henk van Laar, Ds. G. W. Melchers, W. J. Ploegsma, P. Schuhmacher, D. v. Staveren.

Op zijn verzoek werd aan P. K. Polderman per 1 October 1937 eervol ontslag verleend onder dankbetuiging voor de vele diensten door Polderman aan het Instituut bewezen.

Troelstra-school

Het Curatorium van de Troelstra-school leed een betreurd verlies door het verscheiden van zijn lid A. Harms, in leven gedelegeerd Commissaris van de N.V. de Centrale Arbeiders Verzekerings- en Depositobank.

In de loop van het jaar stelde Dr. J. van Dillen zijn functie ter beschikking, zodat aan het einde van 1937 de samenstelling van het Curatorium was als volgt:

Dr. Hemelrijk, voorzitter; C. A. 't Hart, secretaris; Dr. H. Brugmans; Dr. C. Ketner; N. de Lieme, F. v. Meurs; F. S. Noordhoff; F. v. d. Walle en C. Woudenberg, leden.

Ook in het lerarencorps kwam enige wijziging. Aan de school waren eind 1937 verbonden:

J. v. d. Kieft, Financiewezen.
Drs. S. Kleerekoper, Bedrijfseconomie.
Mr. M. Levenbach, Arbeidsrecht.
Prof. Dr. J. H. v. Meurs, Staats- en Gemeenterecht.
Drs. E. M. Premsele, Sociale Economie.
Drs. R. H. Rooda, Boekhouden.
Dr. J. Valkhoff, Burgelijk Recht.
Dr. C. Westerman, Sociale Geschiedenis.

De school bestaat uit 4 klassen, waarvan 3 met 5 lesweken en de 4e klas met 2 lesweken. In de overige periode wordt door de leerlingen schriftelijk werk gemaakt.

De achtste cursus werd 2 Januari 1938 geopend met een rede van den voorzitter in tegenwoordigheid van tal van bestuurders van partij en vakbeweging

De 8e cursus telde 67 leerlingen als volgt over de 4 klassen verdeeld: 1e klas 25; 2e klas 18; 3e klas 13; 4e klas 11 leerlingen.

Vrijwel alle leerlingen bekleden functies in de arbeidersbeweging, n.l. 17 functionarissen S.D.A.P.

46 functionarissen Vakbond.

4 leden Gemeenteraad

15 functionarissen uit Culturele organisaties.

67 leerlingen met 82 functies.

Vrijwel alle leerlingen van de Troelstraschool hadden als vooropleiding een der plaatselijke kaderscholen van het Instituut voor Arbeidersontwikkeling of de Centrale Kaderschool, welke eveneens onder leiding van het Curatorium wordt gehouden in het Troelstra-oord. Deze C.K.S. telt jaarlijks 25 leerlingen.

De leerstof omvat 5 vakken: n.l. Boekhouden, Nederlandse Taal, Geschiedenis, Economie en Staatsinrichting. Als docenten zijn aan de C.S.K. verbonden: Dr. J. v. Praag, B. J. Balkestein en L. Zimmerman.

Voor beide scholen geldt, dat men om als leerling te kunnen worden toegelaten, hiervoor moet worden candidaat gesteld door partij of vakbeweging.

S.V.M.V.

Het Verenigingsjaar begon met een druk bezochte najaarsvergadering op Zondag, 29 November 1936, waar behandeld werden de prae-adviezen van de partijgenoten *Prof. J. van Gelderen* over „Het grondstoffenvraagstuk, economisch beschouwd” en *J. E. Stokvis* over „Het vraagstuk van de verdeling der grondstoffen, de politieke betekenis”. Helaas was pg. Stokvis door ziekte verhinderd zijn eigen prae-advies te verdedigen; pg. Van Gelderen werd bereid gevonden de verdediging der beide prae-adviezen voor zijn rekening te nemen.

Zaterdagmiddag 28 November hield de juridische sectie een vergadering, waar pg. *Mr. J. in 't Veld* sprak over „De gemeentelijke autonomie in de crisis.”

De voorjaarsvergadering werd gehouden op Zondag 6 Juni 1937, waar pg. *Mr. M. van der Goes van Naters* het onderwerp inleidde: „Economische ordening en geestelijke vrijheid.”

Voor de economisch-historisch-sociologische sectie sprak de dag tevoren *Prof. Lederer* over „De jongste ontwikkeling der sociale en economische politiek in de Verenigde Staten.”

De juridische sectie hield een gecombineerde vergadering met de Sociaal-democratische Vereniging tot bevordering van Reclasseering en Kinderbescherming, waar het woord werd gevoerd door *Mr. L. A. Donker* over „Het nieuwe ontwerp Kinderrecht”.

Bovendien hield genoemde Vereniging tot bevordering van Reclasseering en Kinderbescherming op 28 November 1936 een vergadering, waar onze Belgische partijgenoot *Ad. Delierneux*, oud-directeur van de Strafschool te Hoogstraete, sprak over „Jeugdgevangenis in verband met reclasseering van jeugdige misdadigers.”

De najaarsvergadering werd gehouden in November 1937, waar behandeld werden de prae-adviezen van Mevr. Hilda Verwey—Jonker en van Van Overbeek over „Socialisme, nationalisme en internationalisme” en „De Sociaal-democratische opvattingen ten aanzien van de nationale en internationale gedachte.”

Ten slotte zij nog medegedeeld, dat als opvolger van wijlen Prof. R. Kuijper werd benoemd Prof. J. van Gelderen tot bijzonder hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. Prof. Van Gelderen aanvaardde het bijzonder hoogleraarschap met een inaugurele rede „Automatisme en planmatigheid in de wereldhuishouding”, op 25 October 1937.

V.A.R.A.

Van de acht crisisjaren, die voorbijgingen, waren vooral de laatste vijf buitensporig moeilijk. De V.A.R.A. is thans gelukkig weer een flink stuk op weg de moeilijkheden, die haar de laatste jaren sterk gehinderd hebben, voor goed op te ruimen, en daardoor de invloed van het democratisch socialisme in het Nederlandse omroepbestel solider dan ooit te voren te verankeren.

De iets verminderde werkloosheid maakte het de V.A.R.A. mogelijk met meer succes de propaganda te voeren. Bij het afsluiten van het kalenderkwartaal stond reeds vast, dat de V.A.R.A. in 1937 een nettogroei van ruim 10.000 leden-abonnees had gemaakt, in vergelijking met het cijfer, waarmee op 1 Januari was begonnen.

Het aantal afdelingen bedroeg per 1 Januari 1938 469.

In de samenstelling van het Hoofdbestuur en het Dagelijks Bestuur kwam geen verandering.

De Verenigingsraad kwam tweemaal in het afgelopen jaar onder leiding van pg. A. de Vries bijeen.

De redactie van „De Radiogids” berustte gedurende het afgelopen jaar bij pg. A. de Vries. Ingrijpenden wijzigingen deden zich niet voor. Enkele veranderingen werden aangebracht om het blad wat te verfrissen en aantrekkelijker te maken.

Het V.A.R.A.-kinderblad stond onder redactie van A. de Vries en „Oom Henk”. De inhoud sluit gedeeltelijk aan bij de kinderprogramma’s, die de V.A.R.A. uitzendt, en bestaat voor een ander deel uit losse vertellingen, plaatjes etc.

De V.A.R.A. voerde een stevige actie met medewerking van de staf, waarover zij te beschikken heeft. O.a. organiseerde zij een drietal zomerfeesten: een in Zuidlaren op 13 Juni; een te Den Dolder op 27 Juni en een te Ginneken op 11 Juli.

Omtrent de N.O.Z.E.M.A. valt het feit te vermelden, dat in het najaar van 1937 in Jaarsveld een proefzender op de 415 M.-golf in werking is gesteld, welke thans op dezelfde tijd uitzendt als de in Kootwijk opgestelde lange-golf-zender op de 1875 M.

In het eerste kwartaal van 1938 zijn daardoor de V.A.R.A.-programma’s te beluisteren, zowel op de 1875 M. als op de 415 M.-golf.

De N.O.Z.E.M.A. werkt intussen verder aan de plannen voor de definitieve zenderbouw, waaromtrent in 1938 nadere berichten zullen volgen.

De secretaris-penningmeester van de V.A.R.A., J. W. Lehon, bleef in het jaar 1937 lid van de Raad van Beheer van de N.O.Z.E.M.A.

De V.A.R.A. bleef ook in het jaar 1937 aangesloten bij het Centraal Bureau voor de Omroep in Nederland. Bij de periodieke bestuursverkiezing werd de heer G. de Clercq, voorzitter van de A.V.R.O., opvolger van Mr. A. v. d. Deure, die gedurende het eerste jaar de voorzittersfunctie had waargenomen.

Op verzoek van de omroepverenigingen bleef onze secretaris-penningmeester J. W. Lebon zich ook voor het tweede jaar met het secretariaat en het financieel beheer van het bureau belasten.

Naast de vertaling en het persklaar maken van de radio-programma's voor de omroepbladen, belast het bureau zich met de behartiging van allerlei omroep belangen, die gemeenschappelijke behandeling vereisen.

In vergelijking met voorafgaande jaren is de verhouding tussen de omroepen thans zeker goed te noemen.

Bij ministerieel besluit van 6 September 1937 werd de Contact-Commissie, voor de werelduitzendingen ingesteld, waarin voor de V.A.R.A. als lid werd benoemd de secretaris-penningmeester J. W. Lebon; als zijn plaatsvervanger de omroep-secretaris A. Pleysier.

De taak van deze commissie is o.a.:

1. richtlijnen aan te geven en regelen te ontwerpen, welke als grondslag voor het organiseren en het verzorgen van de werelduitzendingen, meer in het bijzonder van het economische gedeelte daarvan, zullen kunnen dienen;
2. het in verband met een doelmatige taakverdeling in overleg en nauwe samenwerking met de aan de werelduitzendingen deelnemende omroep-organisaties voorbereiden van de samenstelling der programma's in die zin, dat ook de omroep-organisaties krachtens hun eigen aard en zelfstandigheid de verantwoordelijkheid voor de inhoud der programma's kunnen dragen;
3. het zoeken van aanraking met organisaties en personen, welke op het gebied der economische uitzendingen, hetzij rechtstreeks, hetzij zijdelings, als belanghebbenden kunnen worden beschouwd;
4. het ontwerpen van een jaarlijkse raming van kosten en het doen van voorstellen in zake de wijze, waarop die kosten naar billijkheid kunnen worden bestreden.

Op grond van zeer belangrijke argumenten is het V.A.R.A.-bestuur ervan overtuigd, dat het landsbelang de spoedige totstandkoming van een goed verzorgde wereld-omroep dringend vereist.

Uitgaande van deze gedachte is het V.A.R.A.-bestuur evenwel van oordeel, dat de financiële lasten van de wereldomroep niet ten volle gelegd mogen worden op de omroepverenigingen, d.i. op de luisteraars, die gelden bijeenbrengen voor de verzorging van Nederlandse omroep-programma's.

Hoewel het V.A.R.A.-bestuur, zo goed als de besturen van de andere omroepen, prijs stelt op grote zelfstandigheid en bewegingsvrijheid, ook bij de verzorging van de wereld-omroep, heeft het ten opzichte van de nationale eenheid, die bij de verzorging van de wereld-omroep nagestreefd behoort te worden, opvattingen, die niet onbelangrijk afwijken van de mening, die de andere omroepverenigingen met betrekking tot deze kwestie zijn toegedaan.

In de wijze van samenstelling en uitvoering der programma's van de

V.A.R.A. heeft zich geen verandering voorgedaan, doch de wijze van voorbereiding heeft uitbreiding en verbetering ondergaan.

In het muziekwezen kwamen wijzigingen, doordat uit het vergrote V.A.R.A.-orkest een nieuw ensemble (Noviteiten-orkest) werd gevormd, dat een voor Nederland nieuw genre bracht.

Gehandhaafd bleef het standpunt, dat de preventieve radio-contrôle niet in overeenstemming is met het Nederlandse staatsbestel en met de culturele belangen van de omroep. Ook de vage inhoud van de bestaande wettelijke normen leidt tot een toepassing, waarin de logica vaak zoek is. Niettemin heeft de V.A.R.A., zonder iets van het genoemde beginsel prijs te geven, haar volle medewerking aan de autoriteiten verleend, om door samenwerking het wederzijds begrip te verhelderen. Uitbreiding van het strijdliederen-repertoire mag als winst genoteerd worden. Ook overigens moge worden erkend, dat de medewerking der autoriteiten ten opzichte van de V.A.R.A. goed is.

In 1938 zal een aanvang met de grote studio-uitbreiding worden gemaakt, die het chronische ruimtegebrek, waaraan onze omroep lijdt, zal opheffen.

Bond van Soc.-Dem. Studentenclubs

De gang van zaken met de Bond van Sociaal-Democratische Studentenclubs was voor het Partijbestuur in de loop van het jaar aanleiding het contact met deze organisatie te verbreken.

Het Partijbestuur achtte het voor een goede gang van zaken nodig, dat de vertegenwoordiger van het Partijbestuur niet alleen een enkele keer in het jaar de bijeenkomsten van de Bondsraad kon bezoeken, doch meende, dat het contact moest worden verbeterd door de vertegenwoordiger van het Partijbestuur direct in het Hoofdbestuur op te nemen, zodat deze volledig van alles, wat er in de organisatie omgaat, op de hoogte kon zijn.

Aan dit verzoek van het Partijbestuur weigerde het Hoofdbestuur van de Bond van Soc.-Dem. Studentenclubs te voldoen.

Op het moment, dat wij dit rapporteren, is het overleg, gepleegd om het contact te herstellen, nog niet geëindigd.

Nederlandse Arbeiderssportbond

Ook gedurende deze verslagperiode had in het bestuur namens de Algemene Raad C. v d. Lende zitting.

Het behoeft nauwelijks betoog, dat ook de Sportbond onder de slagen van de crisis gebukt ging.

Vooraf onder de jongeren heeft de werkloosheid verwoed huisgehouden, zodat afdelingen met 60 tot 80% werklozen lang niet tot de zeldzaamheden behoren. In een organisatie als deze, waarin de beoefening van de sport gepaard gaat met hoge uitgaven voor huur van terreinen, lokalen, badinrichtingen, honoraria voor leraren en aankoop materiaal, mag het een wonder heten, dat de afdelingsbesturen over het algemeen in staat zijn gebleken de budgetten in evenwicht te houden. In zeer veel gevallen werd echter een beroep gedaan op de bondskas.

Het spreekt vanzelf, dat door het Bondsbestuur een zeer sober beleid moest worden gevoerd. Aan kostbare propaganda, die in vorige perioden

uitstekende resultaten opleverde, kon zo goed als niets worden gedaan.

Het hieronder volgend statutair artikel, hetwelk door het Congres van 1935 met op twee na algemene stemmen werd aangenomen, behoefde nog niet in toepassing te worden gebracht, waaruit blijkt, dat de principiële samenhang volkomen gezond is.

„Personen, die geacht kunnen worden openlijk of bedekt te behoren tot extreme richtingen, gezindheid, groepen, bewegingen of partijen, als b.v. communistisch, fascistisch, of andere bewegingen, groepen en dergelijke, kunnen geen lid zijn van de N.A.S.B.

Personen, die desondanks het lidmaatschap van de N.A.S.B. hebben verworven, worden, als een gezindheid als bedoeld in het eerste lid van dit artikel op enigerlei wijze in de Bond tot uiting komt, van het lidmaatschap vervallen verklaard”

Een aanbod van de Rode Sporteenheid tot samenwerking werd zonder meer afgewezen.

Het werk in 1937 culmineerde in de 3de Arbeiders Olympiade, die van 25 Juli tot en met 1 Augustus te Antwerpen werd gehouden. De deelneming van Nederlandse zijde heeft niet ten volle aan de verwachtingen beantwoord, ofschoon toch ruim 600 deelnemers konden worden geboekt, terwijl een groot aantal op eigen gelegenheid de laatste Zaterdag en Zondag naar Antwerpen toog.

De Nederlandse vertegenwoordigers in de Olympische wedstrijden hebben zich behoorlijk laten gelden. Vooral de handballers, de korfballers, de zwemmers, de schakers en de wielrenners waren de buitenlandse concurrenten evenwaardig.

Een door het Groninger Congres benoemde Organisatie-Commissie, welke tot taak had richtlijnen aan te geven nopens de structuur van de Bond, bracht een, door C. v. d. Lende samengesteld, doorwrocht rapport uit.

Op 20 December werd een buitengewoon Congres te Amsterdam gehouden, waarin dit rapport aan de orde werd gesteld. Het Congres besloot de conclusies van dit rapport aan een referendum te onderwerpen.

Als gevolg van de uitspraak van dit referendum kwam er een belangrijke wijziging in de organisatorische structuur van de Bond, doordat voor sportgroepen, die meer dan duizend leden omvatten, technische congressen onder leiding van de desbetreffende Bondscommissies kunnen worden georganiseerd.

Het Bondsbestuur heeft regelmatig contact met Rijks- en Gemeente- autoriteiten, teneinde de bouw van open- en overdekte badinrichtingen, het aanleggen van sport- en zweefvliegvelden, te bevorderen.

De afdelingsbesturen wekten wij op tot het stichten van clubs, waarin z.g. „modellenbouw” beoefend wordt. Van de modellenbouw voert namelijk een rechte lijn naar het motorvliegen.

De Bond is o.a. aangesloten bij de Socialistische Arbeiders Sport Internationale en vertegenwoordigd in de Culturele Raad.

Wekelijks verschijnt het geïllustreerde Bondsorgaan „Arbeiderssport”, terwijl het maandblad „Ruim Baan” in de behoeften van de „Jonge Pieter Jellen” voorziet.

Wetenschappelijk Bureau

In de samenstelling van het Wetenschappelijk Bureau kwam dit jaar geen verandering. Na de verkiezingen was het den huidige directeur

van het Bureau, Ir. H. Vos, niet meer mogelijk dagelijks persoonlijk de leiding van het werk op zich te nemen. Ten einde hierin te voorzien, werd Drs. G. M. Nederhorst, die reeds tijdelijk ter assistentie van den directeur op het Bureau werkzaam was, voor één jaar proeftijd, als adjunct-directeur aan het Bureau verbonden.

De samenstelling van het Curatorium was als volgt: Prof. Mr. Dr. G. v. d. Bergh, voorzitter, Prof. J. van Gelderen, Prof. Dr. J. Tinbergen, Dr. Ir. Th. v. d. Waerden, A. W. IJzerman. Als secretaris voor het Curatorium fungeert J. W. Rengelink.

Het eerste half jaar van het werk van het Bureau was behalve aan het „Plan van de Arbeid” aan de verkiezingen gewijd. Herhaalde malen werd de hulp ingeroepen, ten einde een onjuiste argumentatie van onze politieke tegenstanders gemotiveerd te kunnen weerleggen. Door bijdragen in de bladen van de Arbeiderspers en door publicatie in „Vrijheid, Arbeid, Brood” kon ons Bureau zich van deze nuttige taak kwijten. Ook kwam het herhaalde malen voor, dat vertegenwoordigers van de Partij in openbare lichamen het Bureau om advies of feitenmateriaal vroegen, wanneer kwesties van economisch beleid aan de orde waren. In de loop van dit jaar verschenen als grote publicaties:

1. Het Binnenscheepvaarrapport, getiteld „Het Plan en de Binnenscheepvaart”.
2. Het Mijnrapport, getiteld „Het Plan en de Mijnbouw”.
3. Het Inventarisrapport.

Tot ons leedwezen bleek het niet mogelijk het rapport over het inventarisonderzoek in een der eerste maanden van 1937 te publiceren. De grote omvang van het werk, aan de uitwerking van het materiaal van het inventarisonderzoek verbonden, belette dit. Desniettegenstaande is dit rapport van grote betekenis gebleken. Herhaalde malen konden Kamerleden en vertegenwoordigers in andere lichamen de conclusies van dit rapport in hun betoog verwerken en daarmee de nood der werklozen scherp illustreren. Het stemt tevens tot voldoening, dat mede onder aandrang van onze partijgenoten in de gemeente Emmen een soortgelijk onderzoek is opgezet voor die gemeente, waarbij de vragenlijst van ons inventaris-onderzoek als voorbeeld diende. Ook na de publicatie van het inventaris-rapport heeft het Bureau nog enkele onderdelen der enquête nader uitgewerkt. Een onderzoek is o.a. ingesteld naar de invloed van de duur der werkloosheid op de toestand van kleding en dekking, waarbij wij het materiaal van het inventaris-onderzoek als grondslag namen. De resultaten van dit onderzoek, dat een aanvulling van het inventaris-rapport is, hopen wij binnenkort te publiceren.

Ten einde het werk van het Wetenschappelijk Bureau meer onder de aandacht van de partijgenoten en Partijinstanties te brengen, verzorgt ons Bureau reeds enige tijd, in samenwerking met het Instituut voor Arbeiders Ontwikkeling een regelmatige economische en sociale documentatie. Deze documentatie, welke een geheel eigen karakter draagt en van opzet verschilt van de waardevolle documentatie van het N.V.V., blijkt in een grote behoefte te voorzien. Tot op heden verschenen tien nummers van dit documentatieblad „Contact”, waarin o.a. openbare werken, werkloosheidscijfers, het karakter der economische opleving, de verkiezingsrede van Dr. Colijn, de millioenennota, huishoudrekeningen enz. behandeld werden. In de toekomst zal de verzorging van dit beredeneerde documentatiemateriaal een van de belangrijke onderdelen van

het werk van het Bureau vormen. Voor enkele nummers mochten wij een zeer gewaardeerd beroep doen op enkele bevoegde partijgenoten, die op het betreffende terrein deskundig waren.

In aansluiting op een door het Bureau samengestelde nota over de veranderde economische toestand, ontstaan na de depreciatie in verband met het Plan van de Arbeid, is door ons een onderzoek ingesteld ten einde na te gaan, welke lonen eventueel het eerste voor verhoging in aanmerking zouden komen. Wij menen een bruikbare methode te hebben gevonden, waarmede ook voor de toekomst richtlijnen voor een planmatigheid in de loonpolitiek getrokken kan worden.

Ons Bureau onderhield een levendig contact met het buitenland. In België, Frankrijk, Engeland en Zwitserland bestaan Bureau's, die met het onze zijn te vergelijken, maar ook in de Scandinavische landen geschiedt het wetenschappelijk werk georganiseerd.

Op een internationale conferentie in Pontigny in October 1937 kwamen de volgende onderwerpen aan de orde:

1. De internationale handel en de grondstoffenverdeling.
2. De medezeggenschap en de contrôle der werknemers in verband met de „Nieuwe Organen”.
3. De welvaartspolitiek door verhoging van de koopkracht der massa.

Over alle genoemde onderwerpen hebben voorbesprekingen plaats gevonden op een conferentie in Parijs in Juni 1937. In een uitvoerige nota heeft ons Bureau op de haar toegezonden vragenlijst geantwoord. Het definitieve eindrapport en het verslag der gevoerde besprekingen kan men spoedig tegemoet zien. Tevens hadden wij op de conferentie gelegenheid uitgebreide inlichtingen te krijgen en materiaal te verzamelen over de economische toestand in ander landen.

Voor de komende tijd heeft het Bureau een uitgebreid schema van zijn werkzaamheden opgezet. Op een vergadering van de commissie van Acht uit Partij en Vakbeweging in Februari j.l. is besloten de volgende onderzoekingen ter hand te nemen:

1. Een onderzoek naar de noodlijdende gebieden in ons land, gevolgd door de samenstelling van een rapport, waarin behandeld wordt wat er voor deze gebieden gedaan kan worden. Een rapport over „Emmen en omgeving” zal binnen niet al te lange tijd het licht zien.

2. De samenstelling van een financieel rapport, waarbij in de eerste plaats de belasting en leningpolitiek in overeenstemming gebracht zal worden met de overige maatregelen van het Plan van de Arbeid.

De voorstudie, die op dit gespecialiseerde terrein noodzakelijk is, is reeds aangevat.

Voor dit laatste rapport zal het noodzakelijk zijn, gelijk dit bij de tot standkoming van het Plan van de Arbeid is gedaan, een beroep te doen op de welwillende medewerking van de intellectuele krachten in onze Partij die deze problemen kunnen beoordelen. In overleg met de Commissie van Acht is besloten wederom een aantal commissies te benoemen, die onderdelen van dit rapport zullen moeten behandelen.

Personalia

Het is een ieder jaar weerkerende treurige plicht aan het einde van ons verslag te gedenken een aantal onzer vooraanstaanden, die de Partij ontvielen. Naast de vele onbekenden, die hun leven in dienst onzer beweging stelden en waarvoor wij uiteraard dezelfde waardering hebben,

als voor degenen, wier namen wij hier laten volgen, noemen we de partijgenoten G. L. de Haas te Utrecht, D. Bartels te Hoogezand, S. J. Pothuis te Amsterdam, H. J. Frederiks te Hoozevee.

Een afzonderlijk woord menen wij te mogen wijden aan pg. N. Nathans, die tengevolge van een vliegongeluk op zo treurige wijze om het leven kwam.

Voorts memoreren wij hier pg. A. Harms, in latere jaren gedelegeerd-commissaris van „De Centrale”, welke een der eerste Partijsecretarissen was.

Daarenboven ontviel ons pg. Marie de Roode-Heijermans, een van de kunstenaars, die onze Partij telde, een voortreffelijk sociaal-democrate, een bijzondere figuur in onze Partij door de arbeid, die zij op het gebied van de kunst voor onze beweging presteerde.

Memoreren wij hier ten slotte, dat pg. J. van Zadelhoff en Dr. H. Polak hun 70ste en de partijgenoten L. M. Hermans en W. H. Vliegen hun 75ste verjaardag feestelijk herdachten.

Als blijk van de grote waardering, die het Partijbestuur heeft voor het werk, dat onze pge. S. Groeneweg in de Partij presteerde, bood het Partijbestuur haar bij haar afscheid uit de Kamer een boekje aan, waarin een beeld van haar werk en strijd was getekend. Met de samenstelling hiervan was pge. A. E. J. de Vries-Bruins belast.

Slot

Vatten wij ten slotte in enkele woorden de positie van onze Partij over het afgelopen jaar samen, dan kan worden vastgesteld, dat 1937 voor de Partij een goed jaar was. Het ledental is groeiende. Bij de Kamerverkiezingen stond de Partij als een rots in de branding.

Indien er al voor enkele jaren van onzekerheid in onze rijen sprake was, dan is deze thans volledig geweken. Met grote overtuiging en vastberadenheid wordt de propaganda in het Nederlandse volk op de basis van ons in het vorige jaar aangenomen nieuwe beginselprogramma gevoerd. Het jaar 1938 kunnen wij vol vertrouwen tegemoet gaan.

BIJLAGE A

BELOOP AANTAL AFDELINGEN IN DE FEDERATIES

GEWESTEN	PER 31 DECEMBER																	
	1910	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Friesland	58	97	101	100	95	97	99	100	102	104	103	104	105	120	120	124	126	126
Groningen	20	72	71	68	69	66	70	75	75	77	79	81	79	80	80	81	82	84
Drente	7	43	49	51	45	45	43	47	48	50	49	58	61	64	62	62	62	63
Overijsel.....	19	35	40	40	40	45	42	39	43	48	45	47	53	54	51	52	51	53
Gelderland.....	24	56	51	61	60	60	60	58	60	68	68	76	76	80	83	88	90	88
Utrecht	4	19	21	22	20	21	22	22	22	23	25	26	26	29	28	31	32	36
N.-Holland-Noord..	26	56	63	62	64	61	61	57	58	62	62	72	75	78	75	75	77	76
N.-Holland-Zuid ..	—	27	31	31	29	31	30	30	29	30	30	33	33	31	32	33	33	33
Amsterdam	9	9	9	10	11	11	11	11	11	11	11	11	13	13	13	16	15	15
Rotterdam.....	6	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	10	11	11	11	11
Den Haag.....	4	3	3	3	4	4	4	7	7	7	7	9	11	11	11	11	11	11
Zuid-Holland	23	81	84	83	84	87	86	85	84	86	90	99	107	119	115	126	127	129
Zeeland	7	17	18	21	20	20	20	22	23	25	30	36	44	47	41	42	40	38
Noord-Brabant....	6	12	12	11	14	14	14	15	18	24	25	28	26	30	26	26	24	23
Limburg	7	23	21	19	20	20	19	20	20	21	22	22	20	22	17	18	18	19
Totaal.....	220	559	583	591	584	591	590	597	609	645	655	711	738	788	765	796	799	805

P.S. Voor het overzicht van het verloop van het aantal afdelingen over de jaren 1911 t/m 1920 verwijzen we naar het Jaarverslag 1934.

BIJLAGE B

BELOOP VAN HET LEDENTAL IN 1937

FEDERATIES	31 December 1936	Nieuw inge- schreven	Leden uit andere afd. overgekomen	Totaal ingeschreven	Verhuisd	Bedankt	Afgevoerd wegens contr. schuld	Geroyeerd	Overleden en overige reden	Totaal afgeschreven	Totaal aantal 31 December 1937	Mannen	Vrouwen	Vooruit	Achteruit
Friesland	8097	489	190	679	297	950	81	5	33	1366	7410	4852	2558	—	687
Groningen	6562	820	99	919	180	658	45	6	24	913	6568	4687	1881	6	—
Drente	2299	420	8	428	84	286	37	1	5	413	2314	1831	483	15	—
Overijssel	5303	511	150	661	240	578	24	2	27	871	5093	3537	1556	—	210
Gelderland	6258	922	149	1071	295	822	99	1	27	1244	6085	4482	1603	—	173
Utrecht	4427	1153	280	1433	384	682	44	17	28	1155	4705	3175	1530	278	—
N.-Holland-Noord	6184	709	118	827	203	550	76	1	47	877	6134	3939	2195	—	50
N.-Holland-Zuid	5618	1110	324	1434	408	547	50	3	29	1037	6015	3857	2158	397	—
Amsterdam	13395	3464	1287	4751	1581	1713	708	2	69	4073	14073	9320	4753	678	—
Rotterdam	8287	2666	560	3226	897	1601	62	3	26	2589	8924	5608	3316	637	—
Den Haag	8405	3037	1074	4111	1235	1851	97	7	45	3235	9281	5965	3316	876	—
Zuid-Holland	8964	1261	128	1389	320	1079	172	7	51	1629	8724	6249	2475	—	240
Zeeland	1461	177	19	196	59	165	27	1	9	261	1396	1029	367	—	65
Noord-Brabant	1094	303	35	338	51	123	33	1	6	214	1218	910	308	124	—
Limburg	958	207	17	224	51	159	9	—	6	225	957	664	293	—	1
Totaal	87312	17249	4438	21687	6285	11764	1564	57	432	20102	88897	60105	28792	3011	1426

BIJLAGE C

BELOOP VAN HET AANTAL LEDEN SINDS 1895

1 Januari	Aantal leden	1 Januari	Aantal leden	1 Januari	Aantal leden
1895	700	1910	9980	1925	37894
1896	1000	1911	12582	1926	41221
1897	1500	1912	15667	1927	43196
1898	2100	1913	25708	1928	46169
1899	2500	1914	25609	1929	53395
1900	3200	1915	25642	1930	61162
1901	4000	1916	24018	1931	69263
1902	6500	1917	24893	1932	78920
1903	5600	1918	27093	1933	81914
1904	6000	1919	37628	1934	87212
1905	6816	1920	47870	1935	84269
1906	7471	1921	37412	1936	87826
1907	8423	1922	41472	1937	87312
1908	8748	1923	42047	1938	88897
1909	9504	1924	41230		

BIJLAGE D

VERDELING VAN HET AANTAL LEDEN OVER DE VERSCHILLENDE PROVINCIËS

GEWESTEN	PER 30 SEPTEMBER																	
	1914	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Friesland	3332	4414	5374	5350	4904	5071	4925	5366	5882	6256	6448	6858	6870	7834	7771	7627	7859	7855
Groningen	1725	3121	3431	3098	2784	2957	2997	3509	3931	4394	5017	5618	5675	5743	6102	6315	6587	6756
Drente	901	1406	2119	1575	1225	1166	1090	1289	1525	1595	1801	2319	2206	2338	2261	2382	2287	2351
Overijsel.....	1658	2433	2912	2825	2715	3130	3018	3323	3786	4569	4873	5479	5267	5574	5508	5507	5424	5264
Gelderland.....	1794	3561	4178	4438	3922	3889	3873	4151	4439	4672	5148	5808	5974	6480	6243	6648	6384	6223
Utrecht	800	1794	2142	2035	1936	1985	1987	2222	2497	3085	3324	3820	4151	4863	4855	4778	4463	4781
N.-Holland-Noord.	4122	2870	3481	3458	3295	3384	3301	3713	3978	4647	5155	6175	6411	6913	6546	6486	6259	6245
N.-Holland-Zuid ..	—	1887	2162	2214	2076	2441	2392	2701	3025	3404	3857	4736	4841	6072	5571	5785	5618	6047
Amsterdam	5034	5627	5339	5188	4910	5384	5242	5817	7627	9273	10817	13522	13136	13793	12685	13461	13527	14553
Rotterdam.....	1646	2670	3069	3138	2750	2821	2922	3524	4398	5175	6001	6166	6768	7605	8149	8274	8415	9337
Den Haag.....	1668	1753	1904	1862	1892	2412	2524	2967	3793	4132	4725	5711	6113	6815	6292	7512	8539	9757
Zuid-Holland	2345	4238	4727	4595	4013	4514	4640	5382	5754	6605	7188	8259	8859	10299	9600	9447	9170	9014
Zeeland	424	540	620	682	611	688	694	895	1043	1375	1590	1975	2092	2054	1638	1620	1495	1444
Noord-Brabant....	278	741	732	659	601	667	629	647	773	1110	1264	1363	1324	1558	1311	1194	1142	1213
Limburg	320	812	746	657	631	757	752	895	944	1000	1154	1343	1286	1273	1142	1129	969	958
Totaal.....	26047	37867	42936	41774	38265	41266	40986	46401	53395	61292	68362	79152	80973	89214	85674	88165	88138	91798

AFDELING	PER 31 DECEMBER																		
	I Jan. '37 Aant.inw.	1914	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Amsterdam . .	783351	4959	5595	5169	5234	4831	5386	5523	5827	7761	9809	11185	13315	12983	13793	12360	13462	13395	14073
Haarlem . . .	133305	361	496	491	458	457	527	502	789	922	1059	1275	1504	1575	2201	2042	2144	2141	2303
Alkmaar . . .	30691	122	186	213	216	206	235	261	283	291	328	344	414	467	503	504	506	435	431
Zaandam . . .	35585	396	554	575	679	706	730	738	810	821	868	1055	1132	1195	1180	1060	1017	998	980
Hilversum ..	68764	200	355	392	375	365	455	431	463	585	600	672	845	954	1154	966	947	864	908
Rotterdam ..	598621	1584	3072	3031	3098	2711	2809	3628	3400	4387	5044	5915	6113	6939	7605	8140	8207	8287	8924
Den Haag ..	486754	1631	1766	1863	1899	1888	2465	2585	3058	3908	4130	4815	5750	6163	6815	6157	8043	8405	9281
Leiden	75115	174	532	516	552	469	491	517	528	605	781	907	1015	1003	1036	951	993	1001	881
Delft	53371	297	498	439	389	342	366	373	463	497	534	567	680	653	665	566	581	542	587
Dordrecht ..	60643	379	403	427	462	441	573	700	754	760	775	906	1000	1075	1128	1162	1064	1036	951
Leeuwarden..	53326	332	716	770	777	723	788	889	847	1099	1128	1238	1326	1320	1421	1288	1260	1493	1306
Groningen ..	116742	495	834	815	815	817	889	872	913	1065	1132	1253	1392	1571	1717	1977	2048	2052	2022
Assen	19654	264	409	372	205	177	226	193	227	277	278	315	352	352	335	301	304	290	270
Zwolle	43458	169	575	580	567	499	583	547	569	705	719	774	771	780	745	810	773	719	677
Enschede . . .	88563	268	302	362	372	398	442	441	505	543	577	692	853	726	748	1293	1226	1338	1270
Almelo	34611	163	201	204	208	225	263	325	332	360	417	439	566	532	561	557	561	527	471
Hengelo	36899	159	147	171	176	169	175	169	240	379	488	504	533	494	544	535	518	508	524
Utrecht	161826	507	855	956	984	945	979	1082	1081	1201	1664	1745	1774	2003	2089	2138	2095	1932	2126
Apeldoorn . .	69394	131	309	313	399	359	372	368	361	360	345	393	381	357	367	439	487	427	499
Amersfoort . .	46227	154	229	242	238	206	215	217	254	355	376	425	458	474	517	482	486	481	509
Arnhem	86396	369	547	887	836	764	741	757	712	781	766	892	990	1034	1284	1248	1437	1505	1382
Nijmegen . . .	92164	134	234	283	288	249	247	325	304	340	341	375	401	409	408	382	385	381	433
Zutfen	21150	227	334	349	370	337	387	402	423	478	479	473	548	603	558	570	563	531	504
Deventer . . .	39378	116	384	384	364	336	378	375	400	478	478	527	663	640	719	642	674	625	595
Middelburg . .	18350	101	170	177	179	164	185	193	214	285	295	276	310	304	303	285	282	252	254
Den Bosch . . .	46795	27	94	121	114	89	108	82	78	97	114	113	116	118	108	90	106	103	114
Eindhoven . . .	104793	71	170	174	160	147	160	150	146	190	319	386	375	366	348	380	342	312	320
Maastricht ..	66430	165	196	149	164	184	204	224	222	254	318	300	390	342	345	294	255	207	205
Totaal	3472356	14052	20163	20425	20578	19214	21279	22819	24173	29754	33662	38761	43937	45432	49197	47619	50766	50787	52800
In procenten	40	55	49	49	50	51	52	52	52	55	55	56	56	55	56	56	57	58	59
Totaal ledental der Partij		25642	41472	42047	41230	37894	41221	43196	46169	54319	61162	69263	78920	81914	87212	84269	87826	87312	88897
Het Rijk	8556920																		

1) Voor de cijfers der jaren 1915—1920 verwijzen wij naar het jaarverslag 1933.

BIJLAGE F

VERZONDEN VERKIEZINGSMATERIAAL

Gewesten en stedelijke federaties	Boter-manifest	Nederland aan de Arbeid Te en regeringsfi m	Het laatste Woord	Anti-fasc. en anti-comm. krant	Tractaatjes				
					Dem. en Gij	Dem. en Soc.	Plan en Gij	Soc. en Gelijkheid	Soc. en Vaderland
Friesland	—	—	96100	96350	2922	1868	2947	2918	1948
Groningen	—	—	93410	93410	4131	3663	4153	4123	4728
Drente	—	—	47660	47660	6110	6110	6110	6110	6110
Overijssel	—	—	117730	117730	4900	5300	6115	4800	6010
Gelderland	—	700	162625	182775	18352	18377	18477	18337	18352
Utrecht	5000	—	104305	104305	1088	1063	1108	1098	1208
N.-Holland-Noord	—	5200	97015	95015	2748	2873	3168	3238	3328
N.-Holland-Zuid	—	3000	105150	105150	44055	43555	44055	44055	44555
Zuid-Holland	10000	8700	225466	225466	9140	9040	9170	9025	9415
Noord Brabant	—	—	160940	160940	3895	3895	3895	3910	3910
Zeeland	—	—	57000	56925	4420	4420	4420	4368	4368
Limburg	—	10000	—	81650	505	505	555	505	505
Amsterdam	—	—	211675	211675	3325	3175	3225	3125	2925
Rotterdam	—	—	149060	149060	21000	21000	21000	21000	21000
Den Haag	—	—	143850	143850	23000	23000	23000	23000	23000
Diversen	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal	15000	27600	1771986	1871961	149591	147844	151398	149612	151362

BIJLAGE G

VERZONDEN VERKIEZINGSMATERIAAL (EN OUDE BROCHURES)

Gewesten en stedelijke federaties	Inlegblaadjes	Basis en Bouw	Landbouwbr. Goed Zaad; Het rijpe graan; Handen a/d Ploeg; Het zilveren dak	Werk voor 200.000 werklozen	Werkers van Nederland	De Vrouw voor het Plan	
Friesland	2809	474	1075	1309	—	—	
Groningen	1208	309	1874	1208	—	—	
Drente	5000	272	40	1000	—	—	
Overijssel	2200	258	2855	2200	—	2 pl. 950	Zwolle en Steenwijk
Gelderland	2677	334	4539	2677	—	1 pl. 300	Apeldoorn
Utrecht	1320	173	1150	1320	—	3 pl. 400	Amersfoort, Zuilen en Utrecht I
N.-Holland-Noord	1473	232	1032	1473	—	—	
N.-Holland-Zuid	7000	197	900	7000	2 pl. 900	2 pl. 900	Hilversum, Haarlem
Zuid-Holland	11225	342	1311	2225	—	3 pl. 4700	Leiden, Schiedam, Delft
Noord Brabant	700	124	440	700	—	—	
Zeeland	343	146	343	343	—	—	
Limburg	440	89	345	440	—	—	
Amsterdam	3230	275	825	3230	—	—	
Rotterdam	3000	225	435	3000	—	—	
Den Haag	1250	150	135	1250	1140	1350	
Totaal	43875	3600	17299	29375	2040	8600	

BIJLAGE H

VERZONDEN VERKIEZINGSMATERIAAL

Gewesten en stedelijke federaties	Folders				Knoop in je oor!			Scandinavië-nummer V A. B.	Spanje-nummer V A. B.	Twee-tjes
	1	2	3	4	Alg.	midden-stand	land-bouw			
Friesland	96325	96325	96325	96100	951	946	931	96100	—	—
Groningen	59380	59380	59380	92810	1910	668	1885	92600	8950	—
Drente	43640	43640	43640	46241	764	709	719	46241	2370	—
Overijssel	130760	130760	130760	117730	1078	666	608	117730	—	5000
Gelderland	186935	186935	164140	184125	1072	856	930	184125	—	199700
Utrecht	104395	104395	104395	103995	465	429	355	103995	31250	100000
N.-Holland-Noord	84496	84496	93496	85830	621	577	425	85830	86030	23800
N.-Holland-Zuid	76840	76840	76840	105150	936	608	343	105150	98900	125000
Zuid-Holland	229350	229350	229350	232316	1141	1054	888	232316	—	200000
Noord-Brabant	159260	159260	159260	160140	307	241	181	160140	161340	131440
Zeeland	48105	48105	48105	56925	399	299	257	56925	11050	225000
Limburg	82295	82295	82295	81650	188	158	54	81650	81650	50000
Amsterdam	214740	212790	212790	211675	750	668	139	211675	—	—
Rotterdam	159640	148630	148630	149060	800	700	200	149060	149060	500100
Den Haag	159150	159150	159150	140800	580	580	310	143500	144050	—
Diversen	—	—	—	1800	—	—	—	—	—	—
Totaal	1835311	1822351	1808556	1866347	11962	9159	8230	1867037	774650	1560040

BIJLAGE I

VERZONDEN VERKIEZINGSMATERIAAL

Gewesten en stedelijke federaties	1e Verkiezingsman	Het werkende land *	Vrouwenmanifest	Jonge kiezers	Aantal communistische manifesten				Bollieman	Tuindersman
					1	2	3	4		
Friesland	93315	91775	96350	2765	2000	2000	2000	2000	—	—
Groningen	92050	92400	93410	2185	10325	10325	10325	10325	—	—
Drente	45941	46871	47591	1305	9050	9050	9050	9050	—	—
Overijssel	121480	126800	121730	16990	—	—	—	—	—	—
Gelderland	185900	150650	184125	12000	—	—	—	—	—	—
Utrecht	103395	98650	103995	3965	3000	3000	3000	3000	—	400
N.-Holland-Noord	87440	81135	96015	12770	19625	19625	19625	19625	500	7110
N.-Holland-Zuid	104650	102100	105150	11800	—	—	—	—	4600	600
Zuid-Holland	225266	217375	225466	16140	3000	3000	3000	3000	7950	—
Noord Brabant	160140	148140	160940	1525	—	—	—	—	—	—
Zeeland	56925	54825	57000	1755	—	—	—	—	—	—
Limburg	80650	82750	81650	1100	2000	2000	2000	2000	—	—
Amsterdam	213050	213050	211675	—	—	—	58000	58000	—	—
Rotterdam	148510	149100	149060	—	—	—	—	—	—	—
Den Haag	143750	144000	144300	—	—	—	40050	40050	—	—
Totaal	1862462	1799621	1878457	84300	49000	49000	147050	147050	13050	8110

*) „Het Werkende Land” is tijdens de verkiezingsactie verspreid, doch is voor rekening van de Centrale Plan-Commissie uitgegeven.

BIJLAGE J

VERZONDEN VERKIEZINGSMATERIAAL

Gewesten en stedelijke federaties	Letterbiljetten			1e Affiche				2e Affiche				Procla- matie
	groot	n.m	klein	groot	m.m	klein	glaspl.	groot	m.m	klein	glaspl.	
Friesland	1190	3044	7735	1054	2287	5283	3283	1054	2287	3285	3285	10
Groningen	401	2218	4119	140	1575	2090	1799	500	2740	1890	1799	10
Drente	291	1324	3936	186	1139	1759	1759	196	1179	1900	1759	10
Overijssel	1274	3200	10400	1114	2975	5150	5150	1174	2975	5325	5150	10
Gelderland	2394	3226	6350	1544	2410	2623	2548	1664	3524	2655	2547	10
Utrecht	1244	2502	3723	690	1600	1635	1635	1100	1740	1775	1635	10
N.-Holland-Noord	1195	2275	6670	790	1750	3044	3039	825	1785	102	30.7	10
N.-Holland-Zuid	1035	2255	2155	690	2135	1238	1223	740	2125	1222	1017	10
Zuid-Holland	2897	7695	17755	2515	6885	8320	8240	2550	6885	8425	8290	10
Noord-Brabant	540	1040	2425	580	940	949	924	570	940	1137	937	125
Zeeland	672	1312	3600	532	562	876	876	532	562	872	872	10
Limburg	505	1075	2155	370	900	982	982	370	900	982	982	10
Amsterdam	5875	5675	7100	3850	4350	3100	3100	4250	4450	3100	3100	10
Rotterdam	2354	5225	2700	1704	3300	1100	1100	1900	4500	1500	1500	10
Den Haag	3300	2300	5300	2275	3300	2150	2150	2300	3300	2150	2150	10
Diversen	2250	4835	2668	128	226	347	261	352	376	743	82	85
Reclame Bur Remaco..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5700
Totaal	27417	49201	88791	18162	36334	38646	38069	20077	40268	40063	38162	6050

BALANS VAN DE PARTIJKAS DER S.D.A.P. PER 31 DECEMBER 1937

BEZITTINGEN:

1. Kassa	f	4.479.28
2. Postchèque en Girodienst	„	2.546.05
3. Twentsche Bank	„	17.155.68
		f 24.181.01
4. Effecten	„	105.531.49
5. Voorschotten u/g	„	4.845.54
6. Afdelingen en Gewesten	„	31.047.23
7. Meubilair	„	4.629.12
8. Diverse drukwerken	„	400.—
9. Interest	„	8.323.20
10. NV Mij tot Expl. en adm. v. Verenigingsgeb. ..	„	26.065.79
11. „De Sociaal Democraat” (nog te ontvangen) ...	„	73.86
12. Onkosten vooruitbetaald	„	4.986.61
13. Debiteuren	„	9.370.73
14. Saldo V.A.B. en brochures	„	1.682.50

f 221 137 08

SCHULDEN:

1. Crediteuren	f	36.059.73
2. Leningen o/g		121.500.—
3. 5½ % Obligatielening 1928		
Saldo 1 Januari 1937	f	52.000.—
Uitgeloot	„	5.000.—
		f 47.000.—
Obligaties in portefeuille	„	31.000.—
		„ 16.000.—
4. Posten nog te betalen		1.510.29
5. Reserve dubieuze vorderingen		4.074.64
6. Kapitaalrekening:		
Stand 1 Januari 1937	f	64.115.90
Boekwinst bezit Beleggings Mij. N.V. de „Arbeiderspers”	„	10.000.—
		„ 74.115.90
Af: Schadeloosstelling V.A.R.A.	f	7.500.—
nadelig saldo 1937 ...	„	24.623.48
		32.123.48
		„ 41.992.42

f 221 137 08

TOELICHTING BALANSPOSTEN

BEZITTINGEN:

1. In kas op 31 December 1937		
2. Ons tegoed bij de Postchèque- en Girodienst per 31 December 1937		
3. Ons tegoed bij de Twentsche Bank per 31 December 1937.		
4. Boekwaarde per 31 December 1937.		
Volgens onderstaande specificatie:		
Het aandelenkapitaal van N.V. „Voorwaarts” nominaal f 10.000.—		
boekwaarde	f	57.000.—
Het aandelenkapitaal van N.V. „Vooruitgang” nominaal f 75.000.—		
boekwaarde		P.M.
Het aandelenkapitaal van N.V. „Ontwikkeling” nominaal f 90.000.—		
boekwaarde	„	44.000.—
Aandelen N.V. „De Arbeiderspers” nominaal f 2.000.— boekwaarde	„	2.090.—
4½ pCt. obligatie N.V. „Vooruitgang” ten laste N.V. „De Arbeiderspers”	„	100 —
Twee 5 pCt. obligaties Coöperatie „Samenwerking” Amsterdam f 100.—		
en f 50.—	„	150.—
Twee aandelen „Eigen Gebouw” Holwerd elk f 10.—	„	20 —
Aandelen „Mij tot Exploitatie en Administratie van Verenigings- gebouwen”, groot f 10.000.—, waarop gestort	„	1.000.—
Restant effecten uit de nalatenschap-Cohen; getaxeerde waarde	„	71.49
Elf obligaties lening 1931 N.V. „De Arbeiderspers” à f 100.—	„	1.100 —
		<u>f 105.531.49</u>
5. Restant van lening H v. d. Ploeg, Heerlen	f	1.000.—
Neutrale Volksschool, Heerlen	„	500.—
Voorschot onder verband van polis levensverzekering	„	843.54
Federatie Velsen	„	1.240.—
Diverse personen	„	1.262.—
		<u>f 4.845.54</u>
6. Schuld van afdelingen voor contributiezegels, diplomaboekjes en brochures.		
7. Waarde meubilair na afschrijving		
8. Voorraad diplomaboekjes en kas en contributieboeken.		
9. Nog te ontvangen dividend Partij-ondernemingen, geschat op 4 pCt. over het in de N.V. „De Arbeiderspers” belegde obligatiekapitaal na aftrek belasting	f	8.663.20
Af nog te betalen interest obligatielening 1928		340.—
		<u>f 8.323.20</u>
10. Door ons verstrekt bedrijfskapitaal voor de N.V. „Mij tot Exploitatie en Administratie van Verenigingsgebouwen”, waarmede wij in rekening-courant-verhouding staan	f	26.065.79
11. Nog te ontvangen abonnementsgeld „De Sociaal-Democraat”.		
12. Spoorabonnement bestuurders	f	87 —
Filmtoestellen en films	„	3.000.—
Congres 1938	„	32.50
Drukkosten contributiekaarten en zegels 1938	„	1.867.11
		<u>f 4.986 61</u>
13. Nog te ontvangen van N.V.V.	f	9.370.73
14. Nog te verrekenen winst op „Vrijheid. Arbeid. Brood” en brochures.		
SCHULDEN:		
1. N.V. „De Arbeiderspers”	f	5.082 81
Contributie S.A.I.	„	10.378 55
Inzameling Oostenrijk	„	345.41
Uitgelote nog te verzilveren obligaties 1928	„	1.000.—
Inzameling Spanje	f	19.757 60
Onkosten commissie	„	504.64
		<u>„ 19.252 96</u>
		<u>f 36.059.73</u>

2. Geleend 1931 van de Alg. Ned. Bond van Meubelmakers en Behangers à 4½ pCt. 's jaars	f	20.000.—	
Hiervan afgelost 1931—1937	„	7.000.—	
			f 13.000.—
Geleend van de N.V. „Voorwaarts”	f	57.000.—	
Geleend van de N.V. „Ontwikkeling”	„	44.000.—	
			„ 101 000.—
De V.A.R.A. i.z. „Arfi”			„ 7.500.—
			<u>f 121.500.—</u>
4. S.V.M.V. inzake leerstoel Utrecht	f	750.—	
Salaris bestuurders	„	10 43	
Kamerfracties	„	56 66	
„Mededelingen” Vrouwenpropaganda	„	10 48	
Onkosten archief	„	9.—	
Wetenschappelijk Bureau	„	22 75	
Salaris personeel	„	326 67	
Salaris ambtenaren in buitendienst	„	87 30	
Subsidies Zeeland	„	100 84	
Onkosten P.B. vergaderingen	„	14 10	
P.T.T.	„	65 81	
Onkosten Algemene Raad	„	56 25	
			<u>f 1 510.29</u>
5. Stand der reserve op 1 Januari 1937	f	4.500 28	
Afgeschreven posten	„	2.425 64	
			f 2.074 64
Verhoogd met	„	2.000 —	
			<u>f 4.074 64</u>

6. a). In verband met een kapitaaluitbreiding van de N.V. „De Arbeiderspers” deed zich bij onze Beleggings Maatschappijen de mogelijkheid voor om hun totale bezit aan obligaties Arbeiderspers, zijnde 221 mille, nominaal à pari in te wisselen tegen 120 aandelen Arbeiderspers plus 101 mille in contanten. Op deze voet is in het laatst van 1937 een transactie tot stand gekomen, waarbij de genoemde 101 mille contanten door de betreffende Beleggings Maatschappijen aan de Partijkas zijn geleend en wel door de N.V. „Voorwaarts” f 57.000.— en door de N.V. „Ontwikkeling” f 44.000.—, voor welke bedragen ons aandelenbezit in deze Maatschappijen op de balans is gewaardeerd, terwijl onze even grote verplichtingen aan deze Maatschappijen op de creditzijde der balans zijn opgenomen onder „Leningen o/g”. Het hieruit voortgevloede resultaat is geweest, dat wij 10 mille boekwinst gemaakt en op de kapitaalrekening bijgeschreven hebben (het vorige jaar stond het bezit der Beleggings Maatschappijen voor 91 mille en thans voor 101 mille te boek).

b). De Partij en het N.V.V. hebben zich indertijd tegenover de V.A.R.A. solidair verbonden deze vereniging schadeloos te zullen stellen ingeval een door haar aan de „A.R.F.I.” verstrekte lening ad f 15.000.— niet volwaardig mocht blijken. Dit is inderdaad in 1937 bij de liquidatie van de A.R.F.I. voor het volle bedrag het geval geworden, zodat wij ons deel in het verlies ad f 7500.— hebben bij te dragen en wel na overleg met de V.A.R.A., door 3 jaarlijkse betalingen van f 2500.— elk (afgeboekt van de kapitaal rekening en opgenomen onder Leningen o/g).

OVERZICHT ONTVANGSTEN EN UITGAVEN VERKIEZINGEN 1937

ONTVANGSTEN:

Strijdfonds	f 112.050.—
1-Mei-collectes	„ 436.63
Insignes opbrengst	f 3.876.10
Aanmaakkosten en expeditie	„ 1.256.41
	„ 2.619.69
Nadelig saldo	„ 10.144.10

f 125 250.42

UITGAVEN:

Strijdfonds Aanmaak busjes	f 14.795.28	
Onkosten vergaderingen commissie ...	„ 394.69	
	f 15.189.97	
Drukwerk: Folders	f 36.698.07	
Af: opbrengst	„ 13.123.52	
	„ 23 574.55	
Affiches inclusief plakken	„ 17.627.45	
Kranten, manifesten, enz.	f 38.906.46	
Af: opbrengst	„ 4.610.18	
	„ 34.296.28	
Knoop in je oor	„ 1.358.60	
Tractaatjes	„ 762.—	
4 Jaren-aanpassing	f 1 512.90	
Af: opbrengst	„ 977.28	
	„ 535.62	
Vergaderingen met propagandisten en gewestelijke bestuurders	„ 461 20	
Sprekerskosten	„ 249 70	
Advertentiecampagne	„ 10.526 66	
Subsidies gewesten en federaties	„ 19 907 86	
Diversen	„ 760.53	
	f 125 250.42	

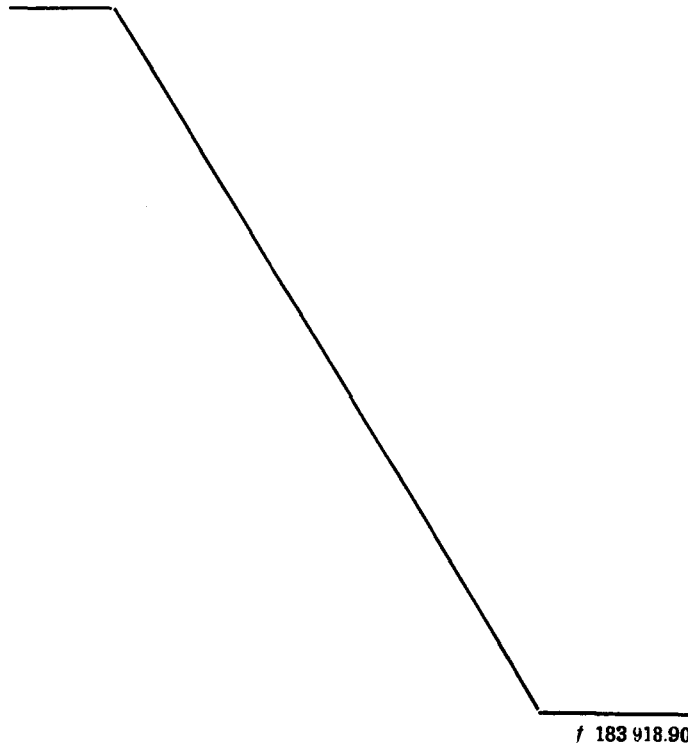
VERLIES- EN WINSTREKENING VAN DE PARTIJKAS DER S.D.A.P. OVER 1937

VERLIEZEN:

1. Kantoorhuur en belasting	f	6.548.92
2. Kosten congres	"	7.501.62
3. Vergaderingen en vertegenwoordiging Partij- bestuur	"	903.41
4. Kosten bureau en kantoorbehoefden	"	6.304.83
5. Salarissen bestuurders	"	18.027.60
6. Kosten bestuurders	"	4.151.43
7. Abonnementen secretarissen gewesten	"	35.17
8. Salarissen personeel	"	24.438.54
9. Porti, telegrammen en telefoon	"	4.028.20
10. Kosten „Correspondentieblad" en „Mededeelin- gen" voor de Vrouwenpropaganda	"	995.34
11. Internationale congressen en bijeenkomsten ...	"	1.251.05
12. Kosten Partijraad	"	2.996.70
13. Actie en propaganda	"	27.696.99
14. Subsidies	"	6.125.—
15. Buitengewone subsidies	"	16.828.08
16. Kosten Kamerfracties	"	206.98
17. Kosten Partijcommissies	"	1.438.3b
18. Contributies	"	5.855.60
19. Afschrijving meubilair	"	500.—
20. Afschrijving schuld opgeheven afdelingen	"	54.67
21. Reserve dubieuze vorderingen	"	2.000.—
22. Pensioenpremies	"	4.910.05
23. „De Sociaal-Democraat"	"	2.638.59
24. Ons deel ondersteuning polit. vluchtelingen ...	"	4.748.88
25. Ons deel Centrale Plancommissie	"	19.120.77
26. Fonds voor Wetenschappelijk Werk 1937. Kosten		
Porti en Inningskosten f		69.09
Wetenschapp. Bureau ..		5.858.15
Ons deel Kol. Comm. ..		1.897.30
Onk. Arch. en Biblioth. ..		1.641.49
Document. Plan-actie ..		1.200.—
Aand. Wet. Bur.werk		
C.P.C.	"	2.000.—
		<u>12.666.03</u>
Bijdragen	f	10.348.39
		<u>2.317.64</u>
27. Nadelig saldo verkiezingen (zie bijgev. overz.)	"	10.144.10
28. Diversen	"	2.150.39
		<u>f 183.918.90</u>

WINSTEN:

1. Contributie afdelingen	f	137.598.01
2. Contributie verspreide leden	"	71.75
3. Diverse drukwerken	"	862.39
4. Bijzondere inkomsten	"	12.100.—
5. Interest	"	6.980.77
6. Voordelig saldo V.A.B. en brochures	"	1.682.50
7. Nadelig saldo 1937	"	24.623.48

TOELICHTING VERLIES- EN WINSTREKENING 31 DECEMBER 1937

VERLIEZEN:

1. Huur	f	4.800.—	
Personele belasting	„	1 658.92	
Belasting dode hand	„	90.—	
		f	6.548.92
2. Drukwerk	f	3.250.11	
Opbrengst verslag	„	324.50	
		f	2.925 61
Zaalhuur	„	768.35	
Reiskosten afgevaardigden	„	2.111.07	
Reis- en verblijfkosten P.B. afgev. gewesten, Kamerfracties en Con- trôle-Commissie	„	1.235.19	
Congrescommissie	„	214.95	
Onkosten verslag	„	100.—	
Voorbereiding personeel	„	146.45	
		f	7 501 62
3. Kosten van vergaderingen van het Partijbestuur, vertegenwoordiging op afdelings- en gewestelijke bijeenkomsten en op vergaderingen van andere organisaties in Nederland.			
4. Kosten van kantoorbehoefden, reparaties machines en consumptiekosten bestuur- ders en personeel.			
5. Salaris Mr. E Ribbius Peletier			
„ K. Vorrink	„	3 680.—	
„ C. Woudenberg	„	5.000.—	
„ J. A. Berger	„	5 000.—	
„ J. A. Berger	„	3.680.—	
Vacantietoelagen	„	667.60	
		f	18.027.60
6. Reis- en verblijfkosten	f	3.204.93	
Spoorwegabonnementen	„	946.50	
		f	4.151.43
7. Voor abonnementen op tijdschriften enz. van gewestelijke secretarissen.			
8. Salarissen kantoorpersoneel, zegels Invaliditeitswet, premie Ziektewet en vacantie- toelagen.			
9. Voor porti, telegrammen en telefoon.			
10. Druk- en expeditiekosten van „Het Correspondentieblad” en van „De Mededelin- gen” voor de Vrouwenpropaganda, verminderd met opbrengst van extra abonne- menten.			
11. Bijeenkomsten te Londen en Parijs; vertegenwoordiging te Budapest en Praag.			
12. Kosten drie vergaderingen.			
13. Salarissen gewestelijke secretarissen			
Salarissen en onkosten propagandisten	f	5.594.46	
Subsidies	„	13 072.41	
Gewest Drente	f	500.—	
„ Gelderland	„	375 —	
„ Limburg	„	300.—	
„ Noord-Brabant	„	550.—	
„ Zeeland	„	800.—	
		„	2.525.—
Transporteren	f	21.191.87	

	Transport	f	21.191.87
	Ons aandeel kosten bewaren materiaal September-demonstraties	..	125 58
	Brochure: „Pak aan, Ook Gij!	..	1.236 92
	Huisbezoekkaarten en welcomsbrieven	..	806 72
	Onkosten filmtournee	..	4.287 55
	Nadelig saldo brochure-verkoop	..	108 95
		f	27.757 49
	Af: opbrengst nog verkochte grammofoonplaten	..	60 50
		f	27.696 99
14.	A.J.C.	f	2.875.—
	Instituut voor Arbeiders-Ontwikkeling	..	1 000.—
	Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs	..	2.250.—
		f	6.125.—
15.	Instituut voor Arbeidersontwikkeling (winstuik. „De Centrale)	f	9.500.—
	A.J.C. (winstuik. „De Centrale”)	..	2.500.—
	Bond van S.D.V.C. (i.z. reisk Jaarvergadering)	..	309 94
	Indische Partij	..	450.—
	De neutrale Volksschool Heerlen	..	1.901 50
	Bureau v. Arbeidsrecht Limburg	..	916 64
	Bond van S.-D. studentencubs	..	300.—
	Bureau voor Kinderbescherming	..	50.—
	Curatorium „Troelstra”-school	..	50.—
	O. de Nobelfonds	..	100.—
	S.V.M.V. i.z. Leerstoel Utrecht	..	750.—
		f	16.828 08
16.	Kosten van het secretariaat.		
17.	Partijcommissies tezamen met N.V.V.:		
	Algemene Raad	..	1.239 96
	Commissie Limburg	..	30 20
	„ Sociale Verzekering	..	30 74
	Zelfstandig:		
	Militaire Commissie	..	7 55
	Commissie Partijfinanciën	..	4 50
	„ Armenwet	..	7 50
	„ Onderzoek P. Kiës	..	117 90
		f	1.438 35
18.	Nationale Bond voor Plaatselijke Keuze	f	10 —
	Congres Staatspensioen	..	2 50
	S.A.I.	..	5.843 10
		f	5.855 60
19.	Afschrijving meubilair		
20.	Schuld van opgeheven afdelingen.		
21.	Tot versterking van de reserve.		
22.	Kosten pensioenpremies bezoldigde bestuurders, propagandisten en kantoorpersoneel.		
23.	Druk- en expeditiekosten	f	4.294 92
	Medewerking	..	550 29
	Kosten secretariaat en vergoeding redactie	..	976 19
		f	5.821 40
	Abonnementsgelden en losse-nummervkoop	..	3.182 81
		f	2.638 59

24. Ons aandeel in de ondersteuning aan politieke vluchtelingen.		
25. Ons aandeel in de kosten van de Centrale Plan-Commissie.		
28. Honorarium H. J. Wegerif, accountant	f	600.—
Advertenties	"	32.60
Toelage inzake bezoek kaderschool Troelstra-Oord	"	249 80
Bloemen en cadeau's	"	743.95
Onkosten Commissie van Geschillen	"	3.26
Brandassurantie	"	25.10
Vlag	"	21.10
B.U.M.A.	"	292.50
Tocht Vierhouten personeel	"	60.72
Rechtskundige adviezen	"	22.75
Onkosten herziening statuten	"	27.50
Abonnementen „Het Volk" werklozenkampen	"	34.58
Verskillende kleine kosten	"	36.53
	f	2.150.39

WINSTEN:

1. Contributie afdelingen.

1 062.273 zegels van 3 cent	f	31.868.19	
232.507 " " 5 "	"	11.625.35	
1.433.875 " " 6 "	"	86.032.50	
1.297 072 " " 10 "	"	129.707.20	
85.830 " " 20 "	"	17.166.—	
75.891 " " 30 "	"	22.767.30	
344.430 werklozenzegels	"	—.—	
			f 299.166.54

Wij ontvingen terug van vorige jaren:

4.176 zegels van 5 cent	f	208.80	
5.114 " " 20 "	"	1.022.80	
2.052 " " 30 "	"	615.60	
25.785 werklozenzegels	"	—.—	
			" 1.847.20

Wij verzonden nog zegels van vorige jaren:

38 zegels van 3 cent	f	1.14	
8.149 " " 6 "	"	488.94	
6.684 " " 10 "	"	668.40	
	f	1.158.48	" 688.72

Blijft ..... f 298.477.82

Van dit bedrag komt 40 pCt. aan de Partijkas, is ..... f 119.391.13

Enige afdelingen, die contributie inden, zonder daarvoor zegels te verstrekken, hebben wij alsnog belast voor een bedrag van ..... " 960.53

f 120.351.66

Toeslag voor de Partijkas:

1.303.756 × 1 cent	f	13.037.56	
80.716 × 3 "	"	2 421 48	
73.839 × 5 "	"	3.691.95	
			" 19.150.99

Zuivere opbrengst contributie 1937 ..... f 139.502.65

Waarvan afgaat drukkosten zegels en kaarten ..... " 1.904.64

f 137.598.01

2. Afdracht contributie verspreide leden.

3. Winst op diplomaboekjes, kas- en contributieboeken.

4. Winstuitkering „De Centrale"	f	12.000.—
Afdeling Rotterdam IX	"	100.—

f 12.100.—

5. Ontvangen dividend van de Beleggingsmaatschappijen van de N V. „De Arbeiderspers”	f	8.663.20	
Rente bankrekening en diverse coupons	„	862.29	
			f 9.525.49
Betaald:			
5½ pCt. obligatielening 1928	„	1.434.72	
Alg. Ned. Bond van Meubelmakers en Behangers	„	630.—	
Ned. Bond van Personeel in Overheidsdienst	„	480.—	
			„ 2.544.72
			f 6.980.77
6. Opbrengst V.A.B. (13 nummers)	f	20.057.40	
Winst brochures:			
„Millioenen”	f	23.90	
„De schouders er onder”	„	29.40	
„Kerstbrochure”	„	67.85	
			„ 121.15
			f 20.178.55
Drukkosten, expedite en porti	f	13.242.83	
Tekeningen, foto's, kantoorartikelen	„	1.388.70	
Kosten redactie en administratie	„	213.15	
Affiches	„	85.12	
Salarissen (Premies Invaliditeitswet en Ziektewet)	„	2.266.25	
Kantoorbehoeften	„	238.91	
Reis- en verblijfkosten	„	611.09	
Huur	„	450.—	
			„ 18.496.05
			f 1.682.50
Voordelig	f	1.682.50	

BEGROTING VAN BATEN EN LASTEN VAN DE PARTIJKAS DER S.D.A.P. OVER 1938

Nummers Verlies- en Winstrekening		Geraamd over 1937	Uitkomst over 1937	Geraamd over 1938
	a. Baten:			
1	Contributie afdelingen	f 134.000.—	f 137.598.01	f 137.000.—
2	Contributie verspreide leden	" 75.—	" 71.75	" 70.—
3, 4, 5, 6	Bijzondere inkomsten	" 16.200.—	" 21.625.66	" 18.700.—
	Extra bijdrage Fonds voor Wetenschappelijk Werk	" 12.000.—	" 10.279.30	" 10.000.—
		f 162.275.—	f 169.574.72	f 165.770.—
	b. Lasten:			
1	Kantoorhuur en belasting	f 6.500.—	f 6.548.92	f 6.500.—
2	Kosten Congres	" 7.500.—	" 7.501.62	" 7.500.—
3	Vergaderingen Dagelijks Bestuur en Partijbestuur	" 1.100.—	" 903.41	" 1.000.—
4	Bureaunkosten en kantoorbehoefden	" 5.000.—	" 6.304.83	" 6.300.—
5	Salarissen Bestuurders	" 18.030.—	" 18.027.60	" 15.764.—
6	Kosten Bestuurders	" 3.500.—	" 4.151.43	" 4.150.—
8	Salarissen personeel	" 26.500.—	" 24.438.54	" 29.300.—
9	Porti, telegrammen en telefoon	" 6.000.—	" 4.028.20	" 5.000.—
26	Kosten archief en bibliotheek	" 1.600.—	" 1.641.49	" 1.600.—
10	Uitgave „Correspondentieblad" en „Mededelingen" voor de vrouwenpropaganda	" 800.—	" 995.34	" 2.200.—
11	Internationale Congressen en bijeenkomsten	" 2.000.—	" 1.251.05	" 2.000.—
12	Kosten Partijraad	" 2.100.—	" 2.996.70	" 3.000.—
7 en 13	Actie en Propaganda	" 22.345.—	" 27.732.16	" 31.056.—
14 en 15	Subsidies	" 22.000.—	" 22.953.08	" 22.600.—
16 en 17	Partijcommissies en Kamerfracties	" 4.000.—	" 3.542.63	" 3.500.—
18	Contributies	" 7.000.—	" 5.855.60	" 6.300.—
19	Meubilair	" 500.—	" 500.—	" 500.—
22	Pensioenpremies	" 5.400.—	" 4.910.05	" 5.000.—
20, 21, 23, 26 en 28	Diversen	" 11.000.—	" 12.701.80	" 7.500.—
24, 25 en 27	Steun aan politieke vluchtelingen	" 9.400.—	" 37.213.75	" 5.000.—
		f 162.275.—	f 194.198.20	f 165.770.—

TOELICHTING BATEN

1. Begroot volgens ontvangen contributie 1937.
2. Begroot volgens ontvangsten 1937.
3. 4, 5 en 6 bestaat uit winstaandeel „De Centrale”, winst op diverse drukwerken en interest op obligaties der N.V. „De Arbeiderspers”.

TOELICHTING LASTEN

1. Begroot volgens uitgaven 1937.		
2. Kosten congres.		
3. Begroot volgens uitgaven 1937.		
4. Begroot volgens uitgaven 1937.		
5. Salaris J. A. Berger	f	3.680.—
„ mr. E. Ribbius Peletier (in verband met een andere werkindeling voor de secretaresse)	„	1.500.—
„ K. Vorrink	„	5.000.—
„ C. Woudenberg	„	5.000.—
Vacantietoelagen	„	584.—
		<u>f 15.764.—</u>
6. Begroot volgens uitgaven 1937.		
8. Begroot volgens tegenwoordige salarissen.		
9. Begroot volgens te verwachten uitgaven.		
26. Begroot als vorig jaar.		
10. Begroot volgens te verwachten uitgaven.		
11. Begroot als vorig jaar.		
12. Begroot volgens uitgaven 1937.		
7. en 13. Onkosten propagandamateriaal, salaris voor propagandisten en gewestelijke secretarissen en subsidie aan diverse gewesten.		
14. en 15. Subsidies aan:		
A.J.C.	f	1.000.—
Winsttaandeel „De Centrale”	„	2.500.—
	f	3.500.—
Instituut voor Arbeidersontwikkeling	f	1.000.—
Winsttaandeel „De Centrale”	„	9.500.—
	„	10.500.—
S.V.M.V.	„	3.000.—
Bond van S.D.V.C.	f	2.250.—
Extra inzake reiskosten jaarvergadering	„	350.—
	„	2.600.—
Bureau voor Arbeidsrecht Limburg	„	1.000.—
Neutrale Volksschool Limburg	„	1.000.—
Diversen	„	1.000.—
		<u>f 22.600.—</u>
16. en 17. Begroot volgens te verwachten uitgaven.		
18. Contributie S.A.I. en Bureau voor Plaaselijke Keuze.		
19. Voor afschrijving		
22. Pensioenpremies voor bestuurders, personeel en propagandisten.		
20, 21, 23, 26 en 28. Begroot volgens te verwachten uitgaven.		
24. 25. en 27. Voor steun aan politieke vluchtelingen.		

N.V. Maatsch. tot exploitatie en administratie van verenigingsgebouwen gevestigd te Amsterdam. Balans per 31 December 1937

Aandeelhouders	f 9.000.—	Aandelenkapitaal	f 10.000.—
Huis Tesselschadestraat	„ 79.000.—	Hypotheken o/g	„ 51.000.—
Brandassurantie (vooruitbet.) ..	„ 225.—	S.D.A.P.	„ 26.065.79
		Huren vooruit ontvangen ...	„ 417.50
		Interest nog te betalen	„ 429.58
		Reserve onderhoud	„ 312.13
	<u>f 88.225.—</u>		<u>f 88.225.—</u>

Verlies- en winstrekening boekjaar 1937

Belastingen, schoonmaak, water en licht	f 4.900.62	Huren	f 11.631.33
Kosten van verwarming	„ 905.97		
Interest hypotheken	„ 2.645.43		
Kosten van onderhoud	„ 867.18		
Afschrijving huis	„ 2.000.—		
Reserve onderhoud	„ 312.13		
	<u>f 11.631.33</u>		<u>f 11.631.33</u>

ACCOUNTANTSRAPPORT

bedoeld in art 42 der statuten.

Ondergetekende verklaart:

1e. dat hij het toezicht en de contrôle op de boekhouding en administratie van de Partij, waaronder begrepen die van de N.V. „Maatschappij tot Exploitatie en Administratie van Verenigingsgebouwen”, gedurende het boekjaar 1937, doorlopend heeft uitgeoefend en het een zowel als het ander in goede orde heeft bevonden

2e. dat door hem tevens contrôle is uitgeoefend op de boekhouding van de „Centrale Plan-Commissie”, welke tot 30 September 1937 voor gezamenlijke rekening van S.D.A.P. en N.V.V. heeft gefunctionneerd en op die datum in liquidatie is getreden en conform welke boekhouding de S.D.A.P. haar halve aandeel in het verliessaldo over 1937 ad f 22.320.77 onder aftrek van f 3.200.— geschatte kosten ten laste van het Fonds voor Wetenschappelijk Werk gebracht, in haar Jaarrekening heeft opgenomen,

3e. dat door hem eveneens contrôle is uitgeoefend op de (afzonderlijk gevoerde) administratie van het sedert 1 October j.l. als colportage-orgaan der S.D.A.P. verschijnende „Vrijheid, Arbeid, Brood” welks voordelig saldo ad f 1.682.50 in de Jaarrekening is opgenomen,

4e. dat hij de door den Penningmeester ontworpen Jaarrekening over 1937 met de boeken en bescheiden heeft vergeleken en accoord bevonden en

5e. dat deze rekening een voldoende grondslag oplevert voor de aan het Partijbestuur, wegens deszelfs financieel beleid, te verlenen décharge.

De accountant:

(w.g.) H. J. WEGERIF.

Amsterdam, 11 Maart 1938.

Aan de Partijraad der S.D.A.P.

VERKLARING VAN DE COMMISSIE VAN CONTROLE.

Aan het Congres der Sociaal-Democratische Arbeiderspartij in Nederland.

De commissie van contrôle, bedoeld in art. 43 der Statuten, kennis genomen hebbende van de boekhouding der Partij over het boekjaar 1937, van het daarop betrekking hebbende accountantsrapport d.d. 11 Maart 1938 en van de daarnevens door den Partijpenningmeester en den accountant verstrekte gegevens en inlichtingen, stelt het congres voor het Partijbestuur décharge te verlenen wegens zijn financieel beleid gedurende het boekjaar 1937.

(w.g.) W. DEN BROEDER.

„ P. W. VAN LOON.

„ J. v. d. SLEEN

Amsterdam, 11 Maart 1938.

Jaarverslag van de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs over het jaar 1937

Organisatie

De werkzaamheden van de Bond strekten zich in dit jaar uit over 230 plaatsen in ons land. In 209 (206) plaatsen zijn vrouwenclubs gevestigd, met te samen 12.722 (12.375) leden, in 21 (19) plaatsen bestaat een propaganda-commissie.¹⁾ De plaatsen, waar onze organisatie gevestigd is, herbergen het overgrote deel van het vrouwelijk ledental der Partij, n.l. 22.393 in de plaatsen waar een vrouwenclub is, 4.142 in plaatsen waar een propagandacommissie werkt. In totaal tellen die plaatsen dus 26.535 van de 29.554 vrouwelijke partijgenoten. De 3.019 vrouwen, die niet in de gelegenheid zijn deel te nemen aan ons speciale vrouwenwerk, wonen verspreid over ± 500 partij-afdelingen. Intussen hopen wij ook deze vrouwen op den duur met ons werk te kunnen bereiken en haar te betrekken in onze propaganda- en ontwikkelingsarbeid, hetgeen ongetwijfeld een verdere ledenwinst van onze Partij in die plaatsen ten gevolge zal hebben.

Jaarvergadering

Op 20 en 21 Februari waren de clubs te Hilversum in jaarvergadering bijeen. Vertegenwoordigd waren 196 plaatsen met 351 afgevaardigden, n.l. 174 clubs met 325 afgevaardigden en 22 partij-afdelingen met 26 gast-afgevaardigden.

Het Partijbestuur was op deze vergadering vertegenwoordigd door den Partijvoorzitter, p.g. K. Vorrink. Ook was aanwezig p.ge Alice Pels, de secretaresse van het Vrouwencomité der S.A.I.

De eerste dag der jaarvergadering werden uitvoerige besprekingen gehouden omtrent de propaganda en het door het Bondsbestuur gevoerde beleid. In een aangenomen motie werd de aandacht der Kamerfracties gevestigd op de omstandigheid, dat het krachten een regeling van den Minister van Sociale Zaken aan de vrouwen van gesteunde werklozen onmogelijk wordt gemaakt overdag aan onze colportage deel te nemen. Naar aanleiding dezer motie werd deze kwestie door p.ge C. Pothuis-Smit in de Eerste Kamer besproken, hetgeen ten gevolge had, dat aan onze vaste colportrices enige faciliteiten werden verleend.

De ochtendzitting van de tweede dag was gewijd aan toelichtende besprekingen over het rapport van de commissie inzake het defensievraagstuk. Het standpunt van de meerderheid der commissie werd toegelicht door p.g. K. Vorrink, dat van de minderheid der commissie door p.g. B. Schaper. In de middagzitting gaf p.g. Ir. H. Vos een overzicht van de uitkomsten van het gehouden Inventaris-onderzoek. Aan het slot van de vergadering genoten de afgevaardigden van een programma van muziek en declamatie door de V.A.R.A. aangeboden.

Hoofdbestuur

De samenstelling van het Hoofdbestuur onderging enige verandering, doordat p.ge A. Secrève-Bregman verklaarde om gezondheidsredenen geen candidatuur meer te kunnen aanvaarden. Annie Secrève was sinds 1920 lid van het Hoofdbestuur. Door haar grote toewijding aan de zaak van de Vrouw en het Socialisme heeft Annie Secrève krachtig medege-

¹⁾ De tussen haakjes geplaatste getallen zijn die van het vorig jaar.

werkt tot het in stand houden van de Bond ook in de moeilijkste jaren. De jaarvergadering bracht haar daarvoor de dank der vrouwen.

In de ontstane vacature werd voorzien door de verkiezing van p.ge H. Verwey-Jonker. Voorts werden de zittende bestuursleden — voorzover zij door de jaarvergadering worden benoemd — weer herkozen, zodat het Bondsbestuur werd samengesteld als volgt: A. E. J. de Vries-Bruins, voorzitter; I. Vorrink-Bergmeijer, lid D.B.; M. Wibaut-B. v. B., lid D.B.; A. J. Aarsen-Jansen, A. v. d. Goes v. Naters-v. d. Plaats, A. C. Ploeg-Ploeg, H. Straalman-Kremer en H. Verwey-Jonker. Als secretaresse werd door de Partij opnieuw aangewezen E. Ribbius Peletier.

In de Partijraad werd het Bondsbestuur vertegenwoordigd door de partijgenoten A. J. Aarsen-Jansen en A. v. d. Goes van Naters-v. d. Plaats.

Propaganda

De clubs namen bijna zonder uitzondering actief deel aan het propagandawerk. In de voorjaarsmaanden waren het natuurlijk de verkiezingen, die alle werkkraft opeisten. Voor de verkiezingsactie gaf de Bond verscheidene geschriftjes uit, n.l. een geschriftje van de hand van de Bondsvoorzitter, waarin het gevoerde regeringsbeleid aan een critische bespreking werd onderworpen; voorts een geschriftje speciaal bestemd voor de vrouwen op het platteland en één voor de vrouwen in de Rooms-Katholieke streken, beide geschreven door p.ge C. Pothuis-Smit. Tevens een geschriftje gericht tot de vrouwen uit de middenstand door p.g. Ir. H. Vos. Ook verscheen een geschriftje, eveneens geschreven door de Bondsvoorzitter, waarin werd bepleit het recht van de vrouw op het verrichten van beroepsarbeid. Deze verscheidenheid van geschriftjes stelde de clubs in staat het voor haar streek meest geschikte propagandamateriaal uit te kiezen.

Ook het Mei maand-nummer van „De Proletarische Vrouw” was geheel gericht op de verkiezingsactie en werd in een groot aantal exemplaren door de clubs verkocht. Bovendien stelde het Partijbestuur beschikbaar een manifest „Kinderen en linnen”, waarin bekendheid werd gegeven aan de schrikkelijke toestanden door het Inventaris-onderzoek aan het licht gekomen. Dit verkiezingsmanifest werd in het land in 1.878.457 exemplaren verspreid, in welke verspreiding de vrouwenclubs een groot aandeel hadden.

Het heeft zeker niet aan onze activiteit gelegen, dat de stembusuitslag ten slotte niet dat resultaat bracht waarop zovelen in den lande hadden gehoopt.

Buiten verkiezingstijd werd door de clubs gewerkt met twee geschriftjes, n.l. in de maand October met het geschriftje „De werkelijkheid in beeld gebracht”, in welk geschriftje p.ge C. Pothuis-Smit een beschrijving gaf van de harde werkelijkheid, zoals het Inventaris-onderzoek ons die deed zien; voorts werd ter gelegenheid van de Wapenstilstandsdag op 11 November door de clubs gewerkt met een geschriftje van p.ge H. T. Werkhoven-Dijkhuis. Tegen St. Nicolaas verscheen weer een biljet, waarbij de moeders werden gewaarschuwd tegen het kopen van oorlogsspeelgoed.

In totaal werden van de verschenen geschriftjes de volgende aantallen door de clubs afgenomen:

„Waar gaan we heen?”	53.385	exemplaren
„Naar U gaat ons hart uit”	16.325	„
„Met geloof in het hart”	19.200	„
Geschriftje voor de middenstandsvrouwen	11.815	..
„De vrouw en haar recht op arbeid”	13.110	..
„De werkelijkheid in beeld gebracht”	32.220	„
11 Novembergeschriftje	32.425	„

178.480 exemplaren

Behalve met de geschriftjes werd door de clubs gewerkt met „De Proletarische Vrouw”. Verscheidene clubs hebben de goede gewoonte, het hele jaar door aandacht te besteden aan het aantal abonné's op ons vrouwenblad, ten einde dit aantal steeds op peil te houden. Daarnaast werd wederom in de maand October een actie gevoerd op grote schaal, welke actie aan „De Proletarische Vrouw” 3568 nieuwe abonné's bracht.

Vrouwendag

De Vrouwendag werd gevierd in de maand November onder de leuze „Socialisme brengt bevrijding”. Zoals gewoonlijk werd aan de Vrouwendag niet alleen aandacht geschonken in de grotere plaatsen, ook de kleinere clubs slaagden erin deze dag mede te vieren. In 133 clubs werd een vergadering belegd, 37 clubs bezochten de Vrouwendag in een naburige plaats, zodat 170 clubs de Vrouwendag meemaakten. Het totaal bezoek der gehouden vergaderingen beliep bijna 21 duizend personen.

Ter opluistering van de Vrouwendag had het Bondsbestuur beschikbaar gesteld het toneelstukje „Maskerade” van Jasper en Meraike, welk stukje bij een gehouden prijsvraag de bekroning had ontvangen. Dit toneelstukje werd door 130 clubs aangevraagd. In enige grotere plaatsen werd het spel „Opgang” van p.ge M. Kaas-Albarda ten tonele gebracht, welk spel eveneens door de Bond ter beschikking was gesteld.

In dit verband zij een woord gewijd aan de nagedachtenis aan p.ge Marie de Roode—Heijermans, wier mooie tableaux zo menigmaal onze Vrouwendagen hebben opgeluisterd.

Internationale saamhorigheidsweek

Een nieuw punt in het winterprogram der clubs vormde de internationale saamhorigheidsweek. Door het Vrouwencomité der S.A.I. was n.l. besloten, dat ieder jaar de week waarin de datum valt van 21 Maart (het begin der lente) in alle aangesloten landen zal worden gebruikt om de gedachte der internationale saamhorigheid te bevorderen. Zéér vele clubs hebben aan deze internationale week meegewerkt; op de clubvergaderingen en op de bijeenkomsten der leesclubs in die week gehouden, werd gesproken over de betekenis der internationale gedachte. Een serie brieven uit verschillende bij de S.A.I. aangesloten landen, door het Vrouwencomité uitgegeven en overgenomen in onze „Mededelingen”, leverde voor deze bijeenkomst een toepasselijke stof.

Een daad van internationale saamhorigheid was de inzameling ten behoeve van het Spaanse kind, welke inzameling op verzoek van het Partijbestuur door de Bond werd georganiseerd. Dank zij de toegewijde medewerking der clubs kon in enkele weken tijds f 13.293.90 bijeen worden gebracht. Uit dit bedrag worden thans de kosten bestreden voor het onderbrengen van een aantal door de oorlogsellende verzwakte kinderen in een kolonie in Frankrijk.

Leesclubs

In vele clubs werden speciale leesclubs georganiseerd. In dit verslagjaar waren er 201, die tezamen 2472 deelnemers telden. Drie en dertig leesclubs in een kleinere plaats konden voor de leiding beschikken over een leidster uit een naburige club. Dank zij de bemiddeling der gewestelijke commissies kunnen op deze wijze ook de kleinere clubs, die nog niet over eigen krachten beschikken, een leesclub organiseren.

De uitleendienst, ten behoeve van de leesclubs bestaande, boekte 117 uitleningen, ook werd verscheidene malen aan een leidster, die een speciaal onderwerp wilde behandelen, advies gegeven omtrent de daarvoor te kiezen stof.

De „Mededelingen” verschenen gedurende de wintermaanden; zij werden wederom gratis ter beschikking gesteld van de clubs en de partij-afdelingen, die zulks wensden. Bovendien waren 612 partijgenoten op de „Mededelingen” geabonneerd.

Kadervorming en Tiele Wibautfonds

Aan de kadervorming werd door het Bondsbestuur wederom alle aandacht besteed. Veertig bestuursleden van onze clubs konden op „De Born” een scholingsweek voor bestuursleden meemaken. De financiële opzet van deze scholingsweken was weer zodanig, dat ook de kleinere clubs in de gelegenheid waren van deze cursus te profiteren. In de loop der jaren hebben reeds 135 clubs een of meer harer bestuursleden aan een scholingsweek zien deelnemen.

Aan de studieweken voor leesclubleidsters namen 24 partijgenoten deel. Deze studieweken waren, zoals steeds, geheel gericht op de praktijk van het leesclubwerk. Voor haar, die de studieweken reeds gevolgd hebben en voor andere belangstellenden werd gehouden een cursus „De democratie in onze staat”.

Vergeeten wij niet in dit verband te vermelden het Tiele Wibautfonds, dat ook dit jaar weer de mogelijkheid bood velen, voor wie zulks anders niet mogelijk zou zijn geweest, aan het cursuswerk te doen deelnemen. De inzameling ten behoeve van het Tiele Wibautfonds gehouden, bracht f 762.— op.

Zomerbijeenkomsten

De zomerbijeenkomsten op „De Born” gehouden, waren wederom van verschillende aard. Er werden gehouden 6 bijeenkomsten van drie dagen, 3 bijeenkomsten van twee dagen, 3 tweedaagse bijeenkomsten voor vrouwen uit verafgelegen kleine plattelandclubs, voor wie het Tiele Wibautfonds medehielp dit verblijf mogelijk te maken, een Pinksterbijeenkomst voor echtparen, een vacantieweek voor werkende vrouwen en meisjes.

Voor vrouwen uit gezinnen van werklozen werd in opdracht van de Centrale Arbeiders Verzekerings- en Depositobank en in samenwerking met het Instituut voor Arbeiders Ontwikkeling een week georganiseerd over het onderwerp „De maatschappelijke positie der vrouw”. Deze week was door de Centrale bestemd voor de vrouwelijke partijgenoten uit Amsterdam en Rotterdam.

Voor werkloze meisjes werden twee leer- en werkkampen gehouden, waarvoor regeringssubsidie werd genoten.

In September bracht een Conferentie 34 partijgenoten op „De Born” bijeen. Op deze Conferentie werden inleidingen gehouden als onderwerp voor discussie, n.l. door p.ge M. Wibaut-B. v. B. over „De economische

zelfstandigheid van de vrouw in het huwelijk" en door p.g. Z. Stokvis over „De vrouw in Sowjet-Rusland"

In totaal werden bovengenoemde bijeenkomsten bezocht door 597 deelneemsters. Daarenboven brachten 24 clubs een ééndaags bezoek aan „De Born"; deze bezoeken telden tezamen 700 deelneemsters.

Voorts worde nog vermeld, dat de Bond gastvrijheid verleende aan de Bond van Huispersoneel, die zijn tweedaags congres op „De Born" organiseerde.

Verdediging vrijheid van arbeid voor de vrouw

De verdediging van de vrijheid van arbeid voor de vrouw blijft steeds onze strijdkracht vragen. Wij vermeldden reeds het geschriftje door de Bond in de verkiezingsdagen uitgegeven, waarbij de vrouwen erop werden gewezen, dat haar belangen als vrouw bij de S.D.A.P. veilig zijn. Ons nieuwe beginselprogram, vastgesteld op het laatste Partijcongres, zegt immers:

„Voor de S.D.A.P. is de strijd voor maatschappelijke gerechtigheid onverbrekkelijk verbonden met de eerbied voor de menselijke persoonlijkheid. Daarom zijn voor haar socialisme en democratie onafscheidelijk, socialisme en dictatuur onverenigbaar. Voor haar is de democratie een beginsel, dat haar standpunt voor het gehele gebied harer werkzaamheid bepaalt.

Op grond van dit beginsel erkent zij de gelijkgerechtigdheid op politiek en economisch gebied van alle leden der gemeenschap, ongeacht sexe en ras."

Gedurende de voorjaarsmaanden werden de radio-uitzendingen van het vrouwenuurtje, die dit jaar weer geregeld plaats vonden, gebruikt om in brede kring de maatschappelijke waarde van de vrouwenarbeid duidelijk te maken. Zestien radio-uitzendingen werden hieraan besteed; deze uitzendingen gaven eerst een algemene bespreking over het genoemde onderwerp, daarna spraken vooraanstaande vrouwen uit verschillende beroepen, die, sprekend over de werkzaamheden der vrouwen in dat beroep, duidelijk aantoonde hoezeer de maatschappij erbij gebaat is wanneer ook de vrouw op allerlei terrein haar krachten zal kunnen geven.

De samenwerking met andere organisaties in het Comité tot verdediging van de vrijheid van arbeid voor de vrouw werd voortgezet. Dit Comité belegde op Zaterdag 13 November een demonstratieve vergadering in Den Haag, waar door onze Bondsvoorzitster het woord werd gevoerd.

Nadien verscheen het voorontwerp-Romme, houdende beperkende bepalingen inzake arbeid van gehuwde vrouwen, welk voorontwerp on-dubbelzinnig doet zien welke gevaren er van de kant dezer regering voor de positie van de vrouw dreigen. Tegen dit voor-ontwerp, dat een stroom van verontwaardiging onder de vrouwen van allerlei richting ontketende, voert de Bond actie in samenwerking met bovengenoemde Comité. Het Comité liet een brochure verschijnen, die een beeld gaf van de inhoud van het wetsontwerp en de te verwachten funeste gevolgen daarvan schetste; deze brochure werd ter beschikking gesteld aan de bij het Comité aangesloten verenigingen.

Aan de sub-commissie uit de Hoge Raad van Arbeid, welke sub-

commissie belast is met het uitbrengen van een advies aangaande dit voor-ontwerp, werd door het Comité een adres gezonden dat mede door onze Bond werd ondertekend. In deze sub-commissie hebben o.a. zitting vertegenwoordigsters van verschillende vrouwenorganisaties; onze Bond wordt daar vertegenwoordigd door zijn voorzitter. In vele plaatsen van ons land hebben drukbezochte protestvergaderingen tegen de bij den Minister bestaande plannen plaats gehad, aan welke vergaderingen door onze club ter plaatse steeds krachtig werd medegewerkt en waar telkens een spreekster of spreker der S.D.A.P. optrad. In zeer verschillende bevolkingskringen bleek voor deze vergaderingen grote belangstelling te bestaan, ook in de pers komt tot uiting dat ook in rechtse kring tegen de plannen van Minister Romme bezwaren worden gevoeld. Laten wij hopen, dat de vrouwen er in zullen slagen de publieke opinie zó sterk te beïnvloeden, dat de Minister op zijn onheilzaam voornemen terug zal komen.

Slotwoord

De Bond zal dit jaar op een 30-jarige werkzaamheid terug zien. Begonnen met een kleine groep vrouwen in 12 clubs verenigd, in een tijd toen de Partij nog slechts enkele duizenden leden telde en men in in het algemeen nog afwijkend stond tegenover de gedachte van een vrouwenorganisatie, is de Bond gestaag doorwerkend erin geslaagd over het gehele land zijn vertakkingen te vestigen, duizenden vrouwen heeft de vrouwenorganisatie de weg naar de Partij gewezen en blijvend aan de Partij gebonden. In deze 30 jaar heeft zij dus zeker haar recht van bestaan bewezen.

In deze tijd, nu de aanval op de zelfstandigheid der vrouw ons weer tot felle bestrijding dwingt, verheugen wij ons dubbel in het oezit van onze krachtige Soc. Dem. Vrouwenorganisatie.

E. RIBBIUS PELETIER, Secretaresse.

VERLIES- EN WINSTREKENING S.D.V.C. PER 31 DECEMBER 1937.

VERLIES:		WINST:	
1. Algemene propaganda	f 93 03	1. Subsidies	f 2.556 96
2. Geschriftjes	.. 207 16	2. Coupon obligatie	.. 4 41
3. Vergaderingen H.B. en D.B. ..	.. 185 19		
4. Uitleendienst	.. 27 72		
5. Jaarvergadering	.. 760 26		
6. Kosten studieweken	.. 259 40		
7. Subsidie gewesten	.. 305 29		
8. Contributies en abonnemen- ten	.. 10 —		
9. Onkosten diversen	.. 91 97		
Voordelig saldo 1937	.. 621 35		
	<u>f 2 561 37</u>		<u>f 2 561 37</u>

TOELICHTING VERLIES- EN WINSTREKENING.

VERLIES:

Post 1. Kosten toneelstukje, aandeel kosten vergaderingen van het Comité tot verdediging van de vrijheid van arbeid voor de vrouw, enz		
Post 2. Uitgaven geschriftjes		f 2 607 75
Ontvangsten	f 2.300 59	
Voorraad	.. 100.—	
		<u>.. 2 400 59</u>
		<u>f 207 16</u>

Post 3.	Reis- en verblijfkosten voor vergaderingen H.B. en D.B.	
Post 4.	Kosten aanschaffen boeken en brochures.	
Post 5.	Zaalhuur	f 135.—
	Beschrijvingsbrief en ander drukwerk	„ 101 04
	Toeslag reiskosten afgevaardigden	„ 306 96
	Onkosten voorbereiding logiescommissie H.B.-leden, genodigden en personeel	„ 232 76
		<u>f 775 76</u>
	Af: Kaartverkoop	„ 15 50
		<u>f 760 28</u>
Post 6.	Toeslag reiskosten scholings- en studieweken.	
Post 7.	Subsidies voor gewestelijk werk.	
Post 8.	Contributie Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging.	
Post 9.	Uitgaven van verschillende aard.	

WINST:

Post 1.	Subsidie S.D.A.P.	f 2 250 —
	„ i.z. toeslag reiskosten Jaarvergadering	„ 306 96
		<u>f 2 556 96</u>
Post 2.	Interest obligatie Excelsior.	

BALANS PER 31 DECEMBER 1937.

BEZITTINGEN:		SCHULDEN:	
1. Kassa	f 1 203 57	1. Tiele Wibautfonds	f 2 833 75
2. Postchèque en Girodienst ...	„ 1 116 20	2. Stichting tot het oprichten en/of exploiteren van vacan- tiewoningen	„ 3 552 27
3. Effecten	„ 1 080 —	3. Nog te betalen posten	„ 545 40
4. Vorderingen	„ 75 51	4. Voordelig saldo per 1 Jan 1937	f 1.184.—
5. Geschriftjes	„ 100 —	Bij: voordelig saldo 1937	„ 621.35
6. Rijkspostspaarbank (T.W- Fonds)	„ 1 799 08		„ 1 805 35
7. Rijkspostspaarbank („De Born")	„ 3 362 41		<u>f 8 736 77</u>
	<u>f 8 736 77</u>		

TOELICHTING BALANSPOSTEN.

BEZITTINGEN:

Post 1.	In kas per 31 December 1937.
Post 2.	Ons te goed bij de Postchèque- en Girodienst per 31 December 1937.
Post 3.	Een obligatie Coöp. Excelsior te Leeuwarden en 2 stukjes à f 500.— 4 % Nederland 1933.
Post 4.	Nog te vorderen van enkele clubs.
Post 5.	Voorraad reglementen, muziekbundels enz.
Posten 6 en 7.	Ons te goed bij de Rijkspostspaarbank per 31 December 1937.

SCHULDEN:

Post 1.	Tiele Wibautfonds:	
	Saldo 1 Jan. 1937	f 2.767.—
	Interest Spaarbank	f 47 97
	„ Effecten	„ 39.80
	Giften 1937	f 762.—
	Af: Kosten spruken	„ 90 12
		<u>„ 671.88</u>
		„ 759.65
		<u>f 3.526.65</u>
	Tegemoetkoming aan verschillende partijenoten, om aan het werk op „De Born” deel te nemen	„ 692 90
		<u>f 2 833 75</u>

Verslag van de sociaal-democratische Eerste Kamerfractie over het jaar 1937

De werkzaamheden in de eerste vijf maanden van het jaar 1937. ¹⁾

Tramwegmaatschappij te Ter Neuzen

Door Moltmaker werd de noodzakelijkheid betoogd de drie tramwegondernemingen in Zeeuws-Vlaanderen te verenigen; de exploitatie zou hiermede worden gediend. Het zou zijn in het belang van het publiek, het personeel en het overheidsgeld. Ook betreunde hij, dat het onderzoek bij de Zeeuws-Vlaamse maatschappij zich niet had uitgestrekt tot de exorbitante inkomsten van de directie, terwijl het personeel er slecht aan toe was.

Minister Van Lidth de Jeude gaf een en ander voor een deel toe en beloofde een billijke uitkering aan het personeel te zullen bevorderen.

Rijksbegroting voor 1937.

Algemene Beschouwingen

Deze werden voor onze fractie door Mendels gehouden. Hij kwam met tal van gegevens op tegen de suggestie, in de regeringsstukken gewekt, als zou er eigenlijk geen crisis en geen verontrustende werkloosheid meer bestaan en hij wees daarbij op de zoveel gunstiger toestand in Scandinavië, vanwaar twee ministers na een studiereis waren teruggekeerd. Het boek „Het Werkende Land" geeft een volkomen onjuist beeld van de werkelijkheid. Hij schetste de crisis niet in de eerste plaats als gevolg van verkeerde distributie, maar veeleer als een noodlottig uitvloeisel van het heersende stelsel van voortbrenging, van de structuur der maatschappij. In dit verband besprak hij ook het loslaten van de gouden standaard, waartegen de Minister-President destijds zo gewaarschuwd had, als tegen een ramp voor ons land, terwijl de regering thans zich beroept op de gunstige werking der gelddepreciatie. Met een beroep op het artikel van prof. Van Gelderen in „Het Volk" van 9 Februari vestigde hij de aandacht op de braakliggende kapitalen hier te lande, die voor het Plan van de Arbeid productief zouden kunnen worden aangewend.

Mendels uitte zijn bezorgdheid over de geoeffende aandrang om tot herziening te geraken van ons verenigingsrecht ten aanzien van verenigingen met staatkundig doel, waarbij hij de aandacht vestigde op punt 1 van het Program van Actie der R.K. Staatspartij.

Tegenover de uitsluiting van sociaal-democraten bij Defenste herinnerde hij aan de vrijmoedigheid waarmee Pater Regout voor een vereniging van katholieke officieren had gesproken over de voorwaarden voor geoorloofd verzet tegen de Overheid en waarbij hij de rebellie van Franco had gebillijkt.

Samenwerking met de Katholieke Staatspartij achtte hij slechts mogelijk als deze het democratisch staatsbestel onverzwakt wilde handhaven en op sociaal, economisch en financieel gebied met ons tot behoorlijke overeenstemming zou zijn geraakt.

In de repliek gaf hij de afgevaardigden der N.S.B. nog een felle afstraffing over hun lafhartig anti-semitisme.

Defensie-uitgaven

Behalve de vaststelling van de begroting, was ook de verhoging van de defensie-uitgaven in Nederlands-Indië aan de orde. Onze fractie bepaalde zich tot een zeer korte verklaring, door den fractie-voorzitter Mendels afgelegd, waarin hij zeide, dat de fractie in haar geheel zou tegenstemmen sommigen op dezelfde gronden als door Albarda in de Tweede Kamer waren aangevoerd, anderen op de motieven, die meer-malen door het lid Pothuis—Smit waren kenbaar gemaakt.

Met de sociaal-democraten stemde prof. Van Embden tegen de begroting.

Werkloosheidssubsidiefonds

De teleurstellingen, welke dit fonds ons gebracht heeft, werden door De Zeeuw in het licht gesteld. Hij bewees met cijfers, hoe de regering een veel te optimistische

¹⁾ Dit gedeelte van het verslag is verzorgd door de toenmalige secretaresse der Fractie.

kijk heeft gehad en op de kwestie der werkloosheid en op die der werkverruiming. Ook betoogde hij, dat, wanneer de regering aan de gemeenten de werklozen-zorg toewijst, deze daartoe geldelijk in staat moeten worden gesteld.

Minister Oud antwoordde, dat er altijd gestreefd is naar een zo billijk mogelijke verdeling der lasten.

Justitie

Mendels besprak een aantal gevallen van strafvervolging en behandeling van veroordeelden en van personen in preventieve hechtenis, die niet door de beugel konden. Hij behandelde ten slotte ook de moeilijkheden van B.U.M.A., betreffende de betaling van door de radio uitgevoerde muziekstukken.

Hermans klaagde over het gevaar dat van de N.S.B. uitgaat voor onze democratische instellingen, terwijl die propaganda verruwend werkt op de arbeidersbeweging en op de politieke strijd. De straattaal in sommige fascistische bladen is ergerlijk, terwijl hun optreden menigmaal minder dan onfatsoenlijk is.

Molmaker vulde dit betoog aan, door op de schandelijke ordeverstoringen in schouwburg en bioscoop te wijzen, die door dergelijke mensen verder georganiseerd. Al is de N.S.B. waarschijnlijk op „de weg terug”, toch acht hij het nodig om aan te dringen op medewerking van alle politie- en justitie-ambtenaren in deze. Dit laat hier en daar te wensen over.

Minister Van Schaik betreedde ook, dat rechters nog lid van de N.S.B. waren; door hun onafzetbaarheid kan er niets aan worden gedaan; zij moesten uit zichzelf bedanken.

Bij de repliek werden zich Molmaker en Mendels; de eerste tegenover insinuaties van den N.S.B.-afgevaardigde, de tweede tegenover den Minister, die zijn klachten o.a. over de handhaving van het muzikauteursrecht onbevredigend had beantwoord.

Binnenlandse Zaken

Bij dit hoofdstuk wees Hermans op de zonderlinge positie, waarin de gemeentebesturen zijn gekomen. Zij zijn geheel afhankelijk van Gedeputeerde Staten en van de regering, waardoor verschillende onoverkomelijke moeilijkheden ontstaan.

Ook De Zeeuw behandelde de toestand der gemeentebesturen, zoals die tegenwoordig aan banden zijn gelegd. Gelukkig is critiek, die onder een N.S.B.-bestuur zou zijn verboden, hier nog mogelijk. In het bijzonder wees hij erop, dat de toestand zó moet zijn, dat de gemeenten verantwoordelijk voor haar werk kunnen worden gesteld, ook ten opzichte van de werkloosheidszorg.

Minister De Wilde betoogde, dat het met de financiën van gemeenten en rijk niet anders kon dan zoals het nu ging.

P.T.T.-begroting

Polak besprak de kwestie met de Vrijdenkers-Radio-Omroep. Dat eerst de redevoeringen van die groep verboden werden en toen zij daarna aanvaardbaar waren, de omroep werd opgeheven als onnodig, achtte hij onbillijk. Verder achtte hij het verbod van drie voordrachten van mevr. Pothuis-Smit ongemotiveerd.

Minister De Wilde achtte zijn beleid in beide gevallen uitnemend en precies wat het zijn moest, waarop hij nog enige citaten gaf uit de verboden speeches.

Handel, Nijverheid en Scheepvaart

Het ordeningsvraagstuk werd bij dit hoofdstuk door De la Bella behandeld, terwijl hij eerst de afwijzende beslissing inzake de baksteenindustrie en de bindend-verklaring van de voorgestelde regeling besprak. Wat de ordening betreft, stelde hij daartegenover de heersende ongebondenheid in de bedrijven, die tegen het algemeen belang indruist. Vele tegenstanders maken zich er met een kort woord af, waaruit te concluderen valt, dat zij de bedoeling niet of niet volledig vatten. Evenwel, zij vechten tegen een stroom, die niet te keren is.

Hij ging in grote lijnen na, waarlangs de ordening tot stand moet worden gebracht. de bedrijfsraden, samengesteld uit vertegenwoordigers van alle groepen, die in het bedrijf een belangrijke taak vervullen, ook de distribuanten, de verbruikers en de overheid. Deze zaak acht hij rijp om stevig te worden aangepakt, al zal het maximum niet dadelijk verwezenlijkt kunnen worden.

Minister Gelissen betoogde, zelf een groot voorstander van ordening te zijn; hij gelooft echter ook, dat de mensen zelf moeten veranderen om het bouwen ener nieuwe maatschappelijke orde mogelijk te maken.

Bij de repliek keerde De la Bella zich nog tegen den heer Diepenhorst, die onjuist over het Plan van de Arbeid had gesproken.

Vestigingswet

In verband met de vorige besprekingen erkende De la Bella, dat deze wet principieel van grote betekenis was, omdat de overbezetting een noodtoestand van de middenstand heeft veroorzaakt. Hij betreurde echter de uischakeling van het behoefte-element met inschakeling der coöperaties.

Sociale Zaken

Het probleem der werkloosheid werd door Danz behandeld. Hij bepleitte de verkorting van de werktijd en herinnerde in dat verband aan de voortschrijdende mechanisatie en rationalisatie. In plaats tot de werktijdverkorting te komen, als middel tegen de werkloosheid, worden steeds meer overwerk-vergunningen gegeven, die het kwaad nog meer in de hand werken, hetgeen hij met talrijke voorbeelden aanwees. Verder behandelde hij de onvoldoende werklozenzorg: de regering is er niet in geslaagd, de werklozen voor verdere verarming te behoeden. Ook de lonen in de tewerkstelling zijn onvoldoende, terwijl de voorziening in kleding en dekking niet in verhouding staat tot het aanzienlijke tekort. Hij verklaarde zich tegen de nachtarbeid in het bakkersbedrijf en eindigde, met op verbetering der bedrijfsradenwet aan te dringen.

Door C. Pothuis—Smit werd de toestand in de werkloze gezinnen besproken, de nadruk leggende op het feit, dat de regering blijkbaar niet weet, hoe het er in die gezinnen uitziet. Zij besprak de gehouden enquêtes, in het bijzonder die van het Inventarisonderzoek van het Wetenschappelijk Bureau der S.D.A.P. en onderwierp de opgewekte uitspraken van het boek „Het Werkende Land” aan critiek. Ten slotte vroeg zij vrijheid voor belangeloos colporteren aan vrouwen van werkloze arbeiders toe te staan.

Door Rugge werd aangedrongen op handhaving van het peil der arbeiderswoningen welke door woningbouwverenigingen en door de gemeente gebouwd worden. Hij achtte het een misbruik, om van de tegenwoordige omstandigheden gebruik te maken en nu woningen te laten bouwen, welke en wat de ruimte en wat de kook- en wasgelegenheid betreft, volkomen onvoldoende zijn.

Vorrink sprak over de jeugdwerkloosheid, een belangrijk probleem voor de toekomst van het Nederlandse volk. De maatregelen van de regering zijn eerbiedwaardig, maar geheel onvoldoende, vooral omdat zij niets mogen kosten. Alleen normaal werk met normale verdiensten kan in het groot helpen. Hij wenste groter financiële hulp voor de werkkampen, ook omdat de organisaties, die reeds zoveel in deze deden, uitgeput raken. Ook wees hij op de onjuistheid, dat inwonende jongeren geen eigen ondersteuning krijgen en dat de verdiensten voor tweederde worden afgetrokken van de steun van den vader. Ook het vakonderwijs moet geldelijk zó worden gesteund, dat de jonge werklozen vakbekwaamheid krijgen en behouden. Hij geloofde echter niet, dat deze Minister het gehele probleem zou kunnen oplossen.

Minister Slingenberg wilde vooral in het werklozenprobleem grote voorzichtigheid betrachten, ook wat de werktijdverkorting betreft. Dat de woningbouwverenigingen ontevreden waren over zijn beleid, had hij nog nooit vernomen. Het tekort aan kleding en huisraad gaf hij toe, daarin zou op bijzondere wijze worden voorzien. Hij ontkende echter, dat „het moreel” was aangetast en meende, dat de steun aan werkkampen, cursussen e.d. zo groot mogelijk was.¹⁾

Vorrink en Rugge wezen den Minister bij de repliek op diens onjuiste kijk betreffende de jeugdwerkloosheid en de volkshuisvesting.

Buitenlandse Zaken

Polak wees op de invloed van het fascisme uit andere landen, welke propaganda een gevaar voor de democratie betekent. Voor het voortbestaan van en de steun aan de Volkenbond, nam hij het op. Dat deze verzwakt is, ligt deels aan de werkloosheid van twee grote mogendheden; evenwel dienen alle krachten te worden ingespannen om de Volkenbond te handhaven en te versterken en geen verzwakkende maatregelen te steunen.

¹⁾ Hoewel dit niet in openbare zitting werd medegedeeld, heeft de Minister het gratis-colportage-verbod voor vrouwen van werklozen opgeheven, wanneer deze vrouwen ook reeds vroeger op deze wijze colporteerden.

Ten slotte behandelde hij de aanhouding van Nederlandse schepen door Spaanse rebellen-vaartuigen, waarbij hij jegens de regering lof uitsprak voor de betoonde houding.

Minister De Graaf meende, dat het in de tegenwoordige omstandigheden beter was, een zekere verslapping in de toepassing van het Statuut van de Volkenbond te aanvaarden. Nederland erkende de Franco-regering niet en het aanhouden van schepen werd als zeeroverij beschouwd.

Onderwijs

Osserdorp besprak het voor en tegen van het Bijbelonderwijs op de lagere school. Verder klaagde hij over de onbevredigende toestand van het voorbereidend onderwijs.

De klachten over de resultaten bij het lager onderwijs achtte hij in het algemeen onjuist al oefenen de slechte economische toestanden natuurlijk hier wel invloed ten kwade uit. De overvolle klassen — er zijn er van 70 kinderen — zijn evenwel funest, van opvoeding kan geen sprake meer zijn maar van hulp aan achterblijvers evenmin. Daarbij lopen er een 12 000 jonge onderwijzers en onderwijzeressen werkloos rond. Hij verzocht de regering ook aan die grote schare te denken en zo mogelijk iets voor haar te doen.

Door C. Pothuis—Smit werd weder grotere steun aan het landbouw-huishoud-
onderwijs gevraagd. Zij raadde den Minister aan te bedenken, hoe dit culturele werk aan het platteland ten goede komt en de trek naar de steden vermindert.

Minister Slotemaker de Bruine zeide, dat al deze voorgestelde verbeteringen onmogelijk waren voor het ogenblik nu er geen geld was. Maar hij vond alles heel sympathiek.

Waterstaat

De positie der mijnwerkers werd door De la Bella besproken. Hij wenste een kortere arbeidstijd vooral omdat de productie per man en per dag ontzaglijk is gestegen gedurende de laatste jaren. Ook het ouderdomspensioen moet worden verbeterd de uitkeringen zijn te laag; hij dacht aan een extra-heffing op de kolen, zoals hier en daar in het buitenland bestaat.

Minister Van Lidth de Jeude bleek bang te zijn voor verhoging van de kostprijs der kolen. Wat de pensioenen aangaat, hij achtte de toestand beter dan in het buitenland.

Verkeersfonds

Betreuenswaardig achtte Molmaker het, dat deze ijverige, goedwillende Minister de coördinatie van het verkeerswezen nog niet tot een oplossing heeft kunnen brengen. Toch schreeuwt het verkeersprobleem als het ware om een oplossing. De concurrentie is groot binnenscheepvaart en spoorwegbedrijf werken met grote tekorten. Verder besprak hij zaken over het personeel van spoor- en tramweg-ondernemingen. De diensttijden zijn in vele gevallen langer geworden en het werken geïntensiveerd. Dan wees hij nog op het onrustbarende tekort van het pensioenfonds van het spoorwegbedrijf, de verstrekte inlichtingen stelden hem allerminst gerust. Ten slotte stelde hij het ATO-bedrijf en de toestand van een aantal tramweg-ondernemingen met hun pensioenfonds aan de orde.

Minister Van Lidth de Jeude bleek weder een voorstander te zijn van samenwerking der verschillende bedrijven. Hij geloofde dat er reeds veel voorbereidend werk was verricht om tot een betere regeling van het verkeerswezen te geraken. Over de pensioenfonds gaf hij enige geruststellende verklaringen, maar de diensttijden achtte hij niet te lang. Hetgeen bij replek een wederwoord van Molmaker uitlokte.

Hiermede was de Rijksbegroting voor 1937 afgehandeld.

Indië

Evenals alle jaren behandelde Mendels weder de z.g. Indische begroting. Hij critiseerde scherp de wonderlijke figuur der „oliegelden“, die de olieconcerns dit jaar zullen ophrengen in plaats van een wettelijke belasting. Onrustbarend noemde hij de verhoging van de kosten van het levensonderhoud met het oog op het zo verzwakte weerstandsvermogen der inlandse bevolking. Hij drong aan op systematisering der inheemse industrie en vooral op wederopbouw van het onderwijs, ook van het technisch onderwijs. Ook in verband met de buitenlandse invloeden is dit van belang.

Het voorstel van Soetardjo tot het houden van een imperiale conferentie om de mogelijkheid te bespreken van een zelfstandig Indië binnen de grenzen van de Rijkswetgeving achtte hij zeer belangrijk Indië zou op deze wijze kunnen worden ontwikkeld tot een gelijkwaardig deel van Nederland Hij meende, dat wij de moed dienden te bezitten om dit plan uit te voeren Dan zouden wij voor latere geslachten een na te volgen voorbeeld zijn.

Ossendorp sprak over de herberekening der Indische pensioenen Hij meende, dat een ambtenaar recht blijft houden op zijn eenmaal verworven pensioen; dit acht hij een onaantastbaar recht, de ambtenaar heeft dit pensioen zelf verdiend

Minister Collijn meende, dat die „oliegelden" volkomen in orde waren Met plannen, als de petitie Soetardjo betreft moet men voorzichtig zijn en veel geduld hebben. Het gaat niet zo gauw De pensioenen blijft hij zien als aantastbaar.

Wijziging van de Grondwet

De zeer bescheiden voorstellen tot grondwetsherziening werden door De Zeeuw behandeld Hij hoopte, dat de voorstellen tot opheffing van de onschendbaarheid en de uitsluiting van sommige Kamerleden niet zouden worden aangenomen; zij zouden tot moeilijkheden aanleiding geven men denke aan de fascistische idealen, en misschien martelaren kweken De vermindering van het inkomen van de Tweede Kamerleden betreunde hij; een betere regeling, als in sommige gemeenteraden was mogelijk geweest

Minister de Wilde hield een lange rede, in het bijzonder uitvoerig tegen de NSB-ers die het voor de „vrijheid" hadden opgenomen

Bij de stemming brachten de sociaal-democraten hun stem uit tegen de uitsluiting van sommige Kamerleden en tegen de opheffing der onschendbaarheid van Kamerleden.

Wijziging Dienstplichtwet

Op 20 April werd de wijziging van de dienstplichtwet, welke de mogelijkheid tot nadere plannen inhield door de Eerste Kamer aangenomen

Mendels legde een korte verklaring af, waarom de fractie vóór stemde, zonder zich voor de toekomst vast te leggen

C Pothuis—Smit legde eveneens een verklaring af, waarom zij tegenstemde, omdat de wet de weg opent voor contingentsverhoging en voor versterking der bewapening.

Interpellatie-Moltmaker (Tandtechnici)

Moltmaker besprak de zaak der gedupeerde tandtechnici Hij releveerde de conclusie der betreffende commissie—De Wilde, die het rechtsgevoel niet bevredigde en de resultaten van het examen aan personen afgenomen die vele jaren hun functie hadden vervuld en waarvan verscheidene reeds op middelbare leeftijd waren De niet-geslaagden werden brodeloos gemaakt met een politie-agent voor de deur Dit heeft de ernstigste gevolgen gehad Hij verzocht den Minister om hier recht te doen en ook de hangende vervolgingen stop te zetten

Minister Slingenberg bleek ook de oplossing der kwestie onbevredigend te achten De indiening van een wetsontwerp kon hij echter niet meer bevorderen. Wel wilde hij de zaak nog bespreken met den Minister van Justitie.

Wijziging Lager Onderwijswet

Ossendorp behandelde de kwestie van de normen die voor het openbaar onderwijs in de wet moeten worden opgenomen Hij was van oordeel dat de voorstanders van het openbaar onderwijs in de staatscommissie een onjuiste houding hadden aangenomen waardoor zij het openbaar onderwijs niet dienden De voorstanders van het bijzonder onderwijs kregen volledig wat zij wensten Er zullen bij aanneming van deze wet nog meer openbare scholen worden opgeheven, dan thans reeds het geval is Hij verklaarde tegen het wetsvoorstel te zullen stemmen

De Zeeuw was van een andere mening Hij geloofde dat bij goede toepassing van de wet, ook bij de voorstanders van het openbaar onderwijs rust en zekerheid zouden terugkeren

Minister Slotemaker de Bruïne geloofde, dat voor alle partijen de toekomst van het onderwijs met gerustheid kan worden tegemoet gezien.

Bij de stemming verklaarden zich Ossendorp, Mendels en Ruggie tegen het wetsontwerp; de anderen stemden voor.

Wijziging Wetboek van Strafvordering

De voorgestelde wijziging betref voornamelijk het zwijgrecht, waarop de verdachte in een strafproces niet meer zou worden opmerkzaam gemaakt.

Mendels keerde zich daartegen, hij zette uiteen, tot welke ongewenste consequenties men bij zulk een incidentele herziening van het Wetboek van Strafvordering zou kunnen komen. Hij waarschuwde tegen loswrikken van de eerste steen van een zorgzaam opgebouwd stelsel.

Minister Van Schaik hoopte daarentegen, dat ook het zwijgrecht zelf spoedig geheel zou vervallen.

De sociaal-democraten stemden tegen de wet. Deze werd aangenomen.

Collectieve arbeidsovereenkomsten

Het wetsvoorstel ging over het verbindend en onverbindend verklaren van bepalingen van collectieve arbeidsovereenkomsten.

Danz zette de betekenis van collectieve arbeidsovereenkomsten in het licht. Evenwel is aan dit wetsontwerp ook de onverbindendverklaring verbonden, hetgeen een groot gevaar inhoudt. In plaats daarvan zou de intrekking van de verbindendverklaring moeten staan. Onverbindendverklaring is destructief, terwijl de wet iets positiefs moest geven. Op deze wijze kan de wet de bedrijfsverhoudingen ontwrichten en de bedrijfsvrede verstoren. Behalve dit overwegende bezwaar sprak hij nog z'n spijt uit over de moeilijkheden om de overbelaste Arbeidsinspectie eventuele enquetes op te dragen. Ook komt er geen effectieve controle-instantie.

Minister Slingenberg meende, dat de belangen der arbeiders door deze wet op een rechtmatige wijze werden bevorderd.

De sociaal-democraten stemden tegen.

Verdeling van de beschikbare arbeid

Dit wetsontwerp bedoelde in hoofdzaak om vrouwen en meisjes te doen vervangen door mannen en jongens.

C. Pothuis—Smit zette de onrechtvaardigheid hiervan uiteen. De bedoeling is immers duidelijk, de meisjes worden gedrongen naar het meest onbeschermd en slechtst betaalde vak, het dienstbode-beroep. Het is een voortzetting van de uitschakeling van de vrouw van de arbeidsmarkt, welke voor velen permanente werkloosheid ten gevolge zal hebben. Ook de katholieke vrouwen hebben zich zeer scherp tegen dit wetsvoorstel uitgesproken.

Minister Slingenberg meende, dat het zo'n vaart niet zou lopen.

De wet werd aangenomen. Alleen Mendels en C. Pothuis—Smit stemden tegen.

Pachtwet

Eindelijk kwam na een aantal schermutselingen o.a. met den voorzitter, de Pachtwet op 24 Mei — dus vlak voor de Tweede Kamerverkiezingen — aan de orde. Op 28 Mei werd de wet aangenomen met 28 tegen 14 stemmen. De sociaal-democraten stemden voor.

Reorganisatie van het spoorwegbedrijf

Op 25 Mei werd nog aangenomen een wet betreffende het spoorwegbedrijf, die door Moltmaker wel werd aanvaard, maar waartegen hij toch enkele bezwaren had; zo wenste hij onder de commissarissen ook een of meer vertegenwoordigers van het georganiseerde personeel te zien benoemd.

Minister Van Lidth de Jeude verklaarde zich hiervan een tegenstander, waarop Moltmaker een motie aan de orde stelde, die echter verworpen werd.

De wet werd daarna aangenomen.

Verkiezing Eerste Kamer

Op 5 Juni 1937 werd de zitting der Staten-Generaal gesloten. Daarmee was geëindigd de parlementaire werkzaamheid van die leden, die op grond van het besluit omtrent de leeftijdsgrens niet meer opnieuw voor de Eerste Kamer gecandidateerd konden worden. De fractie verloor daardoor haar voorzitter mr. M. Mendels, haar secretaresse C. Pothuis—Smit en de leden L. M. Hermans, F. L. Ossendorp, H. Polak en E. Ruge. Ook pg. P. Danz keerde niet meer in de Kamer terug. Aan deze partijgenoten, die allen gedurende verscheidene jaren hun kracht aan het Kamerwerk hebben gegeven, wordt terecht in het verslag van den Partij-secretaris een woord van dank gebracht.

voor de diensten, die zij in hun kwaliteit van lid van de Eerste Kamer aan de Partij hebben bewezen

Bij de verkiezingen voor de Eerste Kamer werden herkozen de partijgenoten S de la Bella, P Moltmaker K Vorrink en A B de Zeeuw; de nieuw gekozenen waren de partijgenoten Ch v d Bilt, P Hiemstra, M A Reinalda, Mr E Ribbius Peletier, P Sikkes Mr J in 't Veld, N Vijlbrief en Dr H B Wiardi Beckman De nieuw samengestelde fractie koos tot haar voorzitter A B de Zeeuw, tot tweede voorzitter S de la Bella en tot secretaresse E Ribbius Peletier

Op de 8ste Juni kwam de nieuwe Eerste Kamer bijeen

De werkzaamheden over het tijdvak 8 Juni—31 December 1937

Adres van antwoord op de Troonrede

Bij de behandeling van het voorstel de Troonrede met een adres te doen beantwoorden, verklaarde de fractievoorzitter dat onze fractie onveranderd op het standpunt staat dat het beter ware met de traditie de Troonrede met een adres te beantwoorden, te breken Nu echer bij vorige gelegenheden de kamermeerderheid blijkt heeft gegeven deze traditie te willen handhaven, zal — zo verklaarde p.g De Zeeuw — onze fractie, tenzij zich bijzondere omstandigheden voordoen, zich ervan onthouden telkens van haar afwijkend standpunt te doen blijken.

Crisisvoerwet

Onze fractie gaf haar stem aan dit wetsontwerp dat met 29—7 stemmen werd aangenomen.

Verlenging van de geldigheidsduur van tijdelijke bepalingen betreffende de vaccinatie

Bij dit voorstel sprak p.g De Zeeuw er de ontevredenheid onzer fractie over uit dat de regering er nog steeds niet in geslaagd is een definitieve regeling voor de vaccinatie te treffen en thans wederom aan de Kamer medewerking vraagt voor de noodmaatregel van een tijdelijke opschorting van de vaccinatieplicht, dit maal zelfs voor de tijd van twee jaar. P.g. De Zeeuw wilde zich niet verzetten tegen de instelling van een staatscommissie te dezer zake, doch verklaarde dat onze fractie alleen dan aan een hernieuwde opschorting haar medewerking zal willen verlenen, wanneer de Minister de uitdrukkelijke verzekering geeft dat binnen het tijdsverloop waarvoor thans opnieuw de vaccinatieplicht wordt opgeschort, een definitieve regeling van het vaccinatievraagstuk tot stand zal worden gebracht.

Nadat de Minister van Sociale Zaken de gevraagde verzekering had gegeven, meende onze fractie zich niet tegen het wetsontwerp te moeten verzetten.

Interpellatie-Vorrink

Op 30 December gaf de Kamer aan p.g Vorrink verlof den Minister van Buitenlandse Zaken te interpellieren over de stappen door de regering gedaan of te doen in zake de erkenning van den koning van Italië als keizer van Ethiopië De interpellatie zelve die in Januari werd gehouden valt buiten ons verslagjaar.

E. RIBBIUS PELETIER,
Secretaresse

Verlag van de Soc.-Dem. Tweede Kamerfractie 26 Januari 1937—21 Februari 1938)

Na de verkiezingen onderging de samenstelling der Fractie aanmerkelijke wijziging. De nieuwe Kamer telde 23 sociaal-democraten. In plaats van 21 (er waren 22 gekozen, doch Duys behoorde niet meer tot de Fractie) terwijl van de zittende leden wegens het bereiken van de leeftijdsgrens niet meer verkiesbaar waren: Van der Heide, K ter Laan, Vliegen en Van Zadelhoff. Om andere redenen hadden zich niet meer kandidaat gesteld Suze Groeneweg, Cramer en Hiemstra. Met hen ging een schat van ervaring voor de Kamer verloren. Negen nieuwe fractie-leden deden hun intrede in het Parlement, n.l. Van Gelderen, Van den Goes van Naters, Hilgenga, Mej De Jong, Kievit, Van Lienden, Van Sleen, Stokvis en Vos.

Weder werd een lid der Fractie derde voorzitter der Kamer, n.l. Drees.

Het Bestuur van de Fractie werd als volgt samengesteld: Albarda, voorzitter; Drees 2e voorzitter; IJzerman, secretaris, Van der Goes van Naters 2e secretaris.

In de Algemene Raad werd de Fractie vertegenwoordigd door Van der Sluis, Van Gelderen en Van den Tempel met Van der Waerden en IJzerman als plaatsvervangers.

In de Partijraad zijn de vertegenwoordigers der Fractie: Van Braambeek en Van der Sluis, met Van der Waerden en Van Gelderen als plaatsvervangers.

Overzicht der werkzaamheden van 26 Januari 1937 tot het einde van het zittingsjaar 1936/1937

Grondwetsherziening

Bij de algemene beschouwingen wees Albarda op de betrekkelijk geringe betekenis van de ingediende voorstellen. Intussen verheugde hij zich er in, dat de Regering er van heeft afgezien beperking van de vrijheid van drukpers voor te stellen. Onaanvaardbaar achtte hij de opvatting, dat een verschijningsverbod voor drukwerken mogelijk zou zijn ook zonder grondwetsherziening. Tegen excessen moet op andere wijze worden gewaakt. Waarom doet de Regering geen voorstel tot het instellen van een „droit de reponse” (recht van antwoord), waarvoor geen grondwetsherziening nodig is?

Spreeker achtte het wenselijk voor de Eerste Kamerleden de vergoeding voor verblijfkosten per vergadering te vervangen door een vaste schadeloosstelling.

Hij verenigde zich met de opvatting van de Regering, dat instelling van een Kamer voor het bedrijfsleven als deel van de Staten-Generaal niet wenselijk is. Tot instelling van een centraal orgaan tot behandeling van bedrijfsaangelegenheden opent de Grondwet reeds de mogelijkheid, maar het zal niet kunnen worden belast met de algemene rechtsvorming. (26 Jan.)

Inkomen der Kroon en schadeloosstelling en pensioen van de leden der Tweede Kamer.

Donker verklaarde in te stemmen met het voorstel om grondwettelijk vastgestelde bedragen bij de wet, maar met een 2/3 meerderheid, te wijzigen, maar betoogde dat vast moest staan, dat ook voor wijziging, intrekking en amendering van zulke wetten een 2/3 meerderheid nodig is. (28 Jan.)

Vliegen deelde mede, dat de fractie met een vermindering van de schadeloosstelling der Kamerleden van f 5000.— tot f 4500.— accoord zou kunnen gaan, maar dat zij het onbillijk achtte verder te gaan. Hij wees er op, dat voor de Kamerleden, die buiten Den Haag wonen, van de schadeloosstelling een vrij groot bedrag afgaat voor verblijfkosten.

De Minister wijzigde het Regeringsvoorstel in deze geest.

Een amendement-Donker om te bepalen, dat een twee derde meerderheid nodig is ook voor een w. o. tot intrekking of wijziging van een wet inzake het inkomen der Kroon of de schadeloosstelling der Kamerleden, werd aangenomen met 44 tegen 27 stemmen. Een tweede amendement-Donker om dit ook te doen gelden bij amendementen op een dergelijk w. o., werd bij zitten en opstaan verworpen.

Ministers zonder portefeuille.

Vliegen had er geen bezwaar tegen, dat de mogelijkheid werd geopend Ministers zonder portefeuille te benoemen, maar drong er op aan, dat daartoe alleen in uitzonderingsgevallen zou worden overgegaan.

Evenredige vertegenwoordiging.

Vliegen stemde in met het voorstel om de evenredige vertegenwoordiging te doen gelden „binnen door de wet te stellen grenzen”. Het is niet in strijd met de democratie al te ver gaande versnippering tegen te gaan. Dat mag echter niet leiden tot een poging om door de wet de kleine partijen weg te werken (29 Jan.)

Revolutionnaire vertegenwoordigers.

Albaida erkende het morele recht om maatregelen te nemen tegen bewegingen, die de democratie bedreigen. Het regeringsvoorstel, dat de mogelijkheid wil openen revolutionnaire volksvertegenwoordigers van hun lidmaatschap vervallen te verklaren, achtte hij echter een mislukte poging om het vraagstuk op te lossen. Eventueel zou de beslissing moeten worden genomen, niet door de Raad van State of de Hoge Raad maar door de Kamer zelf. Spr. verklaarde zich echter namens de v. d. fractie tegen het gehele voorstel. Er is geen zekerheid, dat het niet onredelijk zal worden toegepast. Men zou door een groep uit de Kamer te verwijderen kunstmatige meerderheden kunnen scheppen. Het reglement van orde geeft waarborgen in de Kamer. Buiten de Kamer kan de rechter optreden. Verder moeten de kiezers oordelen.

Donker oefende juridische critiek op de vage redactie, die ruimte laat voor de willekeurige toepassing.

Ook Vliegen bestreed het voorstel, dat hij overbodig en gevaarlijk achtte, terwijl hij ook de moeilijkheden van de uitvoering in het licht stelde. (2 Febr.)

Donker verklaarde zich namens de fractie tegen een amendement-Suring, dat beoogde tijdens de termijn van vervallenverklaring het pensioen van een Kamerlid in te houden. Het werd aangenomen met 49 tegen 26 stemmen.

Aangenomen werd ook, met 54 tegen 21 stemmen, een amendement-De Geer om voor de beslissing over vervallenverklaring bij de wet een apart college in te stellen. De soc.-dem. stemden tegen.

Openbare lichamen voor beroep en bedrijf.

v. d. Waerden achtte het hierop betrekking hebbend regeringsvoorstel weinig belangrijk. Handhaving van het woord „beroep” kan tot verwarring leiden. Het gaat in wezen om de bedrijven. Het voorstel is niet noodzakelijk, omdat art. 194 van de Grondwet reeds de mogelijkheid opent die men thans nog eens wil vastleggen. Intussen zijn de soc.-dem. voorstanders van regelingen voor de bedrijven als complexen van ondernemingen en van een centrale economische raad met regerende verordende bevoegdheid. De amendementen-Goseling achtte hij ook onschuldig en van geringe betekenis.

Het enige nut van de voorstellen is het onderstrepen van de urgentie van nieuwe organen. Daarom gaat het hier misschien niet om een dode mus, maar dan toch om een mus, en niet om een paradijsvogel.

Bij de replieken legde v. d. Waerden er de nadruk op, dat het in het algemeen belang nodig kan zijn, dat de overheid nieuwe organen instelt, ook als tevoren geen samenwerking in een bedrijfstak is tot stand gekomen. (4 Febr.)

Nadat de amendementen-Goseling enige malen waren gewijzigd, verklaarde v. d. Waerden, dat er z. i. te veel dubia in waren en dat er ook een beperking in kon worden gelezen, zoda' hij er zijn stem niet aan zou geven.

De Regering bracht enige wijzigingen aan. Tenslotte bleef over een amendement-Goseling, dat werd verworpen met 48 tegen 34 stemmen. (5 Febr.)

Gevolgen van politieke delicten.

Donker bestreed een voorstel, dat tengevolge zou hebben, dat plegers van politieke strafbare feiten, veroordeeld tot gevangenisstraf van meer dan een jaar, niet verkiesbaar zouden zijn, ook als het betrof politieke delicten. Hij diende een amendement in om die consequentie te voorkomen. Daarnaast stelde hij een amendement voor van formele aard, dat door de Regering werd overgenomen. (4 Febr.)

Het andere amendement werd verworpen met 51 tegen 28 stemmen.

De parlementaire onschendbaarheid.

De Regering stelde voor om voor de parlementaire onschendbaarheid een uitzondering te maken voor opruiing of schending van geheimen.

Donker verdedigde amendementen strekkende om geen uitzonderingen te maken voor opruiing;

de uitzondering wegens schending van geheimen alleen te laten gelden voor die geheimhouding, welke krachtens besluit der vergadering op de betrokkenen rust;

te bepalen, dat gerechteijke vervolging, voorzover deze toegelaten wordt, slechts zal kunnen plaats hebben na vergunning door de vergadering.

Hij zette uiteen van hoe grote betekenis in bijna alle Westeuropese landen de parlementaire onschendbaarheid wordt geacht en hoe nodig het is, dat ook in buitengewone tijden van spanning de volksvertegenwoordigers vrij uit kunnen spreken, zonder dat zij daarvoor kunnen worden vervolgd (4 Febr.)

Bij repliek op 5 Febr. verdedigde hij nader zijn standpunt.

Zijn amendementen werden verworpen, resp. met 44 tegen 25, 49 tegen 20 en 42 tegen 27 stemmen.

Staatssecretarissen.

Albarda verklaarde, dat de fractie zou stemmen voor een amendement-Goseling inzake het instellen van het instituut van staatssecretarissen, omdat het slechts de mogelijkheid tot benoeming van staatssecretarissen opent, wat in bepaalde omstandigheden nuttig zal kunnen zijn. (5 Febr.)

Het amendement werd aangenomen met 49 tegen 30 stemmen.

Het parlement en mobilisatie.

Albarda verdedigde een amendement om te bepalen, dat bij mobilisatie „binnen 24 uur” in plaats van „onverwijld” een wetsvoorstel aan de Staten-Generaal moet worden gedaan. Hij wees er op hoe de bedoeling steeds is geweest, dat bij mobilisatie de volksvertegenwoordiging er ogenblikkelijk in zou worden gekend maar hoe de betekenis van het woord „onverwijld” in de Grondwet gaandeweg is versiept.

Voorts verdedigde hij een amendement, strekkende om ook het opkomen van de Bijzondere Vrijwillige Landstorm onder de bepaling te doen vallen. Hij wees er op, dat de regering zich anders, door „toelating” tot z.g. vrijwillige opkomst onder de wapenen zich kan omringen met een gewapende macht van 85.000 man, zonder dat de volksvertegenwoordiging er in wordt gekend. (5 Febr.)

De beide amendementen werden verworpen, resp. met 49 tegen 26 en met 46 tegen 28 stemmen (9 Febr.)

Op 9 Februari deed Albarda een poging om een onzuivere stemming te voorkomen, door aan te dringen op splitsing van het zevende ontwerp tot grondwetsherziening, dat zeer uiteenlopende punten bevatte (staatssecretarissen, onschendbaarheid, wijziging van de verkiesbaarheid, enz.).

De Minister van Binnenlandse Zaken vreesde daarvan echter te lang uitstel en een motie-Albarda, waarin op splitsing werd aangedrongen, werd verworpen met 48 tegen 27 stemmen.

Bij de eindstemming op 11 Februari werden alle ontwerpen inzake grondwetsherziening aangenomen; het ontwerp betreffende vervallenverklaring van revolutionaire vertegenwoordigers echter slechts met 60 tegen 36 stemmen en het zevende (verzamel)ontwerp met 56 tegen 40 stemmen terwijl bij de tweede behandeling in de nieuwe Kamer een twee derde meerderheid nodig zal zijn voor aanneming.

Surinaamse begroting voor 1937

IJzerman merkte op, dat Suriname veroordeeld schijnt om steeds in een staat van armoede en armlastigheid te verkeren. Een belangrijk offer ineens tot verbetering van de economische toestand wil de regering Nederland niet laten brengen. De Koloniale Staten hebben de begroting verworpen, als uiting van ontstemming, omdat de regering ze pleegt te negeren. Hij critiseerde in dit verband de ganx van zaken ten opzichte van de nieuwe rechterlijke organisatie en de landsvaartuigendienst. Voorts besprak hij verschillende bedrijfstakken en bepleitte hij voortzetting van proeven met het rijstbedrijf. Tenslotte behandelde hij de misbruiken, aan het licht gekomen ten aanzien van de verhouding tussen enige politieambtenaren en Chinese speelhuishouders.

Mevr. de Vries-Bruins besprak de hygiënische toestanden, waarvan te weinig bekend is, maar die in elk geval veel te wensen overlaten. Meer in het bijzonder drong zij aan op krachtige bestrijding van tuberculose (lepra, malaria en dysenterie). Oplossing van het waterleidingvraagstuk is nodig. (9 Febr.)

Indische begroting voor 1937.

Cramer handhaafde zijn weinig gunstig oordeel over den thans afgetreden Gouverneur-Generaal, maar verklaarde, den nieuw opgetreden landvoogd met vertrouwen tegemoet te treden. Over de toestanden op Java oordeelt de Minister te optimistisch. De aanpassingspolitiek heeft veel leed veroorzaakt. Voor de bestrijding van de werkloosheid is te weinig gedaan. De inheemse nijverheid worde bevorderd.

De regering kome spoedig met een welvaartsplan De lonen moeten omhoog Economische actie moet vrijelijk kunnen worden gevoerd Economische samenwerking tussen Indië en Nederland moet op basis van gelijkheid worden bevorderd De devaluatie heeft in Indië een sterke opleving veroorzaakt, waardoor ook de financiën gunstig zullen worden beïnvloed Indië is in vele opzichten een rijk land, maar de grote winsten, die in de goede jaren worden gemaakt, vloeien af naar de aandeelhouders in het moederland 's Lands schatkist moet meer profiteren van de ondernemerswinsten Een tijdelijk extra uitvoerrecht van 2 pct is te laag De onlijverheid moet zwaarder worden belast Versterking van de weermacht mag niet gaan ten koste van de levensbehoeften van de bevolking Nederland moet meer voor Indië doen

Tegen de inlandsche volksbeweging wordt veel te scherp opgetreden De NSB wordt geheel anders behandeld. Het zou een goede politiek zijn, te voldoen aan de wens, uitgesproken door de Volksraad, dat een ronde-tafel-conferentie zal worden gehouden over de vraag, hoe aan Indië groter zelfstandigheid kan worden gegeven (10 Febr.)

K ter Laan bestreed het nieuwe voorstel inzake korting op de Indische pensioenen en besprak verder de belangen van de in functie zijnde ambtenaren, ook in verband met de ingetreden prijsstijging Daarbij critiseerde hij de invoering van het regionale bezoldigingsbesluit (11 Febr.)

Bij de republiek diende Cramer een motie in, aandringende op verhoging van het tijdelijk uitvoerrecht van 2 op 4 pct

De motie werd op 16 Febr verworpen met 55 tegen 28 stemmen.

K ter Laan bestreed nogmaals de aantasting van de pensioenen, die niet wordt goedgekeurd door het voorstel om een aantal oude pensioenen te verhogen Onder de pensioenen, waarop gekort wordt, zijn ook vele lage (12 Febr.)

Bij de behandeling van de artikelen kwam hij opnieuw op tegen het samenkoppelen van deze punten

Het wo werd aangenomen met 51 tegen 29 stemmen nadat was overgenomen een amendement-De Geer om de duur te beperken tot 1 Januari 1938 (16 Febr.)

Bij de afd Justitie pleitte Cramer voor uitbreiding van de sociale wetgeving. Voorts besprak hij het onrecht, den heer Margadant aangedaan die onschuldig is veroordeeld en die overleden is, voordat rechtsherstel had plaats gehad

Kupers drong aan op krachtige bestrijding van de werkloosheid, op betere werkloosheidszorg en op spoedig geheel verdwijnen van de poenale sanctie

Cramer betoogde bij de afd Financiën, dat meer moet worden gedaan om het opiumgebruik tegen te gaan, en besprak bij Binnenlands Bestuur de positie van de gezaghebbers (16 Febr.)

Bij de afd Onderwijs en Eredienst wees K ter Laan nogmaals op de afbraak, die het gevolg is geweest van de doorgevoerde bezuinigingen en die moet worden hersteld

Bij de Dienst der Volksgezondheid besprak Mevr De Vries—Bruins de overgangsmoeilijkheden, die verbonden zullen zijn aan de op zichzelf gewenste decentralisatie ook op dit gebied De overdracht van ziekeninrichtingen aan verenigingen mag er niet toe leiden, dat de verpleging in strijd komt met de godsdienstige opvattingen van de inlanders Het centraal gezag moet voorlopig leiding en voorlichting blijven geven bij de bestrijding van volksziekten en in elk geval de pestbestrijding voorlopig in handen houden Zij besprak voorts de onvoldoende voedingstoestand en het tekort aan medische hulp in de desa's

Cramer stelde bij de afd Verkeer en Waterstaat een amendement voor om als begrotingsartikel op te nemen „bijzondere inkomsten uit de aardolie-industrie door verhoging van de gegarandeerde prijs per kilogrammen ruwe olie tot f 150" Hij noemde het onhoudbaar, dat de olieaatschappijen met een afkooptom van belastingbetaling afkomen Intussen trok hij het amendement tenslotte in op grond van daartegen aangevoerde bezwaren van formele aard

Cramer achtte het niet in het belang van Indië, dat de Minister niet heeft willen meegaan met de wens van de Volksraad, om de werken voor de electriciteitsvoorziening van Midden-Java door de Overheid te doen bouwen en beheren

Bij de afd Oorlog en Marine verklaarde Cramer, dat de fractie thans niet daartegen zou stemmen Met de geringe draagkracht der Indische bevolking zal echter ernstig rekening moeten worden gehouden en indien de grenzen van het redelijke bij de defensie-uitgaven worden overschreden, zal de fractie zich daartegen verzetten.

Wijziging van de Haringwet 1927

Drop drong aan op uitbreiding van de Commissie van Advies inzake deze wet. Hij bestreed een amendement -Van Dijken, dat strafbepalingen wilde schrappen

Interpellatie-Van der Sluis inzake het pluimveebedrijf

Van der Sluis stelde de volgende vragen.

1. Is het den minister bekend, dat het pluimveebedrijf noodlijdend is geworden, hetgeen vooral ook voor de kleine boeren op de zandgronden een ramp is?
2. Is ook de minister van oordeel, dat de oorzaak van deze noodlijdendheid mede moet worden gezocht in de verhoogde productieprijs van de eieren ten gevolge van de monopolie-winst op de invoer van de granen?
3. Is het den minister bekend, dat de restitutie-regeling bij de export van de eieren niet voldoende tot haar recht komt, zodat ook de prijsoptrekkende werking van het binnenland ten deze faalt?
4. Is de minister bereid te bevorderen, dat de pluimveehouders in de toekomst veevoer bekomen, dat niet belast is met monopolierechten?

Hij lichtte deze vragen uitvoerig toe Toen de Minister verklaarde, dat hij de zaak ernstig bestudeerde, herinnerde v d Sluis eraan, dat de Minister dat ook anderhalf jaar geleden al had verklaard Hij stelde een motie voor, luidende:

De Kamer,

van oordeel, dat in de pluimveehouderij tussen de productiekosten en de opbrengst van het product een zodanige wanverhouding is ontstaan, dat dit bedrijf niet meer lonend is

spreekt de wenselijkheid uit, dat voor de pluimveehouders, hetzij graan wordt beschikbaar gesteld, dat niet met monopolierechten is belast, hetzij een rechtstreekse restitutie wordt gegeven, die gelijk is aan het bedrag van de graanrechten, welke door hen worden opgebracht.

hetzij steun uit het landbouwcrisisfonds wordt verstrekt,

en gaat over tot de orde van de dag" (18 Febr.)

De motie werd op 19 Febr verworpen met 40 tegen 29 stemmen.

Bakkersbedrijf en baksteenindustrie

Bij de bespreking van interpellaties betreffende de houding der regering tegenover pogingen tot sanering in deze bedrijven, betoogde v. d. Tempel, dat in beide bedrijfstakken de gang van zaken onbevredigend is als gevolg van de vrije concurrentie. Bij de pogingen tot ordening heeft men te doen met typische ondernemersordering van geheel andere aard dan de bedrijfsordering op publiekrechtelijke grondslag, die het democratisch socialisme wil, waarbij ook aan de belangen van arbeiders en consumenten ten volle aandacht zou worden geschonken. De vraag of het algemeen belang gebod aan het verzoek tot verbindendverklaring te voldoen, kon de Kamer, naar het oordeel van spr., niet met onvoorwaardelijk ja of neen beantwoorden. Intussen achtte hij de houding der regering, die na lange onderhandelingen met afwijzing komt, onbevredigend. Hij wees op verschillende mogelijkheden tot verbetering en drong aan op voortgezet overleg, om alsnog tot een bevredigende oplossing in beide bedrijfstakken te komen. (19 Febr.)

Regeling van het zelfstandig uitoefenen van beroepen en bedrijven door vreemdelingen

Drees erkende de noodzakelijkheid van de voorgestelde bepalingen, vooral om ontduiking tegen te gaan van de wet op de buitenlandse arbeiders, maar zag ook grote schaduwzijden bij deze nieuwe beperking van de rechten van vreemdelingen en drong aan op een milde toepassing. Aan politieke vluchtelingen b.v. moet niet elke mogelijkheid worden ontnomen zich weer een bestaan te scheppen. De ervaring en de relaties van buitenlanders kunnen ook tot verruiming van werkgelegenheid leiden. (23 Febr.).

Regeling van het handelsonderwijs

Bij de desbetreffende wijziging van de wetten op het middelbaar en hoger onderwijs merkte Thijssen op, dat Thorbecke zich in zijn graf zou omdraaien, als hij hoorde, dat het handelsonderwijs wordt geregeld in de middelbaar onderwijswet Intussen is het nodig, dat er een wettelijke regeling komt, en als nog enige amendementen worden aanvaard, kan dit voorstel bevredigend werken.

Faber juichte toe, dat voortaan ook lokalen van openbare handelsscholen en H.B.S.-en voor godsdiensonderwijs beschikbaar zullen worden gesteld.

Thijssen verdedigde een amendement luidende: „De handelsdagschool heeft een cursus van drie of vier jaar". Het ontwerp wilde drie jaar als regel.

K. ter Laan wees daarbij op de wenselijkheid van een vierjarige handelsdagschool met volledig bevoegde leraren en een volledig program.

Het amendement-Thijssen werd overgenomen.

Voor de handelsavondscholen verdedigde Thijssen een amendement, volgens

hetwelk een leerling niet kan worden verplicht het onderwijs te volgen in andere vakken dan die, waarvoor hij zich opgeeft. (23 Febr.).

Aan de bedoeling van Thijssen werd tegemoetgekomen door een regeringswijziging, zodat het amendement kon worden ingetrokken. (24 Febr.).

Drees drong aan op het instellen van een leraarsdiploma voor de stenografie, waaromtrent thans elke regeling ontbreekt. Verder lichtte hij een amendement toe, dat de gemeenten niet door het Rijk gesubsidieerde H.B.S.-en en Gymnasia vrij zou laten in hun regeling van het schoolgeld voor leerlingen uit andere gemeenten.

Het amendement werd zonder stemming aangenomen.

Wijziging van de Geldschieterswet

Drop bepleitte de wenselijkheid betaalzegelkassen niet onder de wet te laten vallen, althans ze vrij te stellen als voldoende waarborgen worden gegeven

Donker verzette zich hiertegen. Het volkscrediet moet in zijn geheel aan wettelijk toezicht onderworpen zijn. Intussen moeten aan de betaalzegelkassen geen onnodige bezwaren in de weg worden gelegd

Een amendement-Drop in de geest van het door hem bepleitte werd, na bestrijding door Donker en door den Minister van Binnenlandse Zaken, ingetrokken.

Een amendement-Donker betreffende eisen, te stellen aan het kaartregister, werd overgenomen.

Donker bestreed enkele amendementen van Dr. Vos. Hij stelde zelf nog enige amendementen voor, die echter niet werden aangenomen.

Op 9 Maart steunde Kupers een voorstel-Van Dijk, om het wetsontwerp inzake ziekenverzorging in de lopende zitting niet meer in behandeling te nemen.

Dit voorstel werd zonder stemming aangenomen.

Wijziging van de Dienstplichtwet

K. ter Laan merkte op, dat dit het eerste voorstel op militair gebied is, dat aan de orde komt na het nieuwe Congresbesluit der S.D.A.P. Tegen dit ontwerp zal de fractie in grote meerderheid zich niet verzetten. Zij behoudt zich ten opzichte van verdere voorstellen alle vrijheid voor, ook in verband met de vraag wat er op sociaal gebied geschiedt.

Tegen de mogelijkheid meer herhalingsoefeningen te houden is geen overwegend bezwaar, nu het totaal aantal dagen niet gewijzigd wordt. Ook met beperking van de vrijstelling wegens broederdienst kan spr. meegaan, maar de rechten, die personen van de lichte 1938 reeds hebben gekregen, moeten worden gehandhaafd.

Een amendement-Ter Laan in deze geest werd met 46 tegen 17 stemmen verworpen.

Drop besprak de voorgestelde diensttijdverlenging voor de zeemilitie, waarbij hij waarschuwde tegen het pleidooi van den heer Schaepman (r.k.), die de opleiding naar Indië wilde overbrengen. Spr vroeg verder naar het standpunt van de regering inzake kruiserbouw, die hij niet nodig achtte, en drong er op aan, vast te houden aan de gedachte, dat de maritieme kustverdediging in Nederland enkel passief kan zijn.

Mevr. De Vries—Bruins verklaarde zich tegen het ontwerp, dat de mogelijkheid schept voor een snelle invoering van een eventuele verhoging van de lichtingssterkte, waardoor ook Nederland zou gaan meedoen aan uitbreiding van de be wapening.

Het ontwerp werd aangenomen zonder stemming, met aantekening, dat de heer Wijnkoop (c.p.), Mevr. De Vries—Bruins en v. Zadelhoff tegen waren. (9 Maart).

Wijziging van art. 29 van het Wetboek van strafvordering

(betreffende het zwijgrecht van den verdachte).

Donker verdedigde een amendement, luidende:

„Voor het verhoor wordt, behalve in het geval van behandeling zijner zaak ter terechtzitting, den verdachte medegedeeld, dat hij als verdachte wordt gehoord, dat al hetgeen hij antwoordt, als bewijsmiddel tegen hem zal kunnen worden gebezigd en tevens, dat zijn antwoorden ook te zijnen voordele kunnen strekken”.

Nog liever echter zag hij, dat de Minister zijn ontwerp terugnam. In 1926 maakte het inquisitoriale strafrecht plaats voor een stelsel, dat den verdachte met een aantal waarborgen en rechten omringde. Nu is daartegen een reactie ontstaan, die uit het Oosten opkomt. Door het voorstel zou een eerste bres worden geschoten in het strafrecht. Art. 29 worde niet ontzield.

Bij de repliek handhaafde Donker zijn standpunt, terwijl hij betwistte, dat zijn amendement zou zijn een suggestie aan den verdachte om te zwijgen. (10 Maart).

Het amendement-Donker werd op 11 Maart verworpen met 43 tegen 30 stemmen. Aangenomen werd echter met 61 tegen 12 stemmen een door hem gesteund amendement van de vaste Commissie voor Privaat- en Strafrecht, om te handhaven de bepaling, dat de verdachte niet tot antwoorden verplicht is.

Het aldus gewijzigd ontwerp werd aangenomen met 46 tegen 24 stemmen. Van de s.d.-fractie stemden Van Braambeek en Drees voor.

Nietigverklaring van goudclausules

Donker stemde met het ontwerp in, maar betreurde de late indiening. Hij zou echter aan een andere omschrijving van het begrip „binnenlandse overeenkomsten” de voorkeur geven.

Wijziging van de Zegelwet

Donker verdedigde een amendement om conversieleningen van provincies en gemeenten vrij te stellen van zegelrecht. (11 Maart). Het werd met 55 tegen 25 stemmen verworpen.

Reorganisatie van het Spoorwegbedrijf

v. Braambeek wees er op, dat een grote overkapitalisatie is ontstaan, doordat sinds jaren veel te weinig is afgeschreven. De schatting van f 229 miljoen is nog te laag. Bovendien behoort het Rijk f 9 miljoen per jaar in het Spoorwegpensioenfonds te storten, terwijl daaromtrent niets wordt voorgesteld. De regering geeft van de kapitaallasten een veel te gunstig beeld. Gezondmaking wordt nog lang niet verkregen. Spr. had geen bezwaar tegen de regeling, voorgesteld voor de obligatiehouders. Zij komen er heel behoorlijk af. Spr. drong aan op vertegenwoordiging van het personeel in de Raad van Commissarissen. (12 Maart).

Bij de replieken op 16 Maart verdedigde v. Braambeek nader zijn standpunt.

Instelling van een openbaar lichaam voor de Wieringermeer

v. d. Waerden herinnerde er aan, dat onze fractie reeds ruim 10 jaar geleden is gekomen met het denkbeeld om voor de Wieringermeer een openbaar lichaam krachtens art. 194 van de Grondwet te stichten. De molen heeft wel zeer langzaam gemalen. Het voorstel staat thans achter bij hetgeen de commissie-Vissering en de Zuiderzeeraad hebben aanbevolen, met name door de splitsing tussen de gemeentelijke bestuurstaak en de waterschapstaak.

Spr. juichte toe, dat een wettelijke basis zal worden verleend aan het staatsbedrijf. Aan de bedrijven moet een zodanige grootte worden gegeven, dat zij zo doelmatig mogelijk kunnen worden geëxploiteerd. Uitgifte in erfpacht verdient verre de voorkeur boven verkoop. Tenslotte kwam spr. met nadruk op tegen de poging van verschillende leden om de 3000 H.A. voor overheidsbedrijf, waaromtrent men indertijd tot een compromis is gekomen, tot 1000 te verminderen.

Een amendement-Bongaerts tot vervanging van 3000 H.A. door 1000 H.A. werd echter met 40 tegen 37 stemmen aangenomen.

Vereenvoudiging gemeentelijke administratie

Drees betuigde zijn instemming met het hierop betrekking hebbende wetsontwerp, dat door de commissie-Kooiman in korte tijd is voorbereid. Hij drong aan op verder werken in deze richting. Hij bestreed de aandrang van enige leden om de gemeenten wettelijk te verplichten bepaalde verzekeringen uitsluitend bij Nederlandse maatschappijen onder te brengen.

Vliegen bepleitte vermindering van het aantal zeer kleine gemeenten door samenvoeging tot grotere.

Een amendement-Drees om benoeming van één ontvanger voor meer dan een gemeente in meer gevallen mogelijk te maken, werd door den Minister overgenomen.

Algemeen verbindend en onverbindend verklaren van bepalingen van collectieve arbeidsovereenkomsten

Kupers verdedigde de mogelijkheid om bepalingen uit collectieve contracten verbindend te verklaren met een verwijzing naar de grote betekenis van deze contracten, zowel voor het bedrijfsleven als voor de arbeiders. Af te keuren echter achtte hij de mogelijkheid van onverbindendverklaring. Zij is geen tegenhanger van verbindendverklaring. Tegenhanger hiervan is intrekking van de verbindendverklaring. Is een staking voor verwezenlijking van een eis in individuele overeenkomsten, door de regering in een collectief contract onverbindend verklaard, een onrechtmatige daad? Waarborgen daaromtrent ontbreken.

Bij repliek wees K u p e r s op het gevaar, dat van de verbindendverklaring weinig terecht komt, maar dat een Minister wel tot onverbindendverklaring overgaat. Bij hoge lonen kan de Minister wel ingrijpen, bij lage niet.

K u p e r s verdedigde een amendement om in de wet te spreken van contracten, die van overwegende betekenis zijn, inplaats van van contracten, die gelden voor een belangrijke meerderheid van in een bedrijf werkzame personen, en een amendement, strekkende om verbindendverklaring te kunnen doen gelden voor langer dan een jaar.

Hij trok deze amendementen echter in, het eerste na een verklaring van den Minister, het tweede wegens een wijziging, die door den Minister werd aangebracht. D o n k e r verdedigde een amendement om niet van de mogelijkheid van verbindendverklaring uit te sluiten bepalingen betreffende bedrijfsrechtspraak (17 Maart).

Het werd op 18 Maart verworpen met 55 tegen 25 stemmen.

K u p e r s verzette zich tegen een amendement-Coops, om van verbindendverklaring in elk geval de lonen uit te sluiten. (17 Maart).

Dit amendement werd verworpen.

K u p e r s verdedigde een amendement om het inwinnen van advies van een commissie uit de Hoge Raad voor te schrijven. Hij trok dit echter tenslotte in ten gunste van een amendement-Kuiper van verwante strekking, dat werd aangenomen.

Sub-amendementen-K u p e r s op een amendement-Smeenk inzake controle door een bedrijfsraad of een commissie, vervielen wegens het intrekken van het amendement.

Het artikel, inhoudende de mogelijkheid om collectieve contracten onverbindend te verklaren, werd aangenomen met 47 tegen 22 stemmen.

Een door D o n k e r toegelicht amendement om te schrappen de bepaling, dat bij onverbindendverklaring elk bestaand beding tussen een werkgever en een arbeider, berustende op de onverbindend verklaarde bepaling, nietig is, werd verworpen (18 Maart).

Voor de eindstemming over het wetsontwerp verklaarde K u p e r s, dat gezien de handhaving van de mogelijkheid tot onverbindendverklaring en de daarbij door den Minister omtrent zijn bedoelingen afgelegde verklaringen, de fractie zich tot haar leedwezen tegen het ontwerp moest verklaren.

Het wetsontwerp werd aangenomen met 53 tegen 29 stemmen. (19 Maart).

Bij een regeling van werkzaamheden drong M e v r. D e V r i e s—B r u i n s aan op uitsstel van de behandeling van het wetsontwerp inzake betere verdeling van beschikbare arbeid. Zij vroeg tenslotte echter geen stemming.

K. t e r L a a n steunde, tegenover verzet van den heer Duymaer van Twist, het voorstel van den voorzitter om het wetsvoorstel inzake de mobilisatieslachtoffers te behandelen. Dienovereenkomstig werd besloten.

Bij een wetsontwerp inzake naturalisaties drong K. t e r L a a n aan op meer spoed bij het afdoen van aanvragen en op verlaging van het geëiste bedrag van f 200.—

Stichting van een laboratorium voor de luchtvaart

v B r a a m b e e k maakte er bezwaar tegen, dat de Minister van Waterstaat door verschillende maatregelen reeds op de aanneming van dit ontwerp was vooruitgelopen en oefende critiek op enige onderdelen van de voorgestelde regeling.

Nadere voorschriften inzake stichting van scholen. Wijziging van de Lager Onderwijswet

K. t e r L a a n herinnerde aan de eenzijdige opheffing van honderden openbare scholen, terwijl het bijzonder onderwijs intact bleef. Nu zullen minimumgetallen ook voor het openbaar onderwijs worden geëist. Als waarborg voor minderheden verkrijgt art. 19 daardoor een nog grotere betekenis. Zonder volledige handhaving daarvan zou het ontwerp voor de s.d.-fractie onaannemelijk zijn. Bij goede uitvoering valt niet te vrezen, dat nog vele openbare scholen op het platteland zullen worden opgeheven. In nieuwe stadswijken moeten ook in de toekomst tijdig scholen kunnen worden gebouwd. Tot opheffing van een school wordt in geen geval overgegaan, indien die toch niet tot bezuiniging leidt.

T h i j s s e n achtte de in ontwerp 234 voorgestelde wijzigingen lapwerk. Een algemene herziening is nodig. Intussen zijn er in het voorstel goede dingen, als de nadere regeling voor de ouderraden en commissies. Hij critiseerde de wijze, waarop de bepaling omtrent kwekelingen met acte door sommige gemeenten, waaronder Den Haag, wordt toegepast. Dat Fries zal kunnen worden onderwezen, juichte hij toe.

Een amendement-T h i j s s e n tot verbetering van het ziekteverlof voor onderwijzers kon worden ingetrokken, na een bevredigende toezegging van den Minister. (18 Maart)

Wijziging van de Crispachtwet 1932

Hie m s t r a steunde een amendement van den heer Drosen (r.k.) tot het verlenen van terugwerkende kracht aan het wetsontwerp.

Verhoging van het crediet voor het Werkfonds

v. d. T e m p e l betwistte de voorstelling, als zou het Werkfonds aan redelijke verwachtingen voldoen. De werkloosheidspolitiek moet worden aangepast aan de omvang der werkloosheid. Hij critiseerde het uitvoeren van normale waterstaatswerken tegen verslechterde arbeidsvoorwaarden, het besteden van Werkfondsgelden voor werkverschaffing, en de gevoerde loonpolitiek. Nu de collectieve contractlonen verlaagd zijn, moet de Regering toch zeker niet blijven eisen, dat voor Werkfondswerken nog minder wordt betaald.

Wijziging der overeenkomst met de Dominiale Mijnmaatschappij

D r o p stelde de vraag, of de verbeterde toestand in het mijnbedrijf de Dominiale mijn thans niet in staat zou stellen de hogere vergoeding uit de oude overeenkomst te betalen.

Wijziging van een overgangsbepaling van de Drankwet

V a n d e r H e i d e sloot zich aan bij bezwaren, door den heer Smeenk (a.r.) geuit tegen de voorgestelde nieuwe verlenging van het verpachtingsstelsel, waarvan de Kamer indertijd een einde wilde maken.

Het wetsontwerp werd met 42 tegen 37 stemmen verworpen.

Maatregelen met het oog op de vijandelijkheden in Spanje

A l b a r d a verenigde zich met het voorstel, dat de Regering de bevoegdheid zal geven om aan de verplichtingen der non-interventie te voldoen. Er moeten echter sancties komen tegen de overtreders der overeenkomst.

Tijdelijke bepalingen tot betere verdeling van de beschikbare arbeid

M e v r. D e V r i e s—B r u i n s erkende, dat door aanstelling van jonge arbeidskrachten ter vervanging van oudere, misstanden zijn ontstaan, die voorziening vragen, maar betwijfelde of dit uitsluitend het gevolg was van de crisis en niet ten dele van rationalisatie. Zij vroeg inlichtingen over het advies van de Hoge Raad van Arbeid. Tegen art. 2 had zij bezwaar, omdat zij in het vaststellen van het percentage vrouwen en meisjes ten opzichte van het totaal aantal arbeiders en het verbod van bepaalde arbeid voor vrouwen en meisjes, los van de Arbeidswet, zag een aantasting van het recht van de vrouw op arbeid.

Zij bestreed bij art. 2 twee amendementen van den heer Kuiper (r.k.), die het artikel nog wilde verscherpen.

De amendementen werden verworpen. Het wetsontwerp werd aangenomen.

Wetsvoorstel-K. ter Laan c.s. inzake de steun aan mobilisatieslachtoffers

K. t e r L a a n verdedigde uitvoerig zijn voorstel tegenover de critiek uit de Kamer, schetste daarbij de geschiedenis van de regeling voor de mobilisatieslachtoffers en de leemten in de bestaande bepalingen, en lichtte de noodzakelijkheid toe van de door hem voorgestelde verbeteringen.

Het ontwerp werd echter verworpen met 39 tegen 19 stemmen.

Wijziging der Ziektewet

D r o p, die vergeefs bezwaar had gemaakt tegen z.i. overhaaste behandeling van dit voorstel, wilde zich niet verzetten tegen het herstel van een eenheidspremie voor de Raden van Arbeid, waarvoor hij echter wetswijziging niet nodig oordeelde. Wel kwam hij er tegen op, dat men van de Raden van Arbeid over het hele land een orgaan maakt, dat niet meer gedifferentieerd kan optreden. Ook vreesde hij van enkele bepalingen nadelen voor de arbeiders.

De vice-voorzitter, gewezen 2e secretaris der s.d. Tweede Kamer-fractie:

W. DREES.

Overzicht der werkzaamheden van het begin van het zittingsjaar 1937/1938 tot 21 Februari 1938

Na de samenstelling van de nieuwe Kamer is deze nog voor het zomer-recès bijeen geweest, om de Grondwetsherziening in de afdelingen te behandelen. Na de opening van de zitting 1937—1938 was de eerste openbare behandeling dan ook die van de 8 wetsontwerpen, waarin deze op zich zelf niet zeer belangrijke *Grondwetsherziening* was vervat.

Bij de behandeling deelde Albarda mee, waarom de fractie tegen 2 van de 8 ontwerpen overwegende bezwaren had: n.l. tegen het ontwerp, dat het mogelijk zou maken, dat z.g. revolutionnaire vertegenwoordigers van hun lidmaatschap van openbare lichamen vervallen zouden worden verklaard, en tegen het zevende ontwerp, het z.g. verzamelontwerp, dat o.a. inhield, dat de verkiesbaarheid verloren zou gaan na gevangenisstraf, ook wanneer die zou geschieden wegens een politiek delict, en voorts behelsde, dat bij z.g. opruiing de parlementaire onschendbaarheid zou kunnen worden opgeheven. In andere landen is genoeg gebleken, hoezeer dergelijke bepalingen kunnen leiden tot het uit politieke motieven opzij zetten van partijen en hun vertegenwoordigers.

Het resultaat van dit standpunt was, dat *geen van beide* ontwerpen — die immers een meerderheid van tweederden behoeften, om te worden aangenomen — deze meerderheid verkregen. (Het eerste: 60 tegen 37 stemmen; het tweede 58 tegen 39 stemmen.) De andere wetsontwerpen tot herziening der Grondwet zijn met grote meerderheden aanvaard. (20 October 1937).

Wijziging Motorrijtuigenbelastingwet

Van der Waerden bepleitte hier een billijker verdeling der opbrengst voor de „armere” provincies, en deed hiervoor een schema aan de hand. De gedachte van Van der Waerden werd ook door den heer De Geer geuit, die haar in een amendement neerlegde. Daar echter volgens dit amendement Drenthe nog een zeer geringe uitkering uit de belastingopbrengst zou krijgen, legde Van der Waerden zijn denkbeeld neer in een ander amendement, dat vervolgens door den heer De Geer werd overgenomen. Dit amendement De Geer—van der Waerden werd echter verworpen met 43 tegen 36 stemmen (20 October 1937).

Algemene Beschouwingen over de Rijksbegroting

Op 9 November 1937 opende Albarda de debatten met een nabetrachting over de verkiezingen. Duidelijk hebben de kiezers zich uitgesproken voor een democratisch bestel. Fascisten en gezamenlijke communistische partijen leden een gevoelige nederlaag. Ook de liberalen werden bijna gehalveerd. Voor den heer Colijn was de groei van de anti-revolutionnaire partij een persoonlijk succes. Maar juist wegens dit persoonlijk element mag de vraag worden gesteld, of de verkiezingsuitslag met 52,6 pct. rechte stemmen (waaronder duizenden liberalen enz. die op Colijn hadden gestemd) een geprononceerd rechts bewind wettigde. Logisch was het dus — ook wegens de uitlatingen van den heer Colijn voor en tijdens de verkiezingscampagne — dat hij een kabinet „op brede basis” trachtte te vormen. Niet logisch was het, dat hij, toen dit hem — om welke redenen dan ook — niet gelukte, zijn opdracht niet heeft neergelegd.

Een ontgoocheling voor velen was het, dat de heer Colijn tenslotte optrad met een rechts kabinet, aan welks geprononceerde richting de aanwezigheid van de niet-politieke heren Van Buuren en Patijn niets verandert.

Nu dit rechtse kabinet er is, moet worden onderzocht, of de drie rechtse partijen inderdaad een staatkundige eenheid vormen. Spr. toont aan, dat dit in genen dele het geval is. Spanningen zijn er reeds, en zij zullen heviger worden.

Erg er is het misschien nog, dat de plotselinge verschijning van weer een „christelijke” regering spanningen in het volk als geheel verwekt, juist in een tijd, waarin volks-eenheid en samenwerking aan sociale vooruitgang geboden is. De vooruitstrevende elementen in de christelijke partijen zitten thans gekluisterd aan de behoudzuchtige.

Er bestaat in Nederland inderdaad een mogelijkheid, om op het gebied van ordening, van crisisbestrijding en van sociaal herstel belangrijke dingen tot stand te brengen, zegt spr. Katholieke en socialistisch georiënteerde arbeiders koesteren hier gelijksoortige verlangens, die gedeeld worden door vrijzinnig-democraten en vele protestantse christenen.

Op de katholieke Staatspartij rust de verantwoordelijkheid, dat aan deze mogelijk-

heid nog geen kans is gegeven. Zij is er voor aansprakelijk, dat thans het land in een geheel andere geest blijkt geregeerd te worden, zoals in de wel zeer ontmoedigende Memorie van Antwoord tot uitdrukking komt.

De — ook in de Tweede Kamer aangeroerde — „positieve” maatregelen zouden neerkomen op een beperking van de vrijheid van de gehuwde vrouw, het bemoeilijken van echtscheidingen, gezinstoeslagen die een ongebreidelde bevolkingstoename zouden kunnen bevorderen, en het laten herleven van de hoogbejaarde Zondagswet. Als voornaamste punt is er echter de buitensporige toename van de bewapening, waarvoor blijkbaar alle sociale bemoeienis moet wijken. Met tal van cijfers toont spr. aan, dat door de volledige aanvaarding van het bewapeningsplan der Regering voor de dringend nodige verbetering van de toestand der werklozen, van de positie der ouden van dagen, van de leerlingenschaal en van de salarissen van het overheids personeel niets terecht zal komen, evenmin als van het omlaagbrengen van de werkloosheid, en het omhoog brengen van het bedrijfsleven. In vele van deze punten ligt een sociale weerbaarheid, die voor het zelfstandig volksbestaan niet minder belangrijk is dan de militaire weerbaarheid.

De noodzakelijkheid, zo eindigde spr. zijn rede, om grote uitgaven te doen voor defensie, en daarnaast dringende sociale en culturele belangen te behartigen, gebiedt ons, klemmender dan ooit, vast te houden aan de beginselen, die wij in ons Plan van de Arbeid hebben ontwikkeld. Slechts een tot arbeid en tot welvaart teruggeleid volk kan, zij het ook met moeite, de zware lasten torsen, die deze tijdsomstandigheden het opleggen. Een energieke welvaarts-politiek is nodiger dan ooit. Laat de Regering na, zulk een politiek te voeren, dan zal ons volk onder de druk der militaire lasten financieel en moreel bezwijken.

Nog werd bij de Algemene Beschouwingen het woord gevoerd door Mevr. De Vries—Bruins, die het standpunt der Partij tegenover de vrijheid van arbeid van de vrouw uiteenzette, die blijkens de Troonrede weer zou worden beperkt. Zowel ten aanzien van de vrouwen in intellectuele beroepen, als van de arbeidsters zijn reeds vele maatregelen genomen, of beproefd, teneinde haar uit het productie-apparaat te dringen en tot permanente werkloosheid te doemen. Op de duur, aldus spr., zal echter de vrouw weer het recht terug krijgen om, evenals de man, in overeenstemming met aanleg en ontwikkeling, te trachten in eigen onderhoud te voorzien.

Bij de *replieken* wees Albar da op het bedenkelijke feit, dat noch bij de communisten noch bij de N.S.B. openbare controle op de financiën mogelijk is. De relatie van C.P.N. met derde Internationale is maar al te zeer bekend; doch ook ten aanzien van de N.S.B. bestaan er ernstige vermoedens, gezien de geweldige sommen voor Auslandpropaganda, die het Derde Rijk ter beschikking stelt. De regeringspraktijk der dictatuurlanden loopt niet veel uiteen, zoals spr. aan de hand van de jongste gebeurtenissen demonstreert.

Overgaande tot de regeermogelijkheden in Nederland oefent spr. critiek uit op de houding der vrijzinnig-democraten, die gedurende een aantal jaren tussen vooruitgang en behoud heen en weer zwaaiden.

Hoezeer is het bewind van den heer Colijn, dat de vrijzinnig-democraten wensten te steunen, er een van behoud! Aan crisisbestrijding is er weinig of niets gedaan; perspectieven ontbreken ook nu geheel. Voor dringende sociale en culturele belangen is er geen geld, maar voor de weermacht heel veel meer dan de laatste guiden! Spr. oefent dan critiek uit op de formule, welke zulk een rol heeft gespeeld bij de Kabinetvorming: de positief-christelijke grondslagen. Deze formule werkt noodlottig; zij heft de zeer reële verschillen tussen de rechterpartijen niet op, en verscherpt de tegenstellingen met het overige volksdeel. Dit is één van de redenen, waarom wij de totstandkoming van dit Kabinet als een ongeluk voor het land beschouwen.

Maar de voornaamste reden, waarom wij tegenover dit Kabinet zullen moeten staan, is, dat het alle middelen des volks in beslag laat nemen voor één, zij het nog zo voornaam doel, en dat het in strijd met de geboden van het Christendom, zoals wij die verstaan, niet alle krachten inspant om de werkloosheid en de noden des volks te lenigen!

Mevr. De Vries—Bruins toonde zich weinig er mee ingenomen, dat de Minister-President het door haar gesprokene over de aanranding van de rechten der vrouw had gedelegeerd aan den Minister van Sociale Zaken. Het gaat hier om een stuk kabinetspolitiek. Daarom formuleerde zij haar critiek thans in een paar concrete vragen, ter beantwoording door den leider van het Kabinet:

1. Wel moreel recht meent de Regering te hebben om naast de verschillende wettelijke maatregelen ten opzichte van de vrouw, welke alle betrekking hebben op de gehuwde vrouw, ook nog maatregelen te nemen of te bevorderen ten opzichte van de ongehuwde vrouw?

2. Meent de Minister, dat dit recht niet bestaat, is hij dan bereid de circulaire

van den Voorzitter van de Raad van Ministers aan heren Ministers van 15 Maart 1934 terug te nemen en tevens te laten terugnemen de circulaire, die daarna zijn uitgegaan vanwege de verschillende Departementen? (17 Nov. 1937).

Het antwoord van Minister Colijn op de eerste vraag luidde, dat ongetrouwde vrouwen meestal gaan huwen; op het tweede, dat hij deze circulaire nog eens zou doorlezen...

Binnenlandse Zaken

Bij dit hoofdstuk behandelde Drees de Zondagswet, die practisch geen toepassing meer vindt, en ook niet meer zou kunnen vinden, zoals hij met voorbeelden aantoont. Hierna bracht spr. de burgemeestersbenoemingen ter sprake: op 1100 gemeenten zijn slechts 3 socialistische burgemeesters. Voorts bracht hij de positie der gemeenten te berde, vooral hun te grote afhankelijkheid van de Regeringsinzichten, en de veel te late goedkeuring hunner begrotingen.

In het bijzonder de financiële verhouding van Rijk en Gemeenten werd door Van den Tempel ter sprake gebracht. De moeilijkheden der gemeenten zijn niet aan hen te wijten: inkomstendaling, werklozenzorg, armenzorg, ongelijke werking van de financiële regeling voor de verschillende gemeenten behoren hier tot de oorzaken. De tijd is rijp voor herziening van deze toestand, en een Staatscommissie zou deze herziening nader hebben uit te werken.

Van Sleen besprak de onvoldoende loon- en rechtspositieregeling van het personeel, in dienst der waterschappen. IJzerman besprak de onjuiste maatregelen, die er met name in Amsterdam en Den Haag tegen Surinamers, werkzaam in het amusementsbedrijf, zijn genomen. De werking van het georganiseerd overleg, en de toepassing van art. 126 der Ambtenarenwet werden door Ter Laan behandeld, die ook de samenvoeging van kleine gemeenten bepleitte.

Nadat van a.r. zijde geprotesteerd was tegen de film „Grazige Weiden”, waarschuwde Drop tegen een verbod van dergelijke films, waarbij hij zich o.a. op een recensie in „De Tijd” beriep. Bij het Krankzinnigenwezen beval mevr. De Vries-Bruins de onderbrenging van het Krankzinnigenwezen bij de afdeling Volksgezondheid aan. Drees besprak bij het Armenwezen de armenverzorging van de z.g. kleine zelfstandigen, terwijl Drop zich hierbij aansloot voor de binnenschippers.

Ook bij de Volkshuisvesting voerde Drees het woord. Hij drong krachtig aan op het hervatten van de Woningwet-bouw. Ook volgens Van Lienden is de woningbehoefte thans in sommige streken belangrijk! Het voorzien hierin is tevens werkverruiming voor de bouwvakken. Ter Laan oordeelde, dat de huren van sommige volkswoninggroepen veel te hoog zijn. Deze staan dan leeg, en naar een ander type is grote vraag. Ook hier behoort een zekere ordening te zijn.

Bij de begroting van het *Staatsbedrijf der P.T.T.* maakte Van Braambeek bezwaar tegen de winstramingen van het Hoofdbestuur. Men mag zich niet armer houden dan men is. Er heeft een te snelle rationalisatie plaats; een Staatsbedrijf heeft ook een taak te vervullen op de arbeidsmarkt. Ook het georganiseerd overleg werkt bij dit bedrijf niet bevredigend. Faber besprak hier de noodzaak van verkorting der arbeidsduur; er wordt tot 10 uur per dag gewerkt. Hilgenga beval een betere voorziening van de P.T.T.-diensten ten plattelande aan. Drop behandelde de radio-contrôle, en voorts het vraagstuk van de Wereldomroep. De omroep-verenigingen zullen deze moeten verzorgen, doch zeker zal het Rijk financieel dienen te steunen! (25 Nov. 1937).

Financiën

Hierbij besprak IJzerman het probleem der indirecte belastingen, die, in verhouding tot de directe belastingen, hoe langer hoe drukkender worden. Voorts bepleitte hij het heffen van een winstbelasting, in plaats van de dividend- en tantiemebelasting. De opmerkingen over de indirecte belastingen werden door Ter Laan onderstreept, die bovendien onbillijke heffingen van personele belasting, motorrijtuigenbelasting en omzetbelasting besprak.

Donker bepleitte afschaffing van het Bankgeheim en behandelde het z.g. embargo, dat de Vereniging van de Effectenhandel heeft gelegd op de notering van een lening der gemeente Rotterdam, een handeling, die sterk op eigen richting lijkt.

Bij afdeling V (Dienst der Belastingen) besprak IJzerman de promotiekansen van het betrokken personeel, en het voornemen van den minister, half-ambtelijke landmeters aan te stellen. Ter Laan behandelde de organisatie der verschillende diensten; er is nog niet voldoende samensmelting, zodat die organisatie duurder en omslachtiger is, dan nodig is. Verder besprak hij onvolkomenheden in de positie van verschillende categoriën van personeel. Bij de Afdeling Domeinen kwam Drop op

voor een betere verzorging der oestercultuur in de Zeeuwse stromen, die naar zijn mening meer kans op verwezenlijking had, wanneer dit gehele onderwerp onder Economische Zaken kwam. (19 Nov. 1937).

Justitie

Bij de algemene beraadslaging behandelde Donker achtereenvolgens het echtscheidingsprobleem, de criminaliteit, het nog grote aantal preventief gedetineerden en het vreemdelingenrecht.

Ten aanzien van het echtscheidingsvraagstuk waarschuwde hij tegen het zonder meer tegengaan van het bij verstek uitspreken van echtscheidingsvonnissen; hoogstens zou men door een negatieve daad het aantal onwettige verhoudingen vermeerderen!

Tenslotte besprak hij de dringende noodzaak van het regelen van het asylrecht voor vreemdelingen. Men heeft thans het instituut van de „administratieve hechtenis”, waarbij de vreemdeling rechteloos is, en soms maandenlang opgesloten blijft. Nederland schiet hier te kort in een plicht van menselijkheid. De regering mag het woord Asylrecht niet tot een leeg begrip maken.

Van der Goes van Naters besprak het afweren van buitenlandse invloeden, die gevaarlijk kunnen zijn voor de openbare orde en de veiligheid van de Staat. Hij noemde de pamfletten van de Fichtebund en andere periodieken, die dikwijls staatsgevaarlijk, beledigend voor een bepaalde volksgroep en godslasterlijk zijn. Ook directe pressie en inmenging van nationaal-socialistische zijde is aanwezig. Tot nu toe gebeurt dit alles ongestoord en ongestraft. De Minister trede krachtig op en houde zich op dit terrein aan de zinspreuk van wijlen mgr. Seipel: Nur keine Milde!

Mevr. De Vries—Bruins waarschuwde tegen de neiging, te slap op te treden tegen het onbevoegd uitoefenen der geneeskunst en het overtreden van de wet betreffende de uitoefening der artsnijbereidkunst. Men spreekt zelfs wel over het opheffen van het artsen-monopolie; men zou dan echter met recht in de moeilijkheden geraken. De auteursrechten-regeling en de moeilijkheden met Buma werden door D r o p besproken, die ook een modernisering van het arbeidsrecht aanbeval, en daarvan in het bijzonder het ontslagrecht.

In zijn antwoord zegde de Minister o.a. bestrijding van de nazi-propaganda, en zoveel mogelijk menselijkheid bij de behandeling der uitgeweken vreemdelingen toe. Dit laatste was Donker wat vaag, zodat hij, replicerende, verdere precisering vroeg. Ook keerde Donker zich tegen den heer De Geer, die, over het echtscheidingsvraagstuk sprekende, de woorden „veelwijverij” en „huwelijk als een maandpension” had uitgesproken. Donker legde vast, dat dit onze opvatting niet was. Bij de afd. Rechtspraak besprak Donker de N.S.B-gezindheid van enkele rechters, alsmede het uniformverbod. Bij de Raden van Beroep enz. bepleitte D r o p een andere wijze van samenstelling van de Centrale Raad van Beroep.

Faber voerde bij het Gevangeniswezen het woord over de z.g. Jeugdgevangenis te Zutphen. Hier valt nog veel te verbeteren. Bij Rijkstucht- en Opvoedingswezen sprak Mevr. De Vries—Bruins over het toezicht op de gezinsverpleging, dat voor 12.000 kinderen aan twee ambtenaren is opgedragen. Dat is onvoldoende. Bij Reclassering beval Donker sterk de subsidiëring van werkkampen voor jeugdige voorwaardelijk veroordeelden aan. Niet alleen is deze subsidie practisch reeds toegezegd, doch tenslotte zal een ander voor het Rijk nog goedkoper zijn, dan wanneer deze jeugdigen in de gevangenissen terecht komen. De Minister deed op dit punt inderdaad enige toezegging. (24 November 1937).

Sociale Zaken

Kupers besprak uitvoerig de nog steeds zeer grote werkloosheid, en de onmacht der regering, hiertegen positieve maatregelen te nemen. Werktijdverkorting is dringend nodig. Ook is in ons land de tijd meer dan rijp voor de invoering van een wettelijke vacantie met behoud van loon. Spr. dient een motie in, waarbij een door de Wet gewaarborgd recht op vacantie met behoud van loon voor alle werknemers wordt gevraagd.

Hilgenga sprak over een vijftal punten: de Bedrijfsradenwet, de Veiligheidswet, de naleving van de Arbeidswet en de overwerkvergunningen, over het loonvraagstuk in land- en tuinbouw, en over de arbeidsduur van land- en tuinarbeiders. Met nadruk drong spr. aan op de invoering van een Landbouw-arbeidswet.

Over de Bedrijfsraden sprak ook Van den Tempel. Hij bepleitte het geven van groter bevoegdheden aan die Raden, en wel niet alleen op sociaal, maar ook op economisch terrein! Spr. verwees hiervoor o.a. naar het boek van S. de la Bella over Ordening. Voorts beval hij een wettelijke vacantieregeling aan.

Mej. de Jong besprak de zware werktijden van het verplegend personeel, en de Huisarbeitswet 1933. Ook achtte zij de werktijden voor het hotelpersoneel veel te lang. Het is een hoon der beschaving, zoals de meisjes in lunchrooms en cafetaria's moeten werken.

De opmerkingen van Kievit lagen meer op het gebied van transport en rederij. De naleving van de Stoomwet in de binnenscheepvaart laat te wensen over. De arbeidstijd in de transportbedrijven is onredelijk lang. En dit geldt ook het transport te land, waar nog steeds niet het Rijtijdenbesluit is ingevoerd, hoewel er arbeidsweken worden gemaakt van tot 116 uur toe!

Over de werktijden van het kantoorpersoneel sprak Drop, die daarover bij het Voorlopig Verslag een nota had ingediend. De minister heeft het Werktijdenbesluit ingevoerd, maar er zijn te veel uitzonderingen gemaakt!

Bij de *Arbeidersverzekering* hield Kupers een klemmend pleidooi voor hulp aan de ouden van dagen. Hij diende een motie in, waarin voor de boven 65-jarigen een uitkering van Staatswege werd voorgesteld.

Mej. de Jong besprak de noodzaak tot wijziging voor enkele bepalingen der Invaliditeitswet voor huisarbeiders, en enkele technische herzieningen der Ziektewet.

Ook Drop gaf enige punten aan in de uitvoering der sociale verzekeringswetten, die z.i. verbeterd moesten worden.

Bij de replieken deelde Kupers mede, dat, nu de minister heeft toegezegd, de wel zeer nodige gegevens omtrent het aantal der ouden van dagen, en omtrent de kosten van Staatshulp, te verschaffen, zijn desbetreffende motie werd *ingetrokken*.

Mevr. de Vries—Bruins sprak bij de afdeling *Volksgesondheid* over de algemene gezondheidstoestand van ons land. De tuberculose moet met nog meer energie worden opgespoord, rechtstreeks bestreden, en indirect bestreden, door verbetering van de voedingstoestand.

Spr. vreesde, dat de Minister de wet op het onbevoegd uitoefenen der geneeskunst te slap ging toepassen ten aanzien van de tandtechnici. Ook de wet op de Arsenijbereidkunst wordt nog te veel ontrokken.

Ter Laan bepleitte de verplichtte aansluiting ten plattelande aan de drinkwaterleiding, mits met tact ingevoerd. Hij meende, dat het de kleine groep tandtechnici (circa 40) die reeds in 1913 gevestigd waren, niet moeilijk gemaakt moet worden. Dit geldt niet voor de grote aantallen van later tijd.

Bij de afdeling *Werkloosheidsverzekering* besprak Hilgenga de lasten van de werklozenkassen, die niet verder kunnen worden verzaard. De arbeidsbemiddeling is speciaal ten plattelande nog onvoldoende.

Bij *Werkverschaffing en Steunverlening* heeft Kupers uitvoerig aangetoond, hoever het met het pauperisme ten gevolge van de permanente werkloosheid van honderdduizenden is gekomen. In het laatste jaar — na de devaluatie — is hun toestand nog belangrijk slechter geworden, door de stijging van het indexcijfer. Als antwoord daarop is de Minister met zijn spaarregeling gekomen; wanneer de werkloze f 0.25 per week spaart, legt de Regering er f 0.25 bij (Voor grote gezinnen f 0.40). Het blijkt uit tal van bladen — die spr. citeert — dat deze regeling, die een zekere pressie vormt, zeer slecht is ontvangen. In sommige grote plaatsen moet zij nu reeds als mislukt worden beschouwd. Ook de collecte pakt de zaak van de verkeerde kant aan. De werklozen kunnen en moeten op een andere en betere wijze worden geholpen. Spr. dient een *motie* in, waarin in verband met de stijging van de kosten van het levensonderhoud en de lange duur der werkloosheid een verhoging van de steunbedragen voor werkloze arbeiders noodzakelijk wordt geoordeeld.

Van Lienden bepleitte uitbreiding van de verstrekking van goedkope levensmiddelen, terwijl hij zich verder in het bijzonder bezig hield met het vraagstuk van de jeugdwerkloosheid.

De Minister verhoeg hier de vergoedingen, als iets sterker prikkel. Verder besprak hij de herscholing van langdurig werklozen, en de te lage lonen in de werkverschaffing. Ook de rechtspositie der in de werkverschaffing tewerkgestelde werklozen laat veel te wensen over. Grotere soepelheid is hier gewenst.

Voor het terrein van de land- en tuinbouw sprak Hilgenga over de noodzaak tot wederinvoering van verbeterde loonbijslagregelingen. Ook besprak hij de steun aan de kleine boeren en de onwenselijkheid van de verplichting om in Duitsland te gaan arbeiden, wanneer den werklozen aldaar werk wordt aangeboden. De Minister late deze dwang, die in Duitsland geestelijke dwang wordt, achterwege.

Mevrouw de Vries—Bruins wees op het onwenselijke van een te spoedige, onvolledige opleiding van dienstboden, wat een loondrukkende werking zal hebben. Verder gaf zij een overzicht van het Inventaris-onderzoek van de Bond van Soc. Dem. Vrouwenclubs en het Wetenschappelijk Bureau der S.D.A.P., over circa 4000 gezin-

nen, met 16000 gezinsleden, waarbij ontstellende dingen gebleken zijn, die een diepen indruk maken. De Minister kome hier niet met lapmiddelen!

Bij de stemmingen, die verband hielden met dit Begrotingshoofdstuk, werd de motie-Kupers betreffende duurtetoelagen op de steunbedragen met 54 tegen 29 stemmen verworpen (Voor: sociaal-democraten, christen-democraten, communisten en n.s.b.) (2 December 1937). De motie-Kupers betreffende wettelijke regeling der vacantie, met behoud van loon, was op 30 November 1937 met 59 tegen 25 stemmen verworpen. (Voor de zelfde groepen als t.a.v. de andere motie). Het Begrotingshoofdstuk zelf werd zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Bij de begroting van het Werkloosheidssubsidiefonds behandelde Drees het vraagstuk over de maatstaven, waarnaar aan de gemeenten bijdragen uit dit Fonds dienen te worden verstrekt. Hier is grote onzekerheid. Zo weten de grote steden nu, December 1937, nog niet, wat zij over 1937 ontvangen! Een bespoediging van de beslissingen is van grote betekenis.

Ook de kwestie der kleine zelfstandigen werd door Drees besproken. Deze worden ten dele, wanneer zij werkloos zijn geworden, via het Fonds geholpen, ten dele niet. Zo is een billijke regeling van de financiële verdeling niet goed mogelijk.

Buitenlandse Zaken

Hier gaf Albarda een algemeen overzicht van de internationale toestand. Er is een algemene ontreddeering. Mantsjoerije, Abessynië en Spanje getuigen van het falen van de Volkenbond en van zijn leden. De onlangs te Brussel gehouden conferentie over het Verre Oosten moet als mislukt worden beschouwd. Toch moet de Volkenbond ook nu nog als een complex van vredesmogelijkheden worden beschouwd. Men mag dit ideaal niet opgeven. Het is te betreuren, dat de Regering met andere ex-neutraalen op 1 Juni 1936 voorbehoud heeft gemaakt ten aanzien van de toepassing der sanctieverplichtingen uit art. 16 van het Volkenbondshandvest. Ook gaat men steeds verder in het pogen, tot afschaffing van de sanctiebepaling zelf te komen. Men wil daardoor de universaliteit van de Volkenbond bevorderen. Maar niet elke universaliteit betekent een versterking van de Volkenbond en een bevordering van de vrede. Op het lidmaatschap van staten, die niet bereid zijn zich naar de rechtsregels te gedragen en het recht te helpen handhaven, behoeven wij voor de Volkenbond geen prijs te stellen.

Ook de fout van het non-interventieverdrag, waarvan het arme Spanje het slachtoffer is, was het ontbreken van sancties op de naleving dier overeenkomst. Spr. besprak verder de waarneming van het gezantschap te Valencia (thans Barcelona) door een Duitser, en betuigde instemming met de mededeling der Regering, dat erkenning van Franco niet overwogen wordt, al zullen er zekere belangen-relaties bestaan. Bestaat de behoefte dááran trouwens ook niet ten aanzien van Rusland?

Spr. sprak zich krachtig uit tegen de erkenning van het door Italië gestichte keizerrijk Abessynië. Het land van Hugo de Groot mag zeker niet voorgaan bij de aanvaarding van onrecht! (Aangetekend wordt dat, toen bleek, dat hierover onderhandelingen met andere staten gaande waren, spr. op 23 December 1937 daaromtrent vragen heeft gesteld). De diplomatieke en consulaire vertegenwoordiging in verscheidene landen behoeft verbetering. Waarom krijgen de Nederlandse gezanten niet de rang van ambassadeur? Tenslotte drong spr. aan op een nauwer contact tussen Regering en commissie voor Buitenlandse Zaken uit de Kamer.

Van der Goes van Naters besprak enige onderwerpen, waarbij de Nederlandse souvereiniteit in het geding is. Hij toonde zich niet voldaan over de inlichtingen, die de Minister had gegeven omtrent de verblijfplaatsen der geïnterneerde Franco-aanhangers. Ook zij, die wegens een poging tot ontvluchting en breuk van hun erewoord op Ameland geïnterneerd waren, zijn daar thans niet meer, gelijk aan spr. door een telegram uit dat eiland is bevestigd. De vraag is dus: waar zijn deze en de andere geïnterneerden?

Ten aanzien van de „culturele” attachés bij het Duitse Gezantschap dient de Regering waakzaam te blijven. Ons land wordt nog overstromd met annexionistisch-politieke propaganda, die van officiële herkomst is. De pamfletten van de Fichtebund zijn dikwijls „authentieke” redevoeingen van Rijkskanseliers en Ministers. Voor Buitenlandse Zaken is hier ook een taak, evengoed als voor Justitie.

Talrijke gevallen van mensenroof zijn er aan onze Oostgrens geweest, en door niets gewettigde arrestaties van Nederlanders in Duitsland, waarvan spr. enige voorbeelden noemt. De zaak-Aalders is nog steeds niet tot oplossing gebracht. De sterke gezagshandhaving, die dit Ministerie zich blijkens de Troonrede ten doel stelt, zal toch zeker ook tegenover het buitenland moeten gelden; de Minister kan zich er van verzekerd houden, dat zeker 93 pct. van de bevolking dan achter haar staat!

Donker besprak het convooi-verlenen aan Nederlandse schepen in de Spaanse wateren. De Regering huldigt hier een te eng standpunt. De rechtstoestand, die zou bestaan, wanneer er oorlogvoerenden zijn, past de Regering ook toe op de Spaanse kwestie, waar de partij van Franco niet erkend is als oorlogvoerende, en dus in volle zee niet tegenover onze koopvaardij-schepen de rechten van oorlogvoerende bezit. Zij moet gerubriceerd worden als zeerover. Alle Nederlandse koopvaardij-schepen dienen geconvoyeerd te worden. (Aangetekend wordt, dat toen in Januari 1938 weer een Nederlands schip, de Hannah, dat niet geconvoyeerd werd, werd getorpedeerd, daarover door spr. vragen zijn gesteld).

Voorts behandelde de Regering spoedig met de Belgische Regering de moeilijkheden bij het vervoer van graan met binnenschepen uit Nederland naar België. Men eist in België, dat dit vervoer steeds met Belgische schepen plaats vindt. Deze kwestie kan worden behandeld, los van de andere met België hangende kwesties. Hetzelfde geldt voor de achterstelling der Nederlandse havens bij de regeling tussen België en Frankrijk over de surtaxes d'entrepôt. — Het gaat hier om een van de grootste bronnen onzer volkswelvaart, het verkeer van onze grote zeehavens, die van alle zijden bedreigd worden.

Daar de Minister verklaarde, niet te weten, waar de onder toezicht staande Franco-aanhangers zich bevonden, repliceerde Van der Goes van Naters, hierover een onderzoek vragende. (Aangetekend mag worden, dat, toen enkele dagen na het debat een aantal dezer Spanjaarden ontvlucht bleken te zijn, daarover door spr. vragen werden gesteld, waarna de overigen te Gorinchem geïnterneerd werden).

Albarda waarschuwde nogmaals tegen het opofferen van art. 16 van het Volkenbondspact. In een rechtsorde is het onmisbaar, dat de mogelijkheid blijft bestaan, het recht te handhaven en te herstellen.

De Begroting werd zonder hoofdelijke stemming aangenomen (30 November 1937).

Defensie-begroting en Wijziging der Dienstplichtwet

Albarda verwees hier naar de bespreking, die hij bij de Algemene Beschouwingen aan het financiële verband tussen de Defensie-voorstellen en de zorg voor sociale en culturele bemoeiingen had gewijd. Verder wees spr. de verwijten af, dat de sociaal-democraten, die nog nooit tot de Regeringspartijen hebben behoord, de schuld zouden zijn van de huidige, te zwakke toestand der weermacht. Met anderen erkennen wij thans, dat versterking dier weermacht urgent is. Er is echter ergens een grens. Binnen enkele jaren zullen de uitgaven voor Defensie met 64 miljoen gulden *per jaar* gestegen zijn. Dit zal een onoverkomelijke hinderpaal zijn op den weg naar sociale en culturele verheffing voor onze natie. Men moet niet alleen aan de militaire, maar ook aan de morele en fysieke weerbaarheid des volks denken!

Ook de geest van de weermacht verdient bespreking. Nog steeds kan men — door de Defensieverboden voor N.V.V. en S.D.A.P. — niet van een volksleger spreken. Maar ook in ander verband bestaat er ongerustheid over dien geest, zoals die zich vooral in het officierscorps wel uit. Hoge officieren zijn na hun pensionering naar de N.S.B. overgegaan; in Spanje zijn de officieren in 1936 een opstand begonnen; in Frankrijk hebben de „Cagoulards” — waaronder officieren — een omwenteling beraamd. Zelfs Noorwegen is er niet vrij van. Zulke feiten vermeerderen de ongerustheid. Uit het orgaan „Onze Vloot” blijkt soms een bedenkelijke mentaliteit. Deze heren trachten ook ieder te intimideren, die niet voor honderd procent met hun bewapeningsdenkbeelden meegaat.

Op de vloot heeft spr. critiek, die hij niet voor zich wenst te houden. Het over en weer dienen in Nederland en Indië heeft tot consequentie, dat het vlootpersoneel in Nederland veel te groot is. Ook blijft spr. bij zijn mening, dat er naar verhouding teveel officieren bij onze vloot zijn. De vloot moet zich concentreren op Indië, terwijl er dan in Nederland een passieve kustverdediging moet zijn. Spr. verklaart zich tegen de bouw van een kruiser thans, die dan eerst in 1942 in de vaart kan zijn. Wij kunnen een kruiservloot van betekenis toch niet betalen; beter en sneller zou men het luchtwapen in Indië kunnen versterken.

Een materiaal-voorziening ad 157½ miljoen is niet te betalen; met 100 miljoen zou genoeg dienen te worden genomen, al geeft spr. zich er rekenschap van, dat dit het beeld van *deze* begroting niet zou veranderen, daar ook in dat geval wel voor 1938 een bedrag van circa 41 miljoen zou moeten worden uitgetrokken. De Kamer, die post aanvaardende, mag echter niet geacht worden, zich bij de volle 157½ miljoen neer te leggen.

Ten aanzien van de *Dienstplichtwet* stelde spr. voor, het contingent, dat is voorgesteld (32000 man), te verminderen, in de geest van de amendementen IJsselmuiden

en Schilthuis. Een nog grotere bezuiniging is te verwachten van verkorting van de eerste oefentijd, zodat er twee ploegen bij de nieuwe lichte zullen zijn, waardoor een enorme kazernebouw — als thans nodig zou zijn — achterwege kan blijven. Een oefentijd van 5½ maand wordt ook door deskundigen voldoende geoordeeld. Zulks geeft een besparing van 11 à 12 miljoen gulden per jaar.

De grote fout van de Regering is, dat men met de financiële draagkracht en de sociale en geestelijke belangen van het volk niet voldoende rekening heeft gehouden.

Stokvis besprak het verband tussen de Defensiebegroting en de belangen van Nederlands-Indië bij de verdeling van de kosten der vloot. De Regering fleurt op eigen gelegenheid haar begroting op met het meevallertje van 6.5 miljoen, dat van de te wijzigen kostenverdeling voor Nederland wordt verwacht. De Regering loopt hier vooruit op een definitieve regeling. Echter betreft men hier het terrein van de Staatkundige verhouding tussen Nederland en Indië. Men zei hierin niet voorbarig.

Thijssen besprak de behandeling der dienstweigeraars. Principeel bezwaar tegen een werkkamp voor deze personen is er niet, wanneer hun vrijheid maar gewaarborgd is. Voorts besprak hij de moeilijke toestand van de oud-gepensioneerden, de militaire weduwen en de oud-marinewerklieden. Laat de Minister nu eens pogen, een streep onder deze zaken te zetten.

Tenslotte besprak hij de gevaren die voor het rust- en vacantie-oord Bergen dreigen bij het tot stand komen van een vliegveld, vlak in de buurt. Al deze zaken zijn van belang voor de naam van het leger bij het volk. Eindelijk is voor het leger ook de lichamelijke oefening op de scholen van veel belang.

Drop vroeg, hoe het met de economische en industriële verdediging staat, en met de verzorging der burgerbevolking in oorlogstijd. Heeft de minister hier verzorgingsmaatregelen genomen? Hoe staat het in het bijzonder met de tarwe- en meelvoorziening? Spr. behandelde vervolgens de verzorging der mobilisatie-slachtoffers. Het K.B. van 23 September 1933 heeft hier geen bevrediging gebracht, gelijk spr. nader aantoonde. Aan de betrokkenen moet groter rechtszekerheid worden gegeven.

Albarda, replicerende, verweert zich tegen de uiting van sommigen, dat onze critiek afbrekend is geweest. Hij bestreed verder de kruiserbouw, en ging na wat er aan ons leger nog ontbrak, om het een volksleger te kunnen noemen. Voor de tekorten van de weermacht zijn zeker de sociaal-democraten niet aansprakelijk. Inderdaad is er een frontverandering bij de S.D.A.P.; maar hoezeer zijn de omstandigheden ook veranderd! Niettemin blijven wij de grenzen van het financieel-mogelijke anders trekken dan de Regering, wat vooral bij de Dienstplichtwet tot uiting komt. Wil de Minister toetsen hoe groot de bereidwilligheid is om voor de defensie offers te brengen, dan moet hij niet vragen dat de arbeiders afstand doen van de voorziening in de nood van de ouden van dagen, afstand doen van de verbetering van de werklozenzorg, van de verbetering van het onderwijs voor hun kinderen. Laat men dan ter dekking van de grote uitgaven, die gevraagd worden, een noodoffer vragen van de gegoeden. Laat men dan ter dekking van de grote uitgaven, die gevraagd worden, een noodoffer vragen van de gegoeden. Door op te komen voor de bovengenoemde culturele en sociale belangen, komen wij tevens op voor de weerkracht van ons volk!

Over de Begroting der Artillerie-inrichtingen sprak mej. De Jong, die voor meer vaste aanstellingen, verhoging der lonen en een grotere bevoegdheid voor de Dienstcommissie pleitte.

Bij de stemmen stemde onze fractie tegen een motie-Wijnkoop betreffende de mobilisatieslchtoffers en oud-gepensioneerden, na stemmotivering door Drop, inhoudende, dat deze motie de bedoelde groepen allen op één lijn stelt, en zij thans niet in het belang is van elk dier groepen. De motie werd *verworpen* met 88 tegen 7 stemmen (van communisten en N.S.B.).

Bij de stemming over de amendementen van den heer Schilthuis (schrapping kruiserbouw) stemde de s.d. fractie voor het amendement, dat werd *verworpen* met 64 tegen 31 stemmen (van soc.-dem., vrijz. dem., chr. dem. en comm.).

Bij de stemming over de Defensiebegroting in haar geheel legde Albarda een verklaring af, inhoudende, dat tegen het Defensiebeleid zeer ernstige bezwaren bestonden, vooral doordat het de financiële draagkracht des volks overschrijdt, wat vooral bij de Dienstplichtwet tot uitdrukking komt. Tot het aannemen van dat ontwerp kan de Fractie dan ook niet medewerken. De Defensiebegroting zelf werd echter door de meeste leden der Fractie beschouwd als een uitspraak over de noodzakelijkheid van de instandhouding ener weermacht; de steun daarvoor moet echter niet als een goedkeuring van het tegenwoordig defensiebeleid worden opgevat. Hierna werd de Defensiebegroting *aangenomen* met 85 tegen 9 stemmen. (Tegen: chr.-dem., communisten en de s.d. mevr. de Vries—Bruins, Vos, Hilgenga en Van Braambeek). (9 December 1937).

Bij de stemming over de Dienstplichtwet stemde de s.d. fractie vóór een amendement-Schilthuis tot vermindering van het contingent van 32.000 op 27.400 man, dat met 65 tegen 30 stemmen (van soc.-dem., vrijz. dem., chr. dem. en communisten) *verworpen* werd.

Hierna kwam in stemming een amendement onzer fractie, tot vermindering van de oefentijd van elf op zes maanden, dat door Albar da werd toegelicht. Het werd *verworpen* met 70 tegen 25 stemmen (voor: soc.-dem., chr.-dem. en communisten). Ook een amendement van den heer Schilthuis, tot vermindering op acht maanden werd *verworpen* (voor: dezelfde en de vrijz.-dem.).

Het ontwerp-wijziging der Dienstplichtwet zelf werd *aangenomen* met 63 tegen 32 stemmen (tegen: dezelfde partijen als hierboven). (14 December 1937).

Departement van Koloniën

Waar de koloniale politiek bij *dit* hoofdstuk niet aan de orde pleegt te komen, waren de beraadslagingen slechts kort

Bij *Suriname* sprak IJ z e r m a n over de waterleidingkwes tie aldaar, waarbij hij het dilemma wilde ontgaan van óf geen verplichte aansluiting, en een minimum aantal afnemers, of verplichte aansluiting, die een veel te grote last op deze arme bevolking zou leggen. Men zou beter een vergoeding naar draagkracht kunnen eisen, en de allerarmsten geheel vrij te stellen. Daarvoor zou echter de Overheid dit particuliere bedrijf moeten overnemen, wat spr. aanbeveelt.

Ten aanzien van *Curaçao* wees IJ z e r m a n er op, dat de economische bloei van dit eiland nog niet de welvaart zijner bevolking betekent. Sociale hervormingen zijn noodzakelijk. Voorts betwijfelde spr. of thans de verhouding tussen bevolking en politie bevredigend is, wat de Minister meent, maar wat althans tot voor zeer korte tijd niet het geval was.

Onderwijs

Over de Begroting in het algemeen sprak Thijssen, die constateerde, dat Onderwijs de enigste begroting was, die geen stijging vertoont.

Hoe zal dan de verbetering van de opleiding der onderwijzers een feit kunnen worden? Hoe het nodige gedaan kunnen worden voor de lichamelijke oefening?

Ook het spellingvraagstuk is slap aangepakt. Men beroept zich nu op de noodzakelijkheid van contact met België, maar van iemand moet toch het initiatief komen. Er is helaas een groot verschil tussen de flinkheid, waarmee men de belangen der Defensie heeft aangepakt, en die, welke wordt betoond ten aanzien van de culturele belangen van ons volk, betrokken bij het onderwijs.

Van Sleen drong aan op het eindelijk tot stand brengen van een regeling van het schippersonderwijs.

Bij het *Hoger Onderwijs* sprak mev. de Vries—Bruins over het onderwijs in de sociale geneeskunde, dat uitgebreid moet worden, terwijl zij verder de te grote toevloed van studenten, die nadelige gevolgen medebrengt, behandelde.

Bij het *Vorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs* oefende mev. de Vries—Bruins critiek uit op het achterstellen der vrouwen bij benoemingen. Verder besprak zij de kwestie: Lorentz-Lyceum — Gemeentelijk Lyceum te Eindhoven. Faber besprak de werking der nieuwe hogere burgerscholen A. en B., en de kwestie van het verschaffen van gratis-leerboeken, waarvoor te zware voorwaarden zijn gesteld.

Bij het *Nijverheidsonderwijs* sprak Van Sleen over de ambachtscholen, en de omzetting van de drie-jarige cursus in een twee-jarige, waarvan spr. de nadelen opsomde.

Bij het *Lager Onderwijs* hield Thijssen een requisitoir tegen de veel te grote klassen; er moet verbetering in de leerlingenschaal komen! Er zijn in ons land circa 8000 klassen met van 40 tot 50 leerlingen, en een duizendtal klassen met nóg meer kinderen. Het onderwijs is in verval, en men laat een 14.000 onderwijzers werkloos. De verbetering, die niet veel meer dan 4½ miljoen per jaar behoeft te kosten, moet komen!

Van Sleen besprak nog enige wensen op het gebied van het buitengewoon onderwijs, en het onderwijs voor schipperskinderen. Ook het voorbereidend onderwijs moet eindelijk geregeld worden. Mevrouw de Vries—Bruins maakte enkele opmerkingen over het huishoudonderwijs voor meisjes in het zevende leerjaar, en over de keuring van onderwijzers op tuberculose, terwijl zij protesteerde tegen de ontslagen, verleend aan de gehuwde onderwijzeressen.

Thijssen repliceerde over de kwestie van de leerlingenschaal. Hij zag af van het indienen van een motie, omdat de Kamer zich reeds *had* uitgesproken. Namens

59 van de Kamerleden is reeds verklaard, dat verbetering óók in de huidige financiële omstandigheden niet achterwege mag blijven. Namens andere groepen zal dit wellicht nog verklaard worden.

Bij de afdeling *Kunsten en Wetenschappen* sprak Van den Tempel over de monumentenzorg. Deze dient krachtig ter hand genomen te worden. Ook dient nieuwe aankoop voor het Rijksmuseum te Amsterdam mogelijk gemaakt te worden. Voor uitbreiding van monumentenzorg kan het Werkfonds ingeschakeld worden. Van Sleen beval subsidiëring van het Philharmonisch Orkest te Rotterdam aan.

Bij de *eindstemming* over de Onderwijsbegroting legde Albar da de verklaring af, dat nu van enige tegemoetkomendheid van de zijde der Regering ten aanzien van de leerlingenschaal niet was gebleken, de Fractie ditmaal *tegen* de begroting zou stemmen. Daar — tegen hun uitingen van afkeuring in — de R.K. fractie vóór stemde, werd de Begroting *aangenomen* met 57 tegen 30 stemmen (van sociaal-democraten, chr. democraten, communisten, N.S.B.). (23 December 1937).

Waterstaat (Staatsmijnen, Verkeersfonds, Zuiderzeefonds)

Hierbij behandelde Van der Waerden de positie van het Centraal Baggerbedrijf; men hoede zich voor een monopolievorming.

Drop herinnerde aan de ramp met het schip Petrakis Nomikos; nog steeds zijn er geen voorschriften voor het toezicht op het ontgassen van tankschepen. Verder besprak hij de naleving van collectieve contracten bij rijkswerken. Een desbetreffende motie van 1934 is nooit uitgevoerd. Zo mag de zaak niet blijven.

Van Sleen besprak de dienstijden van het sluis- en brugpersoneel, en de arbeidsvoorwaarden van het waterschapspersoneel. Voorts schetste hij de zeer onvoldoende verbindingen met Ameland, en het afslaan van de kust daar (waardoor het Amelander bos wordt bedreigd) en op Goeree.

Bij *het Mijnwezen en de Staatsmijnbegroting* sprak Van der Waerden zijn blijdschap uit, dat ons Staatsbedrijf niet alleen technisch en economisch, doch ook commercieel onbelemmerd kan werken en in de eerste rij staat. Ten aanzien van de mijnontginning in de toekomst stelde spr. vast, dat de Peel niet ontsloten dient te worden, voor de tijd daar is. Het productie-apparaat voor steenkool is in de wereld reeds te groot. De Regering deelde dus terecht mede, dat de kolenvoorraad in de Peel eerst zal worden aangesproken, waneer er aan die reserve behoefte bestaat. Bovendien zijn er nog grote gedeelten in Zuid-Limburg (1 milliard ton, dus voor 70 jaren) die ook nog ontgonnen kunnen worden. Een voorstudie voor Peel-ontginning is echter reeds noodzakelijk; zeker zal er te zijner tijd daar Staatsexploitatie moeten plaats vinden, op het voetspoor van het Staatsmijnbedrijf in Zuid-Limburg.

Drop besprak de sterk toegenomen productie per arbeider; men kan van een verdubbeling spreken. In de lonen komt dit geenszins tot uitdrukking. Ook de zorg voor oude en invalide mijnwerkers is nog onvoldoende. Waarom komt men niet tot de invoering van de 40-uren-week? Tenslotte besprak hij de Kolenconventie, wier werking nog niet bevredigend is.

Bij *het Verkeersfonds* sprak Vos over de ontwikkeling van het verkeer, en de daarvoor te maken nieuwe werken, zulks in het licht van de algemene economische politiek. In de depressiejaren zijn niet voldoende werken uitgevoerd; dit wordt door hoge ambtenaren erkend. Spr. verwijst ook naar het Plan van de Arbeid.

Van Lienden besprak de maatregelen, die genomen kunnen worden, om tot afschaffing van de Brabantse weggeldbelasting te komen; hij hoopte, dat de Minister daartoe zou meewerken.

De verkeerscoördinatie werd door Van Braambeek ter sprake gebracht. Wat zullen de hoofdlijnen zijn van de coördinatie, zoals de Minister zich die voorstelt? Er dient een regeling te komen, geldig voor alle goederenvervoer, zowel te land als te water. Ook de chaos van de autobusdiensten zonder vergunning moet eindelijk geliquideerd worden; het Reglement Autovervoer Personen heeft ernstige gebreken.

Bij de afdeling *Spoorwegen* wijdde Van Lienden aandacht aan de hinderlijke spoorweg-overgangen, en vooral aan de onhoudbare toestand met de overwegen te Eindhoven. Van Braambeek besprak de liquidatie der N.V. Spoorhout, die hij voor de Staat nadelig achtte, terwijl hij voorts de korting op de spoorwegpensioenen behandelde. Men mag de spoorweg-ambtenaren nu niet anders gaan behandelen dan de burgerlijke ambtenaren, wier pensioenkorting niet doorgaat! Bij de replieken onderstreepte hij het onrecht van de pensioenkorting nog in het bijzonder. (Aangekend zij, dat een desbetreffende motie-Van Houten, over dit onderwerp, door onze fractie werd gesteund, doch verworpen werd.)

Bij de afdeling *Tramwegen* besprak Van Braambeek ongewenste loonverhou-

dingen bij enkele maatschappijen; de Minister tone zich de beschermer van het Tramwegpersoneel! Van Lienden onderstreepte de grieven betreffende de lonen bij enkele maatschappijen, terwijl hij inlichtingen vroeg voor enige veerdiensten.

Bij *Scheepvaart* besprak Drop de wet op de evenredige vrachtverdeling van de sanering van de binnenscheepvaart. Ten aanzien van de Rijnvaart-centrale moet men oppassen, dat deze zich niet ten koste van anderen een monopoliepositie verwerft.

Het toezicht van de Scheepvaart-inspectie, en de sociale positie van de binnenscheepvaart werden door Kievit behandeld. De sociale toestand is bedroevend, en dat vormt ook voor de verkeersveiligheid te water een gevaar.

Bij de *Landwegen* behandelde Hilgenga de bruggenmisère in Oostelijk Drenthe. Vos beval een tunnel voor spoorwegverkeer te Velsen aan, welk denkbeeld door Ter Laan werd ondersteund, die voorts enkele belangrijke wegen van het wegenplan besprak. Het Rijk dient de kosten van de te maken tunnel onder de Nieuwe Maas te Rotterdam voor zijn rekening te nemen.

Bij de begroting van het *Zuiderzeefonds* oefende Drop critiek uit op de toepassing der Zuiderzee-Steunwet. Bij het grote werk der afsluiting van de Zuiderzee behoort een behoorlijke zorg van hen, die daardoor in broodwinning en bedrijf schade lijden. Kievit betreurde het, dat bij de droogmaking van de Noord-Oost-polder onredelijk lange arbeidstijden werden gemaakt. (16 Dec. 1937.)

Economische Zaken

Van Gelderen betoogt, dat het optreden van den Minister, door velen met spanning afgewacht, teleurstelling heeft gebracht, wanneer men de Memorie van Antwoord als maatstaf neemt. Er is geen helderheid omtrent een scherp omlijnd beleid. Een leidende gedachte ontbreekt. Slechts één sterke zin is er, en die is negatief: afwijzing van het Plan van de Arbeid.

Van conjunctuur-stimulering is niets gekomen; geen voornemens bestaan er ten aanzien van het peil der kosten voor levensonderhoud. Overheidsingrijpen is niet te verwachten..... Het is zuiver liberalisme! Wat men aan ordening zegt te willen, wordt stelselloos toegepast, wat spr. met enkele voorbeelden toelicht. Bovendien bestaat er daarbij het gevaar voor nog grotere werkloosheid, daar die ordening gepaard moet gaan met een geslaagde industrialisatie. Het grond-defect moest worden aangepakt: de braakliggende productiekrachten in ons land, en de chronische massale werkloosheid. Naast het inderdaad doordachte defensie-plan der Regering had moeten staan een plan voor onze stoffelijke en geestelijke weerbaarheid!

Van den Tempel wijst op de nieuwe economische moeilijkheden, waarvoor geen enkele oplossing beproefd word. Op een automatisch herstel behoeft men niet te hopen. Wij moeten onze economische politiek aan de nieuwe verhoudingen aanpassen. Spr. noemde in dit verband: een doelbewust streven naar industrialisatie. Hij werkte deze gedachte verder uit. Dit standpunt heeft consequenties op het gebied van de uitbreiding van de Nederlandse export, de handelspolitiek en de ordening van het bedrijfsleven. De Regering moet groot opbouwend werk aandurven.

Het vraagstuk van de middenstand werd door IJzerman aangesneden. Hij besprak in dit verband het wetsontwerp, dat in voorbereiding is ten aanzien van de straat- en markthandel, en de quaestie van het cadeaustelsel. Dit stelsel moet noodzakelijk beteugelt worden, anders zal menige middenstander ten slotte uitroepen: dezen Minister kun je van mij cadeau krijgen.

Drop besprak de noodzaak van steun aan slachtoffers van crisismaatregelen, en de steun aan de scheepvaart. Bouw van Nederlandse schepen dient zoveel mogelijk op Nederlandse werven te geschieden.

Bij het *Landbouwcrisisfonds* behandelde Van der Sluis de symptomen van verbetering, die in de landbouw te bespeuren zijn. Dit kan echter niet leiden tot de opheffing van alle crisismaatregelen. Nergens is ordening zo noodzakelijk als in de landbouw, waar men te maken heeft met 200.000 ondernemers. Spr. is niet tevreden met de verdeling van het hele landbouwincome tussen kapitaal en arbeid, maar ook niet over de verdeling van dat gedeelte van het landbouwincome, dat aan de arbeid toevloeit, onder de groepen, die tot de arbeid behoren: de verdeling tussen arbeiders, kleine boeren en grote boeren deugt niet. De kleine boeren en landarbeiders krijgen veel te weinig.

Hilgenga bepleitte de vrije Zaterdagmiddag voor het personeel van het Staatsbosbeheer. Voorts besprak hij het landbouwonderwijs dat nog onvoldoende is.

De positie ten plattelande werd uitvoeriger behandeld: het aantal werkzoekenden is nog circa 75.000. Aan verruiming van arbeidsmogelijkheid dient de Minister aandacht te wijden. Het aankopen van boerderijen door particulieren, alleen als geldbelegging,

moet worden tegengegaan. In het bijzonder de lonen in het landbouwbedrijf zijn armoe-lonen. Via de prijssteun zou de Minister hier een opwaartse druk kunnen uitoefenen.

Van der Goes van Naters behandelde enige onderwerpen in verband met de natuurbescherming. Hij klaagde over de uitvoering van de Vogelwet; het Vogelbesluit 1937 is zelfs met die Wet in strijd. Voorts behandelde hij de organisatie van het Staatsbosbeheer, om te besluiten met een pleidooi voor een Natuurbeschermingswet. Financiële eisen behoeven daarvoor niet, of niet in belangrijke mate, te worden gesteld. De zaak is zeer urgent, wanneer men de geweldige huizenzeeën ziet aankomen, de ongebreidelde villabouw, en het afnemen der ongerepte natuur door de werkverschaffing. Een dergelijke wet zou geen ontegenwoordig behuiden, slechts een fixeren van de bestemming der gronden, zoals deze thans is. Schadeloosstelling zou dan ook alleen in bijzondere gevallen plaats vinden. Spr. verwijst hiervoor naar de Gelderse Natuurmonumenten-verordening. Het betreft hier een probleem van de hoogste orde.

In zijn repliek sprak spr. de hoop uit, dat de Minister, die op ander terrein zo gaarne „stimuleerde“, dit ook hier zou doen. De beginselen van een Wet, zoals gevraagd, zijn niet nieuw; men vindt ze in de Lint-bouwingswet. Inderdaad zegde de Minister toe, hier te zullen stimuleren.

Bij de *Afdeling Visserij* sprak D r o p over de bezwaren, die de Visstand ondervindt van de waterverontreiniging. Voorts maakte hij bezwaar tegen de weinig sympathieke maatregel van het uitloven van premies voor het doden van zeehonden.

V a n S l e e n besprak bij de behandeling van het *Landbouwerisfonds* de melkverstrekking aan schoolkinderen, welke z.i. terecht door de Zuivelcentrale wordt gepropageerd, en waarvoor hij de belangstelling van den Minister van Economische Zaken inroept.

Over de verhouding tussen stad en land werd door K u p e r s het woord gevoerd. Deze moeten elkaars lasten dragen. Bij de steunmaatregelen voor de zuivelindustrie vindt dit echter geen toepassing. De boterverbruikers worden hier bevoordeeld ten koste van de margarineverbruikers, wat spr. met cijfers aantoonde.

De nood van de tuinders werd door V a n d e r S l u i s besproken. Wanneer de Minister het inkomen der tuinders wil aanvullen tot een zeker niveau, dan bedenke hij, dat het levenspeil in de tuinbouw hoger is dan in de landbouw.

K l e v i t achtte de hulp voor de IJmuider vissers niet voldoende. Er is veel gesloopt, maar er is niet vernieuwd en gemoderniseerd, als in andere landen. Voor de instandhouding van het vissersbedrijf dient de binnenlandse consumptie opgevoerd te worden, die bij ons het achtste deel is van het Engelse verbruik per hoofd, en het vierde deel van het Duitse. De invoer naar België en Frankrijk kan aanmerkelijk opgevoerd worden.

D r o p meent, dat de Regering de afzet van haring moet stimuleren. De haringvissersvloot is slechts het $\frac{1}{2}$ van wat zij vroeger was. Voorts besprak spr. de vraag, hoe de mosselcultuur tot meerdere bloei kan worden gebracht, en het zalmcontract, dat aan de bloei van de zalmvisserij in de weg staat. Hier is voortvarendheid en doortastendheid nodig.

Hiermee was de Begroting van Economische Zaken afgehandeld, en daarmee de gehele Rijksbegroting, behalve de Surinaamse en Indische. (23 December 1937).

Bijzondere Wetten

Gedurende de begrotingsperiode werd over de navolgende wetsontwerpen beraadslaagd, die grotendeels een spoedeisend karakter hadden.

Verhoging Begroting Sociale Zaken over 1936 en 1937.

Onder de aangevraagde bedragen waren ook opgenomen credieten voor „Het werkende Land“ en voor de film „Nederland aan den Arbeid“, waartegen D r e e s bezwaar maakte, omdat deze werken tendentius ten voordele van de vorige Regering waren, en op het credit van de crisisjaren boekten, wat reeds veel vroeger was gepresteerd. Voorlichting is uitstekend, maar dan objectieve voorlichting.

Wetsontwerp tot wijziging der Invaliditeitswet.

In de regeling der loonbedragen in dit ontwerp zag m e j. d e J o n g een verzwaring van de lasten, ten nadele der werknemers. De Minister neme het betreffende artikel terug. In haar *repliek* wees spr. nog op de merkwaardige overeenstemming van de bewoordingen der wetswijziging met het in het voorjaar ingediende adres van de betreffende werkgeversgroep (die van het kledingbedrijf), welke groep door Minister Romme waarlijk op haar wenken is bediend geworden!

Over het betreffende artikel werd door me j. de Jong stemming gevraagd, waarna het met 50 tegen 27 stemmen werd aangenomen; onze fractie stemde tegen. (18 November 1937).

Wetsontwerp Verhoging Verkeersfonds 1937. (Deelneming in preferent kapitaal der Stoomvaartmaatschappij „Zeeland“).

Van Braambeek, die geen bezwaar tegen de betreffende maatregel heeft, vindt het glad verkeerd, dat zij uit het Verkeersfonds wordt gefinancierd. Daarvoor is dat fonds niet.

Wijziging Crisisinvoerwet.

Van den Tempel wijst er op, dat in deze wet de Regering zeer grote bevoegdheden zou krijgen ten aanzien van het tegenhouden van import. Zij — en de bureaucratie — krijgt daardoor een zeer grote macht. Er zijn niet voldoende waarborgen tegen willekeur. Wel is onderstreept, dat het hier betreft een tijdelijke crisiswet, en dat er controle van de Staten-Generaal blijft, door de vereiste goedkeuring van de toegepaste contingenteringen. Daarom zal spr. voor stemmen.

Van der Waerden herinnert aan het voornemen der Regering, bij de Oslo-overeenkomst uitgedrukt, om geleidelijk over te gaan tot vermindering der handelsbelemmeringen. Vandaag lijkt het er nog niet erg op!

Wanneer de geldende wet nog niet kan worden ingetrokken, zou een eenvoudige verlenging voldoende zijn; echter nu krijgen we een grote uitbreiding. Hoewel in de Commissie van Overleg een aantal bezwaren zijn weggenomen, wil de Minister niet uitdrukkelijk vastleggen, dat het hier een noodmaatregel betreft. Vermoedelijk zal spr. derhalve tegen moeten stemmen.

Het ontwerp werd tenslotte aangenomen met 58 tegen 9 stemmen, waarbij van onze fractie Van der Waerden tegen stemde. (2 December 1937).

Naturalisatie van 1454 personen.

Bij de betreffende ontwerpen werd een anti-semitische speech door twee N.S.B.-Kamerleden gehouden, die de heftige verontwaardiging van de gehele Kamer en van den Minister van Justitie opwekte, en waarna de leiders van verschillende fracties zich gedrongen voelden, hun afkeuring te doen blijken. Voor onze fractie getuigde Albar da van zijn afschuw. Wij rekenen de Joden veel meer tot het Nederlandse volk, dan hen, die van ouder tot ouder in Nederland hebben gewoond, die formeel tot dit volk moeten worden gerekend, doch die zich met hun geest van het Nederlandse volk hebben vervreemd.

Verlenging Vaccinatie-stopwet.

Mevr. de Vries—Bruins wees er op, dat nu al tien jaar de indirecte vaccinatie-dwang is stopgezet. De onvoldoende vaccinatie-toestand van ons volk vormt een groot gevaar, terwijl de medische bezwaren van vaccinatie zeer klein bleken te zijn. Waarom deze Wet nu weer met twee jaar verlengd? Een jaar is zeker voldoende, om verdere regelingen voor te bereiden. Spr. diende een amendement in, om de bestaande Wet met één jaar te verlengen, inplaats van met twee jaar, zodat dan in 1939 in deze materie definitief moet zijn voorzien. Dit amendement werd verworpen met 49 tegen 30 stemmen, waarbij de s.d. fractie voor stemde. (14 December 1937).

Verhoging Onderwijsbegroting 1937. (Studentenhuis te Parijs).

Voor het afbouwen van dit Nederlandse Studentenhuis in de nieuwe Studentenwijk buiten Parijs werd f 200.000 aangevraagd. Mevr. de Vries—Bruins ondersteunde het wetsvoorstel, omdat zij dit internationale contact voor de studerende jeugd van grote betekenis achtte. Het is verblijdend, dat dit prachtige door Dudok gebouwde paviljoen thans zal kunnen worden afgewerkt. Het Wetsontwerp werd aangenomen, waarbij de s.d. fractie voor stemde. (14 December 1937).

Na behandeling dezer Wetsontwerpen en afhandeling der begroting, ging de Kamer op Kerstreces.

De 2e secretaris der s.d. Tweede Kamer-fractie:
M. VAN DER GOES VAN NATERS.

Verslag over 1937 van de gedelegeerden der S.D.A.P. in de Socialistische Arbeiders-Internationale

Ook in 1937 was de S.D.A.P. in de Executieve der S.A.I. vertegenwoordigd door J. W. Albarda en J. J. Vorrink. Albarda was tevens lid van het *Bureau*.

In de *samenstelling der Executieve* kwamen in 1937 enige veranderingen. De Belgische leden Arthur Wauters en Delvigne werden vervangen door Vandervelde en Max Buset. De Engelse delegatie werd samengesteld uit Dallas, Dalton en Gillies; de Franse uit Bracke, Longuet, Marceau Pivert en Sévérac. Letland wees Stephen Cielens aan en Tsjechoslowakije benoemde Soukup, Stivin en Gustav Winter.

In het *Bureau* trad Vandervelde in de plaats van Delvigne.

De *administratieve commissie* (Geschäftskommission) bestaat thans uit De Brouckère (voorzitter), Adler (secretaris), Van Roosbroeck (penningmeester), Buset, Huysmans en Vandervelde.

De *Executieve* kwam in 1937 tweemaal bijeen, n.l. van 8—11 Maart in Londen en op 25 en 26 Juni in Parijs. Albarda en Vorrink woonden beiden de vergaderingen in Parijs bij; Albarda ook die in Londen.

Het *Bureau* vergaderde driemaal, n.l. op 17 Februari in Parijs, op 8 en 9 Maart in Londen en op 24 Juni in Parijs, aan welke vergaderingen Albarda deelnam.

Verscheidene keren hadden *conferenties met het bestuur van het I.V.V.* plaats: op 17 Februari in Parijs, op 10 en 11 Maart in Londen en op 24 Juni in Parijs.

Bovendien hadden de voorzitters en de secretaris der S.A.I. nog enige keren besprekingen met den voorzitter en den secretaris van het I.V.V.: op 14 Januari, op 25 Mei en op 15 en 16 September, telkens in Parijs. Aan deze conferenties werd deelgenomen door vertegenwoordigers van landen, die bij het onderwerp der besprekingen nauw waren betrokken.

Het *Internationale Vrouwencomité der S.A.I.*, waarin E. Ribbius Peletier Nederland vertegenwoordigt, hield van 10—12 September een vergadering in Parijs.

De *Commissie voor het Internationale Solidariteitsfonds*, waarvan Woudenberg deel uitmaakt, kwam op 9 Februari in Brussel bijeen.

In de Bureauvergadering van 17 Februari, welke gemeenschappelijk met het bestuur van het I.V.V. werd gehouden, bracht de Secretaris van het I.V.V. verslag uit over zijn bezoek aan *Spanje*. Daarbij deed hij mededeling van de wens der bestuurders van partij en vakbonden in dat land, dat gemeenschappelijk met communisten en anarchisten een internationaal congres zou worden georganiseerd. De besturen van S.A.I. en I.V.V. waren eenstemmig van oordeel, dat dit denkbeeld onuitvoerbaar was. Ook de vertegenwoordigers van die partijen en vakverbonden, welke op zich zelf geen bezwaar tegen zodanige samenwerking met communisten zouden hebben, erkenden, dat de principiële bedenkingen van vele anderen die samenwerking onmogelijk maakten.

Wel werd het beleggen van een conferentie van S.A.I. en I.V.V. over de Spaanse zaak wenselijk geacht. Zulk een conferentie werd bijeengeroepen tegen 10 en 11 Maart in Londen.

In deze Londense conferentie, die zeer druk bezocht was, hebben uitvoerige besprekingen over Spanje plaats gehad. Daarbij werd de grootste aandacht gewijd aan de vraagstukken van non-interventie, contrôle op

invoer van manschappen en wapens in Spanje en terugzending der vreemde deelnemers aan de strijd. Over de practijk der z.g. non-interventie was men algemeen zeer verontwaardigd. Van de controle werd weinig of niets goeds verwacht. De terugtrekking van vreemde troepen, waartoe de wettige Spaanse regering bereid was mede te werken, werd algemeen nodig geacht, waarbij nadrukkelijk werd gezegd, dat dan ook de Moorse soldaten, die door Franco worden gebruikt, als vreemdelingen dienden te worden beschouwd.

De vertegenwoordigers der Spaanse sociaal-democratische partij en van het Spaanse vakverbond verklaarden nadrukkelijk, dat hun strijd niet gericht was tegen de godsdienst en evenmin tegen de democratie. Zij zijn voorstanders van vrijheid van godsdienst en zij willen in Spanje niets anders dan een democratische republiek vestigen, in de volle zin des woords.

Aan het einde der conferentie werd een resolutie aangenomen, waaraan alleen de vertegenwoordigers van de socialistische partij der Verenigde Staten hun steun onthielden. Zij deden dit, omdat zij niet wilden geacht worden enig vertrouwen in de Volkenbond te stellen.

De resolutie luidt als volgt:

„De conferentie van S.A.I. en I.V.V., op verlangen der Spaanse makkers op 10 en 11 Maart 1937 te Londen gehouden, zendt allereerst haar groet aan het Spaanse volk, dat met bewonderenswaardige moed de strijd voert tegen de verenigde krachten van het fascisme en tegelijk met zijn eigen vrijheid de vrijheid en de vrede voor Europa en voor de gehele wereld verdedigt.

Reeds van het begin van het conflict af hebben de beide Internationales voortdurend het ware karakter van die strijd voor de publieke opinie der wereld blootgelegd. De gebeurtenissen hebben haar zienswijze maar al te zeer bevestigd. Thans kan het een ieder duidelijk zijn, dat wij met een beraamde aanval van het fascistische Italië en het fascistische Duitsland op Spanje te doen hebben en dat Spanje, naar het treffende woord van president Azana, niet een burgeroorlog, maar een nationale oorlog voor zijn bevrijding voert. De fascistische mogendheden hebben er zich niet toe bepaald, met schending van hun verplichtingen, de opstandelingen van wapens en munitie te voorzien, zij hebben hun ook de vliegmaachines en de oorlogsschepen geleverd, die hun ontbraken. Zij hebben bovendien in Spanje sterke bewapende strijdkrachten aan de wal gezet, welke sterkte die van verscheidene legercorpsen bedraagt. Het feit, dat deze manschappen vrijwilligers worden genoemd, verandert niets aan het vergrijp tegen het volkenrecht, dat daarmee begaan is.

Terwijl Spanje op deze wijze, met openlijke schending van het Volkenbondsverdrag, aangevallen werd, heeft het niet alleen in generlei vorm de bijstand gekregen, die het rechtens mocht verwachten, maar men heeft het zelfs zijn eenvoudig recht ontnomen om zich op de vrije markt te voorzien van de onontbeerlijke verdedigingsmiddelen. Tegen deze stand van zaken hebben de beide Internationales aanhoudend geprotesteerd.

Thans wil men de duidelijk aan de dag getreden gebreken van een systeem, dat de naam van „niet-inmenging” geenszins verdient, wegnemen door de organisatie van een controle. De Internationales kunnen in het licht der ervaring niet geloven, dat de beraamde maatregelen werkelijk de gang van zaken zullen verbeteren. Gelet op de kwade bedoelingen der fascistische mogendheden, moet men verwachten, dat de benoeming en de voorbereiding der „waarnemers”, die op de schepen hun functies zullen uitoefenen, lang op zich zullen laten wachten en dat gedurende al die tijd de leveringen aan de opstandelingen zullen voortgaan en die aan de regeringstroepen niet. Het gat, dat Portugal in de ring rondom Spanje betekent, wordt slechts zeer onvoldoende gedicht. Wij protesteren ertegen, dat de niet-inmengings-commissie de bewaking der Middellandse zee kust van Spanje heeft opgedragen aan de Duitse en de Italiaanse vloeten, die onmiskienbaar met de strijdkrachten der rebellen samenwerken. Indien, zoals te verwachten is, de ervaring zal leren, dat binnen enkele weken aan de ondersteuning van de opstandelingen door de fascistische mogendheden geen einde wordt gemaakt, zal het des te meer de plicht der bij de beide Internationales aangesloten organisaties zijn, met alle beschikbare middelen een politiek te bevorderen, welke voor de Spaanse democratie de mogelijkheid opent, om zich in volle handelsvrijheid de nodige verdedigingsmiddelen aan te schaffen.

De aanwezigheid in Spanje van vreemde legers onder de dekmantel van vrij-

willigers, is een schending van de nationale souvereiniteit en een uitarting van de democratische mogendheden. Er is voorgesteld alle thans in Spanje strijdende buitenlanders weg te zenden. Er bestaat een wezenlijk onderscheid tussen de positie der echte vrijwilligers, die ter wille van een hoog ideaal in de internationale brigades strijden, en die der huurlingen, die de fascistische mogendheden ter beschikking van Franco hebben gesteld. Desondanks is de Spaanse regering bereid de terugzending van alle in Spanje strijdende buitenlanders te aanvaarden. Deze terugzending kan echter slechts slagen, als zij werkelijk gelijktijdig geschiedt, nadat door een ernstig onderzoek door waarnemers van beide partijen het juiste aantal der Duitse en Italiaanse soldaten is vastgesteld, en wanneer de maatregel ook geldt voor de Marokkanen, die in hun hoedanigheid van onderdanen van den sultan vreemdelingen zijn.

Het wordt elkeen nog duidelijker, dat het Spaanse vraagstuk alleen dan kan worden opgelost, de vrede alleen dan kan worden hersteld en een algemene botsing alleen dan kan worden voorkomen, als men trouw blijft aan de politiek der collectieve veiligheid, welke de beide Internationales steeds hebben aanbevolen. Van dag tot dag treedt de oorlogszucht der fascistische mogendheden openlijker aan de dag. Ieder succes, dat zij behalen, versterkt hen in hun voornemens. Slechts voor de vastberaden actie der vreedzame volken zullen zij halt houden.

De vrede is het gemeenschappelijke en ondeelbare goed dezer volken. Gemeenschappelijk moeten zij hem bewaren of herstellen.

De beide Internationales zijn zich volkomen bewust van de solidariteitsplichten, die de omstandigheden hun opleggen. Zij zullen voor geen offer terugdeinzen om die plichten te vervullen. Zij hebben steeds zonder voorbehoud en met geestdrift aan de Spaanse makers hun morele steun gegeven. Zij zullen hun best doen, deze steun nog te vermeerderen. Zij herinneren echter al hun aangesloten organisaties eraan, dat de beste hulp, die wij kunnen bieden aan de strijders, die op leven en dood vechten voor een zaak, die de onze is, hierin bestaat, de publieke opinie der wereld wakker te roepen, omdat van haar ten slotte de afloop van de strijd afhangt.

De aanval is slechts mogelijk geweest, doordat de publieke opinie slecht ingelicht en daardoor onverschillig was. Doordat zij de welmenende regeringen onvoldoende ondersteunt en op de kwaadwillende regeringen geen druk genoeg uitoefent, is de politiek, die onze Internationales verlangen, zo weinig gevoerd geworden. Het is nu aan de volken in een gevaarlijk geworden situatie redding te brengen. Reeds is het aan de propaganda van socialistische partijen en vakbonden gelukt, invloed ten goede te oefenen: er komt helderheid en de geesten geraken in beweging. Nu is de tijd gekomen om alle inspanning te verdubbelen. Als elke onzer organisaties haar volle plicht vervult, kan een overwinning voor onze Spaanse makers verzekerd en bespoedigd worden. De wereldvrede kan nog worden gered!

Ingevolge het besluit der Londense conferentie, dat de toestand opnieuw in ogenschouw zou worden genomen, zodra beoordeeld kon worden of de contrôle zou zijn geslaagd, kwam in de gemeenschappelijke vergadering van de Bureaux van de S.A.I. en I.V.V. op 24 Juni in Parijs het Spaanse vraagstuk opnieuw in behandeling. De beide Bureaux namen eenstemmig het volgende besluit:

De Bureaux van S.A.I. en I.V.V.,

gelet op de uiterst ernstige toestand, welke is ontstaan ten gevolge van de vernietiging van het internationale contrôle-stelsel door Duitsland en Italië, waardoor de gevaarlijke bedoelingen van het internationale fascisme bij zijn aanval op Spanje zijn onthuld;

verklaren, volledig is aanvaardt de volgende voorstellen, die de vertegenwoordigers van de Spaanse Socialistische Arbeiderspartij en van het Spaanse Vakverbond bij hen hebben ingediend:

De morele solidariteit met de zaak der Spaanse Republiek, waarvan de beide Internationales herhaaldelijk hebben getuigd, en de besluiten van Londen (11 Maart 1937) en Genève (17 Juni 1937), waarbij het mislukken van de contrôle werd vastgesteld, leggen ons de plicht op als volgt te handelen:

1. Onmiddellijk en op alle wijzen bij alle regeringen, die tot den Volkenbond behoren, aandringen op het verlenen van bijstand, in overeenstemming met het Volkenbondsverdrag, aan de Spaanse regering, opdat deze haar politieke en territoriale onafhankelijkheid zal terugkrijgen;

2. Het herstel van de vrijheid van handel te verkrijgen, opdat de Spaanse regering — wier recht boven elke twijfel is verheven — zich de nodige wapens kan aanschaffen voor de verdediging van haar land en zijn rechtmatige aanspraken;

3. De onafwijsbare plichten der solidariteit jegens het republikeinse Spanje uit te breiden over alle leden en alle verantwoordelijke organisaties, die tot de beide Internationales behoren;

De beide Internationales verwachten van al hun aangesloten organisaties de naleving van deze richtlijnen.

De eenstemmige aanneming van deze resolutie werd nog meer dan door iets anders bevorderd door de verklaringen, die Citrine namens de Engelse arbeidersbeweging aflegde. De besturen van Labour-Partij, Vakverbond en Lagerhuisfractie hadden hem gemachtigd mede te delen, dat zij zich tot nakoming van het besluit wilden verbinden. In een gemeenschappelijke vergadering van die instanties had men zich van de risico's, die men met de aanvaarding van die politiek op zich nam, ten volle rekenschap gegeven. De Engelse arbeidersbeweging meende echter aan de grote belangen van Europa, die op het spel stonden, verplicht te zijn, die risico's op zich te nemen.

Ook in dit verslagjaar heeft de S.A.I. zich onophoudelijk moeten bezig houden met *pogingen van de communisten om tot samenwerking met de S.A.I. te geraken*.

Hierboven is reeds medegedeeld, dat S.A.I. en I.V.V. weigerden te voldoen aan een uit Spanje gekomen verzoek, om gemeenschappelijk met communisten en anarchisten een congres te organiseren.

Bij de daarvoor gevoerde besprekingen bleek opnieuw, dat een belangrijke meerderheid in de S.A.I. tegen elke samenwerking met de communisten onoverkomenlijke bezwaren heeft, en dat die meerderheid niet zwakker wordt. De partijen, die over de samenwerking anders denken, hebben niettemin duidelijk blijk gegeven van het inzicht, dat een besluit tot samenwerking, gesteld al dat er een meerderheid voor zou zijn te verkrijgen, de eenheid der S.A.I. in zeer ernstig gevaar zou brengen. Waarschijnlijk zien ook de communisten dit zeer goed in. Begrijpelijkerwijs weerhoudt dit hen niet om telkens weer eenheidsvoorstellen te doen. Integendeel doen zij die voorstellen des te liever, als zij kunnen hopen, dat zij een scheuring en verzwakking van de S.A.I. zullen teweegbrengen.

Op 1 Juni hadden de Spaanse Socialistische Arbeiderspartij, de Spaanse Communistische Partij en het Spaanse Vakverbond in een telegram aan de S.A.I. en aan de Komintern de wens uitgesproken, dat de drie Internationales (S.A.I., I.V.V. en Comm. Internationale) zich zouden verenigen tot een gemeenschappelijke actie voor de verdediging van Spanje tegen het fascisme.

Daarin vond Dimitroff een gereede aanleiding om op 4 Juni telegrafisch aan De Brouckère de instelling van een contactcommissie der drie Internationales voor te stellen.

De Brouckère antwoordde terstond, dat de S.A.I. tegenover Spanje haar plicht ten volle zou blijven vervullen, maar dat voorzitter en secretaris der S.A.I. niet bevoegd waren in naam der S.A.I. tot instelling der bedoelde contactcommissie mede te werken.

Hierop drong Dimitroff bij De Brouckère telegrafisch aan, dat deze zich dan de nodige volmachten van de S.A.I. zou verschaffen. Hij stelde tevens voor, aanstonds een voorbereidende bespreking tussen S.A.I. en Komintern te beleggen.

De Brouckère's antwoord van 10 Juni luidde:

„Wij zijn eveneens van mening, dat slechts de zaak zelf belangrijk is. Deze is de overeenkomstige actie ten gunste van Spanje. Wij zijn steeds bereid uw vertegenwoordigers

voor *informatieve* doeleinden te ontmoeten en van gedachten te wisselen over de beste wijze om die actie te verwezenlijken daar, waar dat mogelijk is, gemeenschappelijk, maar overal zonder onnodige wrijvingen. Wij kunnen uw vertegenwoordigers ontmoeten op een plaats, naar uw keuze, in of nabij Genève. Wij verzoeken om bericht 48 uur te voren en zullen dan een tijdstip bepalen."

Als gevolg hiervan had op 21 Juni een informatieve bespreking plaats van De Brouckère en Adler met een delegatie van de Komintern, bestaande uit Cachin, Checa, Dahlem en Bonte. Deze conferentie werd gehouden te Annamasse. Na afloop werd het volgende communiqué aan de pers verstrekt:

„De deelnemers aan de bespreking hebben opnieuw, zoals overeengekomen was, van gedachten gewisseld over de vraag, op welke wijze de actie ten gunste van Spanje het best ware te voeren en wel gemeenschappelijk, waar dat mogelijk is, in ieder geval echter zonder onnodige wrijvingen

Dit is noodzakelijker dan ooit na het beroep der Spaanse arbeidersorganisaties, die met zulk een bewonderenswaardige moed hun strijd tegen de coalitie van alle fascistische voerers en met hun eigen vrijheid tegelijkertijd de vrijheid en de vrede voor Europa en van de gehele wereld verdedigen.

Bij de gedachtenwisseling is gebleken, dat de beide Internationales ten aanzien van Spanje een gelijkgerichte politiek hebben gevoerd, dat zij beiden de opheffing van de blokkade, het herstel van het geschonden internationale recht en de toepassing van het Volkenbondsverdrag verlangen.

Men was het eens over de wenselijkheid, dat men binnenkort opnieuw met elkaar in aanraking zou komen voor een dieper onderzoek van de beoogde concrete middelen voor materiele hulpverlening aan Spanje."

Intussen had men te Moscou De Brouckère's bereidverklaring van 10 Juni, om informatieve besprekingen met vertegenwoordigers van de Komintern te voeren, terstond aangegrepen om daarvan een leugenachtige voorstelling aan de pers te geven.

In de ochtendbladen van 16 Juni der Nederlandse pers verscheen een Reuter-bericht uit Moscou, dat aanving als volgt:

„De Tweede en de Derde Internationale hebben besloten een eenheidsfront te vormen ten einde de Spaanse regering bij te staan. De afgevaardigden van beide Internationales zullen elkaar zo spoedig mogelijk ontmoeten en een gemengde commissie zal een plan van actie uitwerken. Dimitroff heeft namelijk uit Genève een telegram ontvangen, waarin deze verklaart in te stemmen met een actie ten gunste van Spanje."

Dit bericht, waarvan op het ogenblik, toen het verscheen, de juistheid niet te controleren was, bracht natuurlijk beroering te weeg. Al scheen het terstond ongeloofwaardig, daar De Brouckère en Adler door de S.A.I. tot niets meer dan informatieve besprekingen met andere organisaties gemachtigd waren, het verwekte toch ongerustheid. Van verschillende zijden werd daarom terstond aan De Brouckère en Adler opheldering gevraagd, o.a. door Albarda.

De Brouckère en Adler, die, te Genève verblijvend, van het Reuter-telegram geen kennis hadden genomen, vatten de verzoeken om opheldering op als blijken van wantrouwen. Dientengevolge nam De Brouckère zijn ontslag als voorzitter der S.A.I. en verklaarde Adler, dat hij het voorbeeld van den voorzitter wenste te volgen.

In de vergadering van de Executieve van 24 Juni te Parijs zijn naar aanleiding van deze presidentscrisis uitvoerige besprekingen gevoerd, die volledige opheldering en algemene bevrediging opleverden. Vastgesteld werd, dat de voorsteltingen, uit Moscou gegeven, bedriegelijk waren geweest. Wie daar voor het bedrog aansprakelijk is, kon niet worden uitgemaakt. De Brouckère trok zijn ontslagaanvraag in.

Hierboven zijn de belangrijkste werkzaamheden der S.A.I. in 1937

vermeld. Hieraan dienen nog enige mededelingen betreffende andere onderwerpen te worden toegevoegd.

In haar vergadering van 24 Juni in Parijs nam de Executieve nog het volgende besluit betreffende de Jodenvervolging in Polen:

„De Executieve richt een scherp protest tegen de Poolse Regering, die klaarblijkelijk toelaat, dat de in dat land woedende reactie zich, zelfs met wrede progroms, stelselmatig tegen de Joden keert, en die dat in haar pers op cynische wijze laat goedkeuren.”

Gemeenschappelijk met de organen van het Poolse fascisme propageert de regeringspers in de laatste tijd het waanzinnige plan om de 3½ miljoen Joden het land te doen verlaten, en dit enkel en alleen om aan de bevolking de Joden als vreemdelingen voor te stellen en de algemene ontevredenheid zich tegen hen te doen richten.

Het eigenlijke doel der reactie is het opkomen der Poolse arbeidersklasse, dat duidelijk zichtbaar wordt, met alle mogelijke middelen te verhinderen.

De Internationale stelt vast, dat de Joodse bevolking in Polen een gelijkgerechtigd deel van het gehele Poolse volk is en protesteert tegen het z.g. evacueringplan voor de Joden, waarvan de leerlingen van het Czarisme zich bedienen voor hun duistere doeleinden en dat voor de Joden onmetelijke gevaren in zich bergt.

Tegelijkertijd protesteert de Internationale tegen de leugenachtige bewering van Poolse autoriteiten, volgens welke de Poolse arbeiders en inzonderheid de Joodse arbeiders, georganiseerd in den „Bund”, vijanden zouden zijn van de Poolse staat. De historische verdiensten van de Poolse arbeidersklasse, niet het minst die der Joodse arbeiders, verworven in de Poolse vrijheidsstrijd, kunnen door de soldeniers van het fascisme niet te niet worden gedaan.

De Executieve neemt met ingenomenheid kennis van de solidariteits-betogingen van de P.P.S., de „Bund” en de Duitse Soc. Arbeiderspartij van Polen, evenals van die der Poolse vakbonden, en zendt aan de Poolse arbeidersklasse haar groet in de strijd tegen een gemeenschappelijke vijand.”

In dezelfde vergadering besprak de Executieve de berichten, volgens welke de Belgische staatsman Van Zeeland in de Verenigde Staten het toestaan van geldleningen aan de fascistische staten zou hebben bepleit. Het volgende besluit werd genomen:

Volgens zekere tijdingen moet de Belgische minister-president Van Zeeland, die op uitnodiging van de Franse en de Engelse regeringen de voorwaarden voor internationale samenwerking op economisch gebied onderzocht, bij zijn besprekingen met de regeringen van de Verenigde Staten hebben aanbevolen, dat aan Duitsland en aan Italië grote leningen zullen worden toegestaan, op de voorwaarde, dat deze staten zich bereid verklaren over te gaan tot een liberale handelspolitiek en tot vermindering van hun uitgaven voor bewapeningen.

De Executieve verheft tegen zulke voornemens, indien zij bestaan, haar protesterende stem. Gezien de toenemende financiële en economische moeilijkheden, die door hun bewapeningpolitiek is veroorzaakt, zou financiële hulp voor Hitler en Mussolini de redding van hun terroristische en voor de vrede gevaarlijke régimes betekenen.

De Executieve waarschuwt de democratische regeringen tegen een beleid, dat in plaats van de vrede door een consequente en energieke politiek van collectieve veiligheid te verzekeren, aan de fascistische en nationaal-socialistische dictaturen de adem-pauze zou verschaffen, die zij nodig hebben om daarna hun politiek van vredesbedreiging met vermeerderde kracht te kunnen voortzetten.

Tot slot mogen in dit verslag enkele mededelingen worden gedaan over de actie voor internationale *hulp aan Spanje*. S.A.I. en I.V.V. gingen in 1937 voort levensmiddelen te zenden naar het republikeinse Spanje. De actie werd versterkt in de weken van de strijd bij Bilbao en Santander en in Asturië. Na die tijd is de actie geconcentreerd op Madrid, Valencia en Barcelona. Tot het einde van December 1937 hadden 73 transporten plaats. In totaal is meer dan 1.820.000 gulden voor de hulp uitgegeven.

I.V.V. en S.A.I. houden in Onteniente een groot ziekenhuis in stand, waar tot 31 December reeds meer dan 10.000 zieken en gewonden zijn verpleegd.

J. W. ALBARDA.
J. J. VORRINK.

Verslag van de Commissie voor Geschillen tussen de redactie van „De Arbeiderspers" en de partijgenoten-inzenders

Samenstelling der Commissie. De commissie bestond uit BERN. C. FRANKE, J. G. SUURHOF en P. HOOGLAND. Laatstgenoemde nam het secretariaat waar.

De volgende stukken kwamen in en werden op de te vermelden gronden geweigerd of geplaatst

26 Januari '37. S. de J. te A. — Over „Spanje". *Geweigerd.* Deze discussie kan beter in „De Sociaal Democraat" worden gevoerd. Voorstellen op organisatorisch gebied behoren bij de Partij-instanties te worden ingediend.

2 Februari '37. J. H. S. te Den D. — Over „Vrijdenkers Radio Omroep". *Geweigerd.* De commissie acht het niet gewenst, dat door middel van de bladen der A.P. medewerking wordt verleend aan het tot stand komen van soortgelijke particuliere comités.

9 Maart '37. M. S. te L. — Over „Het concentratie-ontwerp en het platteland". *Geplaatst.* De commissie is met de redactie van oordeel, dat het stuk zonder bezwaar aanmerkelijk had kunnen worden ingekort. De schrijver bleek hiertegen overwegend bezwaar te hebben. Met het oog op het grote belang van de zaak is het stuk hierna onverkort geplaatst.

1 April '37. A. van N. te 's Gr. — Over een „Oproep" voor leden ener op te richten vereniging. *Geweigerd.* De commissie is van oordeel, dat het plaatsen van nieuwsberichten moet worden overgelaten aan de beoordeling der redactie. Een oproep voor leden ener op te richten vereniging behoort te worden opgenomen in de advertentiekolommen.

22 April '37. B. P. te A. — Over door de Directie aangebrachte wijzigingen in een advertentie. *Geweigerd.* Het betreft hier feitelijk een geschil met de Directie.

25 Mei '37. J. W. te A. — Over „Ons Belastingstelsel". *Geweigerd.* Het Belastingwezen is niet zo eenvoudig, als inzender het voorstelt.

23 Juni 1937. H. L. te 's Gr. — Over „Monarchie of Republiek". *Geweigerd.* Plaatsing overbodig, nadat de redactie een stukje van p.g. VIJLBRIEF had opgenomen naar aanleiding van het artikel van ANKERSMIT.

26 Juni 1937. W. J. B. te A. — Over een rede van Kardinaal Mündelein. *Geweigerd.* De Commissie acht het tactisch niet juist, om naar aanleiding hiervan de vraag te stellen of de Katholieken eigenlijk wel het recht hebben om te protesteren.

1. Juli 1937. B. H. B. te A. — Over een entrefilet van p.g. W. DROP inzake Sociale Verzekering. *Geweigerd.* Plaatsing overbodig na opname van het stukje van Mr. K.

23 Augustus 1937. J. M. S. te A. — Over kosteloze rijwielplaatjes. *Geweigerd.* De inhoud blijkt op een misverstand te berusten.

20 October 1937. A. O. te R. — Over „Prof. mr. W. A. BONGER en zijn standpunt inzake de kwestie Spanje." *Geweigerd.* Het verdient de voorkeur de polemiek te beperken tussen Bonger en De Roode. Inzender opent bovendien geen nieuwe gezichtspunten.

5 November 1937. P. D de S. te A. — Over „De Rode Hulp" Het stuk kan niet in behandeling worden genomen, omdat inzender geen lid is der S.D.A.P.

17 Januari 1938. J. B. te U. — Over „Emigrantenleven in Nederland" *Geweigerd.* Commissie acht plaatsing niet noodzakelijk na hetgeen de redactie heeft geschreven.

17 Januari 1938. A. R. te U. — Over „Het ongeluk van den Prins". *Geweigerd.* Dit stuk is van te incidentele aard en zou van andere zijde stellig worden uitgebuit.

P. HOOGLAND, secretaris.